

НАВОИЙНИНГ
нигоҳи тушган...



Аҳмад Югнакий
Хоразмий
Лутфий
Юсуф Амирий
Саккокий
Ҳайдар Хоразмий
Атойи
Сайид Аҳмад
Гадойи
Яқиний
Муҳаммад Солиҳ



НАВОИЙНИНГ НИГОҲИ ТУШГАН...

Тошкент
Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти
1986

83.3Ўз
Н 14

Тузувчилар:
Муҳаммад Али,
Бегали Қосимов,
Раъно Нурматова

С $\frac{4702570100-156}{М 352 (04)-86}$ 4-86

© Фафур Гулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1986.

НАВОИЙ ТУЗГАН ГУЛДАСТА

1965 йилда бўлиб ўтган бир воқеа ҳеч эсдан чиқмайди. Шу йил кузда Тошкентда республика ёш ёзувчиларининг семинари чақирилди. Анжуманда барча ёш адиблар қатори бизлар ҳам иштирок этдик. Ҳар куни бир учрашув... Фаройиб суҳбатлар... Ҳаммаҳаммаси биз учун янги эди. Шундай учрашувлардан бири Ўзбекистон халқ шоири Фафур Гулом билан бўлиб ўтди. Адабиётчилар уйи одамлар билан лиқ тўлган. Академик шоир ўзининг ҳаёт йўлидан ҳикоя қилди, ижоднинг нозик сир-асроридан гап очди. Машаққатларидан сўзлади. «Бу ҳақда ҳатто Алишер Навоий ҳам «Эмас осон бу майдон ичра турмоқ» деган»,— деб чиройли лутф қилди. Кейин залга қарата бундай деди: «Ҳамиша ниятни катта қилмоқ керак, айниқса адабиётга энди қадам қўяётганингда. Яхши ният ярим мол. Адиб ўзининг нималарга қодир эканлигини яхши билмоғи керак. Ичларингиздан жуда кўп шоирлар, олимлар чиқишига ишонаман, олдиларингизда қилинадиган ишлар бағоят кўп. Классик адабиётимизни яхши ўрганишингиз лозим. Бу — бир хазина. Унинг қат-қатлари инжу дурга тўлиб ётибди, фақат қунту сабот кўргизу фойдалана ол! Классик адабиётни ўрганганда жуда қизиқ ишлар қилиш мумкин. Масалан, Алишер Навоий ўзининг баъзи асарларида ўзбек тилида ижод қилгувчи шоирларнинг номларини, ғазаллардан байтларни келтириб ўтади. Кошки эди, шу шоирларнинг шеърларини тўплаб, ҳар бирига Навоий сўзини келтириб мажмуа тузсак! Бу зўр китоб бўларди, биринчидан, классик шеърятимизнинг Навоийгача бўлган даври ҳақида тўлиқ тасаввур берарди, иккинчидан, Навоийнинг ижодий эволюциясини ўрганишда бебаҳо хизмат қиларди. Фурсат бўлганда ўзим қойиллатиб ташлайман бу ишни!»

Фафур ака камоли завқ билан гапирди, завқ залдагиларга ҳам ўтди. Афсуски, фурсат бўлмади, бир йилдан кейин маъшум ўлим отахон шонримизни орамиздан олиб кетди. Устозларнинг орзу-армонларини рўёбга чиқармоқ шогирдларнинг бурчи. Биз ана шу бурчни ўтамоқ, устоз орзусини амалга оширмоқ ниятида мажмуани тузишга киришдик. «Навоийнинг нигоҳи тушган» шу тариқа дунёга келди.

Алишер Навоий ўз халқи маънавий оламини бойитишда, жаҳон маданиятини юксалтиришда Ҳомер, Фирдавсий, Данте Алигъери,

Вильям Шекспир, А. С. Пушкин, И. В. Гёте, Л. Н. Толстой сингари буюк даҳолар қаторида туради. Буюк даҳолар ижоди ҳеч бир ўлчовга сиғмайди, ҳар қандай андозалар ҳам бир четда қолади. Алишер Навоий (1441—1501) беш мукамал девон (шуларнинг бири «Девони Фоний» бўлиб, форс тилида) яратди, олти етук дoston ёзди, «Ҳайратул аброр», «Фарҳод ва Ширин», «Лайли ва Мажнун», «Сабъаи сайёр», «Садди Искандарий» ва «Лисонут тайр» — буларнинг ҳар бири адабиётимизга қўшилган улкан ҳиссадир. Булардан ташқари адабиётшунослик, тарих ва тилшуносликка онд рисоалар ижод этди.

Алишер Навоий ижоди теран бир уммоннинг ўзгинасидир, бу уммонга халқ ҳаётининг турли жабҳаларидан ирмоқлар оқиб киради, катта анҳорларга айланиб яна халқнинг ўзига қайтади. Халқ ҳаётининг бирор пучмоғи йўқки, у буюк шоир диққатини ўзига жалб этмаган бўлсин. Шоирни барчаси қизиқтиради, ана шу барча — оддий деҳқонлар ва сипоҳлар, шайхлар ва савдогарлар, толиб илм ва аҳли илм, ҳунармандлар ва меъморлар, аҳли санъат ва аҳли адиб ҳаёти уни ўзига қизғин ром этади ва балки, аксинча, бу нури ҳаёт уларнинг барчасини ўзида мужассас этади, шу тариқа шоир халқ ҳаётининг *оламшумул кўзгусига* айланади. Шунинг учун ҳам биз, ёш кетган, «хуш ахлоқликда Хуросон ва Самарқанд мулкида ягона», «саромади замона» бўлган оддий Мирзобек деган йигитнинг номи «Мажолис ун-нафоис»да эслатиб ўтилганлигига ҳайрон қолмаймиз. Устига устак, Навоий Мирзобекнинг бир матламини, яъни: «Кўзинг не бало қаро бўлубтур, Қим жонга қаро бало бўлубтур» байтини ғазалга айлантириб, «анинг ёдгори» сифатида ўзининг девонига ҳам киритади. Зеро, бу юқорида айтилгандай, оламшумул кўзгудир, унда халқ ҳаётидаги кичик заррадан тортиб улкан қасргача акс этмоғи табиийдир. Оламшумул кўзгу эса, бу — Қуёшдир. У ҳақда буюк ўзбек совет шоири, Ленин мукофоти лауреати Ғафур Ғулом беқиёс қилиб айтган:

Энг кичик заррадан Юпитергача
Ўзинг мураббийсан, хабар бер, Қуёш!

Алишер Навоий ўзининг илмий асарларида назарий масалаларни қўяр экан, уларни бадний асарлари билан исбот ҳам қилиб берди. «Муҳокаматул луғатайн» рисоласида она тилининг беҳисоб

нимкониятлари ҳақида сўз юритган шоир ўзи ажойиб ғазаллар, достонлар яратди. Улуғ адиб Ойбек таъбири билан айтганда, «она тилини ёзга еткизган» Алишер Навоийнинг элпарварлик жасорати таърифига сўз етишмайди. У ўзининг «Мажолис ун-нафоис» рисо-ласида ўзбек (туркигўй) шоирлари ҳақида маълумотлар берибгина қолмай, балки турли миллат шоирлари ҳаётидан ҳикоя қилади, ғазалларидан мисоллар келтиради. Чинакам интернационалист Навоий «Мажолис ун-нафоис» ва «Насоим ул-муҳаббат»да қирқ тўрт ўзбек шоир ва юзлаб ўзга миллат шоирлари ҳақида сўзлайди, барчасига нафосат мажлисидан ўрин беради. Буюк шоир, ўзбек шоирлари — Наимий, Ҳаримий Қаландар, Тархоний, Нозукий, Шайхим Суҳайлий, Зиё, Мажнуний, Осафий, Шавқий, Ҳилолий, Шерам Иброҳим Муҳаммад Халил, Соқий, Абобакр Мирзо, Шоҳ ғариб Мирзо, Фаридуларнинг таърифини келтириб, ижодларидан намуналар беради, уларнинг ижоди ва ҳаётига онд бирон бир қизиқ воқеаларни айтиб ўтади. Бу борадаги Навоийнинг ҳолислиги кишини ҳайратга солади. Масалан, у Саккокий ҳақида ёзганида ўша пайт айрим давраларда тарқалган баъзи ғаразли миш-мишлардан бениҳоя юксак туради. Муҳаммад Солиҳ ижодини, гарчи у теурийлар душманига қўшилиб кетган бўлса-да, баланд баҳолайди. Шунингдек, улуғ шоир Яқиний ҳақида эл аро юрган баъзи салбий фикрларни келтиради, лекин бу нарса Навоийнинг унинг ижодига бўлган муносабатига таъсир қилмайди. Гоҳо ҳаяжонли, тўлқинли таърифларга дуч келамиз. Масалан, Қутбий деган шоир ҳақида «Мажолис ун-нафоис»да бундай дейилган: «...Шўх таъби киши эрди. Туркий ва форсий шеърда жалд (яъни чаққон, суръати баланд — М. А., Б. Қ.) эрди. Бу туркча матлаи машҳурдирким:

Гунча гар нисбат қилур ўзига дилдор оғзини,
Эй сабо ели, тўла қон айла зинҳор оғзини».

Бу сўзларни ўқиб, Қутбийнинг гўзал байтидан баҳраманд бўлганингдан кейин, шоирнинг бошқа шеърларини қидиргинг келиб қолади. Муқимий отлиғ шоир ҳақида эса Навоий бир эмас, икки жойда ҳурмат билан суҳанварлик қилади. Жумладан, «Мажолис ун-нафоис»да қуйидагиларни ўқиймиз: «Мавлоно Муқимий Ҳирийлик эрди. Дарвеш, машраб киши эрди. ...туркигўй эрди, туркча таржеъ айтибдурким, хили чошнис бор...» «Насоим ул-муҳаббат»да: «Мав-

лоно Муқимий Хуросон мулкида Тархон эли орасида бўлур эрди. Фуқаро аҳли машраби тавридин зоҳир эрди ва бу тонфа истилоҳотидан хабардор, туркча машҳур ва маъруф эрди. Бу тонфа истилоҳоти била туркча таржеъ айтибдур».

Юқоридаги сингари илиқ сўзларни яна кўп шоирлар ҳақида ҳам ўқиймиз. Алалхусус, Қамолий, Латифий, Мирзо Ҳожи Сўғдий, Билол, Навоийнинг тағойилари — Мир Саид Қобулий ва Муҳаммад Али Ғарибийлар, Султон Искандар Шерозий, Ҳожи Абулҳасан каби шоирлар ҳақида Навоийнинг берган баҳолари эътиборга моликдир. Навоий назари тушган ушбу шоирларнинг ижодий меросларини ўрганиш, излаб топиш ва бу ижод намуналарини адабиётимиз мулкига айлантириш адабиётшунос олимларимиз олдида турган кечиктириб бўлмас вазифалардандир.

Навоийнинг ҳар бир шахс ёки деталь ҳақида тўхталганда жуда ҳам эҳтиёткор бўлиши, объектив ёндашиши, тахминларга унча ишониб кетавермаслиги ва балки аниқ, «етти ўлчаб бир кесилган» ишончли фактларга асосланиб ёзиш услуби бугунги кунда ҳам ўрнатилган бўларлидир.

«Насоим ул-муҳаббат»да Ҳаким ота Сулаймон Боқирғоний ҳақида ёзар экан, «ҳикмат тили гўё бўлибтур» дейди ва унинг тўрт қатор шеърини «атроқ орасида машҳур» бўлганлиги учун келтириб ўтади.

Аҳмад Яссавий ҳақида эса бошқача манзарани кўрамиз. «Хожа Аҳмад Яссавий Туркистон мулкининг шайхул-машойихидур,— деб ёзади Навоий «Насоим ул-муҳаббат» асариди.— Мақомоти олий ва машҳур, каромати матаволий ва номаҳсур эрмиш. Мурид ва асқоб гоятсиз ва шоҳу гадо анинг иродат ва ихлоси остонида ниҳоятсиз эрмиш...»

Навоий Яссавий ҳаётининг сўфиёна кўринишлари ҳақида ёзади, машҳур шайх сифатида таърифлайди, аммо шоирлиги, эл орасида машҳур бўлган ҳикматлари борасида индамайди...

Ўзбек классик адабиётининг забардаст вакиллари Аҳмад Югнакий (Навоий уни «Адиб Аҳмад» деб тилга олади), Хоразмий, Ҳайдар Хоразмий, Юсуф Амирий, Атойи, Сайид Аҳмад, Лутфий, Саккокий, Яқиний, Гадойи ва Муҳаммад Солиҳлар ижоди бугунги кунда халқимиз томонидан севиб ўқилмоқда, уларнинг ижоди ва ҳаётини ўрганиш давом этмоқда Бу борада олим ва адабиётшуносларимиз сезиларли ишлар қилишди. Шуниси диққатга сазовор

ки, бу шоирларнинг ижодини ўрганиш зарурлигини биринчи бўлиб англаб етган, улар ҳақида адабиётшунослигимизда биринчи бўлиб қалам тебратган ҳам улуғ Алишер Навоийдир. Навоийнинг дилбар ғазаллари ва буюк дostonлари яратилишида, мемуарлари-ю илмий рисолаларининг майдонга келишида юқорида номлари зикр этилган шоирларнинг улкан хизмати бор. Юсуф Амирий, Атоий, Лутфий, Гадоий каби шоирларнинг ғазаллари Навоийнинг кўп лирик шеърлари учун туртки бўлган бўлса не ажаб! Шундоқ бўлган ҳам. Хоразмий «Муҳаббатнома»си, Ҳайдар Хоразмийнинг (Навоий уни «Мавлоно Ҳайдар» деб тилга олади — М. А., Б. Қ.) «Маҳзан ул-асрор»ию Сайид Аҳмаднинг «Таашшуқнома»си, Лутфийнинг «Гул ва Наврўз»ию Юсуф Амирийнинг «Даҳнома»си Алишер Навоий лиро-эпик дostonлари яратилишида форсий дostonлар билан бир қаторда сабоқ ва мактаб вазифасини ўтаган. Аҳмад Югнакийнинг «Ҳибатул ҳақойиқ»и буюк шоирнинг комил инсон хусусидаги ҳикматларига илҳом берди. Юсуф Амирий ва Яқиний мунозаралари Навоий прозасининг пайдо бўлишида, жумладан, улуғ замондошлари ҳақида ёзган насрий ёдномаларидан тортиб ижтимоий-фалсафий рисолаларигача таъсир кўрсатган эди.

Бошдан-охиригача мунозаралардаги сингари мажоз асосига қурилган композицион ғоят мураккаб, сермазмун ва сероҳанг «Лисонут тайр»-чи?

Дарвоқе, «туфулият (болалик) чоғи» ёш Алишерни кўнглига гулгула солиб бутун хаёлини ўзига маҳкам боғлаган Фаридиддин Атторнинг «Мантиқ ут-тайр»идаги қушлар нутқига излай-излай умр сўнгида топилган бу жавоб — шарҳда мутахассислар янги-янги маънолар кашф этмоқдалар. Чунончи дoston, айрим олимлар фикрича, ўз она тилида асарлар яратиб бу тил ва адабиётнинг яшашга ҳақ-ҳуқуқини исботлаб беришдек ниҳоятда қийин, лекин ғоят улуғ ва шарафли бир ишни мақсад қилиб қўйган буюк санъаткорнинг изҳори дилдир. Шунга кўра бутун асар ижод ва яратувчиликка бўлган фавқулodда фидойилигу шу йўлда ўзликдан ҳам кечини ҳақидаги қизғин муҳаббатнинг мажозий ҳикояси бўлиб, у инсон ва борлиқ муносабатига доир анъанавий сўфиёна мазмуннинг пантеистик талқинларидан ҳам ўз аҳамиятига кўра юқори туради.

Алишер Навоий ижодининг сарчашмалари жуда ҳам теран ва латиф. Бу ижодий сарчашманинг учта буюк манбаи бор: биринчи-

дан, ўзбек халқ оғзаки ижоди, фольклор; иккинчидан, ўзбек классик адабиёти; учинчидан, жаҳон классик адабиёти. Қўлингиздаги мажмуа Навоий ижодининг ҳаётбахш манбаларидан бири — ўзбек классик адабиёти ҳақида муайян тасаввур беради. Бу асарларни улуғ Навоий ўқиган, назардан ўтказган («Шайбонийнома» бундан мустасно). Улар ўзларининг бадий қиммати билангина эмас, балки Навоий ўқиганлиги, Навоийнинг нигоҳи тушганлиги билан ҳам ардоқли ва аҳамиятли. Отахон шоиримиз Ғафур Ғулом шундай мажмуа бўлишини орзу қилганда юқоридаги жиҳатларни ҳам назарда тутганлиги шубҳасиздир.

Республика партия ва ҳукумати Алишер Навоий таваллудининг 550 йиллигига тайёргарликни кучайтиришга бутун диққатни жалб этмоқда. Жумладан, шоирнинг қомусини чиқара бошлаш, кўп жилдлик асарлари академик нашрини амалга ошириш, унинг ҳаёти ва ижоди ҳақида илмий тадқиқотлар, илмий-оммавий асарлар яратиш вазифаларини қўймоқда. Уйлаймизки, ушбу «Навоийнинг нигоҳи тушган» мажмуаси ҳам шу йўлдаги қадамлардан бири бўлади ва китоб жавонларидан ўзининг муносиб ўрнини олади.

*МУҲАММАД АЛИ,
Бердақ номидаги Қорақалпоғистон АССР
Давлат мукофоти лауреати.
БЕГАЛИ ҚОСИМОВ,
филология фанлари доктори.*

АҲМАД ЮГНАКИЙ

Наким келса эрга тилитин келур,
Бу тилтин ким эзгу, ким ақир бўлур.



Адиб Аҳмад ҳам турк элидан эрмиш. Анинг ишида ғариб нималар манқулдур. Дерларки, кўзлари битов эрмиши, асло зоҳир эрмас эрмиш. Басир бўлуб, ўзга басирлардек андоқ эрмас эрмиши, кўз бўлғай. Аммо бағоят зийрак ва закий ва зоҳид ва муттақий киши эрмиш. Ҳақ субҳонаҳу ва таоло агарчи зоҳир кўзин ёпуқ яратқондур, аммо кўнгли кўзин бағоят ёруқ қилғондур.

Лубёға илик суртубтур ва дептурки, қўй букрагига ўхшайдур ва наҳудни бармоғи билан силаб дептурки, итолку бошиға ўхшар.

Маскани Бағдоддин неча йиғоч, баъзи дептурлар, тўрт йиғоч йўл эркан. Ҳар кун Имом Аъзам дарсиға ҳозир бўлур эркандур ва бир масала ўрганиб бу йўлни яёғ борур эркандур. Дарсда ери сафи ниол эркандур. Нақледурки, Ҳазрати Имомдан сўрубтурларки: «Шогирдларингиз орасида қайсидин андоқки кўнглунгуз тилар, розисиз?...» Имом дептурки: «Бори яхшидур. Аммо ул кўр турки, сафи ниолда ўлтурур ва бир масалани мазбут қилиб, тўрт йиғоч йўл яёғ келиб борур, андоқки керак, ул таҳсил қилур». Ва анинг тили турк алфози била мавоиз ва насоиҳқа гўё эрмиш. Хейли элнинг муқтадоси эрмиш. Балки аксар турк усулида ҳикмат ва нукталари шоеъдур. Назм тарийқи билан айтур эрмиш; анинг фавоидидиндур.

Байт:

*Улуғлар не берса, емасмен дема,
Илик сун, оғиз ур, емасанг ема.*

Байт:

*Сўнғакка иликтур, эранга билик.
Биликсиз эран ул иликсиз сўнғак...*

Алишер Навоий. «Насоим ул-муҳаббат»дан



ҲИБАТУЛ ҲАҚОЙИҚ

Достон

**Аннавъл аввалу фиманфаъатил илми
ва мазратил жаҳили**

Биликтин аюрман, сўзумга ула,
Биликликка, ё дўст, ўзунгни ула.
Билик бирла билнур саодат йўли,
Билик бил саодат йўлини бўла.

Баҳолиқ динор ул биликлик киши,
Бу жоҳил биликсиз — баҳосиз биши.
Биликлик биликсиз қачон тенг бўлур,
Биликлик тиши — эр, жоҳил эр — тиши.

Сўнгакка йиликтак эранга билик,
Эран кўрки — ақл, (ул) сўнгакнинг — йилик.
Биликсиз — йиликсиз сўнгактак қоли,
Йиликсиз сўнгакка сунулмас алиқ.

Билик билти бўлти эран белгулук,
Биликсиз тирик-ла йитук кўркулук.
Биликлик эр ўлти — оти ўлмату,
Биликсиз эсан эркан оти ўлук.

Биликлик биринга биликсиз мингин,
Тенгакли тенгади биликнинг тенгин.
Боқа кўргил эмти уқа синаю,
Нананг бор биликтин асифлиқ ўнгин.

Билик бирла олим юқар йўқлади,
Биликсизлик эрни чўкарди қуди...

Биликлик биликни адраган бўлур,
Билик тотғин, эй дўст, биликлик билур.
Билик билдирур эрга билик қадрини,
Биликни биликсиз удун на қилур.

Биликсизга ҳақ сўз татиқсиз эрур,
Анга панд-насиҳат осифсиз эрур.
На турлук ориқсиз орир юв деса,
Жаҳил юб оримас, ариқсиз эрур.

Биликлик киши, кўр, билур иш ўзин,
Билип этар ишни ўқунмас кедин.
На турлук иш эрса биликсиз ўнги,
Ўқунч ул анга йўқ ўнг анда адин.

Биликлик кераклик сўзин сўзлаюр,
Кераксиз сўзини кўмиб кизлаюр.
Биликсиз на айса аюр уқматин,
Анинг ўз тили ўз бошини еюр...

Биликлик сўзи панд-насиҳат, адаб,
Биликликни ўғди Ажам ҳам Араб.
Товарсизга билги туганмас товар,
Ҳисобсизга билги йирилмас ҳисоб.

**Аннавъусони ҳифзиллисани
ва саъи адабиҳа ва русумиҳа**

Эшитгил биликлик нагу теп аюр,
Адаблар баши тил кутазмак турур.
Тилинг бекта тутгил, тишинг синмасун,
Қали чиқса бекта тишингни сиюр.

Санип сўзлаган эр сўзи сўз соғи,
Ўкуш янгшаған тил эялмас яғи.
Сўзунг бўшлуғ эзма, йиға тут тилинг,
Этар бошқа бир кун бу тил бўшлуғи.

Хирадлиқму бўлур тили бўш киши,
Талим бошни еди бу тил сўз бўши.
Ўчуктурма эрни тилин бил, бу тил,
Бошоқ турса бутмас, бутар ўқ боши...

Сафиҳ эр тили ўз боши душмани,
Тилиндин тўкулди талим эр қани.
Ўқуш сўзлаганда ўқунган талим,
Тилин беклаганда ўқунган қани?

Наким келса эрга, тилитин келур,
Бу тилтин ким эзгу, ким ақир бўлур.
Эшит бут бу сўзга қамуғ тенг-да тенг,
Қўдуб тилга йўқнуб тазарру қилур.

Қудазгил тил (инг)ни, кел, оз қил сўзунг,
Қудазилса бу тил қудазлур ўзунг...

Ики нанг бирикса бир эрда қоли,
Буканди ул эрга мурувват йўли.
Бир — ул янғшар эрса кераксиз сўзин,
Икинч — ялғон эрса ул эрнинг тили.

Тили ялғон эртин йироқтур теза,
Кечур санма умрунг кўнилик уза.
Оғиз — тил безаги кўни сўз турур,
Кўни сўзла сўзни, дилингни беза.

Кўни сўз асалтек, бу ялғон басал,
Басал еб ачитма оғизни асал.
Ё ёлғон сўз йингтак кўни сўз шифо,
Бу бир сўз узоғи урулмиш масал.

Кўни бўл, кўнилик қил, отин кўни,
Кўни тею билсун халойиқ сени.
Кўнилик тўнин кий, қуюб эгрилик,
Қийим тўн тўлуси кўнилик тўни.

Қатиг кизла розинг киши билмасун,
Сўзунгтин ўзунга ўқунч келмасун.
Қамуғ яшру ишинг бўлуб ошқоро,
Бу кўрган эшитган санга кулмасун.

Эшим теп инониб, сир айма, соқин,
Нечама инончиқ иш эрса яқин.
Сариб санда розинг сингиб турмаса,
Серурму эшингда мунни кат соқин.

**Аннавъу солису фи тақаллибид дунё
ва тағайири аҳволиҳо**

Бу очун работ ул тушуб кўчулук,
Работқа тушукли тушар кўчулук.
Ўнг орқиш узади қўпуб йўл тутуб,
Ўнги қўпмиш орқиш неча кўчулук.

Бу дунё сўнггида югурмак неча,
Хасис нангтин ўтру теб ўзун куча.
Налук молға мунча кўнгул боғламоқ,
Бу мол келса, орта борур боз кеча.

Кўнгултин чиқорқил товар суқлуқин,
Кетим бирла теп тут қорин тўқлуқин.
Бу бойлиқ чиғойлиқ озиқ йўқлуғи,
Чиғойлиқ теб оймо озук йўқлуғин.

Бу дунё нангитин егу кедгулук,
Ул ортиқ тилама вобол ютгулук.
Ториқлиқ теп айди очунни расул,
Ториқликда қотилон тори эдгулук.

Бақосиз эрур бу очун лаззати,
Кечар ел, кечар тек мозо муддати.
Йигит қўжа бўлур, ёнғи эскирур,
Кови эрса қомлур қочор қуввати.

Бу кун бор, ёрин йўқ — бу дунё нанги,
Менинг демишинг нанг одинлар ўнги.
Қомуғ тўлғон эслур, тугал эксилур,
Қомуғ ободоннинг хароб ул сўнги.

Неча ер бор эрди сиғишмаз эри,
Эри борди қолди қуруғтек ери.
Неча доно эрди, неча файласуф,
Қани бу кун онлар мингинда бири.

Очун кулчирар боз элин қош четар,
Бир илкин тутуб шаҳд, бири заҳр қотар.
Асал тотруб илкин, томоғ тотиртиб,
Кединги қадаҳқа сунуб заҳр қотар.

Сучук тоттинг эрса очиққа онун,
Бирин келса роҳат, келур ранж ўнун.
Аё ранж қотигсиз сўрур умғучи,
Бу очун қачон ул умунчқа ўрун.

Йилонтек бу очун йилон ўғлоғу,
Юқамоққа юмшоқ ичи бўр оғу.
Йилон юмшоқ эркан, ёвуз феъл тутор,
Йироқ турғу, юмшоқ теб инонмоғу.

Бу очун кўр эрга кўрумлук тоши,
Валекин ичинда ҳазор ноҳуши.
Боқиб тош безакин кўруб сен мунга,
Кўнгул боғламоқ бил хатолар боши.

Ниқоб кўтрур очун бирар юз очар,
Ёзар қўл, қучар тек яно тарк қочар.
Ёринғи булуттек ё туштек холи,
Дерангсиз кечар бахт ё қуштек учар.

Аннавъур робиъу фи биррис саҳовати ва мазамматил буҳли

Аё дўст, биликлик изин излагил,
Қали сўзласанг сўз билиб сўзлагил.
Ахи эрни ўккил, ўқар эрса сан,
Бахилға қатиқ ё ўқун кизлагил.

Қамуғ тил ахи эр саносин аюр,
Ахилиқ қамуғ эр кирини ююр.
Ахи бўл, санга сўз сўкунч келмасун,
Сўкунч келгу йўлни ахилиқ тиюр.

Эгилмас кўнгилни ахи эр эгар,
Тегилмас муродқа ахи эр тегар.
Бахиллиқни қони ўкар тил қаю,
Ахилиқни ҳам хос тузу ҳақ ўгар.

Ахи эр билиқни ета билди, кўр,
Онин сотти молин, сано олди, кўр.
Тирилди улом сўз уломой бўлуб,
Очунда от эдгу қутуб борди, кўр.

Бахил йиғди зар — сим ҳаромтин ўкуш,
Вабол кўтру борди узала сўкуш.
Улуш бўлди моли кишилар аро,
Бахил олди андин сўкунчтин улуш.

Аё, мол идиси, ахи эдгу эр,
Баёт берди эрса санга, сан-да бер.
Йирилган, сўкулган, териб бермаган,
Алол берур эрсанг, нечун терса тер.

Табиатта йиги от ойиб сузи,
Ахилиқ эрур, бил, бухул кўрксузи.
Эликларда қутлуғ беригли элик,
Олиб бермаган эл элик қутсизи.

Бахиллиқ ўталоб ўнгалмас йиг ул,
Беримдин бахил илки кат берклик ул.
Йиғиб кўнгли тўймаз, кўзи суқ бахил,
Қул ул молға, моли ангар эрклик ул.

Бу будун тўлуси ахи эр турур,
Ахилиқ шараф, жоҳ, жамол орттирур.
Севулмак тиласанг кишилар аро,
Ахи бўл, ахилиқ сени севдурур.

Бахил нокас удун товар посбони,
Йиғар, емас, ичмас. Тутар берк они.
Тотурмас ошин-да туз дўстина,
Ўлур — қолур, охир еюр душмани.

**Аннавъул хомису фил амри биттавозеъ
физзаҳари аънат такаббури вал ҳирси афитус
сало зилли садиқул мантиқи**

Яна бир кераклик сўзум бор санга,
Аёйин мен они, қулоқ тут манга.
Сўз улдур такаббурни боштин солиб,
Тавозеъни берк тут, ёпуш, кет анга.

Такаббур қамуғ тилда йирлур қилиғ,
Қилиқларда эдгу қилиқ хўй қилиқ.
Ул эрким, улугсинди, мен-мен деди,
Они на халойиқ севар, на холиқ.

Қамуғ қозғониқли очун молини,
Еюмади борди, кўрунг холини.
Тишиси қолиб бир один эр била,
Ул онда ётибон берур сонини.

Такаббур либосин кийиб оз солин,
Кириб халқда кўксунг, озурлаб тилин.
Мўминлиқ нишони тавозеъ эрур,
Агар мўмин эрсанг, тавозеъ қилин.

Товар бирла эрса улугсиндуғунг,
Улуғлуғ табору алик сундуғунг.
Товар осиг немиш борурсанг ёлинг,
Қолур бунда киссанг, сабот—сандуғунг.

Агар кибр идиси асилман деса,
Аёйин мен онинг жувобин кеса.
Ото бир оно бир уёлор бу халқ,
Тафовутлари йўқ ўто ўт теса...



Йима пандим олғил узотма амал,
Амал асрасинда пусуқли ажал.
Амал темишим, дўст узун сонмоқ ўл,
Узун сонма соқиш ўкуш қил амал.

Аюрсан: кедим, тўн, шароб, ош керак,
Талим мол, ўкуш қул, қоравош керак.
Агар йиғдинг эрса умурлуқ товар,
Бурун бошқа бўркни кияр бош керак.

Ҳарислиқма эрга ёвуз хислат ул,
Ҳарислиқ сўнги ғам, ўкунч — ҳасрат ул.
Бу бойлиқ чиғойлиқ иди қисмати,
Ҳарислиқ тек эрга қуруғ захмат ул...

Ҳарис тўймас очун нангини териб,
Ҳарислиқ қаримас идиси қариб.
Ҳарислиқни қўюр ҳарис эр қачон,
Ўлуб йитса тупроқ ичига кириб.

Ҳарис териб эрмас усонмас бўлур,
Ҳарислиқ игининг эмин ким билур.
Хабар бор, берилса агар одами,
Ики қўл динорни ул ўн қўл қилур...

Аё, ҳирс идиси, ҳарислиқ норак,
Аю бер манга бу нагуга керак.
Тор эрса, кенг эрса, битилди рўзинг,
Ҳарислиқ қилувму мунн эдгурак...

Қўки кўрклуқ эрнинг хўйи кўрклуқ ул,
Бу кўрклуқ қилиққа кўнгул эрклик ул.
Бир эртин бир эрга тафовут талим,
Ва лекин кўр эрга тузи бўрлуқ ул...

Бутун қилғи феълин ўта иртагил,
Карам кимда бўлса, они эр тегил.

Емишсиз йиғочтек карамсиз киши,
Емишсиз йиғочни кесиб ўртагил...

Жафо қилдочингга ёнутқил вафо,
Оримас неча ювса қон бирла қон.

Яроғлиқ ошингни кишига едур,
Яроғ бўлсанг, уфроғ ёлингни бутур.
Куч эмгак тегурма кишига қоли,
Агар тегса эмгак кишитин кўтур.

Эсиз қилғон эрга сан эдгу қило,
Карамнинг боши бу эрур кад било.
Агар келса эртин санга эдгулук,
Ўкуш қил, ул эрнинг саносин тила.

Ёзуғлуқ кишининг ёзуғин кечур,
Адоват кўкини қозиб кес, кўчур.
Алингланса тутнуб ғазаб инод ўти,
Ҳалимлиқ сувин соч, ул ўтни ўчур...

Карам бир бинотак ангар ҳилм бунёд ул.
Ё майдонтак ул гул, карам ол, гул ул.
Йиққилиққа йириб, кесуллукка ула,
Бу эндинлик эрга озод ўз қула.

Кудазгил, аё дўст, улуғлар ақин,
Асиқсиз жадал ҳам мизажтин сақин.
Улуғларни бушриб санга бу мизож,
Кичикларни густоҳ қилур бил яқин.

Бало келса, сабр эт фараҳқа кутуб,
Кутуб тур фараҳқа бало—ранж ютуб...
Ўчар меҳнат ўти, кечар навбати,
Қолур сабр идиси савобин тутуб.

Улуғлуғқа тегсанг ёнгилма ўзунг,
Қоли кийсанг атлас, унутма бўзунг.

Улуғ бұлдуғунгча тузунрак бұлуб,
Улуғқа—кичикка силиқ тут сўзунг...

Уқуб сўзла сўзни эва сўзлама,
Сўзунг кизла кедин башинг кизлама.
Минг эр дўстунг эрса, ўқуш кўрмагил,
Бир эр душман эрса, ани озлама...

Неча тетик эртин бирар саҳв келур,
Неча пурҳунарда бирар айб бұлур.
Бу бир айбдан ўтру бошин кесгучи —
Очунда тирилгу кишисиз қолур.

Тирил эдгу феълин кўнгуллар олиб,
Эсизликтин ўзни сарангу солиб.
Этар бұлсанг ишни сониб — соғниб эт,
Керакму кераксизму керту билиб.

На иш ўтру келса санга кад яқин,
Ул ишнинг ўнгини-сўнгини сақин.
Севунч эрса кедин кўнгул тут анга,
Ўкунч эрса андин узороқ сақин.

Эран хайри шарри кузаф кечмас ул,
Эсиз эдгу ишга ёнут бұлмас ул.
Аё эдгу умғон эсизлик қилиб,
Тикан айлаган эр узум бичмас ул...

Иши эдгу бўлса, эр эдгу бұлур,
Ар иш эдгусиндин ўкуш хайр келур.
Асизга ёвума, асиз суҳбати
Сани таркин асиз қилиғлиқ қилур.

Мажоз бўлди дўстлуқ ҳақиқат қони,
Минг ар дўстда бири бўлунмас кўни.
Укушрак кишининг ичи ғадр эрур,
Кўни дўстунг арса тоши бил муни.



Бу кун бу очунда кишилик азиз,
Қани қанча борди кишилик эсиз,
Вафо гули суғлуп, қуруп йўллари,
Жафо тўлди-тошти денгизтин адиз.

Қани аҳд-амонат, қани эдгулук,
Кўни келтукунча хайр кетгулук.
Боши борди хайрнинг сўнги борғуси,
Ўнги келти хайрнинг сўнги келгулук.

Очун тўлди адвон, жафо — жавр била,
Қани бир вафолиқ бор эрса, тила.
Сен артоқсан, анин очун ортади,
Налук бу очунға қилурсан гила...

Аё, артоқ ишлик севунчин солин,
Сенинг рўзгоринг бу кўнгулча қилин.
Тилакча тирил инч фориг қадғусиз,
Юругил, тилагил ўзунг хушлуғин.

Убут кетти, индаб бўлунмас йиди,
Алол йигли қани, кўрунмас бўди.
Алол кенду қайда, бу кун қани, ким,
Аромни еюрди ҳалол теб еди.

Будун моллиқ элга уруп юзларин,
Тузу қул қилурлар озод ўзларин.
Ким ул молсиз эрса, ул эрни кўруб,
Юд уруб кечарлар юмуб кўзларин.

Аё, молға суқ ар яқин бил бу мол.
Бу кун қадғу соқинч ёрин юк вабол.
Аром эрса молинг азоб ул сўнги,
Исоб ул агар бўлса молинг ҳалол...

Налук молға мунча суқ ул бу ўзунг,
Кўнгулда ғаминг ул, тилингда сўзунг.

Борурсан, бу молинг ёғингға қолур,
Уётиб ёрурлар сорингғу бўзунг.

Сенинг молинг ул мол ошин турдуғунг,
Санга ҳасрат ул бек тутуб турдуғунг.
Бу кун кенду сучуқ бу термак санга,
Очиқ бўлға ёрин қўдуб бордуғунг.

Бу очун мазаси қотиғлиқ маза,
Озаси ўкушрак мазаси аза.
Асал қайда бўлса била ариси,
Ари заҳри тотар асалтин ўза.


Ҳунарлиққа очун вафосизроқ ул,
Ҳунарсизға мунда жафо озроқ ул.
Ҳунар бирла давлат бирикилмаги,
Булунмас қамуғ қизда ул қизроқ ул.

На ёзди очунға бу соҳиб унар,
Нагуға бу ани улашу қинар.
Хасисларни қўтруб, нафисни чолуб,
Алув қутсуз очун қарибму мунар.

Аё, ҳукмин очун табо ўггучи,
Йириб муни берар яно ўггучи.
Уғон укми бирла келур келган иш,
Анинг амри бирла тегар теггучи.

Очунға бу сўкуш маломат налук,
Қазолар юруткан яратқон малик.
Қазо бирла санчлар азоққа тикан,
Қазо бирла илнур тузоққа алиқ.

Қамуғ тангдачи нанг қазодин эрур,
Уқушсиз эр они сабабтин кўрур.
Қазо бирла учқон холиқ қушлари,
Қариға қўнар ҳам қафасқа кирур.



Қазо келса югрук югурмас уруп,
Қазо қайтарилмас қатиғ ё қуруп.
Санго ранж, анго ганж берикли ўғон,
Жазо қилма ё ранж идиси туруп.

Фил узри бетамомил каломи

Битидим китоби мавоиз масал,
Ўқуса тотир тил емиштак асал.
Ким эрса бу сўзга одинлар сўзин,
Тангаса тангади дурустқа бадал.

Адиб Аҳмад отим, адаб-панд сўзум,
Сўзум мунда қолур, борур бу ўзум.
Келур куз, кечар ёз, борур бу умр,
Тугатти умурни бу ёзим, кузум.

Оннин уш чиқартим бу туркча китоб,
Керак қил, теб эй дўст, керак қил итоб.
Битидим бу тангсуқ туроф сўзларин,
Холи борса ўзум отим қолсу теб.

Онин ўз эрур бу китоб бир сўзук,
Тўлулаб кетурдум кемиштим юзук.
Наводир сўзуг оз бўлур азл ўкуш,
Жуз атлас бўлур қиз учузи бўзук.

Аё, манда кедин келигли мунни,
Ўқусанг дуода унутма мани.
Санга адя қилдим бу тангсуқ китоб,
Манга адя қилсу дуо, теб, сани...

ШАРҲ

Илм манфаати, жаҳолат зарари ҳақида

Билим ҳақида сўзлайман, сўзимга қулоқ сол, эй дўст,
илмли кишига ўзингни яқин тут.

Билим билан саодат йўли очилади, (шунга кўра) илмли бўл, бахт йўлини изла.

Билимлик киши баҳолик динордир, илмсиз жоҳил киши қимматсиз емишдир (мевадир).

Илмлик киши билан илмсиз одам қачон тенг бўлади, билимлик хотин киши — эр кишидир, билимсиз эркак — хотин кишидир.

Сўнгдакда илик бўлиши лозим эканлиги каби эр кишига билим керакдир, эр кишининг кўрки ақлдир, сўнгдакнинг кўрки эса иликдир.

Илмсиз иликсиз сўнгдак каби бўшдир, иликсиз сўнгдакка эса қўл урилмайди.

Илмли кишиларнинг (номи) машҳур бўлади, билимсиз (кишилар) эса тириклайин ўлди ҳисоб ва бу унга кўргуликдир.

Билимлик киши ўлса ҳам унинг номи ўчмайди, илмсиз кишининг ўзи ҳаёт бўлса ҳам оти ўликдир.

Билимликнинг бири билимсизнинг мингига тенг, илмли кишилар илм-маърифатнинг қадрига етади.

Энди ўзинг синаб, уқиб, боқиб кўр, билимдан фойдалироқ қандай нарса бор?

Билим билан олим юқорига кўтарилади, илмсизлик эса кишини тубанлаштиради...

Билимлик киши илмни фарқлайди, эй дўст, илм қадрини маърифатли одам билади.

Илмнинг қадрини кишига билим билдиради, маърифатни нодон, тубан киши нима қилади.

Илмсизга тўғри сўз маъносиздир, унга ўғит-насиҳат фойдасиздир.

Турли ювиқсизларга (ифлос кишиларга) ювин деб буюрилса, тоза бўлур, аммо жоҳил қанча ювинмасин пок бўлмайди.

Билимли киши ўз ишини билиб қилади, билиб қилган ишига кейин ўкинмайди.

Турли ишлар юз берса, билимсиз наздида ўнг кўринади (бу) унга ташвиш, бундан бошқа чора (ўнг нарса) йўқ.

Билимли киши керакли сўзни сўзлайди, кераксиз сўзни кўмиб яширади.

Илмсиз киши нима гапирса, нодонлиги сабабли сўзлайди, шунинг учун унинг тили ўз бошини еydi.

Билимли кишининг сўзи ўгит — насиҳат, одобдир, шунинг учун илмдиларни Араб, Ажам олқишлади.

Молсиз фақир кишига унинг илми туганмас бойликдир, ҳисобсизга унинг билими ечилмас (очилмас) ҳисобдир.

Тилни тийиш ва одоб-ахлоқ ҳақида

Илмли киши нималарни сўзлайди, сен унга қулоқ сол, одоблар боши тилдир, уни тиймоқ зарур.

Тилингни маҳкам тут, тишинг синмасин, агар сўзлаб юборсанг, (тилинг) чиқиб қолса, тишингни синдиради.

Ўйлаб сўзлаган кишининг сўзи тўғридир, ўринсиз кўп вайсаган тил (тингламас) аямайдиган ёвдир.

Сўзинг аччиқ, эзма тилингни тийиб тут, аччиқ (эрк берилган) тил бир кун бошингга етади.

Тили аччиқ кишининг ақли етук бўладими? Тил ва сўз заҳари кўп кишиларнинг бошини еди.

Кишини ўчакиштира (ўчаштира), тилини бил. Бу тил яраласа тузалмайди. Уқ жароҳати эса битиб кетади...

Аҳмоқ кишининг тили ўзига душман, кўп кишиларнинг қони тили туфайли тўкилди.

Кўп сўзлаганлар ичида ўкинган кўпдир, тилни тийганлар орасида ўкинган борми, қани?

Киши бошига тушган ҳар қандай иш унинг тили ту-
файли содир бўлади. Бу тил сабабли, айримлар яхши-
лик, баъзилар ҳурмат кўради.

Бу сўз (ўғит—насиҳат) барчага тенг (улар сўзни)
тилга жо қилиб юкинадилар, мулойимлик қиладилар.

Тилингни тий, сўзингни қисқа қил, бу тил тийилса,
ўзинг ҳам сақланасан...

Бир кишида икки нарса юз берса, у кишига мурувват
йўли ёпилади.

Биринчидан, кераксиз сўзларни айтиб алжираса, ик-
кинчидан, бу айтган сўзлари ёлгон бўлса.

Ёлгончи кишидан тезликда ўзингни узоқ тут, сен ум-
рингни тўғрилик билан кечир.

Оғиз ва тилнинг безаги сўздир, сўзни тўғри сўзла,
(бу билан) тилингни беза.

Тўғри сўз асал кабидир, ёлгон (сўз) саримсоқ пиёз-
дир. Саримсоқ пиёз еб, оғизни ачитмай, асал егин.

Ёлгон сўз касаллик кабидир. Чин сўз шифодир. Сўз
тўғрисида (қадимда) шундай масал тўқилган.

Тўғри бўл, тўғри иш қил. Тўғри деб ном чиқар. Хало-
йиқ сени тўғри деб билсин.

Тўғрилик тўнини кий, эгрилик тўнини еч. Киядиган
тўннинг яхшиси тўғрилик тўнидир.

Сирингни маҳкам тут, киши билмасин. Сўзингдан
ўзингга ўкинч келмасин.

Барча яширин ишларинг ошкор бўлиб, кўрган-эшит-
ган сенга кулмасин.

Дўстим деб ишониб сир айтма, эҳтиёт бўл, қанчалик
яқин, ишончли дўстинг бўлса ҳам.

Сиринг ўзингда сақланиб, сингиб турмагач, у дўс-
тингда (ҳам) сақланмайди. Буни яхши ўйлаб кўр.



Дунёнинг ўзгариб туриши ҳақида

Бу дунё қўниб яна кетадиган работдир. Бу работга тушиб ўтувчилар қўниб кетаверадилар.

Олдинги карвон йўл босиб ўтиб кетди. (Шу) олдинги карвон неча манзилни (босиб) ўтди.

Бу дунё (бойлиги) орқасидан қанча (кишилар) югурмоқда. Хасис ҳам нарса (бойлик) фойдали деб ўзини қийнайди. (Ўзига зўр беради).

Бунча ҳам молга кўнгил қўймоқ не керак. У кўпаяди, озаяди, йўқ бўлади.

Молга бўлган суқликни кўнгилдан чиқар. Фақат кийим билан қорин тўқлигини кўзла.

Бойлик — камбағаллик емиш бор-йўқлигидир. Аслида мол-мулк йўқлигини қашшоқлик деб айтма.

Бу дунё бойлигидан егулик, кийгулик бўлса етарли. Ортиқча тилама. Унинг ортиқчаси оғирлик қилади. (Зиён келтиради).

Расул, дунё ҳаётининг асоси экин, деҳқончилик билан машғул кишиларнинг турмуш-ҳаёти яхшиланади, деб айтди.

Бу дунё лаззати бевафо, унинг мазали кечган пайти елдек ўтиб кетади.

Йигит қарийди. Янги эскиради. (Бели) қувватли бўлса букилади, кучи кетади.

Бу дунё бойлиги бугун бор бўлса, эртага — йўқ. Сеники-меники деган нарсалар бировларга қолади.

Барча тўлган нарсалар озаяди, емрилади. Обод ерлар хароб бўлади.

Қанча обод ерлар бор эди, халқи сиғишмас эди. Йўқ бўлди. Жойлар бўш, эгасиз қолди.

Қанча доно, файласуфлар бор эди. Энди уларнинг мингдан бири (ҳам) йўқ.

Дунё кулдиради, хўмраяди. Бир қўлида бол, иккинчисида заҳар тутади.

Қўли билан асал едиради-да, кейинги қадаҳда заҳар қўшиб беради.

Ширинлик татисанг, аччиққа йўй, кишига бир йўл роҳат келса, орқасидан ўнлаб қийинчилик келади.

Эй умидворлар, ранж ва қийинчиликсиз (роҳат) истайсизлар, дунёда умид қачон амалга ошган?

Бу дунё аврайдиган илон кабидир, зоҳирда юмшоқ-ювош, ботинда аччиқ ичимлик сингари оғудир.

Илон юмшоқ, ювош кўринса ҳам ёмон феъллидир. Ювошлигига ишонмасдан, ўзни узоқ тутиш керак.

Бу дунё сиртдан жуда кўркам, ичдан эса минглаб ёқимсиз нарсалардан таркиб топган.

Дунёнинг ташқи кўркини кўриб, унга кўнгил қўймоқ хатоликларнинг бошланишидир...

Ниқоб кўтарилади. Дунё юзини бир кўрсатади. Гўё учмоқчидек қўлини — қанотини ёзади ва яна ғойиб бўлади.

Бахт (эрталабки) булутдек ё тушдек бесамар. У тўхтамай ўтади ёхуд қушдек учиб юради.

Саховат ва бахиллик оқибати ҳақида

Эй дўст, билимли киши изидан бор. Агар сўзласанг, ўйлаб, билиб сўзлагин.

Мақтасанг, сахий кишини мақта, бахилга ўткир ёй ўқини сақлаб қўйгин.

Ҳаммининг тили саховатли кишининг мадҳини қилади. Сахийлик кишининг барча (айбини) ювиб юборади.

Сахий бўл, сенга лаънат келмасин. Лаънат келтира-
диган йўлни саховат беркитиб қўяди.

Юмшамас кўнгилни сахий юмшатади. Етиб бўлмас
муродга сахий эриша олади.

Бахилликни мақтовчи тил топилмас, сахийликни хос
кишилар (аъёнлар) ва бутун халқ мақтайди.

Сахий кишилар билимнинг қадрига ета билганини,
шунинг учун бутун молини сотиб мақтов, олқиш олгани-
ни кўр.

Дунёда кишилар яхши ном қолдириб, шуҳрати билан
оти узоқ яшаб турганини кўр.

Бахил киши меҳнатсиз ҳаром йўл билан кўп олтин,
кумуш йиғди. Натижада у дунёга вабол (лаънат ва бад-
номлик) орттириб кетди.

Унинг моли кишиларга тақсим бўлди. Бахил эса (ун-
дан) фақат сўкиш ва лаънатгагина эга бўлди.

Эй, яхши саховатли мол эгаси, сенга тангри берган
бўлса, сен ҳам бер.

Тўлиб-тошган ҳолда бойлик йиғиб, инъом бермаган-
лар, агар сен ҳалол (нарса)дан инъом қилиб турсанг,
қанча (мол-дунё) йиғсанг, йиғавер.

Дунёда яхши ва нуқсонсиз ном сахийликдир, бахил-
лик эса кўркисиз от эканлигини бил.

Қўллар ичида инъом берувчиси бахтли (қўл)дир. Узи
олиб бошқаларга бермагани қутсиздир.

Бахиллик дори билан даволаб бўлмас касалликдир.
Бахилнинг қўли саховат, ҳадя учун бутунлай ёпиқдир.

Кўзи оч бахил киши қанча мол тўпласа ҳам кўнгли
тўлмас. У мол-дунёнинг қули, давлати унинг устидан
ҳукмрондир.

Халқнинг етуги сахий кишидир. Сахийлик шараф,
мартаба ва гўзалликни орттиради.

Кишиларнинг муҳаббатини ўзинга жалб қилмоқчи бўлсанг, сахий бўл, саховат сени севикли қилади.

Бахил, нокас, олчоқ — тубан киши. У ўз молининг посбонидир, бойлик йиғиб, уни емай-ичмай сақлайди.

У (ҳаёт пайтида) дўстига ошини, тузини торттирмайди. Ўлгач, моли қолади. Сўнг унинг моли душманига буюради.

Тавозеълик манфаати, кибру ҳаво ва ҳирсинг зарари тўғрисида

Яна бир сенга керакли сўзим бор, мен уни айтайин, сўзимга қулоқ сол.

Такаббурликни бошдан ошириб ташла, тавозеъни мустаҳкам тут.

Такаббур қилиғи барчанинг тилида нафрат қўзғатади. Хулқлар ичида энг яхшиси ювош бўлишдир.

Кимда ким ман-ман деб, ўзини юқори қўйса, уни халқ ҳам, тангри ҳам ёқтирмайди.

Бутун дунё молини тўплаган ея олмай ўлиб кетди, ҳолини кўргин.

Хотини (бу дунёда) бир ёт эркак билан айшу ишратда, эри эса (гўрда) ҳисоб беради.

Кибрлик либосини кийиб, кўксингни халққа кериб, тилинг билан озор беришдан сақлан.

Мўминликнинг нишони тавозеъдир. Агар мўмин бўлсанг, тавозеъ қил.

Мол-дунё борлиги учун ўзингни улуғ тутдинг (кибрландинг), улуғликка қўл чўзишинг (ҳам мол-дунё) сабаблидир.

Мол — дунёнинг фойдаси нимага арзийди, (ўлганда) яланғоч кетасан, ҳамёнинг, тўрванг сандиғинг қолиб кетади.

Такаббур асилман деб айтса, мен унга кескин жавоб берайин.

Бу халқ наслининг ота-онаси бир. У дунёда, зотан, ораларида фарқ бўлмайди...

Яна ўгит — насиҳатимни олгин, узоқламай амал (ўйлов)га кириш. Унинг замирида эса пинҳона ажал мавжуд.

Амал (ўйлов) деганим, эй дўст, кўп ўйлашдир. Сен кўп ўйланиб ўтирма, кўпроқ иш қил (амал қил).

Қийим, тан, шароб, ош, кўп мол-дунё, хизматкор, қул керак, деб айтасан.

Агар бир умрга етадиган мол-дунё йиққан бўлсанг, энг аввал, бўрк киймоққа бош керак.

Ҳарислик кишига ёмон хислатдир. Ҳарисликнинг сўнги ғам-ғусса ва ҳасратдан иборат.

Бойлик, камбағаллик худонинг қисматидир. Ҳарис-мандга ўхшаш кишилар учун фақат заҳматдир...

Ҳарис дунё молини йиғиб тўймас, ҳарис одам қариса ҳам унинг ҳарислиги кексаймас.

Ҳарис киши ҳарисликни фақат ўлиб, тупроққа киргач қўяди.

Ҳарис киши мол йиғишда эринмас, тинмас бўлади, ҳарислик касалининг давосини ким билади?

Агар бирор киши томонидан (даромад манбаи ҳақида) хабар берилса, у икки (дона) ҳовуч динорни ўн (дона) ҳовуч қилади...

Эй, дунёга ҳирс қўйган кишилар, менга айтинг-чи, ҳирслик нега?

Пешанангга оз-кўп ризқинг ёзилган. Ҳирс билан уни тубдан яхшилаб бўладими?..

Асли тоза кишининг қилиғи кўрклидир. Ёқимли хулққа кўнгиш мойил бўлади.

Бир кишидан иккинчи кишининг тафовути кўпдир. Аммо кўра билмас киши учун тўғри нарсалар ўроғлиқ кўринади...

(Кишиларнинг) барча феълени тўла кузат. Қим қарамли ва шафқатли бўлса, уни эр киши ҳисобла.

Карамсиз, шафқатсиз киши мевасиз дарахт кабидир. Мевасиз дарахт — қуруқ ёғочни эса кесиб ёқ...

Жафо қилувчига вафо билан жавоб қайтар, (негаки) қонни қон билан ювиб тозалаб бўлмайди.

Яхши ошингни кишига едир, яроқли нарса (кийимлик) топсанг, устингни бута, яланғоч (жойингни) ёп.

Имкони бўлса, кишига зўравонлик ва зулм қилма; агар киши қийинчиликка учраса, сен унга кўмак бер.

Ёмонлик қилган кишига сен яхшилик қил, бу қарам — шафқатнинг бошидир, буни яхши англа.

Агар бирор кишидан яхшилик кўрсанг, у кишини мадҳ эт, дуо қил.

Гуноҳкор кишининг ёзуғини кечир, адоват илдизини қазиб ташла, кес ва кўчириб от.

Ғазаб ўти тутаб аланга олса, ҳалимлик — мулойимлик суви билан уни ўчир...

Ҳалимлик шундай бир биноки, ундан фақат яхши хислат ҳосил бўлади. Ёхуд майдондаги шундай гулки, атрофдагилар баҳра оладилар.

Одобли бўлишга урин. Ўзингни камтар тут. Бундай кишига жон нисор бўлсин (озод жон қула бўлсин).

Эй дўст, улуғларни иззат қил, фойдасиз нарсага аралашувдан, тортишувдан (ёмон одатлардан) сақлан.

Бу ярамас қилиқлар улуғларнинг ғазабини қўзғатиб, кичикларнинг феълени бузади, буни яхши билиб қўй.



Бало келса севинчга йўйиб, сабр қил, қийинчиликни ичингда сақлаб, шодлик келишини кутиб тур...

Меҳнат — машаққат ўти сўнади, сабрли кишига савобга эришиш навбати келади.

Улуғликка етишсанг янглишма, атлас кийганингда бўзингни унутма.

Улуғликка эришгунингча яхшироқ бўлиб, улуққа, кичикка сўзингни силлиқ, мулойим қил.

Сўзни уқиб сўзла, шошиб (беҳуда) гапирма. Сўзингни яшир, кейин бошингни яшириб юрма.

Мингта дўстинг бўлса, кўп кўрма, биргина душманингни бўлса, уни оз дема...

Кўп тадбирли, дадил кишида ҳам бир нуқс учрайди. Ҳар қандай пурҳунарда ҳам бир айб бўлади.

Бу бир айби учун одамларнинг бошини кесаверса, у ҳолда дунё эгаларисиз — кишиларсиз қолмоғи аён.

Яхши феъл билан кишилар кўнглини олиб, ўзингни ёмон қилиқлардан сақла.

Бирор иш қилмоқчи бўлсанг, керак-нокераклигини обдан ўйлаб, билиб сўнгра бажар.

Ҳар қандай иш дуч келганида ҳам унинг орқа-олдини, боши-кетини ўйлаб кўр.

Охири бахайр — қувончли бўлса, унга кўнгил боғла. Укинчли бўлса, ўзингни узоқроқ тут, сақлан.

Яхши киши ёмонлик қилмайди. Яхши ёмон учун ўч олиш пайдан бўлмайди.

Яхшилик қиламан деб ёмонлик қилиб, тикан (айлаган) бостирган киши ҳеч вақт узум узмайди...

Дўстлари яхшининг ўзи ҳам яхши бўлади. Ундай кишилардан яхшилик кўп келади.

Ёмонга ёндашма, ёмоннинг суҳбати сени ҳам тезда ёмон йўлга оғдиради...



Дўстлик дегани бир мажоз бўлиб қолди. Ҳақиқат қани? Минг дўстан битта тўғриси топилмас.

Кўпчиликнинг ичи қора, ҳақиқий дўстингнинг дўстлигини ҳам юзаки бил.

Бу кунда дунёда кишилик қанчалар азиз. У инсонлик қаёққа кетди?

Вафо гуллари қақраб, ирмоқлари қуриди. Жафо денгиздан ҳам улғайиб тўлиб-тошди.

Қани аҳдга риоя? Қани омонатга вафо? Қани яхшилик? Тўғрилиқ (адолат) келгунча, яхшилик кетади.

Боши кетган яхшиликнинг сўнги ҳам кетгуси, олди келган хайрнинг охири ҳам келгуси.

Дунё адолат, жабру жафо билан тўлди. Қани, бирор-та вафоли бормикин, сўраб-излаб топ-чи?

Сен бузуқсан, дунё шу билан бузулди. Нега энди бу дунёдан ўпка-гина қиласан?..

Эй, бузуқ ишлар билан шуғулланувчи, ғурурингни ташла, давр (тириклик) сенинг измингда экан, манзур ишлар қил.

Тинч ва фароғатда, қайғусиз, истаганингча яша, ўз кўнгилхушлигингни, ўйнаб юришингни тила.

Кишилардан уят кетди. Уятнинг асарини ҳам истаб топиб бўлмайди. Ҳалол кишилар қани? Уларнинг қораси ҳам кўринмайди.

Бугунги кунда ҳалол ниятли бирор кимсанинг ўзи қани? (Кишилар) ҳаром нарсани ҳалол деб едилар.

Нуфузли зўр мол-дунёли элларга юз уриб, ўз эркларини қулликка соладилар.

Ким фақир бўлса, юз ўгириб, кўз юмиб ўтадилар.

Эй, мол-дунёга кўзи оч киши, яхши билки, бу мол бугун қайғу-алам, эртага (у дунёда) эса (гуноҳ) юк ва азобдир.

Молинг ҳаромдан йиғилган бўлса, аввалидан охиригача азобдир, агар ҳалоллик билан йиғилган бўлса, ҳисоби берилади...

Нақадар молга очкўзсан, кўнглингдаги ғаминг, тилингдаги сўзинг ҳам мол-дунё ҳақидадир.

Сен ўлгач, бу молнинг душманиннга қолади, сенга эса ўлчаб ўраладиган бўз кафанингни ўрайдилар.

Сен тўплаган мол — оч-тўқлигинг, уни беркитиб сақлаганиннг эса, сенга ҳасратдир...

Бугун тўплаганиннг тотли кўринади. Қолдириб кетганингда (ўлганингда) аччиқ бўлади.

Бу дунёнинг лаззати қийинчилик билан вужудга келган лаззатдир. Унинг ташвиши кўпу роҳати оздир.

Асал бор экан, араси бирга бўлади. Кишига асалдан кўра арасининг заҳри кўпроқ татийди.

Ҳунармандларга дунё вафосизроқдир, ҳунарсизларга бу дунёда жафо озроқдир.

Ҳунар билан давлат бирикуви барча нодирликлардан нодирроқдир.

Бу соҳиб ҳунар дунёга нима ёзди? Нега уни бу қадар тинимсиз қийнайдилар.

Хасисларни қўллаб нафсни кўзловчи адоват тўла бебахт дунё бошдан-охир хатолик билан умрини ўтказадими?

Эй, дунёга ҳукм ўтказувчи, уни бошқарувчи, ҳар нарсани бериб, ато қилиб яна қайтариб олувчи (худо)!

Ҳукминг билан ҳар иш амалга ошади, амринг билан тақдирланган ҳар ишга эриша беради.

Бу маломат, таҳқир ва ҳақоратлар не керак, эй жазо-лар юритгувчи тангри!

Ироданг бирлан оёққа тикан киради. Амринг билан кийик тузоққа тушади.

Ҳамма тақдирланиш худонинг иродасидан, нодон буни бирор сабабга боғлайди.

Осмонда юрувчи тангри қушлари холиқ амри билан кафтга қўнадн ва қафасга киради.

Қазо келса, югрук (ит) ҳуриб югурмайди. Уни кучли ўқ-ёй қуриб қайтариб бўлмайди.

Сенга ранж, унга ганж бергувчи қодир тангридир. Тангри туриб, сен жазо ва жабр қилма!

Сўнгсўз узрида

Кишиларга ибрат, таълим бергувчи, одобга чорловчи бу китобни ёздим. Ким ўқиса, тили асал, мева егандек тотли бўлади.

Ким бўлмасин бу сўзларни бошқалар сўзига алмаштирса, унга муносиб (бошқалар сўзини) тенгласин.

Отим Адиб Аҳмад, сўзим панд-насиҳат. Сўзим бу дунёда қолиб, ўзим у дунёга кетаман.

Баҳор кетиб, куз келади. Умр ўтаверади. Кетма-кет ўтаётган баҳор ва кузларим умримни тугатди.

Эй дўст, ушбу туркча китобни ижод қилдим: иста, қадрла, иста таъна билан ирғит.

Агар куним битиб ўлсам, отим қолсин деб, тансиқ, ажойиб сўзларни ёздим.

Бу китоб шунинг учун ҳам нафисдирки, ҳар бир сўзни тўлатиб ёздим, кераксиз пуч сўзларни ташладим.

Бир жуфт атлас — қиммат, бўз — арзон бўлганидек, қимматли сўз — оз, ҳазл сўз — кўп.

Эй, мендан кейинги (авлод), бу китобни ўқисанг, менинг ҳақимга дуо қилишни унутма.

Бу нодир, тансиқ китобни менинг ҳақимга дуо қилсин. деб сенга ҳадя қилдим.

ХОРАЗМИЙ

Анингким, ол энгинда менг яратти,
Бўйи бирла сочини тенг яратти.



*«...Хусн таърифида улуғроқ холғақим, турклар менг
от қўюптурлар, алар (сарт) от қўймайдурлар. Турк бу
таърифни бу навъ адо қилибдурким,*

Байт:

*Анингким, ол энгинда менг яратти,
Бўйи бирла сочини тенг яратти».*

Алишер Навоий. «Муҳокамат ул-луғатайн»дан.

МУҲАББАТНОМА

Достон

Улуғ тангрининг отин ёд қилдим,
«Муҳаббатнома»ни бунёд қилдим.
Ики ёқту гуҳар оламға берган,
Муҳаббат ганжини одамға берган.
Фалакнинг дафтариндин тунни бўйған,
Жаҳон бунёдини сўз узра қўйған.
Ети қад зар нигор айвони воло
Яратти олти кунда ҳақ таоло.
Ҳаво узра берур шунқорға қуни,
Тўлун ойдек қилур бир қатра су(в)ни.
Анингким, ол энгинда менг яратти,
Бўйи бирла сочини тенг яратти.
Қаро тупроқтин сунбул тўратти,
Тиконлар орасинда гул тўратти.
Қатиқ тошдин қилур гавҳарни пайдо,
Қуруқ найдин қилур шаккарни пайдо.
Ер узра қудрати дарё яратти,
Садафдин лўлу ву лоло яратти.
Ари гулни арининг оши қилди,
Сабо елин чаман фарроши қилди.
Булутлар елтек кўкраб юрурлар,
Қаю ерга буюрса сув урурлар.
Берур ёрим сингак илкинга сотур
Ким, ул Намрўднинг мағзин чиқорур.
Қилур елни Сулаймоннинг пироқи
Ким, ул елдура жаҳоннинг тимтироқи.
Берур қўй кутмага Мусоға саъбон,
Қилур Юсуфни Миср элинда зиндон.
Қилур Айюбни меҳнат била ёр,
Тағи ўт ичра Озар ўғлин асрор.
Қуёшни қилди Исо фарқина тож,
Муҳаммад Мустафоға берди меърож.
Муҳаммад анбиёға шоҳ бўлди,
Муҳаббатдин ҳабибуллоҳ бўлди.

Муҳаммаддин муҳаббат бўлди пайдо,
Мени мундоқ муҳаббат қилди шайдо.
Илоҳи, қил назар Хоразмий назма,
Муҳаббатни кўнгулдин сен экисма.

Аввал кўришканин айтур

Тун оқшомким кўрунди байрам ойн,
Муҳаммадхўжабек давлат ҳумойи
Буюрди, ўзга шодурвон урулди,
Қадаҳ келтурдилар, мажлис қурулди.
Ҳусайний пардаси узра тузуб соз,
Муғанний бу ғазални қилди оғоз.

Баёни воқинн айтур

Табассум қилди, айди: «Эй фалони,
Кетургил бизга лойиқ армуғони.
Кўнгул баҳринда кўп гавҳарларинг бор,
Очунда порсий дафтарларинг бор.
Муҳаббат нардини кўплардин ўттунг,
Шакартек тил била оламини туттунг.
Тиларманким, бизинг тил бирла пайдо
Китобе айласанг бу қиш қотимдо
Қим, уш елтек кечар айёми фоний,
Жаҳонда қолса биздин армуғони».
Қабул қилдим, ер ўптим, айдим, «Эй шоҳ,
Эшикинг тупроғи — давлатли даргоҳ.
Кучум етмишча кўп хизмат қилойин,
Жаҳонга эзгу отингни ёёйин.
Буқун тонқа тикин май нўш қилгин,
Бадиҳа бу ғазални гўш қилгин».

Ғазал

Юзунгда кўрдум, эй жон, байрам ойн,
Мунинг шукронаси қурбон бўлойин.

Агар кун туғмаса ҳам, ёқту қилгай
Юзунг нури бу дунёнинг саройин.

Гар Афлотун сенинг ишқингда тушса,
Берур елга қамуқ тадбиру ройин.

Шакартек тил била тўти тилингиз
Неча кўп сайд этар жонлар ҳумойин.

Саодат бирла бахт иккиси бичти
Бўйюнғизга латофатнинг бу қойин.

Ижозат берсангиз, тонг ёқтуситек
Жаҳонға ҳуснунгиз човин ёёйин.

Сиза теб келди, Хоразмийни асранг
Ким, асрарлар қамуқ шаҳлар гадойин.

Маснавий

Довисқинча ғазал, шаҳ гўш тутти,
Манга хилъат киюруб, қўш тутти.
Бир оз кечти дағи мажлис исинди,
Қадаҳ чаврулдию май бошқа минди.
Яна фурсат била бўлдум маҳални,
Ўқудум хизматинда бу ғазални.

Ғазал

Яратқонким тан ичра жон яратти,
Сени кўрклуқлар узра хон яратти.

Қуёш янглиғ юзунгизни ёрутти,
Фалактек бизни саргардон яратти.

Халойиқ қибласи бўлди жамолинг
Ўшал кунким, сени яздон яратти.

Тўлун ой таъбия сарв узра қилди,
Ой ичра ғунчан хандон яратти.

Жамолингни жаҳонга жилва қилди,
Мени ул сурата ҳайрон яратти.

Эшиттинг эрса Юсуфнинг жамолин,
Сени ҳусн ичра сад чандон яратти.

Қарим тенгри камолин қилса изҳор,
Сен ойни бўйла бенуқсон яратти.

Зиҳи қодирким, ул бир қатра су(в)ни
Муҳаббат гавҳарига кон яратти.

Азалда қилди Хоразмийни муҳтож,
Тағи манзурина султон яратти.

Маснавий

Қитобат бошладим, анжома еткай,
«Муҳаббатнома» Мисру Шома еткай.

Бу хон узра салойи ома қилдим,
«Муҳаббатнома»ни ўн нома қилдим.

Қилойин икки бобин порсий ҳам
Ким, атлас тўн ярошур бўлса маълам.

Бурун алқисса, бек мадҳин аёйин,
Ўшандин сўнгра нома бошлағойин.

Муҳаммадхўжабек мадҳи

Зиҳий арслон юрак қўнғрот уруғи,
Кичик ёшдин улуғларнинг улуғи.

Саодат маъдани иқболи ганжи
Муҳаммадхўжабек, одам қувонжи.

Ўза жонсиз тан эрди мулк сансиз,
Шоҳаншоҳ Жонибек хонга етансиз.

Сипоҳинг тақвиётлар динга берур,
Фаридун ганжини мискинга берур.

Сулаймон салтанатлиқ подшосен,
Масиҳ анфослик Юсуф лиқосен.

Ошар йелдин сенинг елганда отинг,
Қуёш янглиғ жаҳонни тутти отинг.

Агар минг йил тирилса Ҳотами Той,
Сенинг отинг эшитгач ерлар ўпгой.

Эрур давлатқа дийдоринг тафоъул,
Бўлибтур талъатингга Муштарий қул.

Улус туттунг қамуқ ақлинг кучиндин,
Черикда қон томар қамчинг учиндин.

Сенга жуду шижоат бўлди пеша,
Шижоат бирла жудунгдин ҳамиша.


Гаҳи Ҳотам уёлур базм ичинда,
Гаҳи Рустам юпонур разм ичинда.

Қачонким икки саф бўлса муқобил,
Сенинг чокарларинг ўқ кўкраюр, бил.

Киарар разм ичра тўйға кирув янглиқ,
Очиқмиш бўри қўйға кирув янглиқ.

Агар десам сени Рустам йарорсен,
Қиличинг бирла сафларни ярорсен.

Агар мадҳинг битиса кўк дабири,
Туганмас минг йил ичра мингда бири.



Нечаким бўлсалар кўк ичра жовид,
Уторуд — биткачи, барбатчи — Ноҳид.

Қуёштек давлатинг тобанда бўлсун,
Эшикингда ети кўк банда бўлсун.

Айтсун банда Хоразмий дуолар,
Карамдин ҳар замон қилғин атолар.

Санодин ўзга навъ атлас тўқуйин,
Қиш ўртада баҳориёт ўқуйин

Қим, учмоқтур сенинг базминг биноси,
Ҳамиша ёз эрур жаннат ҳавоси.

Ғазал

Қадаҳ чаврулди уш бўстон ичинда,
Уш ичкил роҳни райҳон ичинда.

Чаман фарроши, яъни тонг насими
Гулафшонлик қилур бўстон ичинда.

Очилди, ёз кечти, улким эрди
Чаман юсуфлари зиндон ичинда.

Чечак япроқлари ерга тушуптур,
Анингтеким, ақиқлар кон ичинда.

Кел, эй учмоқ гули, чимгонга чиққил,
Бугун ўлтурмағил айвон ичинда.

Бизинг бек ёдиға ишрат қилоли,
Нечаким йўқтурурбиз сон ичинда.

Муҳаммадхўжабек, улким Алитек
Укуш жавлон қилур майдон ичинда.



Уқи ногоҳ агар сандонға тегса,
Башоғи итланур сандон ичинда.

Аё, соҳибқирони ким ўзарлар
Қиличингдин адувлар қон ичинда.

Укуш йиллар яратқон боқи (й) тутсун
Ҳаётингни, бегим, даврон ичинда.

Нишон бермас ким эрса мислингизни
Ироқу Руму ҳам Канъон ичинда.

Хоразмининг кетиб ақли бошиндин,
Турур тек сурати, йўқ жон (ичинда).

Васфул ҳол айтур

Йигитсен, бода ичғил, нуқл ошоғил,
Бугундин сўнг юз эллик йил яшоғил.

Нишоту айш нўшо нўш қилғил,
Хирадни май била мадхуш қилғил

Ким, асру бевафодур бу замона,
Жаҳон қолмас кишига жовидона.

Улусқа раҳм этиб ғамхор бўлғил,
Ҳамиша шоду бархўрдор бўлғил.

Жаҳонни эдгу отинг тутти мутлақ,
Ямон кўздин йироқ тутсун сени ҳақ.

Муҳаббат бирла жонингдин бу мискин
Дуо қилди, ижобат бўлсун, омин.

Муҳаммадхўжабек мадҳин тугаттим,
«Муҳаббатнома»ни бунёд эттим.

Аввалги номани айтур

Аё, кўрк ичра олам подшоҳи,
Жаҳон тутти сенинг ҳуснунг сипоҳи.

Пари рухсораларнинг кўркабойи,
Юзунг — наврўзу қошинг — байрам ойи.

Кўнгул ширин сўзунгга бўлди Фарҳод,
Кўзунг Қашмир жодусига устод.

Қаро менг ол янгоқингда ярошур,
Бошим дойим адоқингқа ярошур.

Бўйунг сарву санубартек, белинг қил,
Вафо қилгон кишиларга вафо қил.

Ақиқинг суҳбатиндин жон бўлур сўз,
Қамартек чеҳранга боқса, қамар кўз.

Урур наргисларинг новакни жонга,
Кулар чеҳранг чечактек арғувонга.

Муҳаббат нори жондин кетмади ҳеч,
Қўлум сийм олмангизға етмади ҳеч.

Саройдин борди Чин-Мочинга човинг,
Қиё боқсанг бўлур арслонлар овинг.

Табассум қилсангиз шаккар уёлур,
Тишинг инжусидин гавҳар уёлур.

Жамолинг етти оламга сипаҳлар,
Қатингда ер ўпарлар жумла шаҳлар.

Фалак ишқинг йўлинда бесару пой,
Исирғанг донаси — Зуҳра, юзунг — Ой.

Латофат мулкида султонсен, эй жон,
Қамуқ бошдин-оёққа жонсен, эй жон.

Қотик кулсанг магар оғзинг билургай,
Пари кўрса сени мендек тилургай.

Сочинг бир торина минг ҳур етмас,
Юзунгнунг нурина минг нур етмас.

Агар берса суюрғиб ҳақ таоло,
Керакмас сенсизин фардавси аъло.

Кўнгулнинг қони қайнаб барча тошқай,
Кўзумнинг ёшидин кавсар бўлошқай.

Кишининг сенсизин не жони бўлсун,
Анингтеқ умрнинг не сони бўлсун.

Шакар эрнинг наботи Хизра ўхшар,
Аёғинг кимки ўпса, мангу ёшар.

Жамолингтеқ кишининг йўқ жамоли,
Дариғо, бўлмаса эрди заволи.


Қиёмат кўрклусен, ҳуснунга не сўз,
Йироқ бўлсун жамолингдин ёвуз кўз.

Букун йўқтур сен ойтёк кўкта, асра,
Қулунг бечора Хоразмийни асра.

Маснавий

Кел, эй соқий, кетургил бодаи ноб,
Кула-ўйнаю ичсунлар бу асҳоб

Ким, уш елтеқ кечар айёми фоний,
Ажалдин ҳеч кишининг йўқ амони



Сабрдин яхши йўқтур, пеша қилсам,
Бу йўлда сабр йўқ, андеша қилсам.

Иккинчи номасин айтур

Саломим гулга элт, эй тонг насими
Ким, эрур ой — қули, ахтар — надими.

Саломиким кўнгул жонона айса,
Ёрур кўзлар саводидин битиса.

Саломимни текур ул дилситонга,
Раҳмсиз бевафо жону жаҳонга.

Саломимни текур ул кўркабойга
Ким, урур чеҳраси минг таъна ойга.

Саломимни текур ул хушлиқога,
Қамуқ бошдин аёқ оби бақога.

Айитқил, эй бўюнг тубо бутоқи,
Қулунгнунг ҳаддин бшти иштиёқи.

Айитқил, эй висолинг умр боғи,
Эшикинг тупроғи кавсар булоғи.

Айитқил, эй сўзи ялғон жафокор,
Қароқлари қароқчи, ўзи айёр.

Айит, эй меҳринг оз, ишванг фаровон,
Нетар ул тор оғизда мунча ялғон.

Айит мендинким, ул мискин урур оҳ,
Қачон ингай гадонинг эвина шоҳ.

Қачон қилгай кўзумни ёқту ул ой,
Эрур юзи қуёштек оламорой.



Қачон лаълинг қадаҳлар нўш қилғай,
Қарашманг бандани мадҳуш қилғай.

Зиҳи фархундатолё бахтиёри
Ким, ул ҳазратта бир кун топса бори.

Юзунгдин билгурур давлат нишони,
Оромунг тупроғи бахт ошёни.

Жаҳон тутти жамолинг, дод қилғил,
Бу мискинни бирор ҳам ёд қилғил.

Сенингтеқ подшонинг марҳабоси,
Менингтеқ минг гадонинг хун баҳоси.

Қучум етқинча кўп қилдим вафолар,
Вафолиқ қулни асрар подишолар.

Менга сенсиз ўлумдур бу ҳаётим,
Сенинг меҳринг била йўғрулди зотим.

Қўнгулга ўзганинг меҳрин ёвутмон,
Йироқлик бирла мен сизни унутмон.

Эрурмен васлинга доим талабгор,
Нечақим тун узун бўлса, тонги бор.

Топилғай мақсудум топқунгда бори,
Саодат қилса Хоразмийға ёри.

Ахир уйқучи бахтим неча ётқай,
Висолинг машриқиндин ҳам тонг отқай.

Маснавий

Кел, эй соқий, кетурғил жоми Жамни,
Кишининг кўнглидин май юр ғамни



Ким, ошти кўкка оҳим ихтироқи,
Куюрди кўнглуми дилбар фироқи.

Сабрдин яхши йўқтур, пеша қилсам,
Бу йўлда сабр йўқ, андеша қилсам.

Учунчи номасин айтур

Аё, хуршидтек олам чироғи,
Мунаввар чеҳрангиз фирдавс боғи.

Қамуқ кўрклуқлар узра подишосен,
Масиҳ анфослиқ Юсуф лиқосен.

Очилса лаълингиз шаккар сочилур,
Кўруб гул ғунчанинг оғзи очилур.

Бўюнгтеқ сарв йўқ бўстон ичинда,
Юзунг нуридин ой нуқсон ичинда.

Жаҳон бўлди жамолингдин мунаввар,
Зиҳи ҳусну жамол, оллоҳу акбар.

Қилур зулфунг қамуқ оламини шайдо,
Бўлур жоду кўзунгдин фитна пайдо.

Эрур минг жон бир ашколинг фидоси,
Кўзум мардуми холингнинг фидоси.

Сени кўрган ўзиндин ёт бўлур,
Рухунгни кўрса минг шоҳ мот бўлур.

Ики зулфунг кўнгулларни паноҳи,
Эшикинг тупроғи — жон саждагоҳи.

Рақибингдур — тикон, сиз — тоза гулсиз,¹
Чечак бўстон аро бўлмас тиконсиз.

Шакардин тотли сўзли дилрабосен,
Дариғоким, чечактек бевафосен.

Сенинг ёдинг қилурмен кўп ғазалда
Қим, эрдим ҳуснунга ошиқ азалда.

Менга ҳаддин ошурма бу жафони,
Кўзунгдин солма бу мискин гадони.

Эшиткил бу ғазалда ишларидин,
Муҳаммадхўжабек аймишларидин.

Ғазал

Жаҳонда сентек, эй, жонон йўқ, эй жон,
Сенинг дардингга ҳеч дармон йўқ, эй жон.

Анингдек ерга қўл сунди эликким,
Йироқтин боқмаға имкон йўқ, эй жон.

Бугун минг жон била кимки кўнгулни
Сенга бермас, танинда жон йўқ, эй жон.

Ети иқлим ичинда кўркка холи
Сенингтеқ бир тағи султон йўқ, эй жон.

Бизинг мазҳабта ошиқларни сизлар
Агар ўлтурсангиз, товон йўқ, эй жон.

Унуттунг бу Муҳаммадхўжани, оҳ,
Бизингтеқларга анда сон йўқ, эй жон.

Сени жонимдин ортуқроқ севармен,
Бу сўзда, ҳақ билур, ёлғон йўқ, эй жон.

Сенинг ишқингда сайрарға, Хоразмий,
Бугун оламда бир бўстон йўқ, эй жон.



Маснавий

Кел, эй гулчеҳра соқий, май кетургил,
Мени ҳайрат мақоминга етургил.

Ҳабибим нақшидин маъни бўлойин,
Таҳайюрда ўзумдин қуртулойин.

Сабрдин яхши йўқтур, пеша қилсам,
Бу йўлда сабр йўқ, андеша қилсам...

Бешинчи номасин айтур

Аё, гулчеҳралар молик риқоби,
Қамуқ олам сенинг ғамзанг хароби.

Латофат мулкининг соҳибқирони,
Мувофиқ суратинг бирла маони.

Хираддин оздирур ғамзанг хумори.
Янгоқларинг — халилуллоҳ нори.

Сенинг ҳуснунг қамуқ оламда машҳур,
Юзунгдин кизланибдур хулд аро ҳур.

Қўнгулга жондин ортуғроқ кераксен,
Пари-ю ҳурдин ҳам кўрклураксен.

Фаришта кўрса, бўлғай сизга мойил,
Сизингтек кимда бор шаклу шамойил.

Ярар жон десалар ёқутунгизга,
Тенг этмон Зухрани Ҳорутунгизга.

Мен — асру бенаво, сиз муҳташамсиз,
Латифу нозику зебо санамсиз.





Қилур ўз жониға қасд ўзи бойиқ
Гадойиким, бўлур султона ошиқ.

Менинг дардимға дармон васл эрур, бас,
Вале ҳаргиз улашмас гавҳари хас.

Саботек билмас охир ўз чоғини,
Босар ҳардам эшигинг тупроғини.

Куяр кўнглум сабонинг ул ишидин,
Нечукким, куйса хирманлар яшиндин.

Кулар ой ҳуснунга гултек энгингиз,
Қародур лола кўнглитек менгингиз.

Менга учмоқ эрур васлинг ҳузури,
Юзунгдин шуъла урур тенгри нури.

Уроминг итларининг иттиҳоди,
Кўнгуллар мақсуди, жонлар муроди.

Чечак дермен юзунгизга, қамар ҳам,
Халойиқ севганин холиқ севар ҳам.

Сенинг ишқинг каманди бизни тортар,
Жамолинг равнақи оламини ўртар.

Ушул кунким, сени холиқ яратти,
Сени дилбар, мени ошиқ яратти.

Менга табқунгда ҳаргиз бўлмади сон,
Киши ул салтанатни бўлмас инсон.

Анингким, сидқи бўлса сизга зоҳир,
Ани сизтеклар асрар бўлур охир.

Нечаким берса чеҳранг кўзлара нур,
Чечактек бўлмағил ҳуснунгға мағрур.



Сенинг ишқингда Хоразмий йўқолди,
Ва лекин ер юзинда оти қолди.

Маснавий

Кел, эй ой юзлу дилбар, тут бирор қўш,
Бирор қўш бирла қилғил бизни мадҳуш.
Бўлоли айшу ишрат пешалардин,
Қутулсун кўнглумиз андешалардин.

Сабрдин яхши йўқтур, пеша қилсам,
Бу йўлда сабр йўқ, андеша қилсам.

Олтинчи номасин айтур

Аё, бўйи санубар, чеҳраси ой,
Қуёш янглиғ жамолинг оламорой.

Хатинг тўтиси лаъл узра қўнуб бор,
Берибтур пистага қанду шакарбор.

Турубтур кўзда қаддингиз хаёли
Анингдекким, сув узра тол ниҳоли.

Сенинг чеҳрангда, эй фирдавс сарви,
Экин қон бирла юр, чимгон тазарви.

Юзунг нури қуёшнинг нурин ўртар,
Сақоқинг шуъласи оламни ўртар.

Ўтурсанг, ўлтурур фитна, кетар ғам,
Агар қўпсанг, қиёматлар қўпар ҳам.

Сумантек оразинг гулдур тикансиз,
Менга дўзах эрур учмоқ сансиз.

Юзунгузда кўрунур кўзгутек юз,
Бўюнгузга латофат кисвати туз.

Тишинг, лаълинг гуҳар жон дуржи ичра,
Юзунг, қошинг қуёш ой буржи ичра.

Не билсун қадрингизни текма нодон,
Гуҳар қадрини аъмо билмас, эй жон.

Кўзумдин ҳар замон йўлтек фаровон,
Висолинг орзусиндин кўб оқар қон.

Кўнгуллар оҳидин иймангил, эй шоҳ
Ким, ойна тўнар кўп қилсалар оҳ.

Жаҳон тутти қаро зулфунг балоси,
Кўюрди халқни чехранг ялоси.

Бўюн сундум бу йўлда минг балоға,
Кўнгул парвона бўлди ул ялоға.

Билурсизким, эрур айёми фоний,
Нелук ҳаддин оширурсиз жафони.

Жаҳонда салтанат роқул била хуш,
Чаманнинг гуллари булбул била хуш.

Қачонким шод эсанг, ғамгина раҳм эт,
Агар султон эсанг, мискина раҳм эт.

Сенинг зулфунг каманди бизни тортар,
Жамолинг равнақи оламни ўртар.

Бўлур, ҳаққо, зиёдат дийда нури
Қачонким, бўлсамен дилбар ҳузури.

Суюрмен кўзни, сизни кўрмак учун,
Юрурмен ерда изни кўрмак учун.

Қулунг не қилсун ўз ҳаддини тақсир,
Кўнгул бир, қибла бир, жонона ҳам бир.



Муҳаббаттин туғар минг турли асрор,
Қўнгул асрорини жон бирла асрор.

Чечаксен, банда сайрар булбулунгдур,
Неча боринча Хоразмий қулунгдур.

Маснавий

Кел, эй соқий, кетургил лолагун май
Ким, ул май қилди кўпни Ҳотами Тай.
Суроҳи тўлса кўб, оғзин очолинг,
Бугун майхонада ёрмоқ сочолинг.

Сабрдин яхши йўқтур, пеша қилсам,
Бу йўлда сабр йўқ, андеша қилсам.

Еттинчи номасин айтур

Аё, зебо санам, шоҳи қабойил,
Таолиллоҳ зиҳи шаклу шамойил.

Шакар эрнинг қачон сўз қилса оғоз,
Қилур жон тўтиси танларда парвоз.

Шакарму эрнингиз, ё қанд, ё жон,
Уёлур лаълингиздин оби ҳайвон.

Қачонким бўлса тор оғзинг шакарбор,
Сабо гулғунчанинг оғзини йиртор.

Қаро қошингда юз минг фитналар бор,
Кўзунг оҳуси арслонларни овлор.

Сенга пайваста, эй кони малоҳат,
Кўзунг, қошинг била ўқ-ё не ҳожат.

Сўзунг ширин, ўзунг Хисравдин афзун,
Бўлур Лайли сенинг ҳуснунгга Мажнун.





Билик билмак ичинда жавҳарисен,
Вале ҳусн ичра жавҳардин орисен.

Қуёш ҳар кун юз урар ул қапуққа,
Жамолинг солди Юсуфни қудуққа.

Қаро кирпукунга қундуз тенголмас,
Сақоқингни ёқонг киши ўпар, бас.

Дудоғингдин кўнгул жон ҳосил этмас,
Аёқинг тупроғин ўпсам, не етмас.

Тиларменким, юзунгга сажда қилсам,
Висолинг қадрининг шукрини қилсам,

Сенинг ишқингда бағримдин оқар қон,
Жамолингнинг тамошосин тилар жон.

Жамолингдин хирад шайдо бўлуптур,
Ичим-бағрим қамуқ савдо тўлуптур.

Қачон ўлсам, сенга қадрим билургай,
Бу йўлга тушса, Афлотун тилургай.

Карашма бирла ошиқ ўлтурурсиз,
Сиз ўлтурган киши ўлгайму ҳаргиз?

Қилиптур халқни шайдо карашманг,
Қиёматлар қилур пайдо карашманг.

Нечук меҳрингни жонимдин юёйин,
Кўнгул сиздин олиб, кимга беройин.

Биҳамдилаҳ, сенинг ҳуснунг чоғинда,
Еримиз бор эшикинг тупроғинда.

Тирик бўлунг, шаҳо, даврон боринча,
Қулунгизмен танимда жон боринча.



Умр кечти қамуқ савдо ичинда,
Неча юзгай киши дарё ичинда.

Қўнгул икки жаҳонни кўзга илмас,
Сенинг ишқинг умрнинг ҳосили, бас.

Жаҳондин ашну минг йил қилди холиқ,
Сенинг ҳуснунгға Хоразмийни ошиқ.

Давр — сизнинг турур даврон боринча,
Қулунгизмен танимда жон боринча.

Маснавий

Кел, эй соқий, назардин солмағил, гал,
Кетур ул майки, бўлғай бизга сайқал.

Эрур бечора Хоразмий муроди
Ики оламда дилбар иттиҳоди.

Сабрдин яхши йўқтур, пеша қилсам,
Бу йўлда сабр йўқ, андеша қилсам...

Тўқузунчи номасин айтур

Аё, оҳу назарлар шаҳриёри,
Ҳусн майдонининг чобуксувори.

Қилич урсанг, қулунгмен жовидона,
Ва-гар ўқ отсангиз бағрим нишона.

Таним боринча сендин юз човурмон,
Эшикинг тупроқиндин бош кўтурмон.

Қамуқ умрум сенинг нозинг фидоси,
Меннинг кўнглум қуши бозинг фидоси.

Латифу нозуку Юсуф лиқосен,
Зарофат бирла оламда аламсен².

Нечаким илмасангиз кўзга бизни,
Кўнгул жон ичра асрар меҳрингизни.

Ганиматту (р) умр навқони бизга,
Мубоҳ эрур кўнгуллар қони сизга.

Жамолинг мадҳидин офоқ тўлди,
Сенга олмоқ кўнгулни хатм бўлди.

Ачиқ сўзи Қирим шаҳдиға ўхшар,
Жамол айёми гул аҳдиға ўхшар.

Сени кўрса, кечар тарсо санамдин,
Вужудқа келмади сентек адамдин.

Қачон зулфунг насими Рума эскай
Ким, ул ё қошларинг зуннор кескай.

Менга ишқинг йўлинда қон кўрунур,
Юзунг ойинасинда жон кўрунур.

Яратти ой бекин зебо сени ҳақ
Ким, уш чеҳранг берур оламға равнақ.

Мени қилди фалактек бесару пой,
Тағи минг йилда сендек туғмағай ой.

Жаҳоннинг фитнаси ўсрук кўзунгда,
Аён Исо дами ширин сўзунгда.

Қишининг покларға кўнгли тортар,
Ҳусн худ покдомонлиқтин ортар.

Агар кўрса сени ҳам лола сўлғой,
Сенингдек гул магар учмоқда бўлғой.

Аёқинг ўпмагин қул қилди одат,
Сулаймон бўлмади мундоқ саодат.



Висолингнинг бугун шукрин қилурмен,
Хаёлинг кўзда учқонин билурмен.

Қуёш акси юзунгдин роҳ ичинда,
Сенингдек йўқ чечак учмоқ ичинда.

Қулунг кўптур, вале мен инжу қулмен,
Висолинг қадрини билмас дагулмен.

Кўнгул сенсиз тиламас танда жонни,
Кўрар юзунгда Хоразмий жаҳонни.

Маснавий

Кел, эй соқий, кетур паймона бизга,
Иноятлар қилур жонона бизга.

Ичолинг бодани жонон юзига,
Хизр суйин сочолинг жон юзига.

Сабрдин яхши йўқтур, пеша қилсам,
Бу йўлда сабр йўқ, андеша қилсам.

Унунчи номасин айтур

Аё, номехрибон, аҳди бақосиз,
Жаҳон елтек, умр гултек вафосиз.

Қамуқ ёқут эринли, сўзи дурлар
Вафосизлиқни сиздин ўгранурлар.

Умр меҳнат била поёна келди,
Кўнгул жаврунг элиндин жона келди.





Мени ўлтурди ишқинг, бермадинг дод,
Борурмен остонангдин ёр хайрбод.

Кўзум кўрди жамолинг шевасини,
Кўнгул тотмади боғинг мевасини.

Эрур жон мақсуди эрнинг наботи,
Хусуннунг ҳам бўлур охир закоти.

Сенга то бўлдум, эй жон, ошино мен,
Жафонг илгиндин асру мубталомен.

Солойин ўзуми ўзга диёра,
Кўнгулни боғлағойин ўзга ёра.

Толим гулчеҳра, наргис кўзлиллар бор,
Шакар дудоғли, ширин сўзлиллар бор.

Вале кўнгул қутулмас домингиздин,
Қамуқ шаккар томар дашномингиздин.

Бағишла қоними, султонсен охир,
Кўзумга нур, танимга жонсен охир.

Давр сизнингдурур даврон боринча,
Қулунгизмен танимда жон боринча.

Билурменким, сизингдек бўлмай, эй жон,
Бўюн сундум жафоға, қулмен, эй жон.

Киши қайда ўларин билса бўлмас,
Ҳақиқат ёридин айрилса бўлмас.

Хирад бирла жаҳон афсонасимен,
Вале занжирингиз девонасимен.

Улумдур бизга жононсиз тирилмак,
Маҳол эрур тана жонсиз тирилмак.



Кўнгул меҳри назар йўлидин ортар,
Нигори жаврини жон бирла тортар.

Ҳусунни токи пайдо қилди холиқ,
Ҳусун бирла вафо бўлмас мувофиқ.

Жафодин инграмас бу йўлда ушшоқ,
Вафодин жаврингиз минг қатла хушроқ.

Эвурмон юз, нечаким келса меҳнат,
Жафо сиздин, тағи биздин муҳаббат.

Ўғон Юсуф жамолин сизга берди,
Муҳаббат кимиёсин бизга берди.

Бу Хоразмий «Муҳаббатнома»сини
Аторуд кўрди, солди хомасини.

Маснавий

Кел, эй соқий, кетургил хуш сабуҳи
Ким, ушбу дам эрур жоннинг футуҳи.

Ичолинг бодани, гуллар сўлиюр,
Танимиз оқибат тупроқ бўлиюр.

Бу ерга етти, сўз таъхир бўлди,
Бурун ўн дедим ул ўн бир бўлди...

Муножот

Илоҳи, ёқту қилғил жонимизни,
Халалдин сақлағил имонимизни.

Тикандин қудратинг пайдо қилур гул,
Хато кўп келди мен қулдин, кечургил.

Аё, фархунда толеъ талъати кун,
Сени тангри муродингга текурсун.

Муҳаммадхўжабек Жамшиди соний,
Жаҳоннинг орзуси-ю халқ хони.

Саодатни ҳунарға ёр қилғил,
Ҳунардин бизни бархўрдор қилғил.

Сўзум бикрини кўргуз шаҳға ширин,
Шаҳким, қилди Хисравларни Ширин.

Аёйин эмди бир қитъа, эшитгил,
Нечукмен ҳолу аҳволимни билгил.

Қитъа

Тамаъ доминда қолур қуш эмасмен,
Толим айвон уза учқон ҳумомен.

Қиличтек тил била туттум жаҳонни,
Қаноат мулки ичра подшомен.

Харобот ичра масжидда ерим бор
Ким, уш дам риндмен, ҳам порсомен.

Неча ҳашматли султон бўлса бўлсун,
Айитмон мол учун мадҳу сано мен.

Қиёматқа текин қолсун отинг теб,
Сенинг табқунгда бўлдум ошно мен.

Хотиматул китоб

«Муҳаббатнома» сўзин мунда айттим,
Қамуғин Сир яқосинда битийдим.

Назар бирла агар Жамсен, гар Осаф,
«Муҳаббатнома» (ни) қилсанг мушарраф.

Ўқигил фотиҳадур қибла ёни,
Севунсун банда Хоразмий равони.

Бу дафтарким, бўлубтур Миср қанди,
Ети юз элли тўрт ичра туганди...

Илтимосин айтур

Муни ким ишқ бирла бир ўқуғай,
Ҳақиқат оламини мунда билғай.
Айитқон бу китобни, ҳам битигон,
Тиларменким, дуода ёд қилғай.

Фард

Ниёзим бу турур сендин, нигоро,
Унутма бандани баҳри худоро.

ЛУТФИИ

Жафони жонима оз қилки, ногихон бир кун
Жафо туганса нетарсен, жафо керак бўлса?



Мавлоно Лутфий ўз замонининг маликул-каломи эрди, форсий ва туркийда назири йўқ эрди. Аммо туркийда шуҳрати кўпрак эрди ва туркча девони ҳам машҳурдур ва мутааззирул жавоб матлаълари бор, ул жумладин бири будурким:

Нозуклук ичра белича йўқ тори гисуйи,
Ўз ҳаддини билиб, белидин ўлтирур қуйи.

Яна бири буким:

Сайд этти дилбарим мени ошуфта сочтин,
Солди каманд бўйнума икки қулочтин.

Ва Мавлононинг «Зафарнома» таржимасида ўн минг байтдин ортуқроқ маснавийси бор, баёзга ёзмагон учун, шуҳрат тутмади ва лекин форсийда қасидагўй устодлардин кўпининг мушкул шеърлариға жавоб айтибдур ва яши айтибдур. Тўқсон тўққуз яшади ва охир умрида радифи «офтоб» шеъри айттиким, замон шуароси барча татаббуъ қилдилар, ҳеч қайсиси матлаъни онча айта олмадилар ва ул матлаъ будурким:

Эй зи зулфи шаб мисолат сояпарвар офтоб,
Шоми зулфатро ба жойи моҳ дар бар офтоб.

Ва ўтар вақтида бу ғазал матлаъинким, туганмайдур эрди, ҳазрати Маҳдумий Нуран тугатиб, ўз девонларида битисунлар. Ул ҳазрат ҳам тугатиб, ўз девонларида битидилар ва ул матлаъ будурким:

Гар кори дили ошиқ бо кофири Чин афтад,
Беҳ з-он ки ба бадхўи бемеҳри чунин афтад.

Мавлоно йигитлигида улуми зоҳирийни такмил қилгондин сўнгра Мавлоно Шихобиддин Хиёбоний қошида сўфия тарийқида ҳам сулук қилгондур. Азиз ва мутабаррак киши эрди.

Бу фақир борасида кўп фотиҳалар ўқубтур. Умед улким, чун дарвеш киши эрди, баъзи мустажоб бўлмиш бўлғай.

Мавлононинг қабри шаҳр навоҳисида Деҳи Канордаким, ўз маскани эрди, андадур.

Алишер Навоий. «Мажолисун нафоис»дан.

ҒАЗАЛЛАР

* * *

Нозуклик ичра белича йўқ тори гисуйи,
Ўз ҳаддини билиб белидин ўлтирур қуйи.

Зулфи шикастасида у кун онглади ўзи,
Ойларда синмади бу кўнгулнинг бир орзуйи.

Мундоқки яхши ерга тушубтур топиб қабул,
Шак йўқки, муқбил ул дудоғинг холи ҳиндуйи.

Қуш оғзи тегса, лаъл ўла минқори тўтидек,
Ёқутунг учун ондаки оқса кўзум суйи.

Кўргузмадунг тушумда бирор зулфу оразин,
Эй бахт, деди сенга ким туну кун уйи.

Жавр этса, меҳр умиди тутармен ҳанузким,
Бир тавр қолмас одамнинг хислату хўйи.

Лутфий бошин эвурди сочи иничка бел ила,
Ул ҳинду ришта бирла магар қилди жодуйи.

* * *

Сайд этти дилбарим мени ошуфта сочтин,
Солди каманд бўйнума икки қулочтин.

Ҳуснинг чоғинда то не адабсизлик этти гул
Ким, юзуни қонатти сабо захми кожтин.

Қандин тенг ўлсун ул шакар ирнинг била набот?
Маълум эрур тафовути икки йиғочтин.

Гар шона урса зулфунга машшотан насим,
Чиқғай ҳазор ҳалқа кўнгул текма сочтин.

Тўйғунча қўй юзунг сори Лутфийни боққали,
Неъматни бой киши аямас чунки очтин.

* * *

Эй пари юзлук бегим, жонлар фидо бўлсун санга,
Дунёда ҳусн оти бор эркан, бақо бўлсун санга.

Ҳадди махлуқоттиндур нори ул ҳусну жамол,
Улки йўқтур раҳм эрур, бул ҳам ато бўлсун санга.

Ийманиб ҳосид тилиндин даст бермас чун салом,
Кўз учи бирла йироқтин марҳабо бўлсун санга.

Чун вафосизларға бермишлар азалда кўркин,
Бу камоли ҳусн ила қайдин вафо бўлсун санга.

Бир қиё боқсанг закоти ҳусн учун, эй кўркабой,
Лутфийн мискиндин ўлгунча дуо бўлсун санга.

* * *

Жамолу ҳуснунгга сўз йўқ, вафо керак бўлса,
Мени худ ўлтурадурсен, раво керак бўлса.

Кўнгул чу билмайин ўз ҳаддини сени севди,
Балову ғусса била мубтало керак бўлса.

Жафони жонима оз қилки, ногаҳон бир кун
Жафо туганса нетарсен, жафо керак бўлса?

«Кўнгулни ўзгага бергил»,— демангки, мушкилдур
Жаҳонда сиз киби бир дилбаро керак бўлса.

Кишики ўз жониға қасд этар, сени севсун,
Дағи эшикинга келсун, бало керак бўлса.

Жамолу жоҳ элидин юз фароғатим бордур,
Ўромунг ити манга ошно керак бўлса.

Ўқи бу Лутфийи мискин ниёзнамасини,
Савобу, олқишу, юз минг дуо керак бўлса.

* * *

Ёз бўлди, керак ул бути айёр топилса,
Барча топилур, бизга керак ёр топилса.

Гул даврида ич боданиким, оқил эмастур
Ҳар кимки, букун дунёда ҳушёр топилса.

Мен кезгучи қулнинг турурин сиз не сўрарсиз,
Истанг мени ул ердаки, дийдор топилса.

Савдойи бўлубмен, чу кўнгул зулфиға бердим,
Савдо бўлур ондаки, харидор топилса.

Жаврунгни мани хастаға қил, ўзгага қилма,
Марҳамни ёқ ул ердаки, афгор топилса.

Ҳақдин, эй кўнгул, ўзга нима қилма таманно,
Сен хастаға ул ердаки, дилдор топилса.

Лутфийни агар ноз ила ўлтурса, ажаб йўқ,
Дилбар кўп этар ноз ҳаводор топилса.

* * *

Сенсан севарим, хоҳ инон, хоҳ инонма
Қондур жигарим, хоҳ инон, хоҳ инонма.

Ҳижрон кечаси чархи фалакка етар, эй моҳ,
Оҳи саҳарим, хоҳ инон, хоҳ инонма.

Ҳаққоки, қилич келса бошимға, эшигингдин
Йўқтур гузарим, хоҳ инон, хоҳ инонма.

Усрук кўзунг ашколина ҳар гаҳ назар этсам,
Қолмас хабарим, хоҳ инон, хоҳ инонма.

Яъқуб бикин кўп йиғидин қолмади сенсиз
Нури басарим, хоҳ инон, хоҳ инонма.

Ой юзунга кўз солғали ўзга киши бирла
Йўқтур назарим, хоҳ инон, хоҳ инонма.

Ишқ ўтида Лутфий юзи олтунни ёшурди,
Эй сиймбарим, хоҳ инон, хоҳ инонма.

* * *

Зулфунгни кўруб қилди кўнгул майли зиёрат,
Ул силсилага берди равон дасти иродат.

Ҳар кимки, шаҳид ўлмади дилбар қиличидин,
Бечора бориб топмади ул шаҳди шаҳодат.

Сочингни кўруб, ҳалқа бағўш ўлди қошингда
Ҳар кимки, урар эрди бурун лофи саодат.

Ошиққа ўзин сотса рақибинг, нега менгзар
Арслон била тулкугаки, лоф урса жалолат.

Хуршед туғар ҳар кун ўшул ой ёқасидин,
Ой кўнглакига ҳақ не бало берди саодат!

Қутлуғ аёғинг ерга тегибдур, онинг учун
Эл ерга қўюб бош, қилур барча ибодат.

Не бўлғай агар Лутфийи бечорани сўрсанг
Ким, хайр ишидур хастага ким қилса иёдат.

* * *

Қонимға кирмагил, эй кўзи қиймоч
Қи, бошимга тегар худ ул қаро соч.

Юз очғил, күз сени тўйгунча кўрсун,
Неча бўлғай бу кўзум мунтазир, оч.

Гул элтур ол ила ул чехрадин ранг,
Қизорса, ўғри учун ел урар коч.

Жонимға қиймаса наққоши сурат,
Не маънидин кўзингни қилди қиймоч?

Тириклик қилғай эрди ким била руҳ,
Азалдин келмаса меҳрингни олғоч?

Лабингдин чун сучуклук қанд ўғурлар,
Солурлар эл они сувға яланғоч.

Нишон топқай бақодин анда Лутфий
Ки, хоки ўқларингға бўлди омоч.

* * *

Бир яна кўргаймумен ул кўзлари кофарни ҳеч?!
Ирнидин сўргаймуменким, қилди ул шаккарни ҳеч?

Раҳм пайдо бўлдиму бўлғай анинг тош кўнглида,
Зулфи ўксуттиму эркин мунча шўру шарни ҳеч?

Қилғали ойтек юзининг мусҳафина бир назар,
Кўрмадим дарсу вазойиф нусхаю дафтарни ҳеч.

Зулфи савдоси киминг бошина тушти бир кеча,
Ул паришон бўлдию топмади пою сарни ҳеч.

Нечаким сайдинг дурур бу Лутфий, ўлтурма ани,
Раҳм этиб сайёдлар ўлтурмади лоғарни ҳеч.

* * *

Қароқларингки, тинмай қон қилурлар,
Карашма мунча қайдин ўрганурлар?

Зиҳи давлатлиқ ул икки қошингим,
Кумуш тахт узра оғношиб ётурлар.

Севингандин гул ўз тўниға сиғмас
Ким, они юзунга нисбат қилурлар.

Менга лаълинг ғаминда қон кўрунур,
Мунажжимға нечаким кўргузурлар.

Кумуш чун лутф ўғурлар соидингдин,
Тутуб анбур била ўтқа солурлар.

Мени ўлтурмаса ул кўзлар ўйнаб,
Нағу ҳар гўшада юз ёшурурлар?

Сенга бор майли дерлар ул парининг,
Мени удтек бу сўзга куйдурурлар.

Керак ошиқ кишиларға жафоким,
Кўнгул ҳар бевафоға олдурурлар.

Муқассирдур сочинг васфинда Лутфий,
Сенинг юзунгдин ашъорин ўқурлар.

* * *

Нортек янгоқинг шавқидин жонлар бари афгор эрур,
Кўнглум қачон топсун мурод: «Бир нору минг бемор
эрур!»

Мен худ ажалдин ишқингиз йўлинда қайғурмон, вале
Юзунгни кўрмай ўлганим ҳажрингда бас, душвор эрур.

Ирнинг хаёлин гар ниҳон тутсам кўнгулда, не ажаб?
Муфлис киши топса гуҳар, ёшурмоғи ночор эрур.

То зулфунгуздин боғладим зуннор тарсолар бикин,
Иймоним ортар дам-бадам, бу не ажаб зуннор эрур?!

Кўрсанг эшигингда мени беҳуд тушуб, айб этмаким,
Ақлимни ғорат қилғучи ул ғамзайи айёр эрур,

Исо фалакка ошти, чун бўлди лабинг жон бергучи,
Шармандалиқдин кетмаса, кўкта анга не бор эрур?!

Келдим эшикка, орзум юзунгдурур, кўргуз чиқиб,
Келгинки, Лутфий мақсуди учмоқ эмас, дийдор эрур.

* * *

Кўргали лаълинг ақиқин кўнглум ул ён тортадур,
Бу ямон андишалиқни гўйиё қон тортадур.

Дод кўзунгдинки, динга неча юз урсам, мени
Куфр сори сеҳр ила ул номусулмон тортадур.

Оллида жон тортадурмен, то магар тушгай қабул,
Бир назар қилмас бу мискин сориқим, жон тортадур.

Хоки пойким, анга зулфи тегар, кўп истарам,
Ё мени тупроқ, ё ризқи паришон тортадур.

Майл этар ўз жинсиға ҳар жинс ўзини, ложарам
Бели сори ул каманди анбарафшон тортадур.

Қошлари ёсин қулоққа еткура тортар кўзи.
Икки ёни масти лояъқил не осон тортадур?

Йўқтурур ёлғуз бу Лутфий жониға жаври рақиб,
Қайда бир донодурур, ул жаври нодон тортадур.

* * *

Бу кўнгул булбул биқин гултек янгоқин орзулар,
Бўлди юз олтуну кўз сиймтек сақоқин орзулар.

Нечақим ўтлуқ кўзи бағримни бирён айлади,
Жон ўзин қурбон этиб жоду қароқин орзулар.

Бўлмиш ул шаҳнинг ясоқи кеску деб ошиқ бошин,
Бу менинг ёрли бошим ул бек бўсоқин орзулар.

Қуш тузоқ кўрса қочар, бу турфа кўнглумнунг қуши
Бўйини сунуб анинг зулфи тузоқин орзулар.

Ғамзасининг захми чун жонимға марҳамтек ёқар,
Бўлди бағрим қон доғи ул ёқ бошоқин орзулар.

Васл учун минг бош беройин жон уза миннат била,
Ултур ул ошиқниким, дилбар фироқин орзулар.

Хаста Лутфийнинг жони ҳар дам борур оғзи сори,
Анғласам жондин сучук ширин дудоқин орзулар.

* * *

Неча бағрим ўт уза нортек янгоқинг куйдурур?
Неча жоним жавҳарин сиймтек сақоқинг куйдурур?

Неча меҳроб ичра мени ҳар кеча тонғға текин
Шамътек боштин аёқ ул жуфту тоқинг куйдурур?

Қошу, кўзу, зулфу, юзу, қоматинг қасдимдадур,
Қайсини айтай, мени боштин аёқинг куйдурур.

Ҳажр ўти бирла рақиб жаври бағирни куйдуруб,
Қолганини гаҳ-гаҳ бирор ҳол сўрмамоқинг куйдурур.

Куймади чун ишқ ўтинда гар сипандондек вужуд,
Ложарам удтек они ҳоли фироқинг куйдурур.

Етмас эрди бизга ул фил-фил янгоқинг ўтида
Ким, яна афсун била жоду қароқинг куйдурур.

Ут агар сувни куюрмас бўлса, эй жону жаҳон,
Не учун бу Лутфининг жонин дудоқинг куйдурур?



* * *

Ишқ аҳлина ҳар гаҳки қошинг тоқи кўрунур,
Меҳробда майхонаву ҳам соқи кўрунур.

Кўзга қачон илсун мени ўлтургали ғамзанг,
Саф-саф чу туман ошиқи муштоқи кўрунур.

Гул васфи юзунгни магар азбар қиладур субҳ
Ким, тебранур оллиндаву авроқи кўрунур.

Қонимға қарортти кўз, ўшул жоду қароқким,
Бир ўқ отими ердин анинг оқи кўрунур.

Чун ҳосили умрин ҳисоб айласа Лутфий,
Дарди дил изофат, доғи ғам боқий кўрунур.

* * *

Сўзларда қачонким кўзи қоши била ўйнар,
Ҳар гўшада юз минг киши боши била ўйнар.

Нун қоши учун баҳр қилиб ер юзини, кўр,
Ул моҳ кўзум мардуми ёши била ўйнар.

Шатранжи латофатни ўтар нечаким, ул ой
Рух тарҳ бериб чарх қуёши била ўйнар.

Кўргузса қаро, барҳам улар Чину Хитони,
Кўз устидаги ҳоли чу қоши била ўйнар.

Жон нақдини юзунг қошида ўйнаса Лутфий,
Айб этмаким, ул ғамза кенгоши била ўйнар.

* * *

Қадингнинг нахли, эй сарви сарафроз,
Ниҳоли дилраболиқтур бари ноз.

Сенинг ғамзанг бало бўлди кўнгулга,
Балоангез эрур ҳар қайда ғаммоз.

Қачон тексун юзунг сориг юзумга,
Қовушмайдур хазон бирла, бали, ёз.

Учар руҳум сенинг юзунгни кўрсам,
Бали, булбул қилур гул сори парвоз.

Кўзунг кўп элни элтур тўғри йўлдин,
Сенинг даврингда бўлғай озмағон оз.

Масиҳо, бир нима борким, кўрунмас,
Дудоғинг қилғали жон бермак оғоз.

Итим деб Лутфини, шоҳим, ўкарсен,
Ҳамин бўлғай гадоға ҳадди эъзоз.

* * *

Жон ҳасрат ила куйдию, дилдор топилмас,
Барча топилур, бизга вале ёр топилмас.

Гул келди юзунг давридаким ҳусн сотай деб,
Айландию, ҳеч ерда харидор топилмас.

Ағёр бикин жону кўнгул кетти қошимдин,
Ғамтек менга бир ёри вафодор топилмас.

Эй соқийи мажлис, сол иликтин қадаҳу жом
Ким, кўзларининг даврида ҳушёр топилмас.

Дедимки: «Рақибимни қошингдин кўтар». Айтур:
«Бир гул қаниким, олида юз хор топилмас?»

Эй ҳажр, кетар ёш ила кўзум қаросини
Кўзни нетайин, давлати дийдор топилмас.

Қил муҳр оғиз хотамидин Лутфийнинг оғзин
Ким, дунёда бир марҳами асрор топилмас.

* * *

Дилбар соғинмағон жиҳати, бу фироқ эмиш,
«Кўздин йироқ ўлса, кўнгулдин йироқ» эмиш.

Тинмас хаёли кейнича кўз ёши қатрадин,
Юз сорина югургучи гулгун буроқ эмиш.

Бўлмас висол бирла кўнгул дарду доғи кам,
Ул тўймағурда, ваҳ, не бало иштиёқ эмиш.

Қон боғлади жигарлари ул ғамза саҳмидин,
Чину Хитода нечаки оҳу қароқ эмиш.

Ёйдек бўюмни эгди қошинг бори ғам била
Қим, эгриликда даври қамар ичра тоқ эмиш.

Бузди қаро черик била кўнглум вилоятин
Ул кўзки, турклардек иши таламоқ эмиш.

Лутфий, Ҳирийда қолмади шеърингга муштарий,
Азми Ҳижоз қилки, мақоминг Ироқ эмиш.

* * *

Ўлтурур ҳижрон мени ул роҳати жондин йироқ,
Тушмасун гул мавсуми ҳеч кимса жонондин йироқ.

Ёз фасликим, эрур айшу тарабнинг мавсуми,
Солди булбултек мени гардун гулистондин йироқ.

Лолатек бағримда доғ, эрмас ажабким, қолмишам.
Бир суманбар, юзи гул, сарви хиромондин йироқ.

Дўстларнинг кўнгли гултек очилиб гулгашт аро,
Мен мунунгдек ёзида ул айшу жавлондин йироқ.

Эй кўнгул, ҳасратга жон бергил, дағи васл истама
Қим, эрур меҳру вафо ул шоҳи хўбондин йироқ.

Кўркнинг боғинда йиғмиш маҳвашим гул хирмани,
Бир нафас ул важҳ ила эрмасмен афғондин йироқ.

Лутфий зулфу юзидин ҳайрат мақоминда тушуб,
Бир ажиб оламда қолмиш куфру иймондин йироқ.

* * *

Кўнгул то оразингға бўлди муштоқ,
Кўзумда гаҳ қизил гулдур, гаҳи оқ.

Мени куйдурғали, ул кўзи ўтлуқ,
Кўнгулни тош этар, ғамзани чақмоқ.

Шакардур ул оғиз, ё писта, билмон,
Дудоқингдин эмастур айб сўрмоқ.

Фироқингда тўкайин ёш нақдин,
Қаро кунлар учундур оқ ярмоқ.

Ақиқингни сўрайин десам, айтур:
«Ямон андишалиқнинг фикрина боқ».

Тилаб кўнглум сенинг оғзингни топмас,
Кичик учун магар ўйнар ёшунмоқ.

Сенинг ишқинг кучиндин Лутфий сўзи
Жамолинг чови янглиқ тутти офоқ.

* * *

Бошимға соя сол, эй сарви чолок,
Ки гулдекдур ёқам ҳажр илкидин чок.

Қадам бос кўз уза кирпукка боқмай,
Тикан ботмас аёққа, бўлса намнок.

Не ширин жавҳари фардедур оғзинг,
Ки қилмас ақл ани бир зарра идрок.

Жафою, ишваю, фан илми ичра
Кўзунг шогирдидур даврони афлок.

Жаҳонда нозанин кўптур, ва лекин
Сенингдек кимда бордур домани пок.

Назар мендин аяр ғамзанг, ажабтур
Ким, усрукларда бўлмас расми имсок.

Йироқ солғунча, ўлтур Лутфий қулни,
Масал бордурким: «Ўлмоқдин тирилмоқ».

* * *

Неча қўйғай бағрима доғ ул юзи моҳим менинг?
Неча ёндурғай фалакнинг шамъини оҳим менинг?

Йўлдин озди ногаҳон зулфин кўруб мискин кўнгул,
Йўллар эгри, тун узун, нетгай бу гумроҳим менинг?

Эмдиким тупроқтек бўлмиш эшикинда таним,
Қайдадур ҳосидки, кўргай давлату жоҳим менинг.

Чарх урар ҳазро сародиқда фалак шоҳидлари,
Хаймадин бир тунла чиқса моҳи хиргоҳим менинг.

Нолишим берди эшиги итларига дарди сар,
Авф қилғайлар карам бирла бу буроҳим менинг.

Бўлди якто дур тиши васфинда Лутфийнинг сўзи,
Не ажаб, тутса қулоқини анга шоҳим менинг.

* * *

Жоним чиқадур дард ила, жононима айтинг,
Мен хаста гадо ҳолини султонима айтинг.

Уртанмагу, кўз ёшию, ўлмак турур ишим,
Бу қиссани ул шамъи шабистонима айтинг.

Қат-қат юрагим боғлади қон ғунча менгизлик,
Бу дарди дилимни гули хандонима айтинг.

Қон ёшим эрур юз уза юлдуз киби сонсиз,
Ул кўзлари чўлпон, маҳи тобонима айтинг.

Лутфийи дилафгор тилар ҳажр элидин дод,
Аҳволини ул бегимаву хонима айтинг.

* * *

Нигоро, сенсизин мендин не ҳосил?
Агар жон бўлмаса тандин не ҳосил?

Чу гулдин ранг эмас, булбулға бўйе
Баҳору, боғу гулшандин не ҳосил?

Жафою ишваларни фан тутубсен,
Мунунгтек ишваю фандин не ҳосил?

Кишиким, йўқтурур меҳру вафоси,
Агар хуршидтурур, андин не ҳосил?

Бу турлук ҳусн ила Лутфий қулунгға
Иноят қилмасанг, сандин не ҳосил?

* * *

Эй санубар бўйли дилбар, фикри ҳижрон қилмағил,
Шавқ ўтинда мен гадони асру бирён қилмағил.

Элга кўп инъом этарсен дам-бадам дашномни,
Қадр билмасларга охир мунча эҳсон қилмағил.

Шарт қилдингим: «Сени мен ўлтурай!»— Ултурмадинг,
Чунки етмассен сўзунгга, аҳду паймон қилмағил.

Андаким бўлдум хабарсиз, доғ қўйдунг жонима,
Эмди билмасмен дема, ўзунгни нодон қилмағил.

Ўзгалар сори боқиб, ғамза ўқини отмағил,
Юрагимни дам-бадам ҳасрат била қон қилмағил.

«Сен мени севдунг»,— дебон, не ёзғурурсан бандани,
Гар керакмас ошиқ, аввал элни ҳайрон қилмағил.

Лутфийи мискинга кўргуз соидингни лутф ила,
Бу гадодин нуқрани енгингда пинҳон қилмағил.

* * *

Мени шайдо қиладурғон бу кўнгулдур, бу кўнгул,
Хору расво қиладурғон бу кўнгулдур, бу кўнгул.

Ўқ бикин қоматимизни қора қошлиқлар учун
Мутгасил ё қиладурғон бу кўнгулдур, бу кўнгул.

Мени ёзғурма севар дебким, менинг ҳаддим эмас,
Ул таманно қиладурғон бу кўнгулдур, бу кўнгул.

«Борма,— дерлар,— эшиги сори дамо-дам». Нетайин,
Кўп тақозо қиладурғон бу кўнгулдур, бу кўнгул.

Тори мўйин ҳаваси бирла қоронғу кечада
Жонни савдо қиладурғон бу кўнгулдур, бу кўнгул.

Душману дўст орасинда мени ғофилни (мудом)
Бесару по қиладурғон бу кўнгулдур, бу кўнгул.

Ўзгадин кўрмаки кўзунг ёшини, эй Лутфий,
Айни дарё қиладурғон бу кўнгулдур, бу кўнгул.

* * *

Ҳуснунгга боқиб, «оҳ» дегумдур, дағи ўлгум,
Сенсен менга дилхоҳ, дегумдур, дағи ўлгум.

Неча ёшурай дардими, чун ўлгани еттим,
Бўлмасмусен огоҳ, дегумдур, дағи ўлгум

Ул қадду оғиз рамзини мундоқки кўрармен,
То қайси нафас «оҳ» дегумдур, дағи ўлгум.

Охир дамида ҳар киши кўнглиндагин айтур,
Мен ҳам сенга ногоҳ дегумдур, дағи ўлгум.

Дийдорингга мавқуфдур ирнимга келиб жон,
Кўрсам сени «оллоҳ» дегумдур, дағи ўлгум.

Ҳар ким деса ошиқмен анга, гарчи хатардур,
Боштин кечиб, «эй моҳ» дегумдур, дағи ўлгум.

Лутфий ўларин хайли хаёлинг тобуғинда,
Гар йўллуқу, бир «оҳ» дегумдур, дағи ўлгум.

* * *

То ул ойнинг водийи ишқинда тушти манзилим,
Дам-бадам ҳусни киби ортар мени дарди дилим.

Мен ҳавосинда йироқтин зарратек ошуфтамен,
Ул қуёш юзлук вале бир зарра бўлмас мойилим.

Мотамимда барча кўк аҳли қаро кийгусидур,
Чун сенинг қон тўккучи кофир кўзунгдур қотилим.

Оразинг шамъина ошиқ бўлғали парвонатек,
Куймагу саргашталикдин ўзга йўқтур ҳосилим.

Кечти умрум Лутфий янглиғ кўрмайин шодийи васл,
Гўйиё қайғу билан таҳмир қилмишлар гилим.

* * *

Лаълингни дедим «дуржи гуҳар» сўз келишидин,
Оғзингни дағи «танги шакар» сўз келишидин.

Ул нуқтайи мавҳумни исботи учун ақл
«Рамзе»,— деди, чун топти хабар сўз келишидин.

Ирнингки қалам тилини ширинлиги ёрди,
Шаккар дедим ондинки, самар сўз келишидин.

Ёзгурма йўқ оғзингни агар зарра демишмен,
Мен айттим экин они магар сўз келишидин.

Лутфий сўзи дурдек келур ул тиш сифатинда,
Табъини дедим «баҳри гуҳар» сўз келишидин.

* * *

Аё дилбар, вафо қилмасмусен сен?
Бу дардимға даво қилмасмусен сен?

Қилич бирла жудо бўлгунча мендин,
Бошим тандин жудо қилмасмусен сен?

Агар меҳру вафони ҳайф кўрсанг,
Бирор жавру жафо қилмасмусен сен?

Ёқилди шавқ ўтинда жоним, эмди
Қилурсен раҳм, ё қилмасмусен сен?

Ёзуқсиз бандадин гар қолди кўнглунг,
Худой учун сафо қилмасмусен сен?

Раво мундоқ кўрарсен, сенсиз ўлсам,
Тилагимни раво қилмасмусен сен?

Илик гар тутмасанг Лутфий қулунгға,
Йироқтин марҳабо қилмасмусен сен?

* * *

Сенинг ўтлуқ кўзунг сеҳри мени куйдирди савдодин,
Қошинг ҳам эгрилик бирла туз этти умр бунёдин.

Билурмусенки, кун тушта не учун сайрдин қолди?
Юзунгни кўрди, сорғориб, иликтин борди сафродин.

Ҳабашдин ўлжа тушгандур қаро тамғолиқ ой сизга,
Далили равшан уш зоҳир танирлар барча тамғодин.

Қошинг нуни учун ўйнар кўзум ёш ичра олмоси,
Ажаб тифлеки, ийманмас мунунгтек мавжи дарёдин.

Чу боқсанг кўзгуга ул дам магар ҳолимни билгайсен,
Киши то бўлмаса ошиқ, не билгай ҳоли шайдодин.

Юзунгдин лола ранг элтиб, уёлиб шаҳрға кирмас,
Анинг бўйнин киши боғлаб кетурмагунча саҳродин.

Қил учи белинга Лутфий али етмас, чиқар жони,
Раво тутмоқ йўқ ерда, бу қул ўлгай таманнодин.

* * *

Эй, жафо доғи била кўнглумни афгор айлаган,
Гул янгоқинг шавқидур юзумни гулзор айлаган.

Жавҳари фард оғзингиздек хурдабинлар зеҳнина
Солмади ширин хаёле, йўқни ул бор айлаган.

Бир нафасда ўлгай эрдим фурқатингнинг дардидин,
Васл умидидур менга ўлмакни душвор айлаган.

«Ақлу дини бўлмасун», — деди мени бечорада,
Ул қароқчи кўзларингни масту айёр айлаган.

Мен фалакнинг гардишиндин бўлмамишмен нотавон,
Ернинг сўрмаслигидур жонима кор айлаган.

Жону дил борди адам сори сенинг оғзинг учун,
Ул оғиз фикридур элга дунёни тор айлаган.

Узгадин қилмон шикоятким, азизим кўзида
Ўтқа тушкур бу кўнгулдуру Лутфийни хор айлаган.

* * *

Оҳким, куйди дилу жон ул ситамгар илкидин,
Бўлди яғмо ақлу дин ул кўзи кофар илкидин.

Лаълининг ширинлиғин бир кун битар эрди қалам,
Боши зону остида қолди чибинлар илкидин.

То юзун кўргузмади, зулфи жаҳонни тутмади,
Бўлмаса султон, не келгай хайли лашкар илкидин?

Қанд агар ирни била лоф урса, бўлғай калла хушк,
Чун ёшунмуштур қамишлар ичра шаккар илкидин.

Боқти то усрук кўзунг айёра, ҳолимдур хароб,
Қон ютарман, то лабинға тегди соғар илкидин.

Сарв бўюнг бирла лоф урди хилофи рай тол,
Қўптию, тушмас анинг қасдинда ханжар илкидин.

Лутфийи бечора андин кўп тамаъ тутма вафо,
Мундоқ ишлар оз чиқар, оре, чу дилбар илкидин.

* * *

Қон бўлди кўнгул фироқингиздин,
Жон куйди ҳам иштиёқингиздин.

Дину, дилу, ақл бўлди яғмо
Жон олғучи ул қароқингиздин.

Ўқтек бўюмиз эгилди ётек
Ул фитналик ики тоқингиздин.

Сув бўлди жоним, вале дамодам
Ўтқа ёқилур дудоқингиздин.

Олтун киби чехра бўлди сориг
Ул сийм бикин сақоқингиздин.

Кўрсам керак ою кун булутсиз,
Сочни кўтаринг янгоқингиздин.

Бу Лутфийи хастани сўрунгим,
Бечора ўлар фироқингиздин.

* * *

Эй кўзи оху, ажаб қон тўккучи сайёдсен,
Ошиқ ўлтурмак фанинда барчадин устодсен.

Олами мазлуму ҳусн элинда сенсен подшоҳ,
Тобакай қилгунг мунунгтек кундузун бедодсен.

Толеим во эрдиким, бир кофир ўлтурғай мени,
Англадим эмди кўзунгдинким, сен ул жаллодсен.

Қайғулуқларни агар ёд этмасанг, йўқтур ажаб,
Барчани хуррам тутарсен, чун ўзунг дилшодсен.

Лутфийни қасддин, билурменким, соғингунг йўқ турур,
Бир унутуб, саҳв ила қилсанг не бўлғай ёд сен?

* * *

Боқмас менга жонона, ажаб ҳолат эмасму?!
Бўлди яна бегона, ажаб ҳолат эмасму?!

Бехудлиқу савдо била қилди мени машҳур
Ул кўзлари мастона, ажаб ҳолат эмасму?!

Қил учиға, эй войки, етмас менинг илгим,
Зулфини тутар шона, ажаб ҳолат эмасму?!

Ул ҳури паричехра қараб кўз учи бирла,
Қилди мени девона, ажаб ҳолат эмасму?!

Тўйғунча кўзум кўрмас экач тушта хаёлинг,
Бўлди сўзум афсона, ажаб ҳолат эмасму?!

Бир кун мени гирён элина тушмади ҳаргиз
Ул гавҳари якдона, ажаб ҳолат эмасму?!

Усрук кўзу лаъли мени ўлтургали, Лутфий,
Бўлмиш ери майхона, ажаб ҳолат эмасму?!

* * *

Суратингда хомайи сунъ эрди таҳрир устина,
Чунки етти кўзунга, сеҳр этти тасвир устина.

Гарчи бош бирла тикилди васф зулфунгда қалам,
Ул қаро тиллик кўрар ўзини тақсир устина.

Ҳуснунгиз они не теб кирсун иборатқаки, ақл
Дам-бадам беҳуд бўлур шарҳинда тақрир устина.

Иш агар афсунға етса, кўзларинг ашколила
Юз хатони юклагай жодуйи Қашмир устина.

Қошу, кўзу, кирпугунгнунг фитнасинин йўқ калом,
Ул балодин, нетайин, келмаса бир-бир устина.

Чиқмади зулфунг саводиндин кўнгул йўл бор учун,
Мунча умр этиб узун тунларда шабгир устина.

Лутфийни ўлтурма сенсиз ўлмаган журми учун
Ким, юрумас банданинг фармони тақдир устина.

* * *

Ёр бўлди йироқ, мен дағи андин, не фойда?
Гул бўлмаса, ҳазор чамандин не фойда?

Лаълинг хаёли бўлмаса, кўз нури бўлмасун,
Гар бўлмаса ақиқи, Ямандин не фойда?

Улган сониндадурмен ўшул ёр ҳажридин,
Жон бўлмаса тан ичра, бадандин не фойда?

Раҳм айламас ҳабиб, рақибдин не кўз тутай,
Қилмас вафо чу яхши-ёмондин не фойда?

Сарғарди юзум ул севарим ҳолидин йироқ,
Чун дона йўқтур, эски сумандин не фойда?

Умрунгни, Лутфий, ёр эшигинда кечурмасанг,
Жондин не ҳосил ўлгаю тандин не фойда?

* * *

«Дудоғинг маъдани жондур»,— дедим, айтур:
«Сенга не?!»

«Қоматинг сарви равондур»,— дедим, айтур:
«Сенга не?!»

«Қамар отлиғ юзунг оллидадур ой бир ҳабаший,
Дағи юзунгда нишондур»,— дедим, айтур: «Сенга не?!»

«Талъатинг ҳусни жаҳонию онинг устидаги
Сочинг ошуби жаҳондур»,— дедим, айтур: «Сенга не?!»

«Ёю ўқ қоп-қора бўлмас, магар ул қошу кўзунг
Не ажаб тийру камондур»,— дедим, айтур: «Сенга не?!»

Хизрдин сўрмишам: «Ирнингму дурур оби ҳаёт,
Исо анфоси ҳамондур»,— дедим, айтур: «Сенга не?»

Хурдабинлар ул оғизники: «Адамдур»,— дедилар,
«Онда бир зарра гумондур»,— дедим, айтур: «Сенга не?»

«Зулфу, юзу, кўзу, қошу, менгу ғамзанг — барча
Фитнайи аҳли замондур»,— дедим, айтур: «Сенга не?!»

«Ой юзунг кун киби зарроти жаҳон мазҳарида
Барча оламға аёндур»,— дедим, айтур: «Сенга не?!»

Бўлди кўп фикри дақиқ ичра хаёли Лутфий,
«Бу не мўю не миёндур?»—дедим, айтур: «Сенга не?!»

* * *

Келмади сентек жаҳонда дилбари айёрае,
Насли одам ичра йўқ мундоқ пари рухсорает.

Қон тўкар, эл билмасунлар деб ўзин тўғри қилур,
Кўрмади ҳеч ким кўзидек жодуйи маккорает.

Тортарам юз минг жафо кўнглум элиндин, кошки
Бергай эрди ҳақ кўнгул, бергунча санги хорает.

Ёлма юзким, ҳақ яратмиш яхшиларни лутф ила
Ким, аларнинг кўркидин осонлағай бечорает.

Ҳажр узотур эрди кўп зулм илгини тан мулкида,
Бўлдилар жону кўнгул бир-бириси оворает.

Ҳусн тўнин кийдингу эскинг учун бўлди талош,
Тортишиб гул топти охир кўнглаги садпорает.

Лутфийнинг ё кўнглин олғил, ёхуд ўлтур тийғ ила,
Ҳар нетак кўнглунг тилар, бечораға қил чорает.

* * *

Эй, зулфи тун ўғрисию лаъли лаби хуни,
Олам бори бу ўғрию ул хунни забуни.

Ишванг мени ўлтурдию куйдурди, доғи бор,
Эй хаста, сенга ишва била ноз фунуни.

Занжир дурур гарчи девона иложи,
Ул силсилайи сочдин эрур ақл жунуни.

Нозик қадингиз бирла қачон тенг бўлур сарв
Ким, яхши эмастур кишининг асру узунни.

«Жон» деди они Лутфий, йироқтин чу кўринди
«Жим» сочи, «алиф» қадди била ул қоши «нунни».

* * *

Эй, шаккарингда мўъжиза Исо қаринаси,
Юсуф жамоли васфу сифотинг каминаси.

Лаълинг хаёли зеҳн ичида нақш бўлғали,
Кўнглум эрур жавоҳири ғайб каминаси.

Ашҳаб илик узатқоли эгнинггаким бўлур,
Зевар етар ҳамул қаро соч анбаринаси.

Эй, ғамзанг ўқлариға нишон руҳ пайкари,
В-эй, доғи ҳасратингға макон қалб сийнаси.

Ул қош тоқина қуюб эрдим, ушолди оҳ,
Усрук кўзунг оллида кўнгул обгинаси.

Тор оғзингу лабингни кўруб таиғ қолмишам,
Ким кўрди руҳи жавҳари, Хотам нигинаси?

Лутфий каломи етса Самарқанд аҳлина,
Амудин ўтмас эди Хўжандий сафинаси.

* * *

Бўлмишам девона, сол бўйнуғма зулфунг бандини,
Ўтти иш ондинки, қилсам гўш носих пандини.

Шукр учун юз сажда қилғай, кўзлари ҳам ёруғай,
Кўрса гар Одам сенингтеқ нозанин фарзандини.

Писта онт ичтики торлиқ ул оғиздин олмайин.
Ёрилибтур, ўзга қилмиш гўйиё савгандини.

То қиёмат айш қилғаймен ўз ирнимни сўруб,
Тушта гар кўрсамки сўрмушмен лаби чун қандини.

Эйки, дерсен: «Лутфий, ондин кечу тутқил ўзга дўст»,
Кўргуз охир олам ичра бир онинг монандини!

* * *

Жон азалда меҳр ила бир маҳлиқоға учради,
Ул кўз олдурғон била мундоқ балоға учради.

Бу кўнгул эрмас, эрур жон хасмию бош ёғиси
Ким, жаҳон асбобидин мен мубталоға учради.

Сарнавиштим бўлди ҳар ёндин балойи муттасил
Боштаким, кўзум ўшул қоши қароға учради.

Зулфитек ошуфта толеъман қамарнинг даврида,
Не қаро бахт эрдиким, бу бенавоға учради.

Масти лояъқил киби борди иликтин бир йўли,
Наргисингдин қайсиким, бир марҳабоға учради.

Кўзу, қошу қоматингнинг фитналик ашколина
Нотавон кўнглум назар қилғач, аноға учради.

Лутфийни ким қарғади: «Ё раб, балоға учра!»— деб
Ким, сенингтеқ тош бағирлиқ дилрабоға учради?

* * *

Маҳвашим, бир назар этсанг, не ниманг ўксугуси?
Банда сори гузар этсанг, не ниманг ўксугуси?

Қимёи назару лутф ила, эй сиймбадан,
Хоки юзумни зар этсанг, не ниманг ўксугуси?

Бодайи лаъли лабингдин менга бир журъа сунуб,
Бир йўли беҳабар этсанг, не ниманг ўксугуси?



Ишқ чун бўлди қазо бошима, сўрсанг не бўлур,
Марҳамат бу қадар этсанг, не ниманг ўксугуси?

Қўркабойим, сенга чун хайр дурур фарзул-айн,
Бу гадоға назар этсанг, не ниманг ўксугуси?

Жон берай қубла учун десам, эмассан рози,
Қўл била сарбасар этсанг, не ниманг ўксугуси?

Лутфийи хастағаким, сенсиз ўлар ҳолатдадур,
Сўрғали майл агар этсанг, не ниманг ўксугуси?

* * *

Олғил ниқоб чеҳрадин, эй жонлар офати,
То банда қилғай элни жамолинг латофати.

Хўблар кўп элга ҳусн сотадур зарифланиб,
Кўргузки (юз) ҳеч ўла онлар зарофати.

Қўнглум сенинг биладур, агар тушмишам йироқ,
Қилмас тафовуте менга йўлнунг масофати.

Сендин у кунга етмагай, эй подшоҳи ҳусн,
Султони жамолу малоҳат хилофати.

Ҳар дам қилурсен элни зиёфат висол ила,
Тегмас, не ҳолдур, менга васлинг зиёфати.

Ҳуснунг қиёмат ўлдики, ҳайрондур эл анга,
Хаттинг ўшул юз узра қиёмат махофати.

Ишқинг чу қилди муфаррад, Лутфий, азал кунни,
Ғам боқий қолди, дарди дил ўлди изофати.

* * *

Эшигинг тупроқи узра кўрармен иззатни,
Сенга қуллуқ била топтим саодат бахту давлатни.

Бошимда сарвтек қаддинг ҳавоси бўлса, айб этма,
Киши мақсудина етмас баланд этмаса ҳимматни.

Тилар кирпук ўқи бирла қошинг ёси қоним тўкса,
Айт, ул рост қилмасун менга бу эгри ниятни.

Ҳалол деб кўп ҳаром қонлар кўзунг ҳар дам тўкар, оре,
Эрур чун усрук ул кофир, не билсун жаллу ҳурматни.

Юз узра зулф тоғитма, паришон бўлмасун жамъи,
Азиз жон узра оз солғил мунунгтек кўп балиятни.

Кўнгул ғамзанг ўқ отғанда нишона қилмаса ўзин,
Эрур бир қалб, они қўйғил, жонимға қўй бу миннатни.

Ширинсен, эй сўзи шаккар, сенга Фарҳод бу Лутфий,
Жониға саҳл эрур солсанг қотиқ тоштек машаққатни.

* * *

Бир чоғда кўйи ақлда бор эрди менга манзиле,
Мен ҳам тутар эрдим бурун ўзумни бир соҳибдиле.

Султони ишқинг ногаҳон келди сипоҳи ғам била,
Жон мулкини чопти бори, не ақл қолди, не диле.

Солма юзунг субҳи уза зинҳор зулфунг лайлини,
Олам бори мажнун бўлур, қолмас жаҳонда оқиле.

Ҳокимни, эй пайки сабо, солғил нигорим кўйида,
Тупроғим узра оқибат бўлғайким, унгай муқбиле.

Ғамзанг била ҳар дам менинг қонимни тўккилким, керак
Ментек қиличтин тўймағай ошиққа сентек қотиле.

Юз узра холингни кўруб, зарра қарорим қолмади,
Не сабр қолсун менда, чун ўтқа солибсен ғулғуле.

Лутфий, анинг ёди била жон бер, чу ёрдин бошқасен,
Чун умрдин онсиз сенга йўқтур жаҳонда ҳосиле.

* * *

Бурқаъ солиб юз эвурдунг юз минг порсони,
Юз боғламоқтур, оре, йўл урғувчи нишони.

Бўйнунгни гул эшитгач, кўнглини елга берди,
Саргашта қилди ментек зулфунг доғи сабони.

Дардинг била анингтеқ ўрганди жони мискин
Ким, завқидин соғинмас бечора ҳуд давони.

Жоно, ҳақиқат эрмиш бу сўзки «дил балодур»,
Гар бўлмаса кўнгул, мен кўргаймудим балони?

Ёрнинг жафоси ичра жонтек сабур бўлғил,
Хўблардин, эй кўнгул, кўп кўз тутмағил вафони.

Чун ғамза қилди, ёпти илки била қошини,
Уқ оттию яшурди ул Чочи ёни ёни.

Уғрин боқиб кўнгулдек жонимни олди, борди,
Ё раб, муродға еткур ул моҳи дилрабони.

* * *

Кўкарди чаман, гулузорим қани?
Сиҳи сарв бўйлуқ нигорим қани?

Топибдур букун васли гул андалиб,
Дариғо, менинг навбаҳорим қани?

Эшигингда тупроқ бўлдум, вале
Демадингким: «Ул хоксорим қани?»

Сенинг аҳди ҳуснунгда йўқ менда сабр,
Мени ул бурунқи қарорим қани?

Эришур дебон қилма Лутфийга қаҳр,
Бу ишда, бегим, ихтиёрим қани?

* * *

Эй, жамолинг шамъу, хуршиду қамар парвонаси,
Бир садаф икки жаҳон аҳлию сен дурдонаси.

Нуқтадур ё холи мушкин ул зақан олмосида,
Олманинг нозуклугиндин ё кўрунур донаси.

Бузғай учмоқу томуқни бўлмаса занжири юз,
Кимки бўлғай ул мусалсал зулфининг девонаси.

Ул шакар ирни учун жон берганим то бўлди фош,
Қиссайи Фарҳоду Ширин бўлди эл афсонаси.

Жоми васлингдин менга ҳажр оғуси бўлди насиб,
Гўйиё даврунда тўлди банданинг паймонаси.

Эй латофат мулкида султон, бу Лутфий кўнглин ол,
Фарз эрур эҳсон гадоға, салтанат шукронаси.

* * *

Жоно, фироқинг халқ аро кўнглумни расво қилғуси,
Жонда ёшурғон розни ёшим ҳувайдо қилғуси.

Ҳижрон туни тутти илик жонға хаёлинг оқибат,
Бир кун осиф қилғай, бале, ким дўст пайдо қилғуси.

Фош қилғуси кўз ёшию сориг юзум ҳажр илкидин,
Қулнунг кумуш олтунини қин ошкоро қилғуси.

Ҳавли қиёматдин не ғам ошиқларингга, эй санам,
Чун бўюнғ онда барчани сармасту шайдо қилғуси.

Тегса рақибларнинг агар тил-оғзи бизга, не ажаб,
Итлар гадони кўрсалар, эшикда ғавғо қилғуси.

Жон зулфиға ҳар тор учун бердим, юз ўлди ошно,
Тонишсиз ўғри бирла ким дунйида савдо қилғуси.

Жон ичга оғриқ дардидин фурқатни бергай охири,
Белингни мискин Лутфийдек ҳар ким таманно қилғуси.

* * *

Навбаҳор ўлди, вале ҳижрон жафолар қилғуси,
Жон қуши ёрнинг ҳавосинда ҳаволар қилғуси.

Тушта кўрганда сени, васлингни қадрин билмадим,
Жонима эмди фироқ ўти сазолар қилғуси.

Ёз агар ногаҳ кезар бўлсанг чаманда ноз ила,
Гул аёқингга тушуб, булбул дуолар қилғуси.

Ҳар неким кўнглунг тилар жавру жафодин қил, бегим,
Сен неча қилсанг жафо, банда вафолар қилғуси.

Юзига боқса, бу Лутфий ноласин айб этмагил,
Гул юзин кўргач, бале, булбул наволар қилғуси.

* * *

Қиёматга тилар бўлсанг савобе,
Менга қил ҳар замон нозу итобе.

Сочинг, юзунг сифотин равшан айтай,
Узун тун бўлсаю ҳуш муҳтобе.

Хаёли оразинг нозик кўнгулда
Кўрунур шишада мисли гулобе.

Мунажжимнинг оти ёлғончи бўлғай,
Чу ойдин тутти даврунгда ҳисобе.

Сенинг усрук кўзунгга кимки боқса,
Бўлур рашк ўтида Лутфий кабобе.

* * *

Қайдадур толеъ манга ул ой чиройин кўргали?
Кўз етар ердин қани эрким саройин кўргали?

Ер жавр устиндаю, фикри маҳоли бирла руҳ
Жисм эвинда мунтазир меҳру вафойин кўргали.

Ишқ анингтеқ қилди расвоким, ёвутмаслар мени
Ҳафталарда ул сипеҳри ҳусн ойин кўргали.

Чархнинг қалқонидин нибтос ўтар оҳим ўқи,
Ул хаданги ғамза бирла қоши ёйин кўргали.

Дарди бедармони бирла жон ёвушти чиққали,
Подшоҳедур қачон келсун гадойин кўргали.

Толеъин баргаштадин ер ёрилиб чиққай рақиб,
Бедиле гар борса ногаҳ дилрабойин кўргали.

Кечалар Лутфий хаёлинг олдида зоре қилур,
Сен доғи келсанг не бўлғай оҳу войин кўргали?!

* * *

Равза ҳури, ё малаксиз ёхуд асмойи пари,
Ё аларнинг ҳуснию жамъ одамийлик бир сари.

Қайдадур Юсуфки, гултеқ кўнглагин чок айлағай,
Ним танангиз бирла кўрса сизни эвдин ташқари.

Юз туман минг йил агар тебратса гардун, топмағай
Бир сизингтеқ пок жавҳар, бир менингтеқ жавҳарий.

Ҳаргиз ул давлат менга бўлғаймукин, умрумда мен
Итларингиз хайлида топсам мақоми чокарий.

Сен санамни кўргали хўблар кўрунмас кўзума
Қим, алардур юлдузу сиз — офтоби ховарий.

«Лойиқ, эрмастур юзунг аксина ою кун» дема
Ким, эрур хуршиду ой ҳуснунгда ментек Муштарий.

Тўтийи табъимниким, ушбу қафасда лол эди,
Бир табассум бирла гўё қилди лаълинг шаккари.

Ул оғизнинг чун вужудинда бор эрди иштибоҳ,
Нуқтайи шак тушти ирнинг узра холи анбари.

Нечаким сизга боқар Лутфий, ҳамул тўймас кўзи,
Қул гадодур, ҳар нечаким топса жоҳу сарвари.

* * *

Кўздин мени солдинг, севарим, нетти, не бўлди?!
Гар ҳуснунга тушти назарим, нетти, не бўлди?!

Мендин садақангни аядинг, бир қиё боқмай,
Эй кўзлари чўлпон, қамарим, нетти, не бўлди?!

Бир кун сени кўрдум демадинг, гарчи ўқунгга
Қалқон эди умри жигарим, нетти, не бўлди?!

Кўз ҳаққи агар бўлмаса сиз зарра сучукдур,
Эй сўзи, дудоғи шакарим, нетти, не бўлди?!

Дардингдин ўлуб арзимадим бир сўрорингга,
Эй кўнгли қотиқ ишвагарим, нетти, не бўлди?!

Ул тош киби кўнглунгга не ҳол дурурким,
Қилмас асар оҳи саҳарим, нетти, не бўлди?!

Йил кечса, бирор Лутфийнинг отин атамассан,
Эй ўз қулидин беҳабарим, нетти, не бўлди?!

* * *

Лаълини ҳар гаҳки ёд этсам, равон жон йиғлағай,
Кўзларимтек жон учун мискин кўнгул қон йиғлағай,



Ул пари оғзи ғаминда йиғласа кўз, не ажаб,
Хотаминдин гар йироқ тушса, Сулаймон йиғлағай.

Тонг ели жаннатта қилса қадду юзунг васфини,
Тўби ҳайрон қолғаю ҳасратта ризвон йиғлағай.

Гар жароҳатлиқ кўнгулда ногаҳон ўтса ўқунг,
Дардиға раҳм айлабон, қон ёши пайкон йиғлағай.

Ой юзунгнунг ҳасратинда борса Лутфий дунёдин,
Еру кўк аҳли мазоринда фаровон йиғлағай.

* * *

Мени усрук кўзунг нози анингтеқ беҳабар қилди
Ки, беҳуд бўлди ҳолимдин менга ҳар ким назар қилди.

Азалда билдиларким, сен киби фарзанд бўлғуси,
Сенинг юзунгдин Одамға малоийк саждалар қилди.

Жамолингни битир Лайли менинг ҳолимни сўрмоққа
Ки, Мажнундин сенинг ишқинг менинг ҳолим батар
қилди.

Сабо ширин дудоғингға тегибон ўтти ер узра,
Ўшул ўтган билан ернинг наботин найшакар қилди.

Рақиб ўлди сабабким, сен жафочи, раҳмсиз бўлдуңг,
Ямоннинг суҳбати яхшиға, кўргил, не асар қилди?!

Итингнинг зикри дойим хайр ила ўлсун афоллоҳким,
Сенга аҳволи зоримни, кеча кўргач, хабар қилди.

Сочингни қилди Лутфий васфу тор оғзингни ёд этти,
Мутаввал умрини охир қилиб, сўз мухтасар қилди.





РУБОИЙЛАР

Умримиз кечти ғаму меҳнат била,
Хизматингда юз туман ҳасрат била.
Ёрлиғингдин бизга нафъе тегмади,
Эмди озод айлагил миннат била.

* * *

Эй кўнгул, бу йўлда не ғамдур сенга
Қим, хаёли ёр ҳамдамдур сенга.
Севдунг ўз ҳаддингдин ортуқ ёрни,
Ғар сени куйдурсалар, камдур сенга.

* * *

Фурқатингни чеккали жон қайдадур,
Сабр этарга сенсиз имкон қайдадур!
Бизни бир йўли фаромуш айладинг,
Ул бурунқи аҳду паймон қайдадур?!

* * *

Дилбаро, Юсуф жамоли сендадур,
Дилраболиқнингки холи сендадур.
Умр кечтию мени бир сўрмадинг,
Бевафолиқнинг камоли сендадур.

* * *

Бу не қошу ғамзайи айёр эрур?
Бу не шаклу, шеваю рафтор эрур?
Сизга осондур агар мен бўлмасам,
Сизсизин лекин менга душвор эрур.





* * *

Улки, халқ они малоҳат кони дер,
Руҳ они ҳусн ичра хўблар хони дер.
Уртади, қул қилди бизни ишқ ўти,
Ул жиҳатдин бизни оташдони дер.

* * *

Озғурур оламни сўзунг, эй бегим,
Не балодур фитна кўзунг, эй бегим?
Айтайин дерман сенга кўнглумдагин,
Не дейин, билурсан ўзунг, эй бегим.

* * *

Ул менинг жону жаҳонимға салом,
Жондин ортуқ меҳрибонимға салом.
Бир замон холи эмасмен ёдидин,
Муниси жону равонимға салом.

* * *

Сен латофат пайкарининг хонисен,
Ҳусн авжининг маҳи тобонисен.
Гар пари десам сени, маъзур тут,
Чин кўзум инсонидин пинҳонисен.

* * *

Эй, висолинг давлати аҳли футуҳ,
Зулфу юзунг ёдидур ороми руҳ.
Гар илик тутсанг, равон тутқил, бегим,
Сабри Айюб ўлса, йўқтур умри Нуҳ.

* * *

Кўрмамен ногаҳ янгоқинг дардини,
Тортайин кўзга аёқинг гардини.
Топқамен деб васлидин бир кун даво,
Тортарам доим фироқинг дардини.

ТУЮҚЛАР

Қоматимни неча қошинг ё қила?
Неча ҳажр ўти жонимда ёқила?
Ғамза бирла тўхти қоним ул санам,
То ҳинотек қон элина ёқила.

* * *

Қошларнинг хуш ложуварди тоқ эрур,
Ҳусн ичинда беназиру тоқ эрур.
Торта олмасмен фироқинг, нетайин,
Қилча танга бори ишқинг тоқ эрур.

* * *

Кўнглума ҳар ёнки боқсам, доғи бор,
Ҳар неча дардимни десам, доғи бор.
Қилча танга бори ишқинг ёр эди,
Бир сари бўлди фироқинг доғи бор.

* * *

Боғи ҳуснунгдин гуле гар тергамен.
Бош агар борса бу йўлда, тергамен.
Ой юзунгни кунга ўхшатқон учун
Ғарқа бўлмишмен уёттин терга мен.

* * *

Ғарчи қурутмас кўзумнинг ёшини,
Ҳақ узун қилсун ул ойнинг ёшини.
Йиғлама кўп, бу вужуднинг ишқ ўти
Не қуруғин қўйғуси, не ёшини!

* * *

Туз, бегим, бу дамда суҳбат кўкини,
Тут аёғ, кес дарду ғамнинг кўкини.
Иликингдин чиқса бошқа бир аёқ,
Кўзга илмон дунёнинг ер-кўкини.

ГУЛ ВА НАВРУЗ

Достондан парчалар

Наврӯз Булбул унида Гул нишонини топқани

Чу шаҳ Булбулда топти Гул нишонин,
Бу кез булбулдан ортгурди фиғонин.

Дедиким: «Қил бу таҳрирингни такрор,
Айит ўртукли такрирингни изҳор!»

Айитти Булбули шўрида: «К-эй шоҳ,
Чу шаҳрин сўрдунг эрса бўл-ил огоҳ:

Ки Фарҳор элида бир хонимиз бор,
Шаҳи Мушкин деган султонимиз бор.

Эрур Жамлид уруғиндин нажоди,
Фаридундин ҳам ортуқ адлу доди.

Адимул-мисл эрур икки жаҳонда,
Тенги йўқтур замину ҳам замонда.

Уғул-қиздин Гул отлиқ, бир қизи бор
Ким, асрар халқдин пинҳон паривор.

Жамолиндин ҳикоят қилса бўлмас,
Камолотин ҳақиқат билса бўлмас.

Узорин аксидин кун хийра бўлур,
Юзи ўтрусида ой тийра бўлур.

Севар ул Гул ва Булбулнинг навоси
Ки, бор бу бенаво бирла ҳавоси».

Чу шаҳ ўз тушина таъбир топти,
Тилаган ишини тадбир топти.

Наврӯз ўз сиррини Булбулга айтмиши

Қилиб Булбулни ўз ҳолиндин огоҳ,
Айитти жумлаи аҳволини шоҳ.

Қуюб Булбул ичи Наврӯз учун зор,
Дедиким: «Эй шаҳаншоҳи жаҳондор,

Аёқтин бир замон ўлтурмайин хуш,
Тирик боринча бир дам урмайин хуш,

Чидагонча қилиб афсуну найранг,
Бориб афзун этайин минг туман нанг.

Магарким ул пари тасхир бўлғай,
Зулайҳо бирла Юсуф бир бўлғай».

Чу Булбулдин эшитти ваъда Наврӯз,
Чиқорди жонидин оҳи жигарсўз.

Ўпуб Булбул аёқин йиғлади зор,
Деди: «Эй ёри ҳамдарду вафодор.

Белинг боғлаб аёқ босгин кўзумга,
Равон бўлгин, қадам қўйгин юзумга.

Бу йўл эмгокидин фикр этмагин ҳеч,
Муродинг тенгри берса, қолмагин кеч.

Бу бодадин анга ҳам бир аёқ тут,
Бўсоғосин ўпуб мендин қулоқ тут.

Менинг ҳолимни бир яхши маҳалда
Тобуғинда адо қил бир ғазалда».

Наврӯз Булбулни Гул тобуғига юборғани

Ер ўпти Булбули шўрида дарҳол,
Қилибон зарку кўшиштин пару бол,

Кунин бўлжаб, ҳамул кун йўлга тушти,
Юруб Фархор мулкина ёвушти.

Анингтек чоғда етти Булбули маст
Ки, Гул ишратта машғул эрди пайваст.

Бўлуб Фархор жаннатдин намудор,
Биҳишти адантек саҳрову гулзор.

Ҳаво Исо дамидек руҳпарвар,
Ёғочлар тўбию оқар су кавсар.

Чаманлар ичра қушларнинг сафири,
Ёғочлар учи гулларнинг сарири.

Яна девоналиқ бошлаб хирадманд,
Бўлуб девоналарға мавсуми банд,

Бу кунлар Гул қилиб гулшан ҳавосин,
Тилади хотири Булбул навосин.

Тилабон топмади ўз Булбулин Гул,
Писанд этмади кўнгли ўзга булбул.

Бу кун ишратни мавқуф этти ул моҳ
Ки, ногаҳ етти Булбул ул саҳаргоҳ.

Булбул Гул ҳужраси гирдинда Наврӯз ёди била суруд айтғани

Қилиб Гул ҳужраси гирдинда жавлон,
Навое бошлади гирёну нолон.

Равон Наврӯз оҳангини тузди,
Эшитган халқнинг бағрини бузди.

Анингтеқ нолалар бошлади пурдард
Ки, субҳ ул ноладин урди дами сард.

Чу Гул уйқусидин бўлдию бедор,
Кўрар Булбул қиладур нолаи зор.

Не оҳангедурур Наврӯз бирла!
Навоси барча дарду сўз-бирла!

Булбул Наврӯз тилиндин ғазал ўқигани

«Қим, эй Гул, гулшан ичра тоза бўлғил,
Жаҳон ичра баланд овоза бўлғил.

Сени севган ҳамиша шод бўлсун,
Сенингдек қайғудин озод бўлсун.

Сени истаган ул мискини ғамхор,
Висолингда есун бир охири кор.

Нигорина мен ул бечорадурмен
Ки, ҳажринг жавридин оворадурмен.

Ёнар ўт ичра ўртаб хонлиғимни,
Қулунг бўлдум қўюб султонлиғимни.

Агарчи шоҳ эдим, эмди гадомен,
Ғариблик дарди бирла мубталомен.

Ғарибу, бекасу мискинман, эй жон!
Ғарибу, ошиқу ғамгинман, эй жон!

Сенинг умидинга кечтим жаҳондин,
Кечиб овора бўлдум хонумондин.

Ғариблар ноласиндин бўлғил огоҳ
Ки, ҳирмансўз эрур оҳи саҳаргоҳ,

Аё, эй кун менгизлик, муштари хол,
Кўз учи бирла боққинким, недур ҳол?!

Қим айғай шарҳи ҳолимни қотингда,
Чу боди субҳ етмас ҳазратингда.

Юзум кўрсанг магар билгайсан, эй ёр
Ки, ҳажрингда нечукдурман гирифтор.

Сен андоқ маснад устинда қадаҳнўш,
Мен ушмундоқ асиру зору мадҳуш.

Сен андоқ нозу ишрат бирла ангез,
Мен ушмундоқ сиришким бирла хунрез.

Сен андоқ тахту бахти подшоҳи,
Мену фарёди оҳи субҳгоҳи.

Эрур ҳажринг ўтинда тоқатим тоқ,
Бўлубтурман букун расвои офоқ.

Юзунг кўрмай ғамингдин чиқди жоним,
Фалакдин ошти фарёду фиғоним.

Тараҳҳум вақтидур, эй ёр, эй ёр!
Ғарибқа раҳм қил зинҳор, зинҳор!»

**Булбул сурудидин Гул Наврўз келганини
сезиб, Савсан манъ этгани**

Чу Гул бу шарҳи Булбулдин эшитти,
Таҳаммулсиз бўлуб фарёд этти

Ки: «Бу ҳар кундаги ашъор эмастур,
Анинг таври била гуфтор эмастур.

Бу сўзда ошноликнинг иди бор,
Анга иршод қилган муршиди бор».

Айитти Савсан: «Эй Гул, қўй бу сўзни,
Бу маҳмал сўзга машғул этма ўзни.

Ҳам ул Булбул, ҳам ул кундаги йирдур,
Букунгиси тунав кунгиси бирдур.

Инонмасанг, буюрким, Зухра дарҳол
Савол этсун ангаким, недур аҳвол?»

Ишорат бирла Зухра бошлади чанг,
Тузуб Булбул навоси бирла оҳанг.

Зухра Гул тилинидин суруд айтқани

Ким: «Эй кўп шевалик мурғи сухансоз,
Мукаррар неча қилгайсан сен овоз?»

Мухолиф сўз била, эй қавли норост,
Мени солдинг бу савдо ичра бехост.

Қилур Наврўз ўз авжинда парвоз,
Анинг ёдинда сен андоқ навосоз.

Етар, бу ишваларни оз қилгин,
Ҳамул бултурғи машқинг соз қилгин.

Гули парданишинни зор этма,
Бузургу кучек ичра хор этма.

Агарчи раҳм гардингда ёвумас,
Мени мундоқ кўруб кўнглунг совумас.

Еш эрмасманки, сўз бирла овутсанг,
Мени ҳар дам бир ишга, сўзга тутсанг.



Чўлуган сувни кўрмойин инонмас,
Неча сув десалар, сувсоғи қонмас.

Гули бехор эдим Фархор ичинда,
Жаҳонда хор бўлдум хор ичинда.

Мамоликларга розим бўлди машҳур,
Ҳаётимнинг чароғи қолди бенур.

Агарчи мухталиф аҳвол эрурсан,
Биҳамдуллаҳ, муборак фол эрурсан.

Тушунгда кирдиму ул бахти бедор
Ки, туш кўргандек айтдинг сўзни такрор.

Исинурму киши ўтқа йироқтин?
Мени севган нетар Навшод тахтин?

Неча ёлғон эса, тинмай айтиқин,
Бу хуш алҳонни тортинмай айтиқин»...

Гул Савсан эвинда Наврўз бирла кўрушгани

Қириб Савсан қошинда шохи Навшод,
Ер ўпти бандатек ул сарви озод.

Кената пардадин юз кўргузуб Гул,
Эсурди кўргач ул Наврўзи бемул.

Ул андин нолалар бирла хиромон,
Бу ҳам мундин фироқ ўтинда бирён.

Ёвуқлашиб қучишти икки дилдор,
Топишиб бир замон васл ичра дийдор.

Фалак, ё раб, нечукдин бўлди ғофил
Ки, тушти икки ёр андоқ муқобил.

Бўлуб бир лаҳза ҳамзонуя ҳамдўш,
Рафиқи ҳамнишин, ҳамдам, ҳамоғўш.

Арода ғамзалар ҳаммозлиқда,
Карашма, шева даст андозлиқда.

Даме Наврўз али Гулга ҳамойил,
Замоне Гул тақи Наврўзга мойил.

Мусоҳиб икки дилдори мувофиқ,
На ағёр анда ҳозир, на мунофиқ.

Мунингтек бир замон ҳамрозликда,
Кечурдилар даме дамсозликда.

Қўтармай кўз бири бирнинг юзиндин,
Қурумас ёш икисининг кўзиндин.

Арода Булбулу Савсан жигархун,
Оқизиб кўзлариндин руди Жайхун.

Савсан Наврўздин шарҳи ҳол сўргани

Айитти Савсан: «Эй шоҳи жавонбахт,
Кулоҳинг тож бўлсун, маснадинг тахт.

Муродингиз гули ошуфта бўлсун,
Ҳасудинг бахти доим хуфта бўлсун.

Эшитинг бўлғай охирким, замона
Не ўйин ангез қилди ғойибона.

Нечук ўртади Гулнинг хирманини,
Не турлук паст қилди гулшанини.

Бу дамки қўпти фитна тундбоди,
Недур билсак шаҳаншаҳнинг муроди?»

Наврўз ўзининг чин эътиқодини баён этмиши

Деди Наврўзки: «Эй Савсан, тек ўлтур,
Менга бу сўзни сўзлагунча, ўлтур.

Саботек бу чаман фаррошидурмен,
Не ерга борса Гул, йўлдошидурмен.

Қилиб якрўя дунйидин ишимни,
Қўйибдурмен аёғина бошимни.

Мени манъ этмангиз, кирманг қонимға,
Гар ўлсам йўлида миннат жонимға.

Унутсангиз мени бўлмасму охир?!
Фарибқа раҳмингиз келмасму охир?!

Тилосун, гар тиломосун мени Гул,
Қулидурмен бўлунча туфроғим кул.

Мен улменким, аёғининг изимен,
Агар ўлсам, бўсоғоси тузимен.

Илик мендин ювунг, эй меҳрибонлар,
Жонимдин не тиларсиз, эй фалонлар?!»

Гул Наврўзнинг чин эътиқодини англаб ҳикоят қилгани

Эшитиб Гул бу сўзни шод бўлди,
Бакулли қайғудин озод бўлди.

Тутуб Наврўз юзин ўптиким: «Эй шоҳ,
Менинг сирримдин эмди бўлғин огоҳ.

Агар сен қилмас эрсанг мендин ўзга,
Мени бори кимим бор сендин ўзга.

Юз эвурсанг, тоғи мен юз чевурмон,
Ғамингдин бошқа, биллаҳким дам урмон.

Гар эр бұлсанг, мени бу ғамда қўйма,
Қадам тортиб мени мотамда қўйма.

Чу сайд эттинг кийикни, билгил, эй дўст,
Бўғулуб ўлмасун, бисмил қил, эй дўст!

Агар ўртасалар дунйини яксар,
Менинг ёнимда сен бұлсанг, не ғам бор?!

Сенинг бирла тамуғ хулди бариндур,
Биҳиштим сенсизин тахтус-сариндур.

Ушул тенгри ҳақиким, жон яратти,
Ҳамул васлу ҳамул ҳижрон яратти.

Ризо бердим, неким бұлса яроғинг,
Бошимдур андаким, бұлса аёғинг.

Бериб ўз ихтиёримни қўлунгға,
Бошимни мен қўюбдурмен йўлунгға».

Бу сўз устинда кўп онт ичти ул моҳ,
Кўнгул тиндурдию қўпти шаҳаншоҳ.

Топиб бир-бирининг кўнглин мувофиқ,
Тасалли топтилар ул икки ошиқ...

**Шоҳи Мушкин ҳоқони Чин элчиларини ижозат бериб
Гулни кўчургани**

Чу боди субҳ бунёд этти парвоз,
Қаро қузғун ҳазимат қилди оғоз.

Фалакдин меҳри анвор бўлди толеъ,
Қоронғулиқни кўздин қилди рожеъ.

Азимат қилди Мушкин ўз ерина,
Ижозат берди Чин элчиларина.

Буюрди, йилқичи йилқи кеюрди,
Такаллуфлар била Гулни кўчурди.

Гули ҳужранишин боғлади маҳмил,
Узотиб ёнди Мушкин неча манзил.

Гул кўчгандин сўнг Наврўз кўчини эришгани

Қилиб Наврўз ҳам азми мусаммам,
Равон Чин мулкина юз қўйди ул ҳам.

Жаҳондин мутлақ озод эрди кўнгли,
Кўч эришмоқ била шод эрди кўнгли.

Не ергаким қўнуб Гул, кўчса ондин,
Ювар эрди сиришки бирла қондин.

Не йўлдин ким гузар қилса буроқи,
Терар эрди изи тузин қароқи.

Кеча кундуз хаёли бирла ҳамроҳ,
Иши, кўчи бу эрди гоҳу богоҳ.

Наврўз била Гул кеча қочғани

Чу еттилар ёвуқ Чин сарҳадина,
Шаҳаншоҳ келди Гулнинг маснадина.

Жаҳон эрди анингтек тираву тор
Ки, на юлдуз, на ой эрди падидор.

Булут кўкраб, яшин яшнаб, эсиб ел,
Буротиб қор ёғиб, ёмғур этиб сел.

Тушуб ҳар бир киши бошлиқ бошина,
Қориндош боқмас эрди қардошина.

«Яроғ улдурки отлансак бу шабгир,
Қилиб бошдин аёқ тўнларни тағйир.

Қочиб Фархор иқлиминдин ошсак,
Бориб Навшод мулкени толошсак».

Ризо берди Гули Мушкин бу сўзга,
Бурунқи аҳдини қилмади ўзга.

Уёту, ному нангин кўзга илмай,
Отоси тожу тахтин жавча қилмай,

Кўтариб кўнглини барча жаҳондин,
Ювуб мутлоқ, иликларини жондин.

Наврўз бирла Гул аҳволи ғариблиқта

Юрак беркитти дарду сўз бирла,
Ясониб тебради Наврўз бирла.

Улуқ йўлдин чиқиб икки вафодор,
Қўюб тоғларға юз нокому ночор.

На юлдуз борки, бир-бирин кўрусса,
На ой бордурки, ойдинда юрусса.

Агар дарё йўлуқса, юздурурлар,
Ва гар ўт учраса, ёнмай юрурлар.

Йўлуқур ногихон андоқ довонлар
Ким, устунда йитинур осмонлар.

Нечук бўлса чиқиб ул икки дилхоҳ,
Епушуб ёрманур бар роҳу бериҳ.

Гаҳ ўрлаб чарх сақфина минарлар,
Гаҳ энишлаб ети ердин энарлар.

Бу ҳолат бирла икки-уч шабу рӯз
Сув ичиб сурдилар Гул бирла Наврӯз.

На очмоқдин, на ормоқдин хабардор,
На ётмоқ, на уюмоқни талабгор...

Гул била Наврӯз кемага кирганлари

Кемага кирдилар икки дилором,
Бўлуб дарёнишин ночору ноком.

Чу Наврӯзу Гули Мушкини Фархор
Тенгизга кирдилар чун дурру шаҳвор.

Бирорта мавж уруб дарёи пуршўр,
Қилур эрди жаҳаннам қаърина зўр.

Бирорта кемаларни чайқабон ел,
Ювар эрди Зуҳал ўз юртидин эл.

Наврӯз билан Гул аҳволи тенгиз ичинда

Мунингтекда ул икки ёри ҳамдам
Кунинча рўбарў бо ҳасрату ғам,

Қони қайнар тенгиздин фикр қилмай,
Азиз жон хавфини бир жавча билмай:

Била бўлса ики ёри вафодор,
Сув олса дунйини не қайғуси бор.

Не манзилдаки, бўлса ишқ ҳамроҳ,
Ҳақиқат Миср тахтинча эрур жоҳ.

Не бўлдиким, муҳаббатдур қуловуз,
Не меҳнат кўрунур, не ғам қўяр юз.

Агар топса Фаридун давлатини,
Унутмас ул балонинг лаззатини.

Бу давлаттин ҳасад этиб замона,
Яна ангез қилди минг баҳона.

Фалак жаври ду аспа қилди таъжил,
Қўз очқунча сени ҳам қилди табдил.

Тенгиз мавж уруб Гул ва Наврўз тахта порада қолгани

Мухолиф ер қўпуб чайқалди дарё,
Қиёматдин қатиқ кун бўлди пайдо.

Булут кўкраб яшин андоқ чақилди,
Ки дарё нафттек ўтқа ёқилди.

Дегайсан чолди Исрофили сурун,
Ва ёхуд очтилар тўфон танурун.

Бор эрди ул тенгизда бир улуғ тоғ,
Қўрарга Қоф тоғиндин улуғроқ.

Кемаларни эгириб даври пуртоб,
Урундурди қиё бағринда гирдоб.

Қадоқлар сачради ерлик ериндин,
Узулди тахталар бири-бириндин.

Наврўз била Гул бир-бириндин бошқа тушкани

Бу кез ҳар бири тушти бир канора,
Тутиб ҳар бириси бир тахта пора.

Айирди бир-бириндин ул ики ёр,
Анингтеклик била ул мавжи хунхор.

Фалакнинг мундин ўзга не иши бор
Ки, бир нўш ўрнида юз минг ниши бор.

Фалакни ихтиёри андоқ эрди
Ки, ҳар бирини бир сори юборди.

Қазодин тенгри тақдири била Гул
Борур эрди қилиб сабру таваккул.

Не гул Наврӯз аҳволиндин огоҳ,
Не Наврӯз эрди Гул ҳолиндин огоҳ.

Мадад қилди иноят бодбони,
Ироқ ташлади ул игримдин они.

Суруб ул тахтани мавже паё-пай,
Қироққа солди сунъи сонии ҳай.

Гул тенгиздин чиққани

Бу кунлар ғавс вақти етмиш эрди,
Адан султони сайтин этмиш эрди.

Этиб Жавҳар деган хожасаройин,
Анга солди неким тадбиру ройин.

Уғон тақдиридин бу сўзи ғаввос,
Тенгизда топтилар бир гавҳари хос.

Топиб ойтек юзи кун тобидин тоб,
Тутуб кўзлари ёш ўрнинда хуноб.

Пароканда бўлуб гисуи мушкин,
Ниҳоли арғувонтек сарви сиймин.

Кўруб Жавҳар бу қимматлик гуҳарни,
Кўзундин солди барча инжуларни.

Гул ўз аҳволин Жавҳарга айтқани

Ҳамул соатки Жавҳар Гулни кўрди,
Тамаллуқлар била ҳолини сўрди.

Айитти Гулки: «Чин шаҳзодасимен
Ва лекин барчанинг афтодасимен.

Тутар эрдим йигитлар бирла суҳбат,
Қилиб дарё юзинда айшу ишрат.

Кеча бирла кената қўпти бир ел
Ки, ювдик барчамиз бу дунйидин эл.

Узулди елкану қолмади лангар,
Будурким сўзладим ҳолим саросар.

Сиз айтинг эмдиким, бу ер не ердур?
Бу ернинг подшоси қайси эрдур?»

Айитти Жавҳар: «Эй фағфурзода,
Адан дерлар муни, билгин кушода.

Бу ердин Чинга, эй маҳдум андоқ,
Юрушур корвон бир йилда онжоқ».

Нисорафшон қилиб кўп дурру жавҳар,
Оғирлади фаровон Гулни Жавҳар.

Беш-олти кун қилиб айшу танаъум,
Арода кечти кўп турлук такаллум.

Гул Наврўз учун қайғурғани

Кеча бўлғач Гули Мушкини ғамнок,
Қилур ҳижрон алидин пираҳан чок.

Типирчилар чу мурғи ним бисмил,
Уз-ўзи бирла сўзлашур ғами дил.

Бирортаким қилур Наврўзни Гул ёд,
Юрагиндин чиқорур оҳу фарёд.

Юзини ерга суртуб йиғласа зор,
Неким учқан, югурган қон йиғлор.

Чу Жавҳар қилди ишларни саранжом,
Аданқа юзланиб боғлади ихром.

Бор эрди икки йўл ондин Аданқа
Ки, мушкил эрди топмоқ бошлаганқа.

Биринда арслонлар ошиёни,
Яна биринда аждарҳо макони.

Қатиқ бадваҳм йўллар бу сифатлиқ,
Кеча билмас эди андин юз отлиқ.

Мукаммал бўш этиб Жавҳар элини,
Йироқтин тўлғана солди йўлини.

Гижорчи бошлаб эркан, саҳв этмиш,
Юруб арслони бор йўлга қотилмиш.

Тонг отқач кўрди Жавҳар, қолди ҳайрон,
На ўтмоққа ва на ёнмоға имкон.

Гул асрлон ўлтургани

Келар тўш-тўшдин арслонлар хуруши,
Мушукдек бўлди барча жиббаўши.

Тилади теграга қозурса хандоқ,
Гули Мушкин аларни кўргач андоқ.

Айтти: «Тебрамай маҳкам турунгиз,
Яратгон тенгри сунъини кўрунгиз!»

Ки ногаҳ бир бўлак арслон қазодин,
Булутдек кўкрашиб чиқти ародин.

Гул ул дам қамчилаб илгари чиқти,
Ики-учин бирор ўқ бирла йиқти,

Кўруб арслонлар ул арслон йиқар шаст,
Бари бўлди қаро тупроқ била паст.

Пироқтин кўрсалар отлиқ кишини,
Солур жон ҳавлидин эркак тишини.

Кўруб Жавҳар анинг шасту камонин,
Тилар эрдик, қурбон этса жонин.

Аданда йўқ эди бу шеркуши шаст,
На бу мардоналик, бу шасту бу даст.

Ажаб келди Адан мулкина бу иш,
Бари бармоқларина бостилар тиш.

**Жавҳар Аданға бурунлаб, уруқни Гулга
бошлатқани**

Ёвуқроқ еттилар эрса Аданға,
Айитти Жавҳар ул моҳи Хўтанға:


«Бурунлоғумдурур андоқ, билингиз,
Сиз уруқ бирла шу йўлдин келингиз».

Етиб Жавҳар шаҳаншаҳ ҳазратинда,
Нечук етган била борди қотинда.

Шоҳ андин сўрди дарё боридин роз,
Ул аввал қилди Гул васфини оғоз.

**Жавҳар Гул васфин Адан подшоси қотинда
айтқани**

«Бу Чин шаҳзодае фағфур насли
Ки, зоҳирдур қилиқлариндин асли.



Нединким ўксам, ортуқтур жамоли,
Ҳар ишким, десангиз, бордур камоли».

Шаҳ ул авсофлардин қолди ҳайрон,
Севиб кўрмай авал худ аз дилу жон.

Юбориб хосаларни пешворин,
Муҳайё қилди хонлар айшу борин.

Бағоят васфини тарғиби ортиб,
Салотин расмича қилдурди тартиб.

Ўзи уйинда қилди ўзга таъйин,
Қи келса анда тушгай хисрави Чин.

Қариб эрди ўзи, ўғли-қизи йўқ,
Қарода бўйию қорда изи йўқ.

Чу топти ногаҳон Гултек ўғулни,
Ўз ўғлидин азизроқ севди они.

Подшо Бадеъ Гулға ўтру чиққани

Тузатти Гул учун баргу наволар,
Бисоти равзатек боғу саролар.

Чиқарди пешкашлар ҳурмат учун,
Ўзи ҳам ўтру чиқти иззат учун.

Йироқдин Гул кўруб шоҳи Аданни,
Равонроқ сурди ҳинги ел танни.

Ёвуқ еткач аёқланди йироқтин,
Бўйин кўрган киши тушти аёқтин.

Илиқларин сола сарви хиромон,
Салом эткач ер ўпти шоҳи хубон.

Адан султони Гул била кўрушгани

Адан султони ҳам тушти отиндин,
Тавозеъ қилди яхши ниятиндин.

Увулжашиб кўрушти ул ики шоҳ,
Ёниб туштилар айвон ичра ҳамроҳ.

Карашма бирла мажлис тузди соқий,
Арода қилди гардиш давр аёқи,

Рубобу, уду, мусиқору, танбур
Кўнгуллардин қилиб андишани дур.

Наврўз фироқинда Гул нолиши

Кеча кеч бўлдию қўпти шаҳаншоҳ,
Саодат бирла Гул келди саҳаргоҳ.

Неким бегона бирла ошнодин,
Қўпуб номаҳраму маҳрам ародин.

Гули Мушкин ериндин сачради чуст,
Эшикни ичкаридин боғлади руст.

Аёқтин бош тўни уброқи бебок,
Ҳамул дам қилди ҳижрон илкидин чок.

Очиқ ун бирла йиғлай бошлади зор,
Шаҳи Навшод учун ул моҳи Фархор.

Замона тупроқ устинда қўяр бош,
Гаҳи бағрина куч бирла урар тош.

Замоне кўксини тирнаб қилур реш,
Гаҳи қўлларга тиш бирла урар неш.

Таҳаммулсизлиғидин қилса бир «оҳ»,
Куяр ул шуъладин бу етти хиргоҳ,

Замоне толеъи бирла урушиб,
Даме бахт алидин оғзи қурушиб.

Жаҳондин ал ювуб, жондин бўлуб сер,
Тилай топмай қатиқ чорлағутек ер.

Бўшурғониб чиқарди ханжари тез,
Тилади қилса бераҳмона хунрез.

Гул ўзига тасалли бергани

Яна фикр эттиким: «Шоядки Наврўз
Чиқиб эркин судин бо бахту пирўз,

Қўп истаб, топмаса ногаҳ нишоним,
Нечук бўлғай менинг ул меҳрибоним?

Ўлуб гарчи ўзумни тиндурурмен,
Вале Наврўз аҳдин синдурурмен.

Мен ўлсам, иштиёқим бирла нетгай?
Мени кўрмай, фироқим бирла нетгай?

Адан дунёида бир машҳур ердир,
Улус ўртасида маъмур ердур.

Қуруқлик сарҳади, дарё канори,
Келур-борур мусофирлар гузори.

Раво кўрсам анинг ранжу азобин,
Не дегаймен қиёмат кун жавобин?

Хаёли хайли бирла шоду хушвақт,
Ғаминдин тож этайин, дардидин тахт.

Қилиб ҳажру фироқин ҳамнафаслар,
Ҳаваси бирла ўйнойин ҳаваслар.

Ани деб ҳоли бори ўлтуройин,
Нечук бўлса бу ғам бирла туройин.

Тирик бўлса, тилаб келгай қулини,
Тириклай елга бермагай Гулини.

Сингиройин ичимда мушкилимни,
Қиши онгламасун дарди дилимни».

Ўзи бирла чу бу андиша қилди,
Эранлартек таҳаммул пеша қилди.

Эрикса ову қуш бирла овунур,
Туганмас ғамда куч бирла совунур...

Тўрт подшоҳ Гул ва Наврўз ҳақида баҳс қилгани

Қўюб ҳар қофила ўз мулкина юз,
Ду аспа илгару тушти қуловуз.


Бадеъ айтур: «Гули раъно манингдур,
Адан йўқким, азиз жоним анингдур».

Рафеъ айтурким: «Мен Наврўзнингмен,
Бу зебо моҳи меҳр афрўзнингмен.

Менга онсиз тан ичра жон керакмас,
Бу тожу, тахту ул айвон керакмас».

Айтти шоҳи Мушкин: «Эй салотин,
Кечинг бу ҳосили йўқ можародин!

На мен Гулсиз, на Гул Наврўзсиз хуш
Ки, йўқтур жон жонафрузсиз хуш».



Подшоҳ Фаррух салоҳ андиша қилиб сўзлагани

Деди Фарруҳки: «Бир тадбир этоли,
Таассуб тўнини тағйир этоли.

Эшитур бўлсангизлар бир сўзум бор,
Эшитиб бўлсангиз сўзга харидор.

Тинголи иттифоқ устида элни,
Қилоли ўртада тағйин бир элни.

Ҳамон хушдурки жон ўртада бўлса,
Неким аъзо ичинда борса келса.

Эрур Навшод ёз фасли басае хуш,
Ҳаваси хурраму авлоғи дилкаш.

Яна ёз мавсумига мулки Фархор
Эрур филжумла жаннатдин намудор.

Яман мулки қачонки бўлса ёбиз,
Бўлур Аърофтек дунёида тенгсиз.

Етилуру бас латиф анвойи неъмат,
Келиб қилса бўлур турлук маишат.

Адан худ қиш куни ишрат еридуру,
Эрам янглиғ парилар кишваридуру.

Қиш ўртасинда саҳроси чамантек,
Жаҳонда бўлмағай хушлуқ Адантек.

Муҳолифлик агар қўпса ародин,
Қутулурсиз туганмас мижародин».

Тўрт подшоҳ бир-биридин видо қилиб айрилишқани

Кенгашлар барча бу сўзга тўнкулди,
Улус беҳуда заҳматдин қутулди.

Сафар қилди яманлиқлар Яманға,
Юзун қўйди аданликлар Аданга.

Гулу, Наврўзу, Мушкин бирла Фаррух
Мадина хиттасина қўйдилар юз.

Борибон Мустафонинг ҳазратина,
Абир афшон қилибон турбатина.

Гул ва Наврўз Навшод мулкина боргани

Қилиб ҳажжу зиёрат расмини туз,
Кўчуб Навшод элина қўйдилар юз.

Туруб тўйлаб ул элда бир-ики ой,
Кетурдилар тараб шартини бир жой.

Неча вайроналар ичра қилиб сайр,
Жамиъи мустаҳиқларға қилиб хайр.

Саодат бирла ёз фасли етилди,
Париларға азимат вақти бўлди.


Гулу Наврўз Мушкин шоҳ бирла
Кўчуб юзландилар дилхоҳ бирла.

Неким Навшоддин то мулки Фархор
Қилиб эрдилар оройиш чу бозор.

Бўлубон йўл қито Булбул ғазалхон,
Тузуб Зуҳра анинг савтина алҳон.

Қамуқ меҳнат қўпуб, хушлуқ бўлиб юз,
Фалак ёри қилиб, ишлар бўлуб туз.

Жаҳонда кимниким кўрсанг тарабсоз,
Улус хушвақту олам айш пардоз.



Ети иқлимда санжишу уруш ўқ,
Кунинча чирғалангдин ўзга иш йўқ.

Қилиб Наврўз Гул олдинда жавлон,
Кезиб бу тўрт иқлим ичра яксон.

Қадаҳгардон қилибон соқийи умр,
Кечирдилар мунингдек боқийи умр.

Фалак даври, замона иқтисоси,
Бу айшу бу тамошолар ароси

Қадар қилди қазонинг ханжарин тез
Ҳамон одат била бошлади хунрез.

Наврўзнинг подшолиғининг сифати

Барининг ўрнига Наврўз бўлди,
Муроди бахтина фируз бўлди.

Ажаб мушфиқ мураббийдур муҳаббат
Ким, эр ўғлин қилур мағрури давлат.

Маалқисса чу Наврўзи жаҳонгир,
Жаҳонни азм бирла қилди тасхир.

Жаҳонда қўйди яхши расму ойин,
Тузатти дунйини сар то ба пойин.

Очибон Қирвондин Бохтарға,
Юрутти ёрлиғини баҳру барға.

Гаҳе ҳоқони Чин берди хирожин,
Гаҳе ҳоқон Хўтан топшурди божин.

Тузуб ўзбек шилонининг куйини,
Супуриб юз била қайсар уйини,

Фарангу Рум этиб кийган тўнин рост,
Тушуруб Рой ўзи молини бехост.

Чу эрди бу саодатқа сазовор,
Тилаб топди муродин охири кор.

Бу давлат бирла чу шоиста эрди,
Яратқон давлатин шоиста берди.

Нечаким кўрса дарду, жавру меҳнат,
Қачон зоеъ бўлур арбоби давлат.

ЮСУФ АМИРИИ

Бодасиз бетобман, бу кеча ман,
Лаълинг истаб, эмди жондин кечаман.
Соҳили мақсадқа етгайману деб,
Кўз ёшим дарёсида сув кечаман.



*Мавлоно Амирий турк эрди ва туркча шеъри яхши
воқеъ бўлубдур, аммо шуҳрат тутмабдур. Ва бу байт
анинг «Даҳнома»сидиндур:*

*Не емакдин, не уйқудин солиб сўз,
Емакдин тўюб, уйқудин юмуб кўз.*

*Ва форсийда Шайх Камол татаббуъи қилибдур. Бу
матлаъ анингдурким:*

*Рўзи қисмат ҳар касе аз айш бахши худ сатанд,
Ғайри зоҳид к-ў риёзатҳо кашиду хушк манд.*

Анинг қабри Бадахшон сари Арханг Саройдадур...

Алишер Навоий. «Мажолисун нафоис»дан.



ҒАЗАЛЛАР

* * *

Эй, кўзда юзунг ҳайрати осори тамошо,
Наззорайи ҳуснинг гули бехори тамошо.

Кўнглум тегиши айлади савдо элини хуш,
Девона эрур равнақи бозори тамошо.

Муфт ўлди ҳавас аҳлини савдони висолинг,
Бемоя топар суд харидори тамошо.

Кўнглум қушини зоғларинг қилди музайян,
Шавқ этти бу товусни гулзори тамошо.

Моҳияти хуршедни хуффош на билсун,
Ҳар дила эмас маҳрами асрори тамошо.

Дил дийдаси бирла кўрайин ёр юзини,
То ўлмая ағъёр хабардори тамошо.

Кўнглумни қилиб қасри вафо ишқ, Амирий
Кўз манзарасин айлади анвори тамошо.

* * *

Вафо то бўлди жононимға махсус,
Жафову жавр эрур жонимға махсус.

Хирому жилваву нозу малоҳат,
Эрур сарви хиромонимға махсус.

Гулистон бўлди кўнглум лола янглиғ,
Вафо доғи гулистонимға махсус.

Кеча тонг отқуча кўнглум чекар оҳ,
Эрур бу шамъ вайронимға махсус.



Кўнгул конидадур лаълинг хаёли,
Бу гавҳардур Бадахшонимға махсус.

Гамингда ишқ ранжи роҳатимдур,
Бу дардинг ўлди дармонимға махсус.

Губори тўтиёйи хоки пойинг,
Бўлурму чашми гирёнимға махсус.

Керак шаҳдин гадо ҳолини сўрмоқ,
Бу давлат келди султонимға махсус.

Кўнгул хуштур висол уммиди бирла,
Бу марҳам доғи ҳижронимға махсус.

Шаҳиди нози мужгонинг эрурман,
Бу ханжардур менинг қонимға махсус.

Эрурман ишқ мулкининг Амири,
Жунун авбоши дарбонимға махсус.

* * *

Шароби ноз то базм ичра рухсорингни ол этмиш,
Хижолат барги гулни поймоли инфиол этмиш.

Қўтармас бошини сарви сиҳи бори хижолатдин,
Хироми ноз то гулшанда ул зебо ниҳол этмиш.

Бўлуб Мажнун, кийиклар суҳбатини ихтиёр этмон,
Мени девонани то вола бир ваҳши ғазол этмиш.

Ҳазин кўнглум қуши парвоз этар кўюнг ҳавосида,
Ўқунгдин пар чиқориб, ҳар тараф жисмина бол этмиш.

Нетай гар жоми Жам бирла Скандар кўзгуси бўлса,
Букун дайр ичра соқий қисматим синган сафол этмиш.





Фалак ҳар ой бошинда бир ҳилолин ошкор айлар,
Магар кўнглум киби юз узра қошингни хаёл этмиш.

Дема ҳолим кўруб: «Не важҳдин бетоб эрур кўнглунг?»
Муҳаббат дарди онинг нотавону бемажол этмиш.

Таманнойи сари зулфинг тушуб бошимға ҳайронман,
Жунун кўйида бу савдо мени ошуфтаҳол этмиш.

Ҳазар айлангиз, эй ушшоқ, ул бераҳм қотилдин,
Букун қиш бўркини эгри қўюб зеби жамол этмиш.

Мени жоним олурға, эй ажал, кўп чекмагин заҳмат
Ки, бир сўз бирла лаъли манга ўлмоки маҳол этмиш...

Амир оламға берса ишқ иршодин тонг эрмаским,
Муҳаббат пириға хизмат қилиб, касби камол этмиш.



ТАРЖИЪБАНД

Доғи фурқат ичра Мажнуни намадпўш ўлмишам,
Ишқ аро оворалиқға хона бардўш ўлмишам.
То ани ёд айладим, элдин фаромуш ўлмишам,
Базми ҳайрат ичра то ринди қадаҳнўш ўлмишам,
Маҳви ҳайрат тифл сураат ўхша хомуш ўлмишам,
Раҳм қил, ёрабки, ҳажр илгида беҳуш ўлмишам.
Ҳолатим бад, ғусса беҳад, васл мақсад, нола беш,
Бахт вожун, дард афзун, дийда пурхун, сийна реш.

Баски, бир кофир ғами кўнглумни беҳол айлади,
Риштайи жонимни бу бетоблиғ нол айлади,
Қоматимни ғам юки меҳнат аро дол айлади,
Дарди меҳнат сабр ила тоқатни помол айлади.
Сўзламак имкони йўқ, ҳайрат тилим лол айлади,
Жон куюб, тан поймоли доғи беҳол айлади.
Ҳолатим бад, ғусса беҳад, васл мақсад, нола беш,
Бахт вожун, дард афзун, дийда пурхун, сийна реш.

Эгма қаддим заъфин ул сарви хиромон билмади,
Бўлди жон ошуфтаҳол ул лаъли хандон билмади,
Ҳажр аро то қилмадим фарёду афғон билмади,
Нола қилдим кечалар ул номусулмон билмади,
Лаззати тиғи шаҳодат шарбатин жон билмади,
Ҳажр аро жон чекканимни баски жонон билмади.
Ҳолатим бад, ғусса беҳад, васл мақсад, нола беш,
Бахт вожун, дард афзун, дийда пурхун, сийна реш.

Қилди саргардон жунун водисини расволиғим,
Солди ўт аҳли жаҳонга шўриши шайдолиғим,
Даҳр аро афсона бўлди бесару савдолиғим,
Обрў мулкини торож айлади яғмолиғим,
Қиссайи Мажнунни мансух этти бепарволиғим,
Будур онсиз кулбайи ғам ичра базморолиғим,
Ҳолатим бад, ғусса беҳад, васл мақсад, нола беш,
Бахт вожун, дард афзун, дийда пурхун, сийна реш.



Ҳолима ул шўхи бепарво недин раҳм айламас,
Балки бир соат ғами тарки тазаллум айламас,
Раҳм ёдин ҳаргиз ул ошуби мардум айламас,
Лаълидин бир сўз эди комим, такаллум айламас,
Йиғласам девоналиғ бирла табассум айламас,
Турфадур гар қулзуми ашким талотум айламас.
Ҳолатим бад, ғусса беҳад, васл мақсад, нола беш,
Бахт вожун, дард афзун, дийда пурхун, сийна реш.

Жонда то ул ҳусн шоҳин нозу истиғносидур,
Бошима тушган жунун бозорининг савдосидур.
Маст ўлмиш телбадек ишқ аҳлининг расвосидур,
Даҳр аро ҳар ён менинг расволиғим ғавғосидур,
Банди занжири жунуним зулми аждарҳосидур,
То кўнгул бир кофири бебокни шайдосидур.
Ҳолатим бад, ғусса беҳад, васл мақсад, нола беш,
Бахт вожун, дард афзун, дийда пурхун, сийна реш.

Даҳр аро мендек киши ҳажр илгида зор ўлмасун,
Мубталову хаставу мажруҳу афгор ўлмасун,
Ҳеч кофир ишқ дардиндин хабардор ўлмасун,
Мен киби андуҳ домиға гирифтор ўлмасун,
Бедилу оворайи ҳар шаҳру бозор ўлмасун,
Қулбайи эҳзонда мендек зору бемор ўлмасун.
Ҳолатим бад, ғусса беҳад, васл мақсад, нола беш,
Бахт вожун, дард афзун, дийда пурхун, сийна реш.

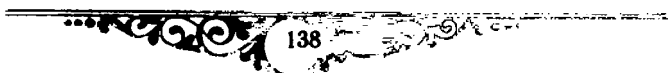
Кишвари ишқ ичра кўрмас шоҳлар мендек ҳашам,
Чокарим андуҳу меҳнатдур, сипоҳим хайли ғам.
Ҳамдамим оҳу фиғону мунисим дарду алам,
Рўзгорим ҳасрату ҳамсуҳбатим жавру ситам,
Дард иқлимин мусаххар айладим, оҳим алам,
Ишратим хуноба ютмақдур, надимимдур надам.
Ҳолатим бад, ғусса беҳад, васл мақсад, нола беш,
Бахт вожун, дард афзун, дийда пурхун, сийна реш.

Йиғламоқдин баски қон бўлди кўзум наззораси,
Лоларанг эрмиш сиришким селининг фаввораси,





Интизоридин оқарди дийдаларни қораси,
Марҳами кофурдин битмас кўнгулни пораси,
Резаи-и алмосдин лабрез кўксум ёраси,
Топмадим ҳаргиз, Амирий, дарди фурқат чораси!
Ҳолатим бад, ғусса беҳад, васл мақсад, нола беш,
Бахт вожун, дард афзун, дийда пурхун, сийна реш...





ТУЮҚЛАР

Телбаман шахло кўзунг олусидин¹
Узмадим боғингда васл олусидин².
Ҳажр даштида югурмоғлиғ била,
Етмадим васлингга йўл олусидин³.

* * *

Гар десам, боғи висолинг нори⁴ бор,
Олма деб аччиғлаб айтур: нори⁵ бор.
Ишқ нахли кўз ёшимдин сув ичиб,
Баргу борини шарарлиғ нори⁶ бор.

* * *

Эй кўнгул, бу кеча ул ой сори бор,
Оҳ ўтин ёрутмаким, ағёри бор.
Тухми меҳр этким муҳаббат боғида,
Дард барг очтию ғам келтурди бор⁷.

* * *

Шамъ янглиғ ёнадур бошимда ўт,
Кўз ёшимдин ер юзинда унди ўт.
Қон ёшим қилди йўлунгни лозазор,
Мунча тақсир айладим, қонимдин ўт.

* * *

Бодасиз бетобман бу кеча ман,
Лаълинг истаб, эмди жондин кечаман.

¹ Қиё, қийғоч.

² Олхўри.


³ Олис, йироқ.

⁴ Анор.

⁵ Нарн.

⁶ Ут, олов.

⁷ Мева.



Соҳили мақсадға етгайманму деб,
Кўз ёшим дарёсида сув кечаман.

* * *

Жилва айлаб сакратурда саркаш от,
Ноз ўқин жавлон этиб жонимға от,
Итларинг хайлиға хизмат айладим,
Қўйдилар аҳли вафо деб манга от.

* * *

Дилрабо, ҳажринг ўтида ёнаман,
Ўртаниб васлинг тиларман ёна ман¹.
Қаъба азмидин манга сан муддао,
Бўлмасанг албатта андин ёнаман².

* * *

Эй ситамгар, ҳолима наззора қил,
Печтобим ўт аро андоқки, қил.
Зоҳидо, пандингни қилмасман қабул,
Телбаларга суд қилмас қолу қил³.

* * *

Ҳамнишин ағъёр то ул ёрадур,
Кўкрагим ҳасрат ўқидин ёрадур.
Май била соқий ҳимоят бўлмаса,
Шаҳнайи ҳижрон юракни ёрадур.

¹ Яна мен. ² Қайтаман. ³ «Қолу қил» арабча сўз бўлиб, гап-сўз демак.



ДАҲНОМА

Парчалар

Дар сабаби назми китоб

Манга бир дўсте бор эрди жоний,
Кўнгулда меҳри онинг жовидоний.

Қилиб ул ўқтек эл бирла тузлук,
Қиличтек йўқки бўлғай икки юзлук.

Кудурат зулматидин кўнгли фориг,
Еруғ кўзгу сифатлиқ ичи ориғ.

Йўлуқти бир кун, кўргузди таклиф
Ки: «Келтургил букун уюмга ташриф.

Замоне ўлтуруб, суҳбат тутоли,
Қилоли шишатек кўнгулни холи.

Сололи ғам черикина ҳазимат,
Билоли айшу ишратни ғанимат.

Емас оқил букун тонглағи ғамни,
Эшит мендин ғанимат тут бу дамни.

Май ич паймона тўлмасдин бурунроқ,
Бу сувдин ур хирад кўзина тупроқ.

Аёқ тўлдур, қави тут бода дастин
Ки, то кўргузмасин даврон шикастин».

Чу ул ёре тутар эрди ўзини,
Юрудум, солмадим ерга сўзини.

Бориб хуш-хуш, чу еттим манзилина,
Қилиб васфини талқин жон тилина.

Тузотиб мажлисе ул бетаваққуф,
Такаллуфсиз вале айни такаллуф.

Йиғилиб базм аро Исо нафаслар,
Тирилиб айшидин ўлган ҳаваслар.

Юқори ошуруб мени, оғирлаб,
Аёғ элига олиб, тутти йирлаб.

Қўбузчи завқ бахшу нағма пардоз,
Қилиб паррон эли булбултек овоз.

Табуқда не камар ешмай белидин,
Юкунуб чанг, чангилар элидин.

Най ўтин ўчуруб унлар садоси,
Жаҳонни кўчуруб барбат навоси.

Муоширлар димоғини саросар,
Қилибон мижмар анфоси муаттар.

Самандартек товуқлар ўтқа мойил,
Қилиб шиш бўйнига қўллар ҳамойил.

Муғанний гарм нақшин кўргузурда,
Алар ҳолат қилибон чарх урурда.

Қолибон олма кўнгли бор ичинда
Ки, солди усрук они нор ичинда.

Кўруб нор ичкучиларнинг ишини,
Кулуб андоққи, кўргузди тишини.

Упуб соқий аёғин дам-бадам эл,
Кўнгул очилмоғиға боғлабон бел.

Қилиб суҳбатни ҳамдамлар дами гарм,
Тааммул пардасиндин кетиб озарм.

Тараб ишрат хатидин тортмайин бош,
Кўнгул чиний суроҳидин бўлуб фош.

Ҳикоятлар улошиб бир-бирига,
Қулоқ солмай йировчилар йирига.

Босиб танбурчи эгри аёғин,
Уруб танбурина, тўлғаб қулоғин.

Муғаннийлар чалиб мажлисда хушлар,
Юруб соқий тутуб бергуча қўшлар.

Уланди кеча тегру эл йиғини,
Чиқорди эл чағирдин аччиғини.

Чу май қилди мушавваш эл димоғин,
Дедим: «Тут эмди отланур аёғин».

Аёғ ичиб қўпуб, отландим ондин,
Бағоят хурраму фориф жаҳондин.

Бошимдин элтибон май нашъаси хуш,
Жириб юз шеър баҳри тунду пуржўш.

Мубарро бўлубон дунё ғамидин,
Чиқиб яъни такаллуф оламидин.

Кўнгулда жилва бериб хўбларни,
Соғиниб эртаги маҳбубларни.

Пеш омадани соҳиб жамоле дарроҳ

Бу ҳолатда йўлиқти бир нигоре,
Шакар сўзлук, бути сиймин узоре.

Қарашма кўзларига сурма тортиб,
Кўнгул нақдина қосид кўз қаро (р) тиб.

Қоши ошиқ фирибу зулфи дарҳам,
Уруб кирпуклари дунёни барҳам.

Кўзи қон қилғучию ғамзи ғаммоз,
Юруб ул тўкулубон шеваву ноз.

Қилиб ўз боши бирлан зулфи қонлар,
Бузуб жавр илиги бирлан жаҳонлар.

Юз алвон ишвалар бир боқмоғинда,
Фироқи саъй этиб қон оқмоғинда.

Қаманд эрди сочиндин элга сартор,
Менингте ҳар хамида юз гирифтор.

Етибон ишқи тўлғади илигим,
Янги ой эрди, тутти телбалигим.

Дедим: «Тур, тенгри учун». Турди ул ой,
Ерутуб эл кўзин ул шўх худрой.

Дедим:— Эй умр ўтарга қилма рағбат,
Деди:— Гар умр ўтар хуш, бил ғанимат.

Дедим:— Турғилки, жоним ичра ўқтур,
Деди:— Жонга борурдин чора йўқтур.

Дедим:— Лаълинг сусағонларга боқмас.
Деди:— Усрукка шарбат онча ёқмас.

Дедим:— Теккайму сендин ташна сувға,
Деди:— Йўқтур бале айб орзуға.

Дедим:— Зулфингда боғлиқтур жафолар,
Деди:— Олингда бордур кўп балолар.

Дедим:— Сочинг хаёлидур зарарлиқ,
Деди:— Ул мушк бордур дардсарлиқ.



Дедим:— Кўзунг қароси дилрабодур,
Деди:— Усруктуру ичи қародир.

Дедим:— Қошинга элнинг майли ортар.
Деди— Ёдур, кўнгул ул ёни тортар.

Дедим:— Холинг эрур офат нишони,
Деди:— Келтурмагил юзумга они.

Дедим:— Жонимда шавқунг ғулғули бор,
Деди:— Ҳар қанда гулдур, булбули бор.

Дедим:— Олғил мени сен бир қўлунгға,
Деди:— Кўп сўзлама, борғил йўлунгға.

Дедим:— Йўлдур ёвуқ, кел, билса бўлмас,
Деди:— Мунда ёвуқлуқ қилса бўлмас.

Дедим:— Турғил! Равоне сурди отин,
Кўзум кўрди борадурғач ҳаётин.

Югурдум эв сори мен зору гирён,
Қилиб парвонатек ўзумни бирён.

**Номаи аввал аз забони
ошиқ ба маъшуқ**

Ало, эй меҳрнинг тобанда моҳи,
Малоҳат кишварининг подшоҳи.

Жайрон кўзлук, бути мушкин кулола,
Кўзи наргис, бўйи сарв, энги лола.

Набот оғзинг чу кўргузди шакарханд,
Юзунг берди лабингдин элга гулқанд.

Лабинг таънини лаъл ўзига олмас,
Недир ул сангсор охир уелмас.

Белингни синчилаб топмоди кўзлар
Ки, тор оғзинг бикин бор анда сўзлар.

Руху зулфунг сўзи гулшанда бориб,
Қарориб гул, вале сунбул қизориб.

Кўзунг усрук қўпориб фитна қомат,
Қошинг меҳроб этибон юз қиёмат.

Юзунг шамъу анга бир шуъла хуршид,
Ёзуғлуққа топиб парвона жовид.

Сипанд этиб кўнгул ўзини ғам еб,
Юзунгга чашм захми тегмасун деб.

Эсиб шавқунг насими жон ичинда,
Шақойиқтек кўнгуллар қон ичинда.

Юзунг ойина, кўптур муштарилар,
Утониб кўзга кўрунмас парилар.

Кўнгул зулфунгдаву андин чиқиб дуд,
Наво бирлан тузолиб эгрию уд.

Лабинг ишрат сурудини демакда,
Мен оҳу нола бирлан қон емакда.

Сочинг бирлан белинг бир бўлмаға, ёр,
Паришон фикрларга мен гирифтор.

Мени солди, буто, меҳринг бу кунга,
Улашти хуш-хуш аҳволим жунунга.

Юзунгни кўрубон, ошуфталикдин
Мен ўзумдин бориб, кўнглум иликдин.

Кўзунг сеҳри манга уйқуни боғлаб,
Ғаминг меъёрида ҳолимни чоғлаб.



Фаровон панд бердим ўз-ўзимга,
Юзунгдин ўзга кўрунмас кўзумга.

Не ҳосил ошиқи ошuftаға панд
Ки, зулфунг солди ҳар бандина бир банд?

Юзунг хуршедина кўптур ҳаводор,
Вале бу зарратек йўқтур вафодор.

Камина эшикингда бир гадойинг,
Тутубон эл кўзида хоки пойинг.

Агар фарёд этар бечора булбул,
Сен ул ундин паришон бўлма, эй гул.

Париға чора йўқ девоналардин
Нечукким, шамъға парвоналардин.

Эрур гул қошида булбул нафири,
Шакардин ҳам чибиндин гул нафири.

Букун туттумки кўзунгдур жафолиғ,
Юзунг бергай худ охир ошнолиқ.

Сен ул кунки назарни мендин олма,
Билиб ўзунгни билмасликка солма.

Мени ўтқа солиб турма йироқдин,
Тамошо қилма ёт элтек қироқдин.

Кўрунди то сочингнинг ҳалқа доми,
Кўзумни тийра қилди ғусса шоми.

Қачон еткай манга ул ғамза фарёд
Ким, илингай қуш унин севди сайёд.

Мен ул парвонаменким йўқ саботим,
Вафо ўтина исинди қанотим.



Сенинг кўюнга саргардон юрурмен,
Юзунг шамъини кўруб, жон берурмен.

На кўнгулдин сенга парвона жондин,
Сени деб кечибон жону жаҳондин.

Ғазал

Хаёлинг хайли, эй жоним чароғи,
Турур кўзумдаву кўнглумда доғи.

Юзунг кўрар кўзумдур, гар рақибинг
Кўра олмас они чиқ (син) қароғи.

Қачон зулфунг кўнгул бирлан тузолгай
Ким, эгридур анинг боштин-аёғи.

Фигонимни рубоб олиға, эй дўст,
Не айтойин чу эшитмас қулоғи.

Кўзунг кўнгулда экмас меҳр тухмин,
Ажаб йўқ, тушмади экин йироғи.

Юзунг кўрар кўзумдур, гар рақибинг
Очилғил гаҳ-гаҳе, эй ҳусн боғи.


Амирий олидин то ўтти ул зулф,
Насимидин мушаввашдур димоғи.

Фард

Димоғининг иложин қилғил, эй ой,
Ки Мажнунтек бўлубтур бесару пой.

Номаи даҳўм аз забони маъшук ба ошиқ

Ало, эй сабр элидин тортқон жом,
Вафо Мисрида кўргон кўзларим шом...



Қилиб ғам хилъатини ошкоро,
Қизил атлас ичию тоши хоро.

Чиқариб кўкка ҳар кун нолаларни,
Сочиб хайри юзина лолаларни.

Асиқсиз умри савдо кечаситек,
Қаро кунлари ялдо кечаситек.

Тилаб уйқуни, топмай, кўзин очиб,
Юмуб-очқинча кўзин, уйқу қочиб.

Эшитиб кечалар ўтлуғ дамидин,
Табиб олида дам урмай ғамидин.

Аламдин то юзина ўлтуруб ҳай,
Фараҳдин секириб набзи паёпай.

Оғизланмай лаби ишида тадбир,
Бурун чоқтин фиғон бирлан тили бир.

Чиқиб хокитек оҳи ҳардам андин,
Йироқ ташлаб ани яхши-ёмондин.

Бало зиндонида кўзин яшортиб,
Қўюб ўзинию оҳини тортиб.

Юзум зулфумга кўргузуб ниёзин,
Узотиб кечалар ҳожат намозин.

Текуруб васл этокина ўзини,
Қўюб миқрозтек икки кўзини.

Келиб сарсар бикин ўтти ситамлар.
Биҳамдиллаҳки, кечти борча ғамлар.

Бу кундин сўнгра очилди жаҳонинг,
Совуқ дай чилласидин чиқти жонинг.



Булутдек кўзларингдин тўкмагин ёш,
Чиқар чимғон бикин туфроқдин бош.

Ки кўргузди чаман тўти қанотин,
Битиди булбула ишрат баротин.

Ғазалхон бўлди бўстон ичра дуррож,
Кўнгулдин сабрларни қилди торож.

Чиқорди сарв қумри сафирин,
Самандартек тузуб ўтлуқ нафирин.

Раёҳин ранги бир-бир бўлди маҳбус,
Чамантек жилвасин кўргузди товус.

Ёвуқтурким кесаклар қилғай овоз,
Қилиб Исо қушитек кўкта парвоз.

Қуруқ қолди бу лаззатлардин ағёр,
Асиқ қилмас сағизғон (ға) бу тимор.

Бориб булбулни қилғин мажлис афрўз,
Дегин: «Оҳанг тузким, бўлди наврўз».

Равон шамшодқа сувни йиборгин
Ки, Монийтек безасун шоху баргин.

Хабар қил сарвғаким, бўлсун огоҳ,
Узотмасун ўзига ғамни ногоҳ.

Йиғочтин ваҳм бергил норванға
Ки, кунда соясин солсун чаманға.

Ишорат қил суманғаким, очилсун,
Нисор учун дирам янглиғ сочилсун.

Чиқарғил гулни хилватхонасидин,
Ёрутқил шамътек парвонасидин.





Текур савсанґаким, очсун тилини,
Чиқорсун ичидин дарди дилини.

Тилогин лолани, сол сўз ароға,
Башорат бергин ул кўнгли қароға.

Дегин наргисґаким, билсун ўзини,
Хумор уйқусидин очсун кўзини.

Буюрғил елґаким, фаррош бўлсун,
Кўзунг суйи билан йўлдош бўлсун.

Ғазал

Тузотким мажлисе бўстон ичинда,
Бўюмни элт алифтек лом ичинда.

Юзумдин боғни қил тозаким, эй ёр,
Ярошур ёсмин райҳон ичинда.

Лабим олудасиндин чошни ол,
Иликингни узотқил хон ичинда.

Висолим ойидин кўзунгни ёрут,
Шафақтек қўйма они қон ичинда.

Шакар эрнимдин эт кўнглунгни холи,
Тузолма най бикин афғон ичинда.

Илик бергинча сўргил май кумайтин,
Мудом асра они жавлон ичинда.

Қадаҳтин тортқил розини андоқ
Ки, қолсун шуҳрате даврон ичинда.





Фард

Ичинда ул кишинингким ғами бор,
Не ғам ер, чун менингтег ғамдами бор.

**Мутолаа намудани ошиқ номаи маъшуқ ва ба таҳияи
асбоби суҳбат машғул шудан**

Чиқорди субҳ чун гулгун имори,
Насими куйдуруб уди қумори.

Кўнгулдин учти ғам тун қузғунитек,
Қарориб тебради ҳижрон тунитек.

Қанотин ёйди кўк узра ҳавосил,
Фароғи бол улусқа бўлди ҳосил.

Қотимға етти ул мурғи ҳумоюн
Ким, они соя янглиғ асради кун.

Бошина қўюбон ҳудҳуд бикин тож,
Шараф ичра олиб семурғдин бож.

Қаноти ичида хатни ёшуриб,
Ишимда жаҳдини ҳаддиң ошуруб.

Ҳаминким тиндию олди дамани,
Чиқориб берди ул жон марҳамини.

Кўнгулга ёқтию келдим ўзумга,
Ғуборин тўтиё қилдим кўзумга.

Битикидин саводе олди дийда
Ким, эрди васл тарихи гузида.

Кўзумнинг мардуми чун бўлди қори,
Юзидин пардасин олди юқори.





Бу эрди сўз, чу қилдим эҳтиётин,
Ки, ёзлик ерда ёй суҳбат бисотин.

Анингтеқ ерга топсун айши равнақ,
Фалак Баҳроми от қўйсун Хаварнақ.

Зиёфат фикри чун тушти бошимға,
Табуқчиларни ундадим қошимға.

Буюрдимким: «Қилинг меҳмон яроғин,
Иситинг мажлис ичра хон аёғин.

Арода келтурунг кофурдин шамъ,
Йироқ тутманг замоне нурдин шамъ.

Ерутинг ўт ичин товуқ унидин
Ки, то ирикмасун суҳбат тунидин.

Тиланг ўрукни, қўйманг бор ичинда
Ки, солсун олма бошин нор ичинда.

Чаман саҳнида тўкунг меваларни,
Теринг соқи кўзидин шеваларни.

Олинг куб оғзидин балчиқни филҳол,
Лабиндин сўрунгиз сарбаста аҳвол.

Чағир суйидин этинг шира гардин,
Қуюнг ўртада, қўйманг тийра гардин.

Қўбузчи бошина солинг ҳавони
Ки, тутсун бўзтўрғайтеқ навони.

Йировчиға денгиз, яхши ясолсун.
Оғирлаб унини юқори олсун».

Мураттаб бўлди чун суҳбат яроғи,
Қўнгул тиндию юз берди фароғи.





Хабар қилди етиб бир Хўжа отлиғ,
Илиги моя соридин уётлиғ

Ки, лаззат неъмат етти ўкулуб,
Машаққат заҳмати чиқди тўкулуб.

**Расидани маъшуқ ба кулбаи ошиқ ва даст
додани висол**

Жаҳон чун қийрдин ёйди қаранфул,
Ҳаво экти суман устина сунбул.

Фалак қўйди энгина анбарин хол,
Аёғи ой бошидин қилди ҳалхол.

Текурди тун эли зулфина шона,
Кавокиб тоши бўлди дона-дона.

Кириб келди қошимға ул дилорой,
Юзи андоққи мушкин пардада ой.

Сочи умру лаби жон чашмаситек,
Қоронғулукда ҳайвон чашмаситек.


Юзи хуршед янглиғ нур этиб фош,
Юзи оллида бўлуб кеча хуффош.

Салом этмакка чун эгилди қошим,
Аёғига югуруб тушти ёшим.

Юзини очти ул давлат аруси,
Илик берди саодат пойбуси.

Кўнгул тахтина андин сўнгра ошти,
Ки ўлтурмак анга анда ярошти.





Тузолди олида руду майу жом,
Улошти суҳбату топти саранжом.

Муғанний сеҳр аро бўлди фусунсоз,
Чиқорди ҳар иликидин бир овоз.

Ииғочдин барг олиб тебратти бошин,
Бириним важҳидин тузди маошин.

Масиҳо соридин мутриб дам урди,
Унини кўтариб, кўкка ошурди.

Уни ҳар кўккаким юзланди бехост,
Ўзин еткурди, қилди қўлини рост.

Бўлуб булбул чаман ичинда шабхон,
Унидин очилиб гуллар юз алвон.

Аёгтек тезкиниб соқи паёпай,
Оғиздин ўтубу бошқа чиқиб май.

Ародин чун такаллуф расми йитти,
Май ўти эл димоғини иситти.

Деди ул лутф илан сарви гуландом
Ким, оғзи писта эрди, кўзи бодом:

«Амирий! Туз бир оҳанге ўзунгдин,
Ўқи бир неча сўзи ўз сўзунгдин».

Ишорат қилди чун ул ҳусн зайни,
Ироқивор мен туттум Ҳусайний.

Ўқудум лаълитек бир шеъри рангин,
Латифу обдору нархи сангин.

Ҳаминким зихни кўргузди тааммул,
Хаёлин белитек қилди тахайюл.



Аёғ олиб ичиб, туркона тилни,
Кўтарди қизлар илан муътадилни.

Тута берди, манга ул ҳусн боғи,
Юкунуб тўра бирлан меҳр аёғи.

Элидин олдиму ичтим, тўкуб ёш,
Аёғитек элин ўптум қўюб бош.

Газак берди манга оғзи лабиндин,
Дам урди ичгучилар машрабиндин.

Юзидин шавқ бозори бўлуб тез,
Ароға кирди ҳар соат юз ангез.

Гаҳи шавқ ила шафтолуни узмак,
Гаҳи обини нор устина тузмак.

Гаҳи қанду ҳарир ичинда мумтоз,
Гаҳи аттор ул ишдинг, гоҳ баззоз.

Гаҳи гул хирманиндин хўша термак,
Гаҳи ўйнамоқу, гоҳ айтабермак.

Гаҳи олмоқ назарға гавҳари пок,
Гаҳи сарроф бўлмақ, гоҳ ҳаккок.

Тонг отқинча бу иш эрди саросар
Ки, то муқрий деди: «оллоҳу акбар».

Равон қўпти еридин ул сумансоқ,
Азимат нақшини кўргузди офоқ.

Тилади ошуғуб олида шабранг,
Видойи кўргузуб отланди дилтанг.

Равон бўлди олиб гул баргини ел,
Илик тишлаб онинг бармоғидин эл.





Кел, эй соқиқи, борди жон чароғи,
Тутобергил манга боштин-аёғи.

Ачиқ сув бер, қилиб девонаву маст
Ки, берибтур манга шўробае даст.

Дар хатми китоб

Биҳамдуллаҳки, фурсат берди даврон,
Ёзилди номалар бошина унвон.

...Бититек эмди тарихини котиб,
Эрур тарихи учун «забти вожиб»¹.

Гаҳиким берсанг эзгулик баротин,
Амирийга нишон бер анда отин.

Анга бердинг чу девон дафтарини,
Ато қилдинг маони кишварини.

Низомийтек ишин бедарду ранж эт,
Анинг «Даҳнома»сини «Панж ганж» эт.

Иноят элини ул гулдин олма,
Кўтаргил они, нори-бери солма.

Қим, ул жон равзасидин чиқти ногоҳ,
Анга сен бер кўнгуллар ичин роҳ.

Ўқуғонга мажид этгил биликин,
Битиганга равон қилғил иликин.

Янги ойтек они кўргуз жаҳонга,
Текурғил Қирвондин Қир (в) онга.

¹ Мелодий 1429/30.





БАНГ ВА ЧОҒИР МУНОЗАРАСИ

Оғози сухан: бир кун манга азизеким, балоғат Мисрида Юсуф масаллик эрди ва зеҳни эъжози изҳоринда Мусо сифатлик, мутойиба бобинда таклиф билан тарғиб қилдиким: «Форс услуби билан турк алфозини таркиб этиб, Банг ва Чоғир орасинда мунозара тартиб қилғилким, бу чоққа тегру ҳеч эрса бу таврнинг уҳдасидин чиқмайтур». Рости, бу хаёл ажаб кўрунди манга, аммо ночор бўлдим, яхши бўлғай дедим — алмаъмуру маъзурун! — бу тарихнинг меъмори, бу шаклнинг мухтарни, бу расмнинг мубтадии, бу ҳарфнинг мураккиби, бу лафзнинг мурааттиби, бу сирнинг соҳиб замири, яъни Юсуф Амирий — аҳсаналлоҳу авоқибаҳу! — анингтеқ кўргузурким, бир кун асҳоб фурқатидин ва аҳбоб ҳасратидин мутафаккир ва мутаҳаййир ўлтурур эрдим, ичим бушти, ногоҳ бошимда боғ ҳавоси тушти, сайр эта чиқдим. Боғ ичра гашт этиб юрур эрдим сабо бикин, дедимки: «Учрагай манга бир сарв қомате!» Ногоҳ бир неча мувофиқи ҳамсуҳбатни кўрдумки, бир гўшада ўлтуруб эрдиларким, аларнинг орасида мухлиф рост келмас эди. Назм:

Арода чанг эди эгрию, ҳардам
Ани ҳам эгри деб урурлар эрди.

Борчалари назм:

Ширу шакартеқ бири бирлан қарин,
Ҳамсабақу ҳамнафасу ҳамнишин,
Завқу тамошо била мажлис қуруб,
Ичкуга машғул эдилар ўлтуруб.

Ўзум бирла дедим: «Бу жамоатқаким, файз алардин хориждур, агар ўзумни дохил қилсам тариқ тутқойлар». Ёвуқроқ бордим эрса, байт:

Ўтру келиб борча аёқ туттилар,
Бош қўюб борча қулоқ туттилар.



Уэр қилиб дархост қилдимким: «Мени маоф тутунг, мударте бўлдики, чоғирни қўюбтурмен». Бориб бирдан ўлтуруб буларни синчиладим эрса, назм:

Баъзи шукуфта хотиру хушвақт гул бикин,
Баъзи бинафшатеқ солибон бошларин қуйи,
Баъзи гулоча бирла овунуб очуқ-ёруқ
Баъзи қотиб, тамоғи қуруб оғзида суйи.

Дедим: «Субҳоналлоҳ, на ҳолдур!» Назм:

Бу кайфиятни эмди сўрса бўлмас,
Тааммул кўзи бирла кўрса бўлмас.

Ногаҳ бир яшил хирқалиқ сўфи ва бир гулгун тўнлуқ йигит мунозара ва мубоҳасаға машғул бўлдилар. Мажлис ичинда иккаласи яшил, қизил қавс ва қузаҳ бикин бири бирига қотилиб эрдилар. Ул сўфи савол қилди йигиттинким: «Сен не нимасен ва отинг недур ва хосиятинг не?» Йигит жавоб бердиким: «Мен узум наслидурмен. Узумнинг фахри менинг биландур ва менга сармастлар «май» от қўюбтурлар. Ҳар қачон отимни оюрсам «ям» бўлурмен. Зоҳиран бу нозукликни кўруб айтибтурлар.

Назм:

Бода дарёву эл андин кеча олмас кематек,
Айб қилмасменки, йўқтур элга дарёдин гузар.

Ва баъзи мункирлар мени муттаҳам қилурларким, ақл жавҳарин зойил қилур. Ҳол улким, қазийян акстур ва Салмон порсида бу диққатни кўруб, мамдуҳ сифатида айтибтур. Мисраъ:

Дили поки ту дурри ақл рўёнад зи қалби ям.¹

Дунёда сўз жавҳарининг саррофлари ва лафз ақиқининг ёмон ва яхшисин тонигучилари менинг васфимда айтибтурлар.



Байт:

Қабо лаълу камар лаълу гулӯ лаъл,
Лабаш ҳам лаълу, бини лаълу, бў лаъл.

Ва риндлар мазҳабида мен ул маҳбубедурменким, менинг учун чандин қонлар оқибтур ва чандин қонлар чикибтур. Менинг мажлисимда гоҳ аёқ бошқа кўялар ва гоҳ бош аёққа. Назм:

Турубтурлар аёқим ўпмак учун,
Суроҳитек бори бўйнин узотиб.

Ва мени ҳар қайдаким, тиласалар, топорлар ва ошиқлар бу маҳалда айтибтурлар, назм:

Эй валвалайи ишқи ту бар ҳар сари кўе,
Риндони сари кўйи ту маст аз ту ба бўе.³


Ва зеҳни югурук ширин сўзлуклар манга «гулгун» от кўубтурлар. Ҳар кимнинг паймонаси тўлубтур, менинг билан ўчашур. Ҳашашгач шаксиз чопарман. Тенгри манга бу даврда онча куч ва таҳаввур берибтурким, агар баҳодирлар бир-бирига чиқсалар, мен юзга чиқармен ва жигардори эранлар иш куни менинг сифатимда ўқубтурлар. Байт:

Юраксизни юракликларга қотғон,
Сориқ юзни қизил қилғон чоғирдур.

Ва Салмон тағи менинг зўрумни кўруб, айтибдур, назм:

Зи оби сурхи афтодааст Золи хирад,
Чи жойи Зол, ки Рустам бияфтад аз сурх об.⁴

Ва манфаат оламинда ул хизматгоредурмен, то жоним бор, элга куч берурмен ва ҳақ таоло мени қуръонида



зикр қилибтурким, нафъ бобинда оятедурмен ва ҳар
нечукким, зикр қилибтур ул ҳурмат манга етар.

Байт:

Ҳайҳотки, номам ба забони ту барояд,
Е ҳамчу туеро чу мане дар назар ояд.⁵

Ва менинг хосиятимни ул киши билурким, ўзини ҳик-
мат қонунинда Бу-Али тутар. Анинг учунким, муддат-
лар куб ичинда Афлотун бикин риёзат тортибтурмен ва
ҳаким кўруб айтибтур, назм:

Эй давоий нахвату номуси мо,
Эй ту Афлотуну Жолинуси мо.⁶

Ва мен авбош истилоҳи билан ул алломае дурурменким,
хароботилар менинг қошимда тажрид шарҳин ўқур-
лар».

Чун мабҳас бу ерга етти, йигит ҳам сўрди сўфидин-
ким: «Сен тағи кайфиятингдин шаммае баён қилгин ва
асрорингни ороға келтур». Сўфи теди: «Менинг турур
ерим дарвешлар такиясидурур. Вале хирқа ул пири
сабзпўшким, Хиёвон кўчасида ўлтурур, анинг илгиндин
кийибтурмен ва мени дардмандлар «дору» дерлар ва
бедардлар «банг» ва менинг ҳақимда айтибтурлар.
Назм:

Сабзе ки шифойи мардуми дилтангаст,
З-ў маънавиёнро адабу фарҳангаст.
Ҳар чанд назар ҳаме кунам дар кораш.
Айбаш ба жуз ин нестки, номаш бангаст.⁷

Ажаб ҳолаттурким, бадномдурмен; бовужуди улки,
банг нек тасҳифидур. Яна менинг асли отим «канаб»
турким, эл ани эвурубтурлар, «Банг» бўлубтурмен.
Баъзи орифлар «асрор» дерлар, ул сабабтинким, ҳар
кимни тутсам берк тутармен. Мардона киши керакким,
менинг билан турушқой.

Мисраъ:

Масалдур эл аро «гурдию марди».⁸

Ва мубошарат бобинда текма киши менинг ёйимни торта олмаским, қаттиқ тортқучидурмен ва маҳкам урғучи ва суҳбат майдонинда ул қадр-андоздурменким, баднафслар менинг сифатимда айтибдурлар, назм:

Ҳар неча ким бўлса узук айш аро,
Тушмас анинг ҳеч газ ўқи хато.

Ва машҳурдурким, Убайди Зоконий айтибдур. «Ҳар хотун ва отунеким, эллик ўғул, қиз онаси бўлуб юз яшаб, дунёдин нақл қилса, агар банги суҳбатиға мушарраф бўлмайдур, таҳқиқ билингким, дунёдин бикр борибтур». Лўттудек полон уруштурмоқликда худ не дерсен, тасбиҳ тошлоғондин сўнгра, агар қовундин тоғ-тоғ бўлса ва узумдин боғ-боғким, юз эвурмон, андоқким, бангилар айтибдурлар. Назм:

Мо кўҳи куличаро палангем,
Мо маҳри моҳичаро наҳангем.⁹

Ва менинг хосиятим кўптур. Баъзи худ мени санг, таржеҳ қилибтурлар, андоқким, айтибдурлар:

Ақле ки, э кавнайи фузун меояд,
Дар дасти майи ноб забун меояд.
Ҳам банг ки, ранги зиндағони дорад
К-аз ранги шароб бўйи хун меояд».¹⁰

Чоғир эшитгач, ачкиқ устиндин тедиким: «Санга тегармуким, бу сўзни оғиз тўла менинг юзумга айтқойсен? Мен сени пухта соғинур эрдим. Эмди бу хомхаёлни бошингдин чиқорғил, йўқ эрса, онча янчайин сениким, дудунг бошингдин чиқсун!».



Банг эшитгач, калла хушклуқ бунёд қилди, теди: «Не бўлубтур санга мени ялмаб, ютқали турурсен? Бу оқ-жумлуқни ўзга ерга элтким, агар букундин сўнгра ўз иззатингни асрамай, хаддин ошурсанг, онча тептурайин сениким, ширанг остиндин оқсун. Сенинг орта-тоша ортуқлуғинг йўқтурур, ҳар қайдаким сенинг зикринг қилсалар, менинг фикримни қилурлар ва ҳар қачонким сенинг ҳикоятингни қилсалар, менинг ривоятимни қилурлар, бо вужуди улки, Ҳофизи Шерозий сенинг мад-доҳингдур, менинг риоятимни қилубтур. Назм:

Бошад эй дилки, дари майкадаҳо бикуюянд,
Гиреҳи кори фурубастайи мо бикуюянд.¹¹

Хисрави Деҳлавий худ сариҳ қилибтурур:

Бе лаълу зумуррад натавон хуррам буд,
Чун лаъл набошад, ба зумуррад созем.¹²

Муқаррардур ҳам маҳфилдаки, сени лаъл отасалар, мени зумрад ўқурлар ва ҳар ердаки, сени сув десалар, мени ўт дерлар ва ҳар мажлисдаки, сени Илёсқа нисбат қилсалар, мени Хизрға ташбиҳ қилурлар ва ҳар мақомдаким, ошиқлар сенинг шаклингни маъшуқ лабига менгзатурлар, менинг рангимни маҳбуб хаттиға ўхшатурлар, сенинг мендин орланмоғинг бемаънидур. Мен сени агарчи яхши билмон, вале яхши билурмен, айтибтурлар, назм:

Эй духтари раз, ту порсойи мафуруш!
Қас нист ба олам ки, туро наниҳодаст.¹³

Албатта, то сенинг аёғингни кўтармагин-ча, ёронлар лаззат қилмаслар».

Чоғир эшитгач, қони қайнаб инфиолдин қизориб, теди: «Бу не дандонзанглиқтур?! Пўст-пўшлар қўйнида улғайгон, кўп занах урма ва тек турким, журъадондин чиққинча сени абнон қилурмен. Сен бир ўтсенки, маж-



муъ эл сенинг илгингдин куюбтурлар. Ҳар кимки, санга ўгранди — ўртанди.

Бу фанда сеҳр қилурсанки, одамини бир давда эшак этарсен. Фаҳмининг охир қилғучиси ва ваҳмининг зоҳир қилғучиси. Мисраъ:

Кимки кўпроқ ер сени — бўлуи эшак.

Андоқни айтибтурлар, назм:

Ҳар каски алафвар хўрад, хар гардад.¹⁴

Ва шаклинг тағи эшак тезакига ўшар ва борчадин нозукроқ буким тўқум ва пордум била тиларсенким, байт:

Тезак яглиқ қуюшқонга қислиб,
Қўш отлиғлар била йўл тенг юрусанг.

Ва сен бағоят шум гиёҳедурсен. Назм:

Кишиким, бир сенинг юзунгни кўрди,
Ул ўзга яхшилиқ юзини кўрмас.

Эй, лавандлар сармояси ва эй, танандлар пирояси, эй бад шакл дегдони ва эй бадбахт оташдони, чусту чолок йигитларни қоҳил ва танбал қилғон — сен! Чандин одами ва одамизодларни қаро ерга ёндурғонсен!

Мисраъ:

Илоҳики, тухмунг қуруғай сенинг».

Банг эшитгач, теди. Мисраъ:

«Жоно, зи жамоли хеш огоҳ найи!¹⁵

Ғолибан ул бир неча байтни эшитмайдурсенки, сенинг ҳаққингда айтибтурлар.

Қитъа:

Сармойи фасоду калиди дари ситам,
Беҳи дарахти фитнаву тухми ниҳоли ғам.

Бунёди ҳар палидию қонуни ҳар бади,
Анжоми ҳар шақовату оғози ҳар надам.

Асли фасоду арбадау хасми мулку мол,
Нуқсони ақлу дину балойи зару дирам.

Дар заръи шаръ оташу дар чашми ақл хок,
Боди димоғи нахвату оби руҳи ситам.

Хамри палид донки, бувад охираш фасод,
Жоме азу чу хӯрди, агар ҳаст жоми Жам.¹⁶

Мени таъриз билан ташниъ қилурсенки, элни эшак этарсен. Элни билмон, боре сени эшак эта билурмен. Анинг учунким, сени «хамр» дерлар, ҳаминки, ўртанг ёриб замири мимини ичингдин чиқорсам, «хар» бўлурсен ва мундин ортуқроқ оюрушсам «тар» бўлурсен».

Чоғир эшитгач жўш ва хуруш этиб теди: «Эй, кўкайи кесулгур! Сен ёзиларда ўз бошинг билан улғайғонсен. Кўп кўрмаган ва ҳам одаме сенинг сарвақтинга тушмайдураким, сени хабардор қилса, бу шохи ношикасталигидиндураким, ҳар ким тепар сени, чидағинча янчар ва сенинг учун айтибтурлар. Байт:

Эй банги фурурӯ ба худат фикре кун,
Бо ҳарки раси ту калла хушки нанмойи¹⁷».

Банг эшитгач, бу сўзга кўнглинда туғулуб, ўзидин тўнгулуб, деди: «Сен доим менинг мазамматимға машғулсену мазаллатимға машъуф. Жамоатеки, сени ҳалол дерлар, ҳаром. Агар диёнатдин аларға бўё бўлғай ва тоифаеки, сени мубоҳ дерлар, ажаб, агар амонатдин аларға ранге бўлғай. Сени ичган киши мудом бало ва дом остида ва муҳтасиб дастида. Мени еган кишига ҳечнима йўқ, ҳазл варақин очиб қорни тўқ, кулакула, сенинг бобингда ўқур. Мисраъ:

Ки кас мабод зикирдори носавоб хижил.¹⁸

Ҳол бу турур, сен ўзингни мандин ортуқ тутарсен.
Назм:

Сен эмди рози бўлгин сарбасарға,
Тарозитек бош эндур тек турарға.

Тўлун ойким камолин қилса изҳор,
Бўлур нуқсон илигига гирифтор».

Чоғир эшитгач, мутағаййир бўлуб, теди: «Агарчи зоҳирда ҳайъатимиз муҳолифтур, аммо ботинда ҳолатимиз мувофиқтур. Вале, сен қайда мен қайда? Менинг хосиятим юзни қизортмоқтуру сенинг одатинг сарғайтмоқ. Назм:

Кимие хонанд онон к-аз хирад бегонаанд,
Рост мегўяд оре чеҳраҳошон чун зараст¹⁹».

Банг эшиткач, мутафаккир бўлуб, теди; «Сен менинг хосиятимдин ғофилсен ва моҳиятимдин қосир, не қилиб тониғайсен ва не билиб тониғайсен. Шеър:

Рўйи зардам рақиб нашиносад,
Ҳар чи донад ки, заъфарон чи бувад²⁰».

Бу ҳолатда Бол Чоғирни сўра келдики, ҳаммашраб эди ва ҳамдамлиқ даъвосини қилур эрди. Назм:

Чоғир теди: «Мени сен сўрма, эй Бол,
Ки эл оғзида туштум Банг элиндин.
Менга бу Банг доим тил тегурур,
Ўлубтурмен маҳолу нанг элиндин!».

Болга кайфият маълум бўлди, ширинкорлик билан ораға кириб, аларни бир-биридин айирди. Чоғир хуш бўлуб, дуо қилдиким: «Эй Бол, тенгри санга учмоқ рўзи қилсун ва ҳурни беқусур қучмоқ...»

САККОКИИ

Жоним кўрган жафoning мингда бирин
Бўлур гар кўрса сандон пора-пора.





«Мавлоно Саккокий Мовароуннаҳрдиндур. Самарқанд аҳли анга кўп муътақиддурлар ва бағоят таърифил қилурлар... бу матлағни анга иснод қилурларким:

*Не нозу бу, не шевадур, эй жоду кўзлук шўхшанг,
Кабки дарий товусда йўқ албатта бу рафтору ранг.*

Қабри ҳам ул сори ўқдур...»

Алишер Навоий. «Мажолисун нафоис»дан.

«...уйғур иборатининг фусаҳосидин ва турк алфозининг булағосидин Мавлоно Саккокий ва Мавлоно Лутфийким, бирининг ширин абъёти ижтиҳоди Туркистонда бағоят ва бирининг латиф ғазалиёти интишори Ироқ ва Хуросонда бениҳоятдурур, ҳам девонлари мавжуд бўлғай».

Алишер Навоий. «Хутбаи давовун»дан.





ҒАЗАЛЛАР

Гул ғунча бұлар кўрса юзини чаман ичра,
Титрар кўруб ой эли шамъ анжуман ичра.

Қим кўрди анинг ирнини, минг бошима минг зар,
Бир лаъл Бадаҳшондаву бир дур Адан ичра.

Бўю юзу лаъл ирни хату ҳаддина тўш йўқ,
Сарву гулу мул настарину ёсуман ичра.

Жоду кўзини Қашмир эли халқи кўрубон,
Тутгуқ дедилар сени мусаллам бу фан ичра.

Хўблар чу ясаб юз ясалар зулф черигин,
Билгулук эрур юзунг, эй шоҳим, туман ичра.

Юзунг била лоф урғали кўп лофда уялғай,
Шамъе эрур ул ғояти ер кўк лаган ичра.

Саккокидин, эй жон, ғаминг элчиси тилар жон,
Жон бирла равон қилдим агар бўлса тан ичра.

* * *

Эй, рост қадинг сарви равон жон чаманинда,
Юзунг киби гул йўқ гулистон чаманинда.

Бу шева била сен юрусанг ҳар чаман ичра,
Ҳур юрумагай олтинга ризвон чаманинда.

Тун бирла кула кечтингу оғзингда латофат,
Қон қилди боғир ғунчайи хандон чаманинда.

Қаддингни кўруб сарви сиҳи ирғаю бошни,
Қолди тикилиб беҳуду ҳайрон чаманинда.

Қуллуққа битик беруру юз шодлик айлар,
Зулфу қадинга сунбулу райҳон чаманинда.

Юз пора қилур гул юзунг оллинда ўзини,
Чун топмади ул равнақу навқон чаманинда.

Саккокитек оғзингни кўруб кони латофат
Чок айлади гулғунча гирибон чаманинда.

* * *

Кўруб гултек кўзунг рангини кўздин юз чаман бўлди,
Ақиқ ирнингни кўргали кўзум ҳоли Яман бўлди.

Тун оқшом тўлғану сунбул бикин зулфунгдин оҳ урдум,
Ҳавони ғолия тутти жаҳон мушки Хўтан бўлди.

Қилиб раъно қадинг ёдин саҳарда онча йиғлади,
Кўзумнинг жўйбори ичра сарви норван бўлди.

Менингтек гўйё кўрди юзунгни абри наврўзи,
Кўзининг ёшидин ер юзи варди ёсуман бўлди.

Сабо зулфунгни тоғитти магар ҳоли хаёлимда,
Ёзилди-аждаҳо бўлди, ўралди-аҳраман бўлди.

Кўрадургоч кўзунг, кўнглум санинг зулфунгға
Кўрунг ул жодудин бу ҳам яна бир ўзга фан бўлди,
боғланди,

Агар Ширин учун Фарҳод ишқи Кўҳқан бўлса,
Не тонг Саккокий ҳам, жоно, йўлунгда жонкан бўлди.

* * *

Бўюнгтек бутмади бўстон аро сарви равон, эй жон,
Юзунгтек ҳам очилмади чаманда гулистон, эй жон.

Ўқунгузнунг бошоқинға кўнгул муштоқ, кўз ошиқ,
Булар толашмоқин бўлди ул икки ора қон, эй жон.

Агар Рум аҳлина зулфунг ҳабашнинг лашкарин солса,
Кўнгул илгинда ул соат топилмас ҳеч амон, эй жон.

Сенинг лаълингдин уфтониб қизорур лаъл кон ичра,
Ҳасад элтур менинг юзум кўрубон заъфарон, эй жон.

Юзунг давринда кўзларим гаҳи лаъл, гаҳи лўъл,
Чиқорур кўрса бу санъат, уёлур баҳру кон, эй жон.

Фалак Саккокига букун қулунгмен дер, жиҳат зоҳир,
Тун ахшом итларинг бирла ўтурмуш бир замон, эй жон.

* * *

Юзунгни кўрса қилур гул ўзини юз пора,
Хўтан ёзисида оҳу кўзунгдин овора.

Кўнгул шакар бикин оғзинг кўруб адам бўлди,
Айитмадинг бир оғиз, эй фақири ҳечкора.

Бале бу ранжу балони мен ихтиёр этдим,
Ўзумга ишни ўзум қилдим, эмди не чора.

Кўзум ёшинга назар қил, кўнгул бўлур равшан,
Эй сарвиноз, оқар сувға қилса наззора.


Бу ёш қатраларин кўр юзум уза ғалтон,
Мунинг бикин юримас ҳеч фалакта сайёра.

Кечаву кундуз ишим йиғламоқ, кучум зойе,
Ғамидин ўзга киши йўқ қошимда ғамхора.

Кўзунг балоси била жонга тегди Саккокий,
Дағи не қилғуси, билмон, ахир бу маккора.

* * *

Қаро кўз бирла бир ғамза қилиб юз минг жафо қилма,
Қарашма бирла оламини менингтек мубтало қилма.



Менинг бу хаста жонимға сенинг дардинг эрур марҳам,
Қиёматга текин ҳаргиз бу дардимға даво қилма.

Мени, эй ой, қўрқармен қилиб дунёда саргашта,
Эшикинг тупроқин кўзга топилмас тўтиё қилма.

Фироқинг бўтаси ичра қонимни сизғурур ҳар дам,
Юзумни олтун этколи ғамингни кимийё қилма.

Ахир бегона теб гирён эшигиндин қувар бўлсанг,
Кулар юз кўргузуб аввал кишини ошно қилма.

Бағир қон айладинг жавру жафолар бирла, султоним,
Кўзум ёши била ҳар дам юзумдин можаро қилма.

Э Саккокий, бу шах қобқин ғанимат тут, чу зулфиға
Аёқин боғлағон қушсен, учарға ҳеч ҳаво қилма.

* * *

Эй, қомати сарву кўзи наргис, янги лола.
Зулфунг эрур ул лола уза мушки кулола.

Оллингда мени чоп, дағи сол итға танимни,
Ҳижрон ўқини жонима қилғонча ҳавола.

Тишлар қонинга борсам эшигингга гадо теб,
Итликни магар қилди ул ўзина қабола.

Найтек бўюнгиз орзуси тушголи кўнгулга,
Ушшоқ аро солди нафасим зорию нола.

Жонлар не қилур, зулфунни тоғитса паришон,
Боғлар бу кўнгулларни агар тўкса на ғола.

Ишқ қайғуга тушса, қилур ул ошиқи содиқ
Бу икки жаҳон қайғусини бир навола.

Саккоки (й) ни ўлтурса, йўқ ул қилча жониндин
Қайғуси, вале қайғум ул ой кирга (й) вубола.

* * *

Қўруб гултек юзунг жон пора-пора,
Жигар ҳам қилди ул қон пора-пора.

Жоним кўрган жафонинг мингда бирин,
Бўлур гар кўрса сандон пора-пора.

Куларда кўрса оғзи бирла тишин,
Бўлур гулнори хандон пора-пора.

Нетонг мунда ўзин чок этса гунча,
Анингтек бўлди чандон пора-пора.

Бағир қон қилди амриндину бўлди
Кўзумда лаълу маржон пора-пора.

Сақоқин киш яқоси ўпканидин
Жоним чоку гирибон пора-пора.

Қўнгул Саккокийтек жон бирла рози,
Жигарни қилса ул жон пора-пора.

* * *

Эй кўзум, бирдам дам ур, бағримда ҳеч қон қолмади,
Вей бало, раҳм эт, танимда қайғудин жон қолмади.

Қим кўруб наргис бикин кўз била гултек юзини,
Елга бериб ақлу фаҳмин масту ҳайрон қолмади.

Тун чаман ичра ниқобин олмиш гул юзидин,
Гунча янглиғ бўлмаган чок ҳеч гирибон қолмади.

Хотирин жамъ этти, зулфинга етиб бир дам сабо,
Бору бу йўлда менингтек ул паришон қолмади.

Кону дарёни хижил қилди кўзумнинг санъати,
Лаълу дурға худ аёқ остинда ҳеч сон қолмади.

Ғам менинг зотимга вожиб бўлди, бўлмас мумтаниъ,
Ўзга ҳамл этма, жафо кўтрурга имкон қолмади.

Чунким ул Исо нафас қасд этти, Саккокий, санга,
Дарди дил бирла ўлардин ўзга дармон қолмади.

* * *

Қам эрмас ул ой мубталоси,
Елғиз менга йўқ анинг балоси.

Тушти бу заиф жонимға дарди,
Улмактин изин йўқ ул давоси.

Бергуси ғариб бошимни елга,
Рухсораву зулфининг ҳавоси.

Ким кўрса анинг юзини айтур:
«Не турфа эрур бу турк балоси?»

Туркона ир ирлағунча, онинг
Куйдурди мени ялай-булоси.

Ойна сенинг юзунг кўрубон
Лоф урса, юзунда йўқ сафоси.

Дарду, ғаму, ранжу, мену ўлмоқ
Саккокийга бўлди жон азоси.

* * *

Фурқатингда, эй пари, тан куйдию жон йиғлади.
Дамбадам худ қайғудин икки кўзум қон йиғлади.

Ҳеч даво йўқ дардким жонимда бор, они кўруб
Тўнни чок этти табибу дору дармон йиғлади.

Дур тишинггу гул юзунгни онгиб онча йиғладим
Ким, менга минг навха бирла абри найсон йиғлади.

Тун кеча мажлисда юзунг васфидин кечти ҳадис,
Жамъ ҳайрат ўтина ёндию сўзон йиғлади.

Эшигингда ит бикин бостим неча йил қоврулуб,
Ушбу ҳолимни кўруб кофир, мусулмон йиғлади.

Йиғлади ҳатто рақибнинг келгондин раҳми манга,
Бори ул қаттиқ кўнгуллуқ чинму ёлгон йиғлади.

Билдилар юздин кўруб Саккокий ҳолин сўрмайин,
Хосу, ому, шаҳру, деҳ, донову, нодон йиғлади.

* * *

Кун тушта суҳну жамолинг камолини,
Уйғониб ихтиёр этар ўз заволини.

Бўстонда гул юзунгни кўруб кўп ўртаниб,
Юзи қизорди, кўрдум анинг инфиолини.

Ийд ахшоми наззорада кўрди қошинг магар,
Гардун этоги асраъ яшурди ҳилолини.

Кўрди кўнгул кўзунгнию бемор бўлди зор,
Ирнинг масиҳи сўрмади бу хаста ҳолини.

Ол бирла солди олма янгоқинг кўнгулга тор,
Бир бурқаъ ол, кўрайин анинг нозук олини.

Бизни рақиблар ўлтурадур, йўқ санга хабар,
Эй вой, нечча тортали итлар мажолини.

Қоним ҳалол тўкса қиличингга сув бикин,
Олдим чу бўйнума ўзум онинг вуболини.

Кўз ёши йиғлаю тушайин дер айёғинга,
Билмон недур тобуғда бу сойил саволини.

Ҳар лаҳза Қофтек келур олимға қайғу, оҳ,
Саккокийнинг не кўрмади бу қаттиғ олини.

* * *

Агар қошимда ўшал гул узор бўлса эди,
Ғаме йўқ эрди, ғамим гар ҳазор бўлса эди.

Жоним фидоси анинг, кошки менинг бу таним
Оти туёқидин учқон ғубор бўлса эди.

Кўзум бағир қонидин юз нигор қилмас эди,
Агар кўнгулга мувофиқ нигор бўлса эди.

Бирор кўнгул ғамидин бўлса эрди воқиф дўст,
Не қайғу, душман агар сад ҳазор бўлса эди.

Уларда қолмағай эрди кўнгулда бу ҳасрат,
Рақиб ит бикин эшикда зор бўлса эди.

Жонимға саҳл эрур эрди жафоси ағёрнинг,
Агар кўнгул била ул ёр ёр бўлса эди.

Рақиб тишламас эрди сени, эй Саккокий,
Анинг итича санга эътибор бўлса эди.

* * *

Эй, гул юзинга хуру пари бандайи жони,
Толтек бўюнғ озоди эрур сарви равони.

Хўблар сони кўп Чину Хитову Хўтан ичра,
Етмас санга лекин тилаган дунёда соний.

Ул тишингу ирнингни кўруб бир куларингда,
Бу икки кўзум лаълу гуҳар баҳрию кони.

· Юзунгни қилур тоза кўзум ёшию оҳим,
Гул тоза бўлур топса бале обу ҳавони.

Ушшоқ қонин тўккали элга қилич олсанг,
Қим илгару тутмас бўюн — ўз бўйнина қони.

Ойдур сенинг олингда бу кун бир ҳабаший қул;
Тонса, юзида зоҳир ўлур доғ нишони.

Он дерлар эмиш кўрклу кишилар намакиннга,
Саккокий, сенинг юзунга боқса кўрар они.

* * *

Гул юзунгни орзулаб юз кўзни гулзор айлади.
Шаккар эрнингни тилаб жон танни афгор айлади.

Оймудур юзунг ёхуд хуршиди тобон, эй санам,
Бор анингтеқ шуъласи кўзларни пайкор айлади.

Элтти оғзингдин ўғурлаб писта торлиқни, анга
Туз суйин қуйдилар онча ондин иқрор айлади.

Эй Масиҳодам бегим, бир дам била бергил шифо,
Шева бирла кўзларинг жонимни бемор айлади.

Зоҳидеким, кўрди зулфунг куфрин, иймондин кечиб,
Бўйнида тасбиҳни белинга зуннор айлади.

Кўнглум эмганмас, бале, сен неча аччиғ сўзласанг,
Чун яротигда ўфон гул қўнгшисин хор айлади.

Ишқ ишин Саккокий аввал билмайин осон кўруб,
Охири ўз жонининг ишини душвор айлади.

* * *

Сентек жаҳонда кўзлари айни бало қани?
Ментек анинг балоси била мубтало қани?

Ирнинг ақиқи гарчи жаҳонда ягонадур,
Чехрам менгизли ҳам яна бир кахрабо қани?

Кўзни ғубор тутти фироқингда йиғлаю,
Изинг тўзиндин ўзга анга тўтиё қани?

Лаълинг шароби бўлди кўнгул дардина даво,
Бу дард жонга етти, вале ул даво қани?

Юзумни олтун этти сенинг ишқинг, эй санам,
Мундоғ бақирни олтун этар кимиё қани?

Қадду ҳадингга сарву гул ўзин тутар шабиҳ,
Ўнла бўю юзинда бу обу ҳаво қани?

Хуснунг закотин бергали бир қибла изласанг,
Саккокитек бу дунёда бир бенаво қани?

* * *

Ол алга ойна, юз кўр бу расму ойинда,
Тароватиму кўрунгай пари чиройинда.

Ким ой кўрди санингтеқ бошинда гўпуки бор,
Не сарв кўрди қадингтеқ Қирим буқойинда.

Сен ўз бегимсан улуснинг ичинда, онинг учун
Қиёт кўзум, санинг ўрнунг кўнгул саройинда.

Сени ман ой тегай эрдим, вале бу равшандур,
Юзунг фуруғи кўрунмас фалакнинг ойинда.

Рақиб ройи ул эрмиш мени сен ўлтурсанг,
Жонимга тоза тириклик анинг бу ройинда.

Юзунг сифатини қўйинда гар симоё этса,
Киши турубму бўлур эл оҳу войинда.

Эшикинг итлари Саккокидин қилур фарёд
Ким, уйқу бизга ҳаром ўлди ушку бойинда.

* * *

Жон ҳажр ўтина тушти, яна бизни унутма,
Зулфунг беки қад бўлди дуто, бизни унутма.

Қурбон бўлубон васлинг учун шукр ўтагайбиз,
... бу маҳалдин, санамо, бизни унутма.

Йўқ эрди ризо кетгали бир лаҳза қошингдин,
Сендин чу йироқ солди қазо, бизни унутма.

Нортек янгоқинг фурқати ичра кўнгулу жон,
Ул куйди жудову бу жудо, бизни унутма.

Исо дамнинг бор асари ҳар нафасингда,
Жон дардина, эй хулқи даво, бизни унутма.

Ҳижрон эвининг кўнжин олиб кечаву кундуз,
Зулфу юзинга тилда сано, бизни унутма.

Саккоки ул ой манзилина худ ета билмас,
Сен етсанг агар анда, сабо, бизни унутма.

* * *

Нор янгоқинг орзусинда жонни бемор айлама,
Ҳеч йўқ эркон ёзуқум, мени гирифтор айлама.

Елғону чиндин читиб ҳар лаҳза қошингни, манга
Ҳеч йўқ эркон ёзуқум, мени гирифтор айлама.

Эй юзи гул ғунча ўлдум жавридин, ҳардам менинг
Кўзларим қон ёшидин оламини гулзор айлама.

Кўп мусулмондин қўюб, тарсо бўлурни қовласанг,
Сен букундин сўнгра ҳеч зулфунгни зуннор айлама.

Қилдинг аввал барги гул янглиғ кўнгулни лутф этиб,
Бўлмасун эмди дилозор, охир озор айлама.

Босқон из туфроқитек Саккокини хор айладинг,
Супиройин юз эдиб, андин дағи ор айлама.

* * *

Эй ҳусн ганжи, бу заиф кўнглумни вайрон айлама,
Юз уза зулфунг тоғитиб, умрим паришон айлама.

Ҳар нокасу хас юзуна хуш тоза гул янглиғ кулуб,
Бағримни ҳар дам гунчатек ҳасрат била қон айлама.

Нортек янгоқинг шуъласин сен кўргузуб ағёрға,
Ғайрат ўти ичра ёна бағримни бирён айлама.

Барча халойиқ тўп бикин ташлар аёқинг иза бош,
Бу ишга зулфунг дол эрур, сен они чавгон айлама.

Бўлса қиёмат барчадин қилғон ишини сўрғуси,
Оз қил жафову жаврни, мунча фаровон айлама.

Зулму ситамни зулфунгу кофир кўзунгга ўгратиб,
Бу кенг жаҳонни сен менга бир тор зиндон айлама.

Эй инжу тишлик дилбарим, лаъли гуҳарборинг ҳақи,
Саккокининг икки кўзин ҳар лаҳза уммон айлама.

* * *

Бу эшикта ким қул эрмас бўлмағай ҳеч иззати,
Бахт агар сизга канизак бўлмаса йўқ давлати.

Мен сенинг қаддингга мойил, тўбиға зоҳид, бале,
Бўлур ўз андозасинча ҳар кишининг ҳиммати.

Ҳар гадонинг зоҳирин кўрсанг паришон, зинҳор
Сен они хўр кўрмагил, маълум эрмас нияти.

Эй, санинг зулфунгга Лайлитек туман минг бандалар,
Ҳолиё даврон бизингдур, кечди Мажнун навбати.

Сен малоҳат мулкининг шоҳисену султонисен,
Хуш ярошур қаддинга ҳусну малоҳат хилъати.

Қоматингдин дунёда ҳардам қиёматлар қўпор,
Зулфунг ул олам балоси, кўзларинг жон офати.

Ғамзангиз қон тўккали қасд этса ҳардам ул замон,
Лаълингиздин кўп бўлур Саккокига жон миннати.

* * *

Гар ҳажринг ўти жону, жигарга ёқа келди,
Жонимға не хуш шарбати васлинг ёқа келди.

Ҳажр ўти неча мажруҳ этиб бузди жигарни,
Васлинг бу шифо марҳамини хуш ёқа келди.

Девона бикин тишлаб эмас югра юруда,
Жон пора қилур ҳолда элимга ёқа келди.

Дарё бўлуб оллимда кўзум ёши ҳамиша,
Сайёд мангизлик менинг ўрнум ёқа келди.

Зулфунгни қачон солдинг ўшул ол янгоқ узра,
Жонимға менинг илса ул ўтни ёқа келди.

Девона дединг мению зулфунг санга занжир,
Ошиқлара маъшуқи мунунгтек ёқа келди.

Девона бу Саккокию зулфунг анга занжир,
Ҳинду чу макс фил бошиға қоқа келди.

(УЛУҒБЕК МАДҲИ)

Жаҳондин кетти ташвишу мабодийи амон келди,
Халойиқ, айш этинг бу кун, сурури жовидон келди.

Тан эрди бу улус барча анингтег жони бор ё йўқ,
Биҳамдиллаҳ, ўғон фазли била ул танга жон келди.

Бу мавкиб гарди сурмаси топилмас эрди бериб жон,
Кўрунг кўз бирла ҳақ сунъинким, уш хуш ройгон келди.

Аламтег барча бекларнинг боши кўкка керак тегса
Ким, онлар тажя қилғоли бу қутлуғ остон келди.

Жаҳондин Аҳраман кетиб, мусаххар бўлғай инсу жон
Ким, уш тахтини ел кўтруб, Сулаймони замон келди.

Бойинди тахтининг қадри, ўзин тож кўкка тошлади,
Адолат боғи сабз ўлди, чу Нўшиниравон келди.

Керак жон булбули тун-кун наводин тинмаса ҳар дам,
Чу дўстларига хуррам ёз, адувларға хазон келди.

Раият қўй эрур, султон анга чўпон, ё бўри,
Бўри ўлғаю қўй тинғой, чу Мусотек шубон келди.

Бу кундин сўнгра кўп тинғай раиятлар раоятдин,
Улус ҳаққида минг қўрла атодин меҳрибон келди.

Кўнгуллар бўлди хуш равшан кўруб қолмади бир
Қоронғулуқ кетиб, ҳоли чу хуршиди замон келди. зарра,

Суюнсун хисрави олий гуҳар султон Улуғбекким,
Шаҳаншаҳ Шоҳрухбектег шаҳи хисрав нишон келди.

Бу шаҳнинг лашкари қайси вилоят сори азм этса,
Фалакдин ҳар замон ул дам нидойи «алъамон» келди.

Булар элга қилич, найза олиб ҳайжоға кирганда,
Ҳеч иш келмоди аълодин, магар оҳу фиғон келди.

Бу лашкар етканин кўрсанг ясаб аъдонинг устига,
Соғинғайсан черик эрмас, магар гурзу синон келди.

Шаҳаншаҳо, сенинг отинг шаҳи кишваркушой эрди,
Ол эмди дунёни, кўктин лақаб гитистон келди.

Тавору қўй бикин душман кўруб бахтинг қависини,
Ўз илгин боғлаб олингга заифу нотавон келди.

Кириб тулку бикин душман инида ўлғай очликдин,
Не қилсун, устина ҳайбат била шери замон келди.

Қуруғ сувда пишурдию вале хом этти ишлорин,
Ахир кўргил, бу савдодин бошига не зиён келди.

Аё шоҳо, малак сийрат сенинг васфинг сўзи ичра,
Ўқийин эмди олингга, яна бир достон келди.

Эшигинг туфроқи мажруҳ бўлгон жону танларга
Шифолиқ марҳами бўлди, бисоти парниён келди.

Неким Нушинравон адл иши ичра қилди тақсирин,
Қамуғинга анинг бир-бир шариф зоти замон келди.

Салотин дунёда кўп келдию кечти, сенингтеқ бир,
Фалакнинг гар тили бўлса айитсунким, қачон келди?

Малактеқ зуҳду тоатга ишингни мунтаҳо қилдинг,
Бу ишдин ложарам сидраҳ санга авло макон келди.

Қачон кайвон бикин онлар сарою тоқи оллига,
Тиласа посбонлиқни шаҳи Ҳиндустон келди.

Сенинг базмингда келтуруб эшикка Зухрани гардун,
Деди танда эдинг, адно канизак мадҳхон келди.

Гадолар ройигон топқай зарурий моли Қорунни,
Яди байзо бикин илгинг жаҳонга зарфишон келди.

Улусқа тўй берур бўлсанг, қўюб олтун-кумуш гирда,
Мурассаъ йинжулар бирла фалактин икки хон келди.

Қилич яшнатсанг урушта, анинг қай шуъласин душман
Кўруб айтур қамуғ: «Ҳай-ҳай, қочинг, барқи ёмон
келди».

Ўқунгни кўрса саҳмингдин сўнгуктек титрар аъзоси,
Дегай аъдоким: «Ўш жоға балойи ногаҳон келди».

Кишиким қаҳринга учрар, шақоват бирла ул борди,
Вале лутфунгни топқонға, саодатдин нишон келди.

Шаҳо, лутфунгни топқум деб дуочи банда Саккокий,
Белин жони била боғлаб, бу хизматға равон келди.

Эрурмен хонадонингнинг кўнгул бирла дуочиси,
Менга бурҳон тиласалар, сўзум худ чин, аён келди.

Мамолик назмию диннинг қўриғидир шариф зотинг,
Набийтек шаръ ишинда замиринг хурдадон келди.

Жаҳонда қарнлар тирик бўлуб, иззат била турғил,
Азал вақтида чун отинг шаҳи соҳибқирон келди.

ҲАЙДАР ХОРАЗМИЙ

Оқил агар сўз била сўзни ёпар,
Ориф ўшул сўзда ўзни топар.



«Мавлоно Ҳайдар — туркигўй, анинг (Султон Искандар Шерозийнинг) модиҳи экандур. Бу анинг маснавийсидиндурким:

*Ҳиммат элидур яди байзо деган,
Эр нафасидур дами Исо деган...»*

Алишер Навоий. «Мажолисун нафоис»дан.

МАХЗАНУЛ-АСРОР

Достондан

Оқил агар сўз била сўзни ёпар,
Ориф ўшул сўзда ўзини топар.

Улки билур сўз гуҳари қийматин,
Сўзда топар сўзлагувчининг отин.

Аҳли назар шевасини сўз билур,
Нури басар мевасини кўз билур.

Сўз кўзидур улки кўрар ҳолни,
Ўз сўзидур улки сўрар қолни.

Сўзда кўзу сўзлагувчида назар,
Йўқ эса сўз, кўзлагувчида хабар.

Зоҳиру ботин хабари сўздадур,
Ўзгада йўқ ҳар неки бор ўздадур.

Ул кишиким, топмади сўз ганжини,
Қилди ҳабову ҳадар ўз ранжини.


Қимки назар манзаридин юмди кўз,
Қўймади мерос ўзидин ғайри сўз.

Умри гаронмоя чу бўлғай талаф,
Сўздурур, сўз дунёда қолғай халаф.

Мусаннифнинг васфул-ҳоли

Бир кеча ғам бирла эдим ҳамнафас,
Мунису дамсозим ул эрдию бас.

Кўз ёшидин бода, бағирдин кабоб,
Дурди дилим нуқлу фиғоним рубоб.



Қайдағи андешаларим жўш уруб,
Бир йўли бошдан-аёқ оғўш уруб.

Оҳи жигарсўз сунуб дасти зўр,
Нолайи дилсўз қилиб шарри шўр.

Сийна пур аз дарди бало хонидин,
Сер бўлуб ўз юраки қонидин.

Дард сепиб эски жароҳатға туз,
Шўришу шўробаси тинмай ҳануз.

Шамъ сифатлик юраким шуълазан,
Дуд бошимда, аёқимда лакан.

Жон тиламай бир йўли тан сиҳҳатин,
Уйлаки тан, гўру кафан суҳбатин.

Кўзума кенг дунё бўлуб тангу тор,
Рўзи қиёматни кўруб ошкор.

Ҳар даму ҳар лаҳза бир ўтқа ёниб,
Ғояти йўқ оташ ила ўртаниб.


Ўт ичида қақнуси бечоравор,
Нолайи жонсўз тузиб сад ҳазор.

Ҳар нафас оҳанг қилиб бир наво,
Дунёда ҳар лаҳза солиб юз садо.

Умр ўтуб, кўрмайин уйқуда туш,
Нолаларимдин уюмай қурту қуш.

Чархи фалак ташна бўлиб қонима,
Дуняйи дун қасд қилиб жонима.

Сабр биносини бакуллий бузуб,
Ҳосили йўқ умрдин уммид узуб.



Тойири андеша уруб болу пар,
Фикр аёқи бирла кезиб хушку тар.

Гоҳ малак авжида тайрон этиб,
Гоҳ фалак буржида сайрон этиб.

Гоҳ тилаб дарду дилима даво,
Гоҳ сўруб ранжу ғамима шифо.

Мен бу дам тоса била тимсаниб,
Ғайрат ачиқ устида берди нақиб:

«Неча бу бесабрлиқ, эй носабур,
Эр керак эмгак била топса ҳузур.

Банду бало дунёда эрга тушар,
Мунча бало эр кишига не бушар.

Эр эсанг, эрдек юрагинг тишлагин,
Кечган эранларнинг ишин ушлагин.

Тут ғаму меҳнат била кўнглунгни хуш,
Оқил эсанг, марҳаму дармонинг уш!


Оми сифат бўлма фароғатпараст,
Хас бикин бўл аёқ остинда паст.

Сабр ила Аюбқа ҳамдаст бўл,
Журъасининг сарқутидин маст бўл.

Аҳлу бало силсиласиндин нухуст,
Маснадинг асбобини қилғил дуруст.

Гар юрагинг суст эса, меъданг заъиф,
Бўлма сен ул шевалик элга ҳариф.

Маъниси йўқ лoфни қўй, эй фузул,
Рақсга шойиста дегул пой усул.



Қисса узун қилма, кўтарма алам,
Торт бу даъви рақаминга қалам.

Зарра киму кунга ҳаводорлиқ,
Сен киму ул дурга сазоворлиқ.

Лойиқ эмассен бу шараф буржина,
Муштари бўлма бу гуҳар дуржина.

Моя қаниким, тиласанг судни,
Билсанг ишинг ғояти беҳбудни.

Йўлга қадам қўймаки, бегонасен,
Силсила тебратмаки, девонасен».

Чунки эшиттим бу бузургона сўз,
Тушти ҳаробот ичида ҳойу ҳўй,

Телбаликим тутти димоғим йўлин,
Тўлғади бу нағма қулогим йўлин.

Тортти аввал пояйи ҳушёрлиқ
Жон кўзина сурмайи бедорлиқ.


Акса уриб нотиқа мустаъжали,
«Ярҳакамаоллоҳ»,— деди жон тили.

Бош чиқариб ишқ кўнгул жайбидин,
Бошлади сўз нусхайи лорайбидин.

Завқу ҳавас тилга равонлиқ берур,
Сўз дамина руҳ фишонлик берур.

Гарчики андиша отин сурди рахш,
Фикр бу таркибга боғлади нақш.

Ародаким тушти бу гулбонг тез,
Нотиқа «лаббай» уриб қилди хез.



Маънийи бикр олди юзиндин ниқоб,
Жилва қила бошлади хуш беҳижоб.

Жоми сабуҳий қилибон рафъ шарм,
Соқийи ғайб айлади ҳангоми гарм.

Тушти харобот ичида ҳойу ҳўй,
Солди менинг кўнглума бу гуфтугўй.

Мен тағи мастона чоғим чоғладим,
Сўз юзин очтиму белим боғладим.

Ёйдим улус ичра бу жоми сафо,
Икки жаҳон халқина урдум сало.

Менки бу ният била урдум қадам,
Жон тамури учини қилдум қалам.

Хос кўнгул нақдидур ушбу рамуз,
Ғавсада кўрсатма гуҳарни ужуз.

Ақл тенгиз эрдию, андиша — кон;
Уртасида гавҳари маъни ниҳон.


Жон тиши бирла қозиб ул конни,
Қилдим ўзум ғавс бу уммонни.

Ул киши қўйғай чу Низомий бу ганж,
Қозғана олғай гуҳари даст ранж.

Йўқ эса ҳар муфлису бедастгоҳ,
Ҳеч топа билгайму бу махзанға роҳ.

Ганж иёси кон ила дарё керак,
Жумлайи асбоби муҳайё керак.

Берса неким, издаса ҳар жавҳари,
Харж била ўксумаса гавҳари.



Ҳар нечаким сочса, яна қилса жўш,
Баҳрасидин бойиса жавҳарфуруш.

Гар тиласанг саъй била бу сифат,
Саъйинг эрур заррайи бемаърифат.

Эр назариндин очилур эр кўзи,
Эр нафаси бирла юрур эр сўзи.

Ҳукм била донада бордур шажар,
Фаслиға келтурса егайлар самар.

Тўкмаса деҳқон арақи пой, бил,
Мевасининг фойдасин топмас эл.

Тарбияту саъй қилур боғбон,
Тоза бўлур, мева берур бўстон.

Йўлни қуловуз била топса бўлур,
Рамзни ҳикмат била билса бўлур.

Пир дами етса, қуруғон ўлук
Руҳ толибон тирилур, билгулук.


Улким, эрур нашъу намосиз жамод,
Боғламағай номасиға эътимод.

Гарчи қилур табл ўзидин хуруш,
Лек урар тош қазон ўртуқли жўш.

Қайда доғи бордур улук болу пар?
Борму Ҳумо хосиятиндин асар?

Улким, урур лоф бу даъви била,
Рост керак даъвиси маъни била.

Аввал анга муъжизатек сўз керак,
Ё кўрубон англағутек кўз керак.



Сўз била ҳам бўлса не бўлғай эди,
Мендин очун сўз била тўлғай эди.

Сўзда керак маънию маънида завқ,
Сўзлагувчида сўз учун дарду шавқ.

Ораға кирса маҳаки имтиҳон,
Сўз иёри бўлур улдам аён.

Бу не фусуну бу не афсонадур?
Бу не уну нағмайи мастонадур?!

Тутти жаҳон замзамайи Ҳайдарий,
Тўлди садо гунбази нилуфарий.

Китоб ёзилишининг баёни

Эйки, бу маънида талабгорсан,
Тебран, агар воқифи асорсан.

Борғанича йўлдур улукдин улук,
Бошдин-аёқ келгулику борғулуқ.


Гарчи сенга асру йироқтур бу дам,
Рағбат этар бўлсанг эрур бир қадам.

Қилгин эранлартек ўзунгни фидо,
Ошиқи мажнунға етар бир садо.

Ғафлат ишин ақл этарсенки не?
Нукта била нақл битарсенки не?

Урма ўз олдинда бу девор каж,
Сотма иёр аҳлина меъёр каж.

Ишқ этагин қўйма, агар борса бош,
Бошни қочурмағил, гар ёғса тош.



Дур кони қимматки, бутундур садаф,
Кон ичида лаълға борму шараф?

Шиша агар қилмаса шабнамни банд,
Сеҳр ила кўргайму эди у газанд?

Улким, эрур ишқ билан тийнати,
Нетсун анга жону жаҳон зийнати?

Улким, эрур ҳамнафасу руҳи пок,
Тан тақи бирла бўлурму ҳалок?

Улким, эрур завқ ичида маскани,
Талҳ эта билгайму кудурат ани?

Ишқ фидосина балодин не ғам,
Сарзанишу, жавру жафодин не ғам.

Эйким, ишинг йўқ бу маломат била,
Кет йўлунга хайру саломат била.

Ғолия севгувчи димоғинг қани?
Анбари сорони нетар гулхани?


Сувдин агар уркса саҳро қуши,
Сув билур мавжни дарё қуши.

Дард керак жондаки, кўргай сафо,
Меъда керак, токи сингургай бало.

Сувға балиқ, ўтқа самандар керак,
Ғамға муҳиб, дардға Ҳайдар керак.

Эйким, эрур қурсоғинг усру заиф,
Борки бу мажлисда дагулсен ҳариф.

Эйки, қўярсен аёғинг йўлда чаб,
Бу йўл эрур боштин-аёқ булажаб.



Қўрқар эсанг, қилма ўзунгга ситам,
Йўқки, бош устинда бўлур ул қадам.

Йўлда турур юз маҳаки имтиҳон,
Заҳми парокандаю ниши ниҳон.

Пулини йўқотган киши ҳикояти

Форсда бир фориси чобуксувор,
Шаҳр ичида қилур эрди гузор.

Фўтасида боғлиқ эди неча сийм,
Фўта била солди йўл узра гирим.

Хулқи фаровон эдию, аммо йўл
Келган изи бирла талай ёнди йўл.

Йўлга чорлаттию урди навид,
Топмайин ул нақдини узди умид.

Дедиким: «Эй қодири парвардигор,
Барчанинг асрори санга ошкор.


Тобмасун ул неча дирамдин насиб
Саййиду, муфтию, фақиру ғариб».

Ул дам учрағанди анго бир фузул
Ким: «Бу кишилар эрур аҳли қабул.

Дунё булар бирла эрур ободон,
Бўлмасун ул тоифадин бошқа жон.

Сен не сабаб бирла бу сўзлар дединг?
Ҳеч нима ул элга раво кўрмадинг».

Деди: «Бу ярмоғин итурган фақир,
Қўй бу насихатни, дагул дилназир.



Саййид олиб хумсқа қилғай ҳисоб,
Муфти эвургай масала беҳисоб.

Токи агар топса фақиру ғариб,
Ғайбдин эрди десалар бу насиб.

Омийи содиқ дили парҳезкор,
Тобса ойтгайким: «Эй парвардигор,

Бизга ҳалол эт, эясига савоб».
Дунёда-ўқ ҳар бирина ўн жавоб.

Харж қилиб эвда яроғи била,
Егай они ўғли ушоқи била».

Мавъиза

Билгил, аё косиби соҳиб аёл
Ким, санга эрликда эранлик ҳалол.

Улки, тузар шаръи била дунёни,
Тенгри ҳабибим деб айтти они.

Ростлиқ устида тарозуни туз,
Ростлиқ асбобини сақла тўкуз.

Эгри озар, тўғри ўзар, эй фалон,
Тузлуқ эт, тангрини кўр дар миён.

Рост керак одамиға эътиқод,
Эгри киши тобмади ҳаргиз мурод.

Арратек эт базл кейин илгари,
Теша бикин йўнма ўз-ўзинг сари.

Бўлма харидор била сахт рўй,
Қилма забунларға қатиқ гуфту гўй.



Яхши-ёмон ким, не керак бир бил,
Шайхдин айруғини тазвир бил.

Ҳар неки сотсанг букун, эй ҳушёр,
Ҳам сенга-ўқ сотқай ани рўзгор.

Ул кишиларким, бу дўкон туттилар,
Судини сармоядин ўксуттилар.

Бўлмағил ўздин ғаниларға ҳасуд,
Ўзгага соғинма зиён, ўзга суд.

Тенгри неким берса ризоманд бўл,
Берганига қониёу хурсанд бўл.

Бўлма ажуз олиб оғир сотқучи,
Унга кебак, сиркага сув қотқучи.

Ҳарким эрур йиғмоқ учун қахтхоҳ,
Вориси мерос олур аввал гувоҳ.

Улки ғани, улки тавонгар эмас,
Қисматидин ортиқу ўксук эмас.

Берган олур, кийгану еган қолур,
Ортуғини душман алина солур.


Соқла амонат била ўртоқ ҳақин,
Ортуқ авжлама дўкон тупроқин.

Хожаки, ортуқси талаб қилса суд,
Моясидин ювгай илик зуд-зуд.

Хожаким, ўртоқлик этар ихтиёр,
Бўлса керак боркашу пардадор.

Улмаса ўртоқлик ичинда фиреҳ,
Боғламаса кишида оғрин гиреҳ.





Одамиға тажриба доя этар,
Ростлиғ эр ўғлина моя этар.

Бўз тўқувчи кампир ва баззоз ҳикояти

Кўфада бир пири ладунний сабақ,
Сайр эта бозорға қўйди аяқ.

Маъни била ганж, вале тангдаст,
Тим ичида кирдию қилди нишаст.

Хожайи баззоз анга рў-барў,
Билгучи савдо ишини мў-бамў.

Оллида ҳар жинсдин ажноси хос,
Ўзгадин ўзгача топиб ихтисос.

Сарф қилиб умр тижорат била,
Қилни ёрар эрди басорат била.

Токи ўшул ҳол ичида бир ажуз,
Бўйи ики қат бўлуб, арқоси кўз.

Бўйю боши раъша била беқарор,
Дам уруши, йўл юруши мурдавор.

Не кўзида нуру не оғзинда сўз,
Дунёсиндин қўйнида бир вусла бўз.

Бўзни бу баззозға бердиким: «Ол!
Ҳарне баҳо бўлса, илигимма сол!»

Кўрди бу баззоз бўзини очиб,
Пургуради бир неча тукук сочиб

Қим: «Момифи сусту йипидур йўғон,
Бўзчи ошуқуб не керак тўқуғон.

Тўнға ярамаски, бўятса киши,
Ювса худ онжоқ эрур онинг иши,

Кўнглаку иштонға чу лойиқ дагул,
Ҳар на баҳо бирла мувофиқ дагул.

Қайси харидорға бўлсун писанд?
Қайда топойин мунга мен бир лаванд?!»

Хожа сўзина қилибон иътимод,
Кесди ажуз ўз нимасиндин умид.

Дедиким: «Эй хожайи соҳибкарам,
Чархи фалак гардишидин ема ғам.

Тулмену, бечораву соҳиб аёл,
Ожизу, мискину пароканда ҳол,

Саъй қилиб бердум ики ҳафта жон,
То сенга келтурдим ани бу замон.

Бир сурук ўғлон ушоқим хору зор,
Йўлға боқиб термуладур интизор.

Ҳарна десанг, тенгрига солдим сени,
Ҳарне баҳо бўлса, узотғил мени».

Газ била ҳам келтуруб ул бўзни кам,
Берди анга хожа бир-икки дирам.

Тортиб аёқ устида турлук малол,
Йиқла-йиқла ўз эвина борди зол.

Билгулади бўзни ул абдоли роҳ,
Кўз учидин ёш тутубон кийнахоҳ.

Келди бўз олмоға биров ногаҳон,
Дедиким: «Эй хожа, равон бўл, равон!

Бўз керак андоқки, катондин фиреҳ,
Бўлмағай андин бу жаҳон ичра беҳ.

Инчка, нозик, доғи ҳамвору пок,
Бўлмасун иплигида ҳеч айбнок».

Хожа не бўз берса харидорина,
Айблар айтур бўзининг борина.

Хожа айттиким: «Узотма сўзунг,
Бўз берайин, кўрмамиш аввал кўзунг

Қим, момуғи пилладин ортуқ зариф.
Йипи катоннинг йипидин ҳам латиф.

Пухтаву ҳамвор тўқулғон бўзи,
Кўрмака арусдин ориғроқ юзи».

Кўрмас экач бўлди харидор лол,
Тонладию қилди баҳосин савол.

Урди баҳосини тенгиздин теранг,
Сотти ўшул бўзни катон бирла тенг.

Пири муҳаққақ кўруб ул турлу ҳол,
Келди сотиқчи қошина бемалол.

Деди: «Бу сандуқ ичида, эй фалон,
Бергил ижозат, қирайин бир замон.

Қим, тиласанг саъй била сарбасар,
Топмағасен дунёда мендин асар.

Зоҳиру ботин била ошуфтамен,
Мўъмин экач кофири нуҳуфтамен.

Мунча савомияғаки қилдим гузор,
Саъй била тобмади нақдим иёр.

Ҳар неча кездим бу улук дунени,
Қутби мукамал сени кўрдум, сени,

Бўзким эрди момуғи худ бесафо,
Йиплиги бетобу ўзи бўриё.

Сенким анга бир нафас эттинг назар,
Бўлди катондин ҳам доғи муътабар.

Ким, момуғи бирла тенг ўлди йипак.
Суфталиғи равшану ҳамвортак».

Лол бўлуб хожайи ошуфта дил,
Қолди хижолат эвида мунфаъил.

Жазб қилиб топти муаммо кушой,
Урди неким ҳосилина пушти пой.

Мавъиза

Эмдики бозор эрур гарму тез,
Суду зиёнида бўл, эй субҳҳез.


Ком била тобсанг доғи бозорни,
Бир йўли куйдурма харидорни.

Хожаки ортуқси тамаъ қилди суд,
Моясидин ювгай илик зуд-зуд.

Эйким, улустин ёшурурсен ҳисоб,
Муҳтасиб уртукли қилур ихтисоб.

Ҳарнаким ўксутсанг олур чоғда тарх,
Арз кунни борчани тенгшар бу чарх.

Ғайб миёнчиси чу ҳозир турур,
Барча тафовутқа иваз текурур.



Улки, берур мевага бу таъму ранг,
Кўрмасу билмасму тарозуда санг?

Улки, берур кўзга бу нашъу намо,
Кўзчига билмасму недур муддао?..

...Арпа экиб, буғдой ўрармен деган,
Кўрмадуқ ошлуқчини буғдой еган.

Туз бўлубон тилни тузуклукка оч,
Тушса дағи теша, емас туз йиғоч.

Одамиға яхши қилиқтур биҳишт,
Етти тамуғдин ямон ул ҳўйи зишт.

Суд кўруб қилма зиёнинг унут,
Судни савдода зиён бирла тут.

Хайр этагина узун тут қўлунг,
Мўру малахтин аяма сарқутунг.

Жомда шарбат нечаким бўлса кам,
Ерга тўкар журъани соҳиб карам.

Ҳар неча торожи хазон кўрса раз,
Ерга тўкар атласу иксунни хаз.

Хуштур эранларга карам давлати,
Ўлса, доғи ўлмас эмиш ҳиммати.

Мавъиза

Улки, саховаттин урур бўлса дам,
Кўргузур эрликда саботи қадам,

Жумлайи мазҳабда сахийдур Вали,
Барча сахийларнинг имоми Али.

Тенгри азалдин бери очмиш бу хон,
Ўнга юзу юзга мингу бирга ўн.

Кимки бир экса, ўзи минг топар,
Барча маойибни саховат ёпар.

Бухл азиз одамини хор этар,
Эл кўзида ит киби мурдор этар.

Улки, тилар хайр учун дастгоҳ,
Сен ани билгилки, эмас хайрихоҳ.

Эмдики кечмас қора пулдин кўнгул,
Ганж тоғи топса сен андин тўнгул.

Бой дагулдур дирами бор эса,
Фақр ғанийдур карами бор эса.

Муфлису озода ғаний моя бўл,
Йўқки, йилонларни йиғиб доя бўл.

Ярим аёқ ошки топарсен насиб,
Яримини берки, есун бир ғариб.


Меъда тамуғиким эрур душманинг,
Қонмағусидур агар ичса қонинг.

Ҳар нимаки тонг тилаки юрт учун,
Ўздин ўғурлаб ўзунга бергу ун.

Сарф қил ортуқсини, сарроф эсанг,
Дурдни соф айла, агар соф эсанг.

Чун қора тупроқтин эрур ногузир.
Танға не атлас, не катон, не ҳарир...

Улки, бу хилъатқа созовор эрур,
Талаб киши Ҳайдари каррор эрур.



Одам атонгонға мурувват керак,
Орифу оми (ға) футувват керак.

Сарвтек озода бўлу росткор,
Ё ўрику олма бикин мевадор.

Нафъ текур барчаға ёмғир бикин,
Ё тенгиз ўртасида жўмдур бикин.

Бордиру бермас, не едурур, не ер,
Ўзи била гўргаму элтур, не дер?!

Эрди Сулаймон бу улус султони,
Будур улус, сўрки Сулаймон қани?

Йиғди Фаридун ҳашаму молу ганж,
Нени олиб борди бажуз дарду ранж?

Гар ўзин онглатмаса бу хонасўз,
Эртагилар демагай эрди буғуз.

Хор қилур эрни бўғузунг ғами,
Шум бўғузунг бўғса, узар одами.

Чаррки, қон бирла тилар гардишин,
Қўймагай эл кўнгли учун ўз ишин.

Гарду губорники сочар ер юзи,
Бир қаро сочининг юзидур ё кўзи.

Сунбули тарким, сочар ул мушки ноб.
Токи не соч рангидин олди хизоб?

Кўрди қаро ерда санамлар юзин,
Наргис ўшал сурмадин очти кўзин.

Кимки нечук йиғди, анингтек қўяр,
Ортиқ ўсурган қусар, итлар тўяр.

Олмоқу бермак била хуштур жаҳон,
Олғину бергинки, бўдур қути жон.

Мавъиза

Мулк эрур дилбару соҳиб жамол,
Эй хуш агар топмаса эрди завол.

Бир неча кун дунёда жон хушлуғи,
Салтанат эрур бу жаҳон хушлуғи.

Хуш кўрунуб эл ичида эътибор,
Коми дилу кавкабаву ихтиёр.

Йиғмоқ учун барча талабгор эрур,
Қўймоғу кетмак иши душвор эрур.

Йиғса бўлур дузд ниҳон бўлмаса,
Дилкаш эрур боғ хазон бўлмаса.

Хуш нимадур, умри бақоси қани?!
Шоҳу гадо бирла вафоси қани?!


Давлату иззат эрур, эй хожа бош,
Оқибатул-амр бузарлар маош.

Гарчи хуш оянда эрур молу жоҳ,
Бўлмаса, эй дўст, маолингда чоҳ.

Кўрмака хуштур бу йигитлик гули,
Келмаса сўнгра қарилик гулгули.

Дунёда ким кулди хуш, эй ҳушёр,
Ким сўнгида йиғламади сад ҳазор.

Қайси кўнгилким нафас урди шод,
Елга совурди кулини тундбод.



Ким ётибон тинч эвинда бир замон,
Ким шабихун урмади ушбу замон.

Тебрагали бу фалаки тундхў,
Тўқтамайин эврүлуду бош қуйу.

Мунча туман қонки тўкар беқиёс,
Тўймадию тўлмади бу етти тос.

* * *

«...Боғла бу вайронадин, эй пир, рахт,
Килма тирикликни ўз-ўзунга сахт».

Пир тағайюр била қилди итоб,
Силкиб, ачиқ устида берди жавоб:

«Бизки бу йўл устида ўткучибиз,
Ўйла келдуку яна кетгучибиз.

Менки раҳм жавфида эрдим чунин,
Не сен эдинг анга, не руҳул-амин.

Ризқ иёси ёзу, кузу ё қиш,
Воситасиз қилди мени парвариш.


Улки, ёнар ўтни гулистон қилур,
Эмди тоғи қиш совуқини билур.

Фақру фано давлатида ул ғани
Қилмади муҳтож сенга токи мани.

Гар тамаъ этсам сенга, сендин батар
Ризқ доминда кезайин дарбадар.

Эй, бу сияҳ ҳол ичида шуҳрабанд,
Ўғри бикин бошдин-аёқ дар каманд.

Ҳар сўнгакнинг бандида юз минг гиреҳ,
Силсилаву банду зиреҳ дар зиреҳ.



Токи ажал келса, нечук қилғосен?
Қой бирини қатъ қила билғосен?»

Келди бу сўз шоҳға беҳад оғир,
Тийра бўлуб дедиким: «Эй тошбағир,

Сенки, қилурсен менга бу сарзаниш,
Сен нечук ўлғайсен агар тушса иш?!»

Пир табассум қилибон урди жўш,
Тўтиси учтию қафас қолди бўш...

Шоҳ бўлуб сўзлаганидин ҳижил,
Қўптию кетти эвина мунфаъил.

Хорун била Баҳлул ҳикояти

Бир кеча Хорун била Баҳлули маст
Бўлди хилофат эвида ҳамнишаст.

Деди халифаким: «Аё, пири роҳ,
Тахт иёси, тожвари бесипоҳ,


Ўзга яланг тутма аёқинг изи,
Ҳайф бу давлатни топар ер юзи.

Сурма қилур арш изинг туфроқин,
Қафш кийю қилма табонингни қин.

Гул юзини қилма тикон бирла неш.
Қафш кийю қилма табонингни реш.»

Пир деди: «Қафшни ким сақласун,
Ким аёғим кафш била боғласун?»

Деди халифа: «Берайин қул сенга,
Сақламага кафшни тобшур анга».



Пир деди: «Эй шоҳи олий нажод,
Қорни очиб не есун ул номурод?»

Деди халифа: «Берайин тўшасин,
Яхши майин қилайин гўшасин».

Сўзлади Баҳлул жавоби фасиҳ:
«Кафш нетур арш юрушлук Масиҳ?»

Улки алойиқни қилибтур талоқ,
Анга тааллуқ била не иттифоқ?

Мунча аломатқа бир кафш учун,
Сурфа қилурмуки элинсам кучун?

Кафшим эрур ушбу ёрилмиш табон,
Хилъатим-уш эски ямоқлиқ чапон.

Тожи хилофат — бу пароканда соч,
Меъда — вазир, ул тоғи пайваста оч.

Олами ашбоҳ менинг кишварим,
Зомири арвоҳ менинг лашкарим.

Тахтгоҳим эски зиёрат боши,
Маснаду фармиш улулар мафраши.

Гайб тажаллиси ҳамоғуши ноз,
Ишқ мураббийси нигоҳдори роз.

Жуъ эвида кашфи ҳақойиқ жалис,
Самт ичида ҳалли дақойиқ анис.

Фақрда ҳамхирқа Масиҳо била,
Жамъ қилиб қатрани дарё била.

Баҳр киби мавжзан ало хамуш,
Ганжтек эгинда вале хок пўш.»

Мақолот

Эр кишига ҳиммат агар бўлса ёр,
Оқибатул-амр муродин топор.

Эр киши эмгакта тетикроқ бўлур,
Шиша неча синса итикроқ бўлур.

Қолмас аёқ остида дурри ятим,
Қиммати ўксурму неча синса сийм?

Тегса бутун лаълдин элга футух,
Синса муфарриҳдуру тафриҳи руҳ.

Ўтқа ёқар анбари сорони шоҳ,
То исидин тоза бўлур боргоҳ.

Куймаса мажлис ичида шамъ шом,
Бўлмас эди меҳрга қойим мақом.

Кимгаким эш бўлмаса пеш уфтод,
Ҳеч киши ҳеч иш била топмас кушод.


Тажрибасиз эрмудур, эй ҳамнафас,
Тажрибадур эрга мураббию бас.

Ҳар ғалат эр ўғлиға бир панд эрур,
Ўз ғалатин билса хирадманд эрур.

Эр керак ўз жазаъсини ёзмаса,
Борса тақи йўлға, ёниб озмаса.

Ғафлат ўлумдур, тақи навмид ўлук,
Ғофилу навмид недур билгулук.

Оқил эсанг бўлғил умид устида,
Суд бил, эй дўст, қасид дастида.



Ҳар неча кунким, фалак этгай ситез,
Қилма забунлар киби азми гурез.

Шуъбадалар ғайба бордур ниҳон,
Бир чоғи бирла кима қолди жаҳон.

Қилма билуклик била кўнглунгни реш
Ким, биладур хору, гулу, нўшу, неш.

То ҳаракат қилди фалак гардиши,
Қолмади жовид ғам ичра киши.

Айни ҳаётеким, эрур ул аён,
Хизр берур зулмат ичинда нишон.

Ҳар ғаму меҳнатки кўрунур газанд,
Яхши кўрар бўлсанг эрур судманд.

Меҳнат эвиндаги жигархорлар,
Фақр йўлиндаги талабгорлар,

Дард йўлунда қўюнгиз устивор,
Сабру таҳаммул қадамин роствор.

Беғалат этмаки будур роҳи рост,
Мен нетайин, токи недур анга хост.

Ҳар неки таҳқиҳ буллубтур менга,
Барчасини бир-бир айттим сенга.

Қобил эсанг, яхши қабул эт нафас,
Мақбулу муқбилға бир ҳарфи бас.

Сўнги сўз

Андаки, бу азм ила йўндум қалам,
Шоҳ дуоси била урдим рақам.

Очтим анинг мадҳина бу яхши фол,
Фотиҳаси хотимаға келди дол.

Бўлди маонида кўнгул нақшбанд,
Жон тили гулбонгни қилди баланд,

Жилва қила бошлади рози нуҳуфт,
Хотирам андеша била бўлди жуфт.

Номайи сарчашмасина тушти жўш,
Булбули маҳбус кўтарди хуруш.

Ганж эшигин очти иноят қўли,
Бошлади тавфиқ ҳидоят йўли.

Ганжнишин орифи соҳиб сарир,
Ганж учининг кунжидин урди сафир.

Ташнасифат бўлдум айёғинда паст,
Журъасидан қилди димоғимни маст.

Бу қаро тупроққа қилиб журъарез,
Лутф била тутти қўлумники, хез!

Турк зуҳуридур очунда бу кун,
Бошла улук йир била туркона ун.


Рост қил оҳанги «Наво»ю «Ҳижоз»,
Туз ётуғон бирла шудурғунни соз.

Турк сурудини тузук бирла туз,
Яхши аёлғу била кўкла кўбуз.

Сўзда менинг таврим эрур дилписанд,
Табъға гулқанд бикин судманд.

Мен битиган хат била йўнғил қалам,
Мен юруған йўл била урғил қадам.

Чиқма изимдинки, эрур жаъда рост,
Йўл юрумак бор эса кўнглунгда хост.



Нақд сенингдурки, сазоворсен,
Ганжни сен соқлаки, бедорсен.

Арсада сенсен бугун, эй шаҳриёр
Ким, сенга бердук баримиз ихтиёр.

Сендин адаб бирла бу бел боғламоқ,
Биздин адаб қондасин соқламоқ.

Сендин аёқ босмоқу биздин нуфус,
Тенгридин илҳому ҳунардин жулус.

Чун назари ғайб ёрутти чироғ,
Партавидин бўлди мунаввар димоғ.

Топти кўнгул кулбаси нуру сафо,
Берди ҳунар тахтина нашъу намо.

Менки, пишурдим бу лазиз ошни,
Шайх Низомийдин олиб чошни.

Шайх Низомий дамидин жон топиб,
Маънисидин ёрлиғу бурҳон топиб.

Қўптим эса, ўпти алимни билиг,
Ганж фишонлиқ била очтим илиг.

Келдим этаклаб гуҳари шоҳвор,
Қилса қабул ўз қўлидин шаҳриёр.

Дунёда чун Ҳайдари соҳиб ҳунар
Ким, жаводи мунча туганмас гуҳар.

Ҳарнеки қозғандиму йиғдим тамом,
Қилдим олиб сийпағучиға ҳаром.

Ошин ичиб ўтини сўндурмангиз,
Суфра бошидин иёсин сурмангиз.

Мол иёсиндин аяманг бир дуо,
Фотиҳа такбир йиборинг манго.

АТОИИ

Ул санамким, су (в) яқосинда паритек ўлтурур,
Ғояти нозуклигиндин сув била ютса бўлур.





«Мавлоно Атойи Балхда бўлур эрди. Исмоил ота фарзандларидиндур, дарвешваш ва хушхулқ мунбасит киши эрди. Туркигўй эрди. Ўз замонида шеъри атрок орасида кўп шуҳрат тутти. Бу матлаъ анингдурким:

*Ул санамким, су(в) яқосинда паритек ўлтурур,
Гояти нозуклигиндин суе била ютса бўлур.*

Қофиясида айбғинаси бор. Аммо Мавлоно кўп туркона айтур эрди. Қофия эҳтиёжига муқайяд эрмас эрди. Қабри Балх навоҳисидадур...»

Алишер Навоий. «Мажолисун нафоис»дан.



ҒАЗАЛЛАР

* * *

Ул санамким, су (в) яқосинда паритек ўлтурур,
Ғояти нозуклигиндин сув била ютса бўлур.
То магарким салсабил обина жавлони қила,
Келди жаннат равзасиндин оби кавсар сори ҳур.
Ул иликким сувдин ориқтур, юмас они суда,
Балки сувни пок бўлсун деб илиги бирла юр.
Эмди билдим рост эрмиш, балки кўрдим кўз била,
Улки дерлар сув қизи гаҳ-гоҳ кўзга кўрунур.
Қошларинг ёсин Атойи кўргали ҳусн ичра тоқ,
Субҳидам меҳробларда сурайи ёсин ўқур.

* * *

Ўлтурур эрди мени ҳижрон, хаёлинг бўлмаса,
Ё умиди давлати субҳи висолинг бўлмаса.

Ою кун зарра муориз бўлғай эрди юзунга:
Муъжизи ҳусну малоҳат зулфу холинг бўлмаса.

Севмагай эрди киши оламда сендин ўзгани,
Гар вафо қилмоқта ошиққа ўсолинг бўлмаса.

Эй, жамолинг хисрави сайёра ҳусн афлокида,
Тенгридин тун-кун тиларменким, заволинг бўлмаса.

Бехабар бўлса малак кўргач сени инсон бикин,
Не ажаб маҳшарда ҳам сўруқ-саволинг бўлмаса.

Одамийлиқдин эмаским, ул паридин айрилиб,
Бу тирикликдин кўнгил гар инфиолинг бўлмаса.

Қийлу қолингдин, Атойи, маърифат тутма умид,
Ул оғиз, белинг хаёли бирла холинг бўлмаса.



* * *

Жамолинг васфини қилдим чаманда,
Қизорди гул уёттин анжуманда.

Таманно қилғали лаълингни кўнглум,
Киши билмас они ким қолди қанда.

Чу жонимдин азиз жонона сенсен,
Керакмас жон манга сенсиз баданда.

Манга ул дунёда жаннат не ҳожат,
Эшигинг тупроғи басдур кафанда.

Солиб борма мени, эй Юсуфи ҳусн,
Букун Яъқубтек байтул-ҳазанда.

Узун сочингдин узмасмен кўнгулни,
Аёғинг қанда бўлса бошим анда.

Тилар эл мансаби олий, ва лекин
Атойи сарви озодингға банда.

* * *

Қон бўлди кўнгул фироқи бирла,
Куйди жоним иштиёқи бирла.

Зулфунг черики жамол мулкин
Олди кўзунг иттифоқи бирла.

Ғунча севунуб тўниға сиғмас,
Ўхшатсам ўқунг башоқи бирла,

Мажлисда чоғирдин эл усурса,
Мен жоми жамоли соқи бирла.

Тўсқу тиламакка аҳдимиз йўқ,
Соғин бори давр аёғи бирла.

Ишқинда қаро бошим оқарди,
Бир бокмади кўз қироқи бирла.

Кўз ўйнатиб ўттилар кўнгулни
Икки қоши жуфту тоқи бирла.

Ошиққа жафо қилинг, ва лекин
Асру дағи йўқ йироқи бирла.

Хўблардин Атойи лутф истар,
Хонларға не иш ясоқи бирла.

* * *

Кўзунгтек фитна йўқ даври қамарда,
Лабингдек таъма йўқ қанду шакарда.

Юзунгда топдим ҳарне тиладим,
Тилаклар туш бўлур оре саҳарда.

Хатинг фикринда кўнглумни мунажжим
Кўрар ҳар лаҳза юз турлук хатарда.

Топилмас насли одамдин сенингдек
Юзи ой, кун туғардин кун ботарда.

Белинг фикру хаёлин боғламоқда,
Тасаввур қилмас эл, илло, камарда.

Кўзунг кўнглум олурга майл қилса,
Турубтур ушмуноқ жон ҳам назарда.

Атойини ўшал бемор кўзлар
Тутубтурлар давосиз дардисарда.

* * *

Гардундин ўтар нолаву зорим кечаларда,
Билмас, нетай, ул моҳ узорим кечаларда.

Заҳра ёғилур дарди фироқинда кўнгулдин,
Оҳейки, чиқар ўқ каби ёрим кечаларда.

Йўқтур ғаму, ранжу, аламу, қайғудин ўзга
Ҳажрингда менинг ҳамдаму ёрим кечаларда.

Оғзи дамидур шому саҳар нуқлу шаробим.
Лаъли ғамидур дафъи хуморим кечаларда.

Ҳижрон черики, баски, урур жонға шабихун.
Дунёни тутар гарду ғуборим кечаларда.

Ёд айласам ул шўхи қароқчи қора кўзни,
Қолмас, нетайин, сабру қарорим кечаларда.

Зулфи ғамидин ўлсам Атойи бикин элга,
Бўлғусидур (ур) ёр мазорим кечаларда.

* * *

Эй бегим, валлоҳ, керакмас танда жон сизсиз манга,
Ҳам ҳаёти Хизру умри жовидон сизсиз манга.
Эл тирик дерлар мени, кўнглумда фикр этсам, вале
Бу тириклик то бўлур юз минг гумон сизсиз манга.
Сиз санамлар хонидурсиз, бандангиз бир энчу қул,
Бўлмасун ушбу улусга хонумон сизсиз манга.
Жаврунгиз меҳру вафодур, дардингиз айни даво,
Филмасал гар ўлтурурсиз меҳрибон сизсиз манга.
Васлингиз умрум гулидур, шавқида мен андалиб,
Ёз фаслинда бўлур вақти хазон сизсиз манга.
Мен бу юз муштоқидурмен, боғу бўстон ким бўлур,

Бўлмасун насрину лола арғувон сизсиз манга.
Мен Атойимен Ҳусайний, ҳусн ичинда сен Ҳасан
Карбалодур равзайи боғи жинон сизсиз манга.

* * *

Эй соҳиби фан, ишва била ноз фанида,
Ғамзанг элидин қолмади жоним баданида,
Етмас мени ғамхориға жузхори фироқинг,
Ҳарнеча гул очилса висолинг чаманида.
Ногаҳ назарим чоҳи занаҳдонинга тушди,
Боғланди кўнгул Юсуфи зулфунг расанида.
Кўюнгдурурмен ҳожати фирдавс эмаским,
Хуштур кишига бўлса муқим ўз ватанида.
Дур тишинг ила лутф талашқон ёзуғиндин,
Пишти сувға ғаввос они баҳри Аданида.
Хўблар йиғилиб ҳусну малоҳат майин ичса,
Мажлис беги сендурсен олар анжуманида.
Бешубҳа малак қилғуси деб қабрина сажда,
Хоки қадаминг бўлса Атойи кафанида.

* * *

Ҳосили умрум туганди ҳасрату қайғу била,
Рўбарў ўтурмадим ул кўзлари жоду била.
Мен нечук ташбиҳ этай ул юзни ою кунгаким,
Нисбати йўқдур тажалли юзининг кўзгу била.
Қоматинг хушдур, вале икки кўзумда яхшироқ,
Сарв чун хушроқ кўринур бўлса оқар сув била.
Кўзлари кўнглум олур, холи қўяр жонимға доғ,
Эй мусулмонлар, нетай ул кофири жоду била.
Неча қон йиғлаб Атойи сўзласа дарди дилин,
Ўткарур ул тош бағирлиқ шевачи кулгу била.

* * *

Кўзумки севди юзунгни чин эътиқоди била,
Кўрар бу мушки Хўтанни сочинг саводи била.

Бўюнгни сарв ўқумоқ элга одат ўлди, вале
Эрам ниҳоли не нисбат бу девча оди била.
Жамол мулкени олдинг вафову меҳринг ила.
Ки мулк боқи бўлур шоҳ адлу доди била.
Муродим ул кўзи айёрадурки бор назари,
Ниҳони ошиқи мискин номурооди била.
Ёзуқсиз ўлди камон абрулар жафосиндин,
Ичинг пиёла сиз-ҳамол Атойи ёди била.

* * *

Жоду кўзунгки, бордур анинг фитна қошида,
Пайваста нозу шева эрур фикри бошида.
Қирпикларинг тегишса таларлар кўнгул эвип.
Толондур, оре, икки черикинг савошида.
Эй бағри тош, кўнглум уйин айлама хароб
Ким, суратунг сизилмиш анинг ичу тошида.
Эшикта итларинг манга миннат қилурлар, оҳ,
Ҳеч кимса бўлмасун кишининг тўну ошида.
Важҳи маош қилғали ул юз назорасин,
Ҳайрондурур халойиқ Атойи маошида.

* * *

Не раво бўлғай буким, меҳроб ичинда ўлтуруб,
Ўлтурадур мен дуочини кўзунг боқиб туруб.
Бир тўя кўрмаймумен деб талъатингни тўлун ой,
Тунглукунда ўлтурур то субҳ мендек телмуруб.
Тишларингдек донане уммон ичинда топмади,
Ҳар нечаким истади мискин садаф оғзи қуруб.
Неча занжир айласам кўнглум уйининг эшигин.
Найлайн қондин келур зулфунг хаёли бош уруб.
Жавҳари руҳийким аслин билмадим аҳли калом,
Банда бир сўз бирла ногаҳ билди оғзингдин сўруб.
Қирпигинг новаклариндин сақланур кўнглум вале
Бир отиб ёзмас нишонин икки айёринг жўруб.
Гояти билмаслигиндин муддаи кофир бўлур,
Гар сужуд айлар Атойи сизга ҳақ нурин кўруб.



* * *

Ҳар замон чиқма хиромон юз уза зулфунг солиб,
Тушмасун ислом ичинда расми зуннори салиб.
Бу лаби жонбахшу бу ҳусну малоҳат сендадур,
Ё сени Юсуф десунлар, ё Масихо, ё Ҳабиб.
Жаннатул-маъвода кўнглум қилмағай сенсиз қарор,
Найласун гул бўлмаса илҳақ чаманда андалиб.
Гар борур бўлсанг мени ўлтурғали, бўлғил равон,
Бори олингда ўлай, ўлгунча сендин айрилиб.
Кес бошимни, ерга сол, ётсун қаро зулфунг бикин,
Гар назар қилсам юзунгдин ўзга юзга қайрилиб.
Дарди ишқинг гар будурким, душти жонимға менинг,
Мен тирилгум йўқтурур беҳуда жон тортар рақиб.
Гарчи эл дерким, Атойи, бермагил ёрингга жон,
Мен нетай бошимға ортуқ жонни жонимдин олиб.

* * *

Сенсиз бу жаҳон айши аламдур манга, эй дўст,
Шодлиғи ҳам меҳнату ғамдур манга, эй дўст.
Лутфу карамингни сен агар мендин аясанг,
Жавру ситаминг лутфу карамдур манга, эй дўст.
Дийдор ила қоний эмас эрдим эса, ҳажринг
Бисёр жафо айлади, камдур манга, эй дўст.
Кўнглум юзини жавр ила чун сендин уюрмон,
Охир неча бу жавру ситамдур манга, эй дўст.
Одамға сени ўхшата билмонки, парисен,
Нортек янгоқинг боғи Ирамдур манга, эй дўст.
Қўй қиссайи Жамшедни жоми илигингдин,
Гар бўлса даме мулкати Жамдур манга, эй дўст.
Оғзингга фидо жонки, табассум қилиб айтур:
«Ҳар лаҳза Атойи не адамдур менга, эй дўст».

* * *

Эй, ой юзунг бандалари бахту саодат,
Ҳуснунг киби меҳрим санга ҳар лаҳза зиёдат.





Гар бўлса санга жавру жафо хўю вазифа,
Бўлди манга ҳам меҳру вафо пешаву одат.
Мен лаъли лабинг даъвисини тарк эта билмон,
Қонимға агар муддаилар берса шаҳодат.
Зулфунгни севубон юзунга сажда қилурмең,
Қилса не ажаб ҳусн элидин бутқа ибодат.
Майхонада лангар солиб ўлтурди Атойи,
То берди санамлар элина дасти иродат.

* * *

Эй, мусҳафи ҳуснунгға менгинг нуқтаси оят,
Ислом элига бўлди юзунг нури ҳидоят.
Сен ҳурмусен, ё малак, эй турфайи даврон,
Не ҳуснунга бор ҳадде ву не лутфунгға ғоят.
Гар ҳусн будурким санга бор, кес бу тилимни,
Юсуф сўзидин қилсам агар зарра ҳикоят.
Зулфунг мададидин қиладур жонға кўзунг қасд,
Чин лашқари кофирға қилур оре ҳимоят.
Ҳар жони равон олами арвоҳқа чиқса,
Қилгай лабинг одамға тирикликни кифоят.
Биз барча ҳавосин бу дам оғзингда кўрарбиз,
Войиз неки Исо дамидин қилди ривоят.
Гар жавр этса, агар лутф қилур шукрунг Атойи,
Чун йўқ турур оллингда анга ҳадди шикоят.

* * *

Юзунгни, эй малоҳат хони, бир оч,
Тўя кўрсун сени бу мустаҳиқ оч.
Нетай, мен ғамзанг илгиндинки ҳардам,
Тегар жонимға кўз кўнглумни олғоч.
Гулистонда чиқор пироханингни,
Саботек ғунча бирла ўйна сумоч.
Бинафша қилди зулфунг бирла даъво,
Эгилди бўйни, елдин кўп еди кож.
Тиларсанким, жаҳон ошуфта бўлғай,





Замоне сунбулунгни гул уза соч.
Қаро сочунг кўнгулга келса, дермен.
Қароримғаки: «Бот бўл, бошинг ол, қоч!»
Атойи севгали оҳу кўзунгни,
Ани сайд этмади ҳеч кўзи қиймоч.

* * *

Эй, мусалсал зулфидин жонимда юз минг печ-печ.
Сўрмасанг ҳардам бу қулни бори сўрғил кеч-кеч.
Баҳс этар эрди мунажжим сифр оғзинг нуқтасин,
Ҳосили мабҳасни сўрдум эрса, айтур: «Ҳеч-ҳеч».
Кулбали кўнглум сари келса ғаминг таъзим этиб,
Дерман, эй ёри қадимий, хайра мақдам кеч-кеч.
Гар тиларсан ҳусн мулкин олсанг икки дунёда,
Ошиқи таҳқиқини тақлидилардин сеч-сеч.
Бу Атойи эртаги мухлис қари қулдур санга,
Не йигитликтурки, андин ёд этарсен кеч-кеч.

* * *

Ҳар хаста дилким, ул юзи тўлун оя боқар,
Тўймас кўзи, куяр тану жони, яна боқар.
Топмас юзи гули киби рангину обдор,
Боғу чаманда ҳар неча боди сабо боқар.
Қўймас назарни тўғри манга тенгсаниб, вале
Уғрин боқарда жон тамурини қиё боқар.
Кўнглумни зулфи силсиласиндин олай десам,
Жонимни олғали қаро кўзи ало боқар.
Ул шаҳсувор бир назар этмай гузар қилур,
Ҳар неча термулиб сўнгидин бу гадо боқар.
Ошиқларинг каминаси кимдур деса, киши
Бисёр фикр этар, вале охир манга боқар.
Таъзим этар Атойиға чу пири майфуруш,
Не ғам агар ҳақорат ила порсо боқар.



* * *

Юзунгдин равзайи ризвон бўлубтур,
Лабингдин чашмайи ҳайвон бўлубтур.
Жамолинг мусҳафининг оятидин
Ҳадиси Юсуфи Қанъон бўлубтур.
Бурун худ бор эди ҳусну жамолинг,
Ва лекин эмди сад чандон бўлубтур.
Азалда журъае томмиш лабингдин,
Букун оти жаҳонда жон бўлубтур.
Хино рангимудур бармоқларингда,
Е ошиқ ўлтурурда қон бўлубтур.
Мудом усрук ётур меҳроб ичинда,
Магар кофир кўзунг тархон бўлубтур.
Қоронғу кечада қиш жубба ичра
Юзунг ою кўзунг чўлпон бўлубтур.
Таолаллоҳ зиҳи шаклу шамоийл
Ки, олам ҳуснина ҳайрон бўлубтур.
Атойи моҳруҳлар орзусинда,
Фалактек асру саргардон бўлубтур.

* * *

Дилбаро, кел, келки шавқунгдин қарорим йўқтурур,
Тоқати ҳажру мажоли интизорим йўқтурур.
Эй масиҳим, мен заифи хаста дилни бир нафас
Сўрмасанг, ўлмактин ўзга кору борим йўқтурур.
Қилча жоним бор, қилай ҳиндуйи зулфунгга фидо,
Чун бу савдода, бегим, молу таворим йўқтурур.
Неча хоки роҳдек кўрсанг рақиблар кўзида,
Ҳақ билур, бир зарра кўнглумда ғуборим йўқтурур.
Итларинг чарлар мени кўргач эшикта, айб эмас
Ким, улардин ўзга мушфиқ дўстдорим йўқтурур.
Эл юзинда боқма, деб ҳар дам юзумга сўйлагил,
Сен билурсен худ бу ишта ихтиёрим йўқтурур.
Ўлди ҳажрингдин Атойи, эй жафочи сангдил,
Демадинг бир кун, менинг ул хокисорим йўқтурур.



* * *

Боқар оҳулайин ҳар ён ўшал икки қаро кўзлар,
Хаданги ғамзасин отмоғ учун гўё қаро кўзлар.
Дилу жон сайд қилмоқта киши кўрмайтурур ҳаргиз,
Мунингдек нозанин қошлар, анингдек дилрабо кўзлар.
Бу ҳусну шеваву шаклу малоҳатни тилаб топмас,
Нечаки нозанинлар ичра ушбу мубтало кўзлар.
Висолинг давлатинда, шукрлиллаҳким, бу кун топтук
Биҳиштеким, қиёмат маҳшаринда порсо кўзлар.
Атойининг хаёлотни маҳолин кўрки, хўбларнинг
Вафосизликларин билгач яна меҳру вафо кўзлар.

* * *

Юзунг то пардадин зоҳир бўлубтур,
Санамлар ҳусн даъвосин қўубтур.
Зиҳи ишрат сенинг усрук кўзунгга
Ки, гулзор ичра хуш мажлис тузубтур.
Шакар оғзинг қошинда лаъл конин
Менгинг ҳиндулари сақлаб турубтур.
Талошмиш ғунча оғзинг бирла торлиқ,
Сабо ўғрина оғзина урубтур,
Ўта чиқти бағирдин тийри ғамзанг,
Вале пайкони жонда ўлтурубдур.
Фироқингнинг магарким жони йўқдур,
Мени сенсиз тирик мундоқ тутубтур.
Атойиға емак, ичмак керакмас
Ки, ҳажринг илгида жондин тўубтур.

* * *

Бу ҳусну малоҳатки бизнинг ёрда бордур,
Хошоки гулу лолаву гулзорда бордур.
Зулфунг кўнгул олур десам, эй жон, ажаб эмас
Қим, юз кўнгул ошуфтаси ҳар торда бордур.
Ҳар бириси бир доғ қўяр жони ҳазинға



Ҳар холки, ул оразу рухсорта бордур.
Ҳарне тиласа аҳли назар ҳусн юзиндин,
Жуз меҳру вафо барчаси ул ёрда бордур.
Не ғам агар ўлса ғаму ҳижрондин Атойи,
Чун меҳри онинг хотири афғорда бордур.

* * *

Ҳар кўнгулки, жон тилар ҳам васли жонон орзулар,
Аҳли ишқ олинда мушрифдурки, иймон орзулар.
Шарбати ичмайтурур соҳиб назарлар жомидин
Қимки, хўблар дардиға дорую дармон орзулар.
Бовужуди лаъли жонбахшу ўшул ҳурилиқо,
Одам эрмас ул кишиким обиҳайвон орзулар.
Чун юзин севди кўнгул, зулфи занахдонин тилар,
Оре, Юсуфни севанлар банду зиндон орзулар.
Бир сен эрмассен ҳавоси бирла хору мубтало,
Эй, Атойи, ул юзи гулни ҳазорон орзулар.

* * *

Дилбар фироқида бу кўнгул ҳастаҳол эрур,
Ҳамрози дарду ҳамдами ранжу малол эрур.
Шаксиз букун ўлармен анинг фурқатиндаким,
Жонсиз киши жаҳонда тирилмак маҳол эрур.
Боғи биҳишту кавсару тўбики, дерлар эл,
Ушшоқ мазхабинда замони висол эрур.
Юсуф юзи, қудуқ зақани бор, сочи расан,
Исо дамию Хизр хат эрни зулол эрур.
Ҳар маърифатки, шайх они «таҳқиқ сўзи» дер,
Билмас мунки, маънийи ул зулфу хол эрур.
Бир қилча ишқ ҳолатидин топмади вуқуф,
Муфтийи мадрасаки; иши қийлу қол эрур.
Ғам кунжида Атойи бикин бўлмайн хароб,
Ганжи висол истамангизким, хаёл эрур.

* * *

Мушкин хатики чашмаи ҳайвон наботидур,
Бир дона жон ангаки тириклик баротидур.
Ул шаҳсувор тиркашининг ўқининг юнги,
Жон қушининг тириклата кескан қанотидур.
Ҳар кимки ичмади лаби оби ҳаётидин,
Бир маййити дурурким, онинг ҳаййи отидур.
Кўнглумни ўзбак ўлжаси қилди қиё боқиб,
Бу хон уруғи қайси улуснинг қиётидур.
Етмасму бир Атойиға, эй ҳусн ила ғаний,
Кўз учидин назарки жамолинг закотидур.

* * *

Эй бегим, ушбу юз дегул, шамс била қамармудур,
Эй бегим, ушбу сўз дегул, шаҳд била шакармудур.
Кўз учидин қиё-қиё шева била боқишларинг,
Жон тамурин қиёр учун тигму ё назармудур.
Боди сабоки келтурур жонға сочинг насимини,
Шаҳри сабонинг элчиси ҳудҳуди хуш хабармудур.
Зулфи муанбарингким ул кўздин учар узун кеча,
Сарви сиҳининг устида зоғу абири тармудур.
Зорию нола кам қилай, ростин айт, эй посбон,
Итларинга бу ноладин ҳар кеча дардисармудур,
Лаъли лабинг хаёлидин бир гузар айлайин дедим,
Жони азиздин вале, одамиға гузармудур.
Сўрсанг Атойи ҳолидин нетти, эй подшоҳи ҳусн,
Лутфу карам гадойиға, тенгри учун, зарармудур.

* * *

Бу элда бордур икки моҳи пайкар,
Бири қанду бириси шаҳду шаккар.
Бирининг орази хуршеди тобон,
Бирининг кўзлари куффори Хайбар.
Бирининг зулфу холи донаву дом,


Бирининг қомати сарву санубар.
Бирининг лаблари ёқути сероб,
Бирининг тишлари покиза гавҳар.
Бирининг ғабғабидур себи сиймин,
Бирининг икки бодоми муқашшар.
Бири султони иқлими малоҳат,
Бири ҳусн элида хоқону қайсар.
Бирининг ғамзаси жарроҳи устод,
Бирининг кирпуги олмос ханжар.
Бирининг икки қошидур янги ой,
Бирининг талъатидур ийди акбар.
Бирига чокару банда Атойи,
Бирига ходиму дойи камтар.

* * *

Эй камоли ҳусн, Юсуфдин жамолинг ёдгор,
Бўлди ҳажрингдин биайниҳ кўзларим Яъқубвор.
Интизорингда агарчи ўртанур жоним, вале
Ўзгаларнинг васлидин хушроқ манга бу интизор.
Бандани ўлтурғали ғамзангға не ташвишдур,
Чунки мен сенсиз тирилгандин ўлубмен шармисор.
Қилсалар маҳшарда эл тақвию тоат бирла фахр,
Мен сенинг ишқинг била қилғумдур ул дам ифтихор.
Тенгридин йўқму умидинг нетти мен маҳрумни,
Ваъдайн васлинг била қилсанг эди уммидвор.
Таънадин жонға нетарсиз севдунг ул кофирни деб,
Бу кўнгулдур, эй мусулмонлар, манга не ихтиёр.
Ҳар замон чиқсанг хиромон, эл кўзи тушса санга.
Ғуссадин ул дам Атойининг магар жони чиқор.

* * *

Не деб тўлун ой юзунг ила ҳусн талошур,
Сен ҳусн иласен чунки қуёшдин доғи машҳур.
Ҳусн ичра қусурин билибон то дами маҳшар,
Ёшунди юзунг хижлатидин жаннат аро ҳур.



Сархушлуғининг айнида юз шеваси бирла,
Уйнарда кўзунг титраса дегай киши махмур.
Жононайи дилдор баса бор ул улуста,
Лекин кўнгул олмоқ, санамо, сизга ярошур.
Икки кўзунг устинда қошинг фитнага фитна,
Сарви қадинг устинда юзунг нуран ало нур.
Йиғлаб юзунгиздин олайн зулф ниқобин,
Гул яхши очилмас кечалар ёғмаса ёмғур.
Хўблар юзида чунки кўрар тенгри жамолин,
Гар сажда қилур сизга, Атойиға раводур.

* * *

Сени бир қомати шамшод ўқурлар,
Ғаминг бирла кўнгулни шод ўқурлар.
Мени рухсору зулфунг зикру фикри,
Халойиқ субҳу шом аврод ўқурлар.
Кўнгуллар қушларин сайд этмак ичра,
Кўзунг шаҳбозини сайёд ўқурлар.
Муҳаббат шаръида хўблар қулини
Ниҳоли сарвтек озод ўқурлар.
Насиме ёр кўйидин топилса,
Сулаймон мулкини барбод ўқурлар.
Даме маҳбубсиз ошиқ ҳаётин,
Агар Хизр эрса бербунёд ўқурлар.
Атойини гадолар ичра мазлум,
Сени шоҳаншаҳи бедод ўқурлар.

* * *

Ким кўрди кўзунг ҳасратида мен киби бемор,
Жон ғамзада бағри тўла қон кўнгли гирифтор.
Ул кунки келиб гашти чаман қилдингу бординг,
Насрин яқосин пора қилиб қолдию гул зор.
Учмоқта юз қатла қиёмат бўлур эрди,
Тўбида агар бўлса бу қомат била рафтор.
Васлинг талаб этмай нетайин тенгри азалдин,

Матлуб яратти сени, мен қулни талабгор.
Ё ишқ балоси манга ё жаври замона,
Ё ёр жафоси манга ё ғуссайи ағёр.
Ёрим кечаларким, май ичиб оқ урармен,
Билмас киши сирримни, магар олими асрор.
Майл этмас Атойи чаману боғ аро сенсиз,
Жаннатни қачон кўзга илар ошиқи дийдор.

* * *

Юз сори бўлди равон икки кўзумдин жўйбор,
Сарви дилжўюм, не бўлди, бир буён қилсанг гузор.
Сен ўшал султони ҳуснесенки, бўстонлар аро
Давлатингдин гул эшигин ел (ёпибон) ел очор.
Бўлди бағрим сув ғамингдин, яхшилик қил, сол суға,
Охир, эй гул хирмани албатта, ҳар эккан ўрор.
Қилди жонимга мени ширин лабинг завқи бале,
Бу масалдурким, киши бол тутса бармоғин ялор.
Давлатингдин кўкка етти барча қулларнинг боши,
Ушбу не толийдур, ойим, бизга етсанг тонг отор.
Оғзингизни ҳар неча сўрдум, тиладим топмадим,
Гўйиё бу сўз ғалатдурким: «тилаганлар топор».
Зулфунгуздин гар Атойи бошқа кўрса не ажаб
Ким, кўрармен бир синоғонни яна икки синор.

* * *

Сочинг чун лайлатул-қадру юзунг чун субҳи содиқтур,
Бу шому субҳунга тун-кун кўнгул жон бирла ошиқтур.
Малоҳат хилъатин хўблар агарчи кийдилар, кўрдук,
Уларга қисқадур, аммо сенинг қаддинға лойиқтур.
Манга сенсиз тирилгандин ўлум юз қатла ортуқроқ,
Бу сўзда, ҳақ билур, кўнглум тилим бирла мувофиқтур.
Санга менсиз не ғам, жоники ментек ошиқинг юз минг,
Вале Узродин айрилмоқ балойи жони Вомиқтур.
Муҳаббат даъвисин қилғон кишининг борча манзилда,

Мухолифлиқни тарк айлаб, мақоми бенаволиқтур.
Бу кун васлингни тарк айлаб, тилар жаннатни
зоҳидлар,
Берурлар насяга нақдин бу не нодон халойиқтур.
Атойи, кеч бу дунёдин, алойиқ таркини қилким,
Салоту савм ошиққа бу кун тарки алойиқтур.

* * *

Сизингтек ҳурваш одам топилмас,
Пари юзлук Масиходам топилмас.
Янгоғингда арақтек қатра-қатра
Гули насрин уза шабнам топилмас.
Муҳиб бисёрдур сизга, валекин
Бизингтек аҳди мустаҳкам топилмас.
Ғанимат тут жамолу ҳусн даврин,
Масалдурким, яна бу дам топилмас.
Вафо қилким, йигитлик бўстони
Ҳамиша тозаву ҳуррам топилмас.
Фироқингда кўнгулга неча боқсам,
Варойи ранжу дарду ғам топилмас.
Атойи худ қилур васлинг таманно,
Вале мискинга мулки-жам топилмас.

* * *

Манга сен бўлмасанг жон ҳожат эрмас,
Биҳишту ҳуру ризвон ҳожат эрмас.
Фироқингда кўзум ёши бор эркан,
Баҳору абри найсон ҳожат эрмас.
Юзунгдин шомлар зулфунгни йиғсанг,
Фуруғи моҳи тобон ҳожат эрмас.
Бўюнг сарву кўзунг наргис, юзунг гул,
Сенинг қошингда бўстон ҳожат эрмас.
Агар гашти лаби дарё қилурсен,
Кўзумга келки, уммон ҳожат эрмас.

Рақиб бирла мусоҳиб қилма бизни,
Қутурғон итга сағбон ҳожат эрмас.
Атойиға бўсағангда ўрун бер,
Саройу қоҳи айвон ҳожат эрмас.

* * *

Дилбаро, лаълинг шароби оби кавсардин латиф,
Қоматинг нахли доғи сарву санубардин латиф.
Сафҳайи ҳуснунг қошинда мунфаил авроқи гул,
Нуқтайи холинг абири мушку анбардин латиф.
Бир нафас оғзингни келтур сўзга ширинлик била,
Ким, келур сўз сўзламаклик шаҳду шаккардин латиф.
Сен латофат суйи бирла юғрулубтурсен тамом,
Ўзгаларнинг ҳусни бўлса зебу зевардин латиф.
Юз уза солсанг тараб мушкин сочингни ноз ила,
Гул уза, бурқаъ солурсен сунбули тардин латиф.
Истадук оламда умре, ғамгусоре топмадуқ,
Ғам кунунда ёру ҳамдам, жому соғардин латиф.
Ҳажридин етса Атойи ноласи кўкка, не айб,
Чун топилмас дунёда ул моҳпайкардин латиф.

* * *

Агар кўнглунг тилар жонимни олмоқ,
Қароқчи кўзларингдин бир қиё боқ.
Жудо бўлғоли мен зулфу юзунгдин,
Кўзумга не қаро кўринди, не оқ.
Фалак айвонина бош индурурму,
Қошинг меҳробининг тоқина муштоқ.
Кўрармен боғи жаннат мевасиндин,
Янгоқинг норини юз қатла беҳроқ.
Мени девона айлаб ишва бирла,
Недур ҳардам парилардэк яшунмоқ.
Агар учмоқ берса тенгри сенсиз,
Дегаймен, бизга етти секкиз учмоқ.
Атойи, сен киму, ул сарв қомат,
Илик етмас, не ҳосил қўлни сунмоқ.

* * *

Эй сабо, келтур ұшал гулгун қабодин ийдлиқ,
Лола юзлуқ, сарв бұйлуқ дилрабодин ийдлиқ.
Чунки зулфунгдин манга етмас, билурмен, тори мўй,
Бори бўйи қил равон боди сабодин ийдлик.
Ийдгаҳқа барча эл элтур намозу рўзасин,
Мен қошинг меҳробина элтай дуодин ийдлиқ.
Кўз тутармен ўқ отиб ёзмас кўзунгдин мунтазир,
Бир ўқ от бағрим (ға), деб, ул икки ёдин ийдлиқ.
Чунки мен Фарҳоддек ўлдум мазоримда букун,
Не осиг ҳалво ұшал ширин лиқодин ийдлиқ.
Мағриб олтун шираси узра кумуш кишти била,
Соқиё, султонға тут оби бақодин ийдлиқ.
Қил закоти фитр оғзингдин Атойига равон
Ким, дариг этмас ғаний ҳаргиз гадодин ийдлиқ.

* * *

Оҳ, ўлтурди фироқ ул гулузоримдин йироқ,
Лола юзлуқ, сарв бұйлуқ тўғри ёримдин йироқ.
Нола қилсам ҳар замон, айб этманг, эй ушшоқким,
Андалиби бенавомен лозазоримдин йироқ.
Ихтиёр эттим ул ойни икки дунёдин вале,
Нетайин, солди фалак ўз ихтиёримдин йироқ.
Саъй этар зоҳид мени жаннатнинг эски боғина,
Мен борурменму юзунгтек навбаҳоримдин йироқ.
Менда ҳам сабру, қарору, ақлу, хуше бор эди,
Не балолиқ ишқ эдиким, солди ёримдин йироқ.
Гар фалак ўлтурса юз қатла мени, ҳеч бок эмас
Бу ўлумдурким, ўлодурмен нигоримдин йироқ.
Кетмагай ўлсам Атойитек бўюнг сарви учун,
То қиёмат сояси раҳмат мазоримдин йироқ.

* * *

Эй, саодат матлаи ул орази моҳинг сенинг,
Ҳусн афлокинда йўқтур мислу ҳамтойинг сенинг.

Каъбайи арбоби ҳожат қошларинг меҳробидур,
Қиблайи аҳли муҳаббат хоки даргоҳинг сенинг.
Бу латофатким, паритек сендадур, эй рашки ҳур,
Гўйиё боғи Ирамдур саҳни хиргоҳинг сенинг.
Гарчи мен туштум жамолингдин ёмон кўзтек йироқ,
Яхшиким бечора кўнглум борди ҳамроҳинг сенинг.
Хоҳ васлинг бирла тиргуз, хоҳ ўлтур хажр ила,
Мен ризо бердим нечукким бўлса дилхоҳинг сенинг.
Ҳожат эрмас ҳазратингда арзи ҳожат айламак,
Чун тажалли кўзгусидир табъи огоҳинг сенинг.
Не ажаб етсанг Атойи бир тун ул ой васлина
Ким, ўтар етти фалакдин ҳар саҳар оҳинг сенинг.

* * *

Севди хўбларни, айирди хонумонимдин кўнгул,
Ўзга не истар менинг бу қилча жонимдин кўнгул.
Оҳ, мен жонимга еттим жавр чекмактин, нетай,
Зарра меҳр узмас ўшул номехрибонимдин кўнгул.
Бу менинг югрук ёшим зоримни элга қилди фош,
Ошкоро қилмади сирри ниҳонимдин кўнгул.
Васли ҳажринг қиссасин бир кун санга шарҳ айлагай,
Чунки воқиғдур менинг яхши-ёмонимдин кўнгул.
Бўлғали безор мендин ой юзунгнунг меҳрида,
Йил кечар, кечмас менинг бир кун гумонимдин кўнгул.
Битисам бўлғай насиҳатномалар юз «Панж ганж»,
Ўзга қилмас Хисрави Ширин даҳонимдин кўнгул.
Жон берур маҳбуб учун ошиқ Атойи, неча сен
Хардам айтурсен: «Айирди хонумонимдин кўнгул».

* * *

Менгларинг мушки Хўтан ё нуқтайи жондур, бегим,
Энгларинг варди Ирам ё боғи ризвондур, бегим.
Журъайи лаълинг суйиндин одамилар жон топар,
Айб эмас сўрмоқ магар ул оби ҳайвондур, бегим.

Ил мени чавгони зулфунг бирла бирдам гўйтек
Ким, фироқинг илгида холим паришондур, бегим.
Бу тириклар сониде тутқон хаёлингдур мени,
Йўқ эса жонсиз тирилмаклик не имкондур, бегим.
Горати ҳижрон элиндин муфлису бечорамен,
Хони васлингдин карам қил, вақти эҳсондур, бегим.
Ҳар неким Юсуф жамолиндин эшиттук сендадур,
Бу Ҳири шаҳри магарким мулки Қанъондур, бегим.
Бу Атойи қулни севдунг, деб мени ёзғурмағил,
Ул нечук этсун, кўнгул бир бошқа султондур, бегим.

* * *

Ҳажрингда, бегим, оҳ дегумдур, дағи ўлгум,
Ёд айлагил, эй шоҳ, дегумдур, дағи ўлгум.
Охир дам агар арза қил иймон, десалар, мен
Иймоним ўшал моҳ дегумдур, дағи ўлгум.
Сўрса малакулмавт:— «Санга ҳур керак?» деб,
Йўқ-йўқ, манга дилхоҳ дегумдур, дағи ўлгум.
Эй хирмани гул дунёда сен боқий бўл, ўлсам
Бўлсун садақанг гоҳ дегумдур, дағи ўлгум.
Жаннатдаким, эл онда бўлур зиндаий жовид,
Сенсиз они ғамгоҳ дегумдур, дағи ўлгум.
Хўблар нечаким тутмасалар вақти васият,
Мендин бўлунг огоҳ дегумдур, дағи ўлгум.
Ишқингда Атойи ўладур, бўлғуси то ҳашр
Руҳи санга ҳамроҳ дегумдур, дағи ўлгум.

* * *

Қилдим ҳавас лабинг уза ширин наботтин,
Юдум иликни кавсару обиҳаёттин.
Оғзингда муъжиз оятин Исо кўруб зиёд,
Биздин қочуб ёшинди кўк ичра уёттин.
Сен ҳусн ила ғанийсену мен мустаҳиқ фақир,
Йилларда бир назар манга охир закоттин.
Ҳажринг чўлинда сувсаб ўлармен, вале не суд,
Ҳар неча кўз ёшим оқар ортуқ Фироттин.

Маҳбуб вусласинда ўқурмен муҳиб сўзи
Қатъи тааллуқ этмагунча коиноттин.
Зинҳор ишқ ишини ўсол тутма, эй кўнгул,
Осони мушкул эрур онинг мушкилоттин.
Чун сифлалар насиби бўлубтур Ҳироту тўн учун,
Кел, хирқа кий, Атойи, равон бўл— Ҳироттин.

* * *

Соқийе, келтур майи гулгунки, хуш дамдур букун,
Олами фархундаи наврўзи оламдур букун.
Накҳати боди сабодин топти ўлганлар ҳаёт,
Ҳаббазо, боди сабо Исийи Марямдур букун.
Қомати гулбун чаманлар саҳнида таъзим учун,
Соқийи гулруҳ бикин сарв олдида хамдур букун.
Ер юзинда гулшану, боғу, баҳору боғча,
Гунбази хазро менгизлик сабзу хуррамдур букун.
Ҳар кишигаким, муяссардур париваш ёр ила
Журъае нўш айламак, ҳошоки одамдур букун.
Кимгаким бўлса сафоли бирла майдин журъае,
Ушбу тўўкуз шишадин кўнгилга не ғамдур букун.
Салсабилу кавсару мойи майин келтурсалар,
Жоми май мажлисда борчадин муқаддамдур букун.
Кел, даме майхонанинг байтул-ҳиромин қил тавоф
Ким, санамлар лаълидин май оби замзамдур букун.
Эй Атойи, бўлма ғофил, бир нафас ҳамдам тила,
Умрни ҳамдам кечурмаклик баса камдур букун.

* * *

Бўлғоли оғзинг Масиҳи ғайб мулкиндин аён,
Хизрнинг оби ҳаёти тортадур зулматда жон.
Гар исиргансанг юз узра зулфи пуртобингни ёп,
Барги гул устинда хуштур чатри сунбул соябон.
Йилда бир қатла кўринур, зарра чиқмас боғдин,
Ўғрилиқ қилғон учун ранги лабингдин арғувон.
Кўр хаёли нозикинким, ўзига ёғлиқ атаб,

Гоҳ оғзингни ўпар, гоҳи илигингни катон.
Эй кўнгул, ул сиймтан васлин қилур бўлсанг ҳавас,
Қил юзунг олтуинини ғам бўтасинда имтиҳон.
Қоматинг сарвин агар шамшод мискин кўрмаса,
Тутмағай эрди уётин бешайи Мозандарон.
Лаълидин бағринг қонин ҳардам, Атойи, сўрмаким,
Чун аримас ҳар нечаким юсалар қон бирла қон.

* * *

Эй сарвиноз, қайси чаман гул узорисен,
Бу шева бирла жону кўнгул ихтиёрисен.
Бу қомату бу юз била фирдавс боғининг
Тўбу ниҳоли бирла гулу лолазорисен.
Умре дурурки сайд бўлибмен камандингга,
Бир сўрмадинг не бўлдики, кимнинг шикорисен.
Даъви қилур муҳаббати ишқингни оламе,
То қайси бахту толийи фархунда ёрисен.
Нозук иликларингга нигор эҳтиёж эмас,
Боштин-аёқ ҳусну латофат нигорисен.
Усрук кўзунг карашмада ҳар лаҳза қон тўкар,
Эй туркийи шергир, не майдон суворисен.
Дурдек, Атойи, халқа бағўши бўлай десанг,
Қил кўз ёшингни ҳардам ул ойнинг нисори сен.

* * *

Манга жавр айлар ул дилбар ҳамиша,
Сучук тилдин ачиқ сўзлар ҳамиша.
Кезиб хуршиди ховар уйдин-уйга,
Юзундин шуълае истар ҳамиша.
Кўзи қошиндин ўқ-ёни кетормас,
Кўнгуллар қушларин овлар ҳамиша.
Насими зулфидин юз рашк элтиб,
Узин ўтқа солур анбар ҳамиша.
Вафосиз сарви қоматлар ғаминдин,
Кўнгул япроқдайин тебрар ҳамиша.

Ажабтур, ўзлари севган кишини,
Жафо бирла синар хўблар ҳамиша.
Атойи шеъридин лаззат қилуб касб,
Ушал лаб васфида шаккар ҳамиша.

* * *

Жоним садақа ул кўзи бемор санамға,
Боштин уюруб гисуларин солса қадамға.
Қаъба ҳарами деб эшиги сайди бўлубмен,
Қофир кўзи не деб ўқ отар сайди ҳарамға.
Мим оғзи била зулфу қади лом-алифдин,
Эй вой, нетай, хаста кўнгул қолди аламға.
Мен жавр ила сиздин юз ўюргумму ва лекин,
Ҳади керак охир севарим жавру ситамға.
Бу дамки латофат улусин ҳусн ила олдинг,
Лутф айлаки, етмас киши албатта бу дамға.
Холу хатингиз меҳрини жон лавҳина ёздим,
Ул дамки азал котиби эл сунди қаламға.
Кел, сўр бир оғиз хаста Атойини бегимким,
Лаълинг ғами бирла борадур мулки адамға.

* * *

Нечаким дилбар мени куйдурди ҳижрон норидин,
Ҳошалиллаҳким, шикоят қилсам онинг соридин.
Ишқ Мисринда Азиз ўлмас Зулайҳотек киши,
Кечмайин Юсуф учун номусу нангу оридин.
Кўзларинг гар тўкса қоним, жон анга бўлсун фидо
Ким, жафо айни вафодур ёрға севган ёридин.
Мен нетай боғи биҳишту қасри хулду ҳурни,
Чун манга бирдам висолинг яхшироқтур боридин.
Ошиқ эрмас ул муҳаввиским, тилар зар бирла васл,
Ошиқ улдурким, висолинг нақдин истар зоридин.
То сабо зулфунг насимин Чин элинда ёйғоли,
Мушк савдоси кесилди шаҳри Чин атторидин.

Гар Атойидин муҳаббатнинг нишонин истасанг,
Кирпигинг ўқин чиқорғай сийнайи афгоридин.

* * *

Эй, азалдин ҳамнафас дардинг била жони ҳазин,
Ҳожат эрмастур санга арз айламай кўнглум ғамин.
Қуфру иймон оятининг шарҳини, соҳиб назар,
Кўзларинг оқу қаросинда кўрар айнул-яқин.
Нозу шева бирла ҳўблар дунёда кўптур, вале
Йўқ сенингтеқ шеваси пурфитна, нози нозанин,
Хаста кўнглум қошларинг ёсина қурбон бўлгали,
Кўзларинг ҳар гўшадин жон қасдиға қилди камин.
Беқарор эрсам фироқинг дардидин,

айб этмаким,

Мен заифи нотавондин сабр қилмоқлик ҳамин.
Эмдиким лаълинг хаёли бирла усрукмен мудом,
Бода гар обиҳаёт ўлса, керакмас баъдазин.
«Ёр ғамин тарк эт, Атойи!» дерсен, эй носих, вале
Тарк этарму одами ҳаргиз қадимий ҳамдамин.

* * *

Сипехри ҳусн ичинда моҳ сен-сен,
Замона ҳўблариға шоҳ сен-сен.
Табассум қилса лаълинг, жон бағишлар,
Магар Исийи руҳуллоҳ сен-сен.
Агар ҳуру пари бўлса керакмас,
Манга, эй жон, бу кун дилҳоҳ сен-сен.
Бу оқ эвда қаро кўзлар баче бор,
Ва лекин фитнайи хиргоҳ сен-сен.
Тириклик ҳосили, эй ёр дарди,
Гар ўлсам анда ҳам ҳамроҳ сен-сен.
Кўнгул дардиға бир дармон қил эмди,
Чу жоним дардидин огоҳ сен-сен.
Атойи ул юзи гул ҳасратинда,
Тикан бағринда, ранги коҳ сен-сен.

* * *

Эй хур, ажаб руҳи мусаввар етилибсен,
Жон олғучи бир одами пайкар етилибсен.
Бу оразу, зулфу, қаду, қоматки сенингдур,
Рашки суману, сунбулу, аръар етилибсен.
Эмди кишида ақлу хирад қолғуси йўқтур,
Бу таврки сен фитначи дилбар етилибсен.
Тўби йиғочи эски йиғочдур туман иллик,
Ухшотмон ониким санга, навбар етилибсен.
Ғам тоғида Фарҳод бикин жон берайинким,
Ширин лаб ила маъдани шаккар етилибсен.
Зулфунг черигин юзга солиб икки тарафтин,
Жон ғоратиға кофири Хайбар етилибсен.
Оламда ситамкаш йўқ эди мисли Атойи,
Сен(ки) анга лойиқ не ситамгар етилибсен.

* * *

Бўюнг нахлики рашк элтур баче сарви равон андин,
Дариғ этмас менинг кўнглум тану жону равон андин.
Чаманда кўзларим баски юзунг шавқинида қон йиғлар,
Бўлур ҳар субҳда рангин гулу ҳам арғувон андин.
Эшикта тўкма қонимни, йироқ сол, итларинг ичсун
Ки, ногаҳ бўлмасун олуда пок ул остон андин.
Вафо қилмасмусанг ғамгин кўнгулга лутф этиб гаҳ-гаҳ,
Не бўлғай ваъдае қилсангки бўлғай шодмон андин.
Жамолинг равзасин воиз битиб васф айласун алҳақ,
Эрур бир мухтасар гулшан биҳишти жовидон андин.
Сабо, юз аҳли дил кўнгли ўшал зулф ичра боғлиқтур,
Неча густоҳлик бирла ўтарсен ҳар замон андин.
Утарда кўз учидин бир Атойи бирла савдо қил,
Чун, эй ҳусн элининг моҳи, санга йўқтур зиён андин.

* * *

Сени мен онгламадим, бевафо эмиштуксен,
Кўнгулга офату жонга бало эмиштуксен.

Бу мунча жонлар олиб, тўймадинг халойиқдин,
Эй ҳусни бой, не кўзи қаро эмиштуксен.
Азалда не гунаҳ эттинг, кўнгулки, хўблардин
Бу мунча меҳнату ғамға сазо эмиштуксен.
Гаҳеки босса аёгин юзумга, ноз ила дер:
«Аёгим оғриди, не бўриё эмиштуксен!»
Юзига кўп тика боқсам манга кулуб айтур:
«Атойи, не кўзи тўймас гадо эмиштуксен!»

* * *

Эй, менглари мушку энги лола, кўзи оҳу,
Зулфунг ғамида тутти кўнгулни қаро қайғу.
Эй вой, қачон шоми фироқинг тонги отқай
Ким, бўлди манга ушбу ёруқ дунё қоронғу.
Кўнглим киму тўлғошмоқ илондек сочинга, оҳ,
Не суд қилур эмди, чу билмай едим оғу.
Баҳс этса шакарнай лабингиз бирла сўроли,
Оғзинг била торлиқ толошур писта не ёрғу.
Гар домани васли сори қўл сунсанг Атойи,
Бағрингни су айла доғи жонингдин илик ю(в).

* * *

Менгиз ё равзайи ризвонмидур бу?
Оғиз ё ғунчайи хандонмидур бу?
Қароқчи кўзларин ким кўрса айтур:
«Ажаб айёри Туркистонмидур бу?»
Чиқар ҳар лаҳза юз минг шева бирла,
Малойик хўйлуқ инсонмидур бу?
Жаҳонни тутти Юсуфдек жамоли,
Малоҳат Мисрида султонмудур бу?
Хатким, сафха гул узра кўрунур,
Ғубору хатму ё райхонмудур бу?
Мудаввар ғўйи симин ё занахдон,
Муанбар зулф ё чавгонмудур бу?
Атойини кўруб, кўйинда айтур:
«Ҳамул мискини саргардонмудур бу?»

* * *

Сўзунгдек шаккар, оғзингдек сутуда
Адамдин келгони йўқтур вужуда.
Лабинг обиҳаёти узра, ёраб,
Бинафша аксидур ё мушки суда.
Хатинг таҳрир этарда котиби ҳусн,
Менинг оҳим ўтиндин олди дуда.
Кўзинг кирпик ўқин отмоқ тиларда,
Йўлуқтум мен қони тўлғон қапуда.
Жамолинг каъбасинда фарз бўлди,
Қошинг меҳробида келмак сужуда.
Уларким, сизни меҳри оз дерлар,
Мени дерлар вафода озмуда.
Атойи бағрини кўнглию кўзи
Тутарлар гоҳ ўтта, гоҳ сувда.

* * *

Сабо, агар гузар этсанг ҳабиб ҳазратида,
Бу хаста ҳолини арз эт табиб ҳазратида.
Рақиб таъна қилур бизни бенасиб дебон,
Жафоси бизга не етмас насиб ҳазратида.
Қарорсун ушбу менинг толиғимки, ҳасрат ила
Бошим оқардию бўлмон қариб ҳазратида.
Ҳарими каъбада итга ҳаромдур кирмак,
Не мунча маҳрам ўлубтур рақиб ҳазратида.
Ниқоб олурда юзунгдин, Атойини келтур
Ки, гул очилса керак андалиб ҳазратида.

* * *

Нечаким кездим висолинг орзусинда, оҳ-оҳ,
Топмадим васлингға бирдам мен ёмон гумроҳ роҳ.
Фурқатинг ичрур манга бағрим қонин май ўрнида,
Айш ила ичган кечаларни соғинсам гоҳ-гоҳ.
Тотқоли лаъли лабингдин шаккарин жон тўтиси,

Ҳар замон тотирғониб дер, қанда бўлса «тоҳ-тоҳ!»
Сен агар рух кўрсатур бўлсанг бисоти ҳусн аро,
Ўзга ҳўбларға дегайлар харзамон эл «шоҳ-шоҳ!»
Ул ҳилолий қошларинға ўхшатай деб ўзини,
Бадр ўзин, кўргил, не ерга еткурур ҳар моҳ-моҳ.
Сен рақибнинг итлигин кўрким, кўраолмай келур,
Гар кўруб сориг юзумни айтур эрсанг «коҳ-коҳ»
Эй Атойи, гар кўзунг Яъқуб янглиғ кўрмаса,
Енма ул Юсуф йўлиндин, десалар минг «чоҳ-чоҳ».

* * *

Ёраб, ул оразмидур, ё лола аръар устина,
Ё шақойиқ баргидур сарви санубар устина.
Юз уза солсанг тараб мушкин сочингни, энгларинг
Ёсминдурким тушубтур сунбули тар устина.
Лаъли серобингиз узра бу зумуррад сабзалар
Тўтийи гўё қўнубтур қанду шаккар устина.
Кўзларинг етмасмуди жонимни ғорат қилғоли,
Бирсари ҳиндуйи холинг келди кофар устина.
Ҳусн ганжидур юзунг гисуларинг соқлар ани,
Ваҳ, не афсунлаб борай ул икки аждар устина.
Кирпингин жарроҳина борса жароҳатлиқ кўнгул,
Марҳаме бермас, урур ништарни ништар устина.
Гарчи булбулдур Атойи ҳусни васфинда, вале
Қуш учурмас ул парипайкар ситамгар устина.

* * *

Гарчиким кўздин солибсен журми амдодин мени,
Кўз учиндин бори манъ этма тамошодин мени.
Ҳар кеча то субҳдам зулфунг хаёли уйқуға
Бир нафас қўймас ғаму ташвишу савдодин мени.
Бўсағангда кўк тирар эрди бошим лутфунг била
Ерга чолдинг шишадек айвони минодин мени.
Бўлди дарё кўз ёшим ҳажрингда бир васлинг сари,
Ғайри лутфунг ким кечургай ушбу дарёдин мени.

Дунокун бир файласуфи оқиле кўрган киши,
Илғайолмайдур букун Мажнуни шайлодин мени.
Кўзларингдек баски туттум гўша узлат қофида,
Фарқ эта олмайдурурлар зарра анқодин мени.
Бўлса жаннатда Атойи сенсизин, қилғай фиғон,
Солдилар дўзаҳқа деб фирдавси аълодин мени.

* * *

Кўнгул олдинг, бегим, ёшурмоғинг не?
Жафони ҳаддидан ошурмоғинг не?
Рақибларға қилур лаълинг табассум,
Қонимни ғуссадин тошурмоғинг не?
Кўнгул шишасида меҳринг майидур,
Жафо бирла анга тош урмоғинг не?
Юрурда енг била оғзингни тутма,
Нимаким йўқтурур, ёшурмоғинг не?
Атойи ерга ел зулфин тегурмас,
Қаро ерга сенинг бош урмоғинг не?

* * *

Ҳажрингда ғаму ҳасрат куйдурди баса бизни,
Фарёдки ёд этмас фарёдрасе бизни.
Яъқуб бикин бўлдук ғам кулбасида маҳзун,
Эй Юсуфи Исодам, сўр бир нафасе бизни.
То боғлади бўйнушни ул зулфи қаро боғи,
Кўз ёшида фарқ айлар ҳардам Арасе бизни.
Қўймас сучук уйқуга оғзинг қошида холинг,
Ҳеч уйқуга қўйғайму андоқ магасе бизни.
Сўз баҳрида чун дурлар ғавс эттук Атойидек,
Гар кўрмаса эл не ғам миқдори хасе бизни.

* * *

Ҳар тунки қилсам ул бўбаки фитна ёдини,
Юрман ёшимдин икки кўзумнинг саводини.

Бўлсун ҳаром кўнглума дарду муҳаббатинг,
Жаврунгдин ўзга агар қилсам эътиқодини.
Зулфунг хаёли бўлғоли бошимга соябон,
Илмон кўзумга тожи сари Кайқубодини.
Васл истасанг кўнгул йўлида хоки роҳ бўл
Ким, аҳли диллар онда топибтур муродини.
Эй подшоҳи мулки малоҳат, худой учун,
Бир лутф этиб Атойини мазлум додини.

* * *

Эй, менинг қасдимга қўйғон зулфтек қаттолни,
Неча саргардон тутарсен мен паришон ҳолни.
Бир қиё боқмоқ била юз минг кўнгул сайдинг бўлур,
Эй қаро кўз, кимдин ўграндинг бу мунча олни.
Кўзларим дарёсидин ҳардам хаёлинг кечкали,
Қирпигимнинг ҳаслариндин боғламишмен солни.
Қанди лаълингнинг наботин кўргали жон тўтиси,
Йиғмади парвоздин бир лаҳза парру болни.
Кўзга илмас молу мулку дунёнинг озодае,
Ким ичар маҳбуб элиндин жоми моло-молни.
Ишқ рамзидин агар бир қилча фаҳм этса фақиҳ,
Тарк этар эрди қамуқ фатвою қийлу қолни.
Улгали етти Атойи қул фироқинг илгидин,
Бир даме охир, не бўлди, сўр бегим аҳволни.

* * *

Унутти бир йўли ул ёри бевафо бизни,
Фироқи дарди била қилди мубтало бизни.
Муродим икки жаҳонда будурки, гаҳ-гаҳи
Ўтарда кўз учидин қилса марҳабо бизни.
Муҳаббатингда кўнгул чунки бўлди ўқтек рост,
Айирма эмди ўзунгдин, эй қоши ё, бизни.
Чу қисмати азалийдир шароби ноб ичмак,
Не мунча ёзгурадур шайхи порсо бизни.
Рақиб жонини тандин жудо-жудо қилсун,
Айирди зулм ила маҳбубдин жудо бизни.

Киши жаҳонда ризо бирла тарки жон этмас,
Магарки сендан айирғай, бегим, қазо бизни.
Итинг Атойиға тунлар ачиғланиб айтур:
«Сучук уюқлағоли қўйғил, эй гадо, бизни!»

* * *

Жаҳондин телба кўнглумнинг бор эрди хуш табарроси,
Узун андешага солди, нетай, зулфунг таманноси.
Агар учмоқ боғинда муяссар бўлмаса васлинг,
Манга дўзах эрур, валлоҳ, анинг фирдавси аълоси.
Бу не юздур, бу не кўздур, бу не ширин-шакар сўздур
Ки, йўқтур Руму Чину Миср элинда мислу ҳамтоси.
Киши кўрмайдурур ҳаргиз кўзунг сайёдитек хуний
Ки, кетмас қошидин бирдам анинг ул турфа ўқ-ёси.
Агар кўк тўн кийиб чиқсанг хиромон, эй юзи ойим,
Бўлур ул дам равон сориқ юзумдин Нил дарёси.
Йиғиб Чин лашкари солса мағулونا кўзунг юзга,
Чиғотой бирла ўзбакни олур торожу яғмоси.
Атойи, хослиқ даъво қилурсен, яхшилар сиррин
Кўнгулда соқлаким, асру ёмондур ом ғавғоси.

* * *

Эй, сочинг занжирининг аҳли хирад девонаси,
Қиссайи «Лайлию Мажнун» камтарин афсонаси.
Ер била ҳамвор бўлди сели ҳижрон илгидин,
Ганжи ҳуснунг орзусинда бу кўнгул вайронаси.
Қўп киши даъво қилур шамъи жамолинг меҳрини,
Йўқ яна мендек бор бир ичқуяр парвонаси.
Ишрату шоди била гулзор ичинда ўлтирур,
Ҳиндуйи соҳиб саодатдур ўшал менг донаси.
Ошнолиқ даъвисин собит қилур ишқинг била
Кимки, ақлу ҳушдин мутлақ бўлур бегонаси.
Бодайи ҳуснунг била мағрур бўлма асруким,
Оқибат ғам шарбатни ичур фалак паймонаси.
Хорлиқ ҳаддин ошибтур, илтифот эт гаҳ-гаҳе,
Эй, Атойининг азизроқ жонидин жононаси.

* * *

Кўргали сен кўзлари сайёра, юзи моҳни,
Ҳар саҳар етти фалактин ўтқарурмен оҳни.
Шаҳсувори ҳусн сенсен, мен йўлунгда хоки раҳ,
Лутф этиб ердин кўтар бирдам бу хоқи роҳни.
Эй кўнгул, гар чиқса жонинг шавқида, оздур ҳануз,
Сен гадоға ким деди, сев, деб анингдек шоҳни.
Анбари соро не ҳожат, нофайи тотор ҳам,
Чун муаттар қилди зулфунг хаймаву хиргоҳни.
Қаҳрабо қилдим юзумни рашк элиндин кўргали,
Йўл юурда домайи покингда барги коҳни.
Жаннати аъло кўнгулдин чиқти хулду қасру ҳур,
То сенинг кўюнгда қилдим жою манзилгоҳни,
Бу Атойидек гадое кўрмадук ҳиммат баланд
Ким, сенинг сарви қадингдин қилди «шайъанлиллоҳ»ни.

* * *

Икки лаълина қачонким дарж этар ёқутини,
Чашмайи ҳайвон ичинда кўргузур жон қутини.
Ҳурлар кавсар шаробин ичмагайлар равзада,
Лабларинг жоми майининг топсалар сарқутини.
Чоҳи Бобилтек қилиб ғам гўшасин соҳир кўзунг,
Шева бирла мубтало қилди кўнгул Хорутини.
Хизрнинг суйин яшурди шаккар оғзинг шарбати,
Сабзайи лаъли лабинг ҳам сабз хат Ёқутини.
Ўлгали етти Атойти ул қаду қомат учун,
Қилғасиз сарву санубардин анинг тобутини.

* * *

Боғи биҳишт равзайи ҳуснунг кинояти,
Обиҳаёт шаккари лаълинг ривояти.
Васлингдур улки, жондур анга қиймату баҳо,
Ҳуснунгдур улки, йўқтур анинг ҳадду ғояти.

Хусн элининг суюрғолини чун улоштилар,
Бўлди сеники ҳар бири кўнглум вилояти.
Лаълингга сийм алиф киби бормоқни келтуруб,
Дерсенки, нуқтадур, бале, хаттинг ниҳояти.
Солмон назарни ўзга санамлар жамолина,
Бўлди манга чу гўшайи чашминг инояти.
То подшоҳ бўлғоли сен ҳусн Мисрида,
Афсона бўлди Юсуфи Қанъон ҳикояти.
Сўфий Атойи ҳолатини ўтканур, вале,
Ишқ ишидур кишига азалдин ҳидояти.

* * *

Эй, қўйғучи кўнулга ғами ишқ доғини,
Зулфунг мушавваш айлади жоним димоғини.
Боқсун бўюнгни тўби ниҳолин кўрай деган,
Кўрсун юзунгни орзулағон равза боғини.
«Нунул-қалам» рамузини қошингдин онглағон,
Илмас кўзига нуқтача юз Қоф тоғини.
Маҳзи равону руҳ туруб қадду қоматинг,
Ҳар неча синчилар киши боштин аёғини.
Толпинди ҳар тараф била қушдек кўнгил, вале
Жон бўйнидин айирмади зулфунг тузоғини.
Ичсун майи муфарраҳи гулранги ғамзудойи,
Бу даврда ким истаса хотир фароғини.
Сочи бикин, Атойи, бошинг қўй аёғина,
Ёнсун десанг қошингда саодат чароғини.

* * *

Эй бегим, ийд ўлди, кел, бир лаҳза сайрон қилғали,
Ийдгаҳ халқин менингдек жумла ҳайрон қилғали.
Барча қурбонлиқ қилурлар, ийд учун, мен хаста дил
Келтурубтурмен санга жонимни қурбон қилғали.
Боғламайдур ҳусн элинда тоқи меъмори азал,
Қошларингдек то бинойи тўққуз айвон қилғали.



Хотиримдин қилди ғорат дину дунё фикрини,
То хаёлингни кўнгул мулкинда султон қилғали.
Сарв бўйлуқларға йўқтур эътиқодим, рости,
Ул сочи мушкин Хито чин ваёда ялғон қилғали.
Ёз фаслидур вале мен ёр васлиндин йироқ,
Не юзим бирла бораймен гашти бўстон қилғали.
Гўйдек бўлди Атойи ҳар тараф саргаштаҳол,
Ул санамлар шаҳсувори азми чавгон қилғали.

* * *

Эй, лаблари шаҳду шакару Миср наботи,
Юсуф киби ширин ҳаракату саканоти.
Чун ҳусну жамолинг тиламай сен садақангдин,
Етмасму гадоларға бирор ҳусн закоти.
Сўзларда кўруб лаълинг дер сайрафийи ҳусн:
«Бу лаълда бор хосияти обиҳаёти».
Уммону муҳиту Шату Жайхун тенгизини
Ешурди фироқингда кўзум ёши Фироти.
Ҳар лаҳза қилур сажда Атойи бўсағанга,
Чун улдур онинг каъбасию ҳам арафоти.

* * *

Куяр жоним, нетай, дилхоҳ унутти,
Кўнгул аҳволидин огоҳ унутти.
Фалакка етса оҳим, не ажабким,
Мени ул зуҳра кўзлук моҳ унутти.
Қани бир мушфиқеким ёд берса,
Гадойи мухлисин ул шоҳ унутти,
Бу қулға бор экан бисёр лутфи,
Не камлик бўлдиким, ногоҳ унутти.
Не йўлсиз келди мендинким, мунунгдек
Азалдин жон ила ҳамроҳ унутти.
Фироқингда манга тасбиҳ бўлди
Бу сўзким: «Оҳ, унутти, (оҳ) унутти!..»



Атойи, хайма ур мулки адамда,
Чу сени ул бути хиргоҳ унутти.

* * *

Ало, эй хусну хулқу лутф бойи,
Фалак султони ой юзунг гадойи.
Сочингдур анбари жаннат, ани мен
Хато қилдим дедим мушки Хитойи.
Букун султони мулки ҳусн сенсен,
Далили давлат уш зулфунг хумойи.
Хаёли холингиздин холи эрмас,
Замоне бу кўнгул хилватсаройи.
Юзунга бўлғали қул банда янглиқ,
Муборакдур ҳамиша байрам ойи.
Мени бир бўрёву шишайи май,
Бор, эй зоҳид, сену зуҳди риейи!
Ясат шамшоди наврасдин жаноза,
Бўюнг шавқинда жон берса Атойи.

* * *

Кел, эй дилбарки, бўстон вақти бўлди,
Гул очилди, гулистон вақти бўлди.
Қилай нола, боқиб гулдек юзунгга,
Чу булбулларға афғон вақти бўлди.
Гулу булбул бикин гулбунлар ичра,
Нишоту айши пинҳон вақти бўлди.
Уқуб гул бахтини мажлисда ҳардам,
Бўлуб сархуш, гул афшон вақти бўлди.
Туруб маҳбуб олдида муҳибқа,
Чу гул чоки гирибон вақти бўлди.
Муғаннийларға булбуллар бикин зор,
Хазорон навъ алҳон вақти бўлди.
Бу дамким гул қилур булбулга алтоф,
Атойиға ҳам эҳсон вақти бўлди.

* * *

Эй орази шамсу қамарим, нетти, не бўлди?
Ве, тишлари дурру гуҳарим, нетти, не бўлди?
Кўнглум куяриндин санга мен панд берурмен,
Эй марҳами жону жигарим, нетти, не бўлди?
Сен бор экан ўзга кишига, гар назар этсам,
Чиқсун бу менинг дийдаларим, нетти, не бўлди?
Гаҳ жавр ила ўлтур мени, гаҳ ноз ила, сендин,
Ҳаққоки менинг йўқ гузарим, нетти, не бўлди?
Эй лўъбати ширин, сени Фарҳод менгизлик,
Оламға ёйилди севарим, нетти, не бўлди?
Бир зарра сучук сўзни Атойидин аярсен,
Э лаблари шаҳду шакарим, нетти, не бўлди?

* * *

Юзунгдин гар йироқ солсам назарни,
Нетармен кўзда бу нури басарни.
Лабингни қанда кўрмишким, уёттин
Ешурди банд ичинда найшакарни.
Сени хуршед ўқуғондин ажабтур
Қи, султон бирла тенг дер дарбадарни.
Ғариб эрур гадони сўрмоқ, эй шоҳ,
Сўрарлар жумла олам муътабарни.
Бўюн сунсам ғамингга, айб эмаским,
Забун айлар муҳаббат шери нарни.
Рақибу зоҳид оҳимдин куярлар,
Бале, ўт куйдурур ҳар хушку тарни.
Атойи севди жондин қоматингни,
Севар ҳақ бийм йўлида ростларни.

* * *

Кўнгулни олғали зулфунг каманди,
Паришон бўлди ғамдин банд-банди.



Неча дафъи хумор этмас, кўрунгим,
Лаби лаълингдадур маъжуни қанди.
Мулойимдур бўюнг мадҳин ўқурда
Мақоми «Рост» оҳангги баланди.
Манга дармон ҳамин бас буки дерлар,
Сенингдек марҳами жон дардманди.
Не нисбат сарвға қаддинг биланким,
Эрур ул боғбонларнинг лаванди.
Ангаким, ишқ ҳоли бўлди ғолиб,
Асар қилмас насиҳатгўй панди.
Атойи шеърининг лутфини билса,
«Латофатнома»дин кечгай Хўжандий.

САИИД АҲМАД



Қўнгулда гарчи ҳажринг доғи бордур,
Валекин, васл умиди доғи бордур.





«Сайид Аҳмад Мирзо салим табъ ва пок зеҳн киши эрди. Хили машҳур назмлари бор. Ҳам ғазал, ҳам маснавий, ҳам туркий, ҳам форсий ғазал таврида девони бор. Ва маснавий таврида «Латофатнома» анингдур. Бу туркча матлаъи яхши воқеъ бўлубтурким:

*Сайд этти фироқинг мени мурғи саҳарийдек,
Қил одамилиқ, қилма ниҳон юзни паридек.*

Бу форсий матлаъи ҳам анингдурким:

*Маҳам гар пеш аз ин пинҳон бимонад,
Ажаб, гар бедилонро жон бимонад...»*

Алишер Навоий. «Мажолисун нафоис»дан.



ТААШШУҚНОМА

Достондан парчалар

Китоб сабаби

Тушумда бир кеча кўрдум саҳаргоҳ
Ки, Мажнун бирла бўлдум йўлда ҳамроҳ.

Менга дедиким: Эй шўрида аҳвол,
Чиқар боштин такаббур, қилма эҳмол.

Ки ошиқлар мақоми Қарбалодур,
Кишиким, бўлди ошиқ, мубталодур.

Чу сен ҳам мубтало бўлмишсен охир,
Жафодин гул бикин сўлмишсен охир.

Бу йўлда қўй сару сомон, адам бўл,
Агар васл истасанг, собит қадам бўл.

Тахайюл бирла назм эт бир ҳикоят,
Валинеъмат қошинда қил ривоят.

Ҳикоятким, «Таашшуқнома» бўлғай,
Улуғлар қошида аллома бўлғай.

Иккинчи номасин айтур

Нигоро, олди кўнглум юзунг оли,
Қилодур қасди жон ҳам кўзунг оли.

Отиб ғамза ўқин пайваста қошинг,
Юрагим қон қилур пайваста қошинг.

Жамолинг шамъинким ёндурусен,
Қамуқ оламни ўтқа ёндурусен.

Энгингда менгларинг мушки Хитодур,
Қаро зулфунг сари бормоқ хатодур.

Қуёштур оразинг ё Муштаридур
Қи, жон бирла жаҳони муштаридур.

Висолинг завқин истаб, эй дилором,
Тан ичра топмади мискин дил ором.

Қўнгул қушини ишқинг қилди шунқор,
Бу ғамдин муддаилар бўлди шунқор.

Қарашма қилмоқ ичра қил ёрарсен,
Неким жонимға қилсанг, қил, ёрарсен.

Анингким, ол юзинда холи бўлғай,
Қачон фитна қилурдин холи бўлғай.

Айтсалар сенга: «Ғамзангдин ўқ от»,
Ани ўзгага отма, бизга-ўқ от.

Турубтурмен ўқунгнунг қаршусина,
Отар бўлсанг, тутармен қаршу сийна.

Чу тортармен ҳамиша ҳажр борин,
Сенга айтай кўнгулда ҳарне борин.

Билурсенким, қулунгдурмен камина,
Қарам қил, боқмағил қулнунг камина.

Тўкар ҳар дам фироқинг дийда қони,
Менингдек бир дағи ғамдида қони?

Қўнгулда гарчи ҳажринг доғи бордур,
Валеким, васл умиди доғи бордур.

Нечаким ғамдамен, эй қадди шамшод,
Бўлурман ҳар қачон кўрсам сени шод.

Тараххум бу гадоға қилғин охир,
Йўқ эрса, ўлгуси қайғудин охир.

Улодур Сайди Аҳмад, қил яроғин,
Анинг бори бир ишига яроғин.

Эшитгил бу ғазални чун ироқий,
Ажам созин тузуб, айтай «Ироқи».

Ғазал

Вафо боринда, эй шўхи суманбар,
Жафо кўп қилма охир, эй санавбар.

Латофат бирла нозуклук ичинда
Белингдур сочу сочинг мушку анбар.

Агар оҳ урсам, оҳим шуъласидин
Эзилгай Қоф, эригай кўҳи Хайбар.

Кўнгулнунг лавҳида ишқинг сифотин
Битибтурлар азалдин ўқур азбар.

Унутмайдур баён Сайди, суюнур,
Неча жавру жафо кўп қилса дилбар.

Сўзнинг хулосаси

Кел, эй соқи, кетургил бодаву жом,
Ичоли май ба ёди Аҳмади Жом.

Майеким, руҳ андин маст бўлғай,
Муҳаббат кўйида сармаст бўлғай.

Хуморимизни ул майдин ёзоли,
Мудом ичмаганин не деб ёзоли.

Билурсенким, жаҳоннинг йўқ бақоси,
Бақоси йўқ жаҳонға не боқоси.

Таҳаммул яхши иштур пеша қилмоқ,
Тахайюл бирла ҳам андеша қилмоқ.

Олтинчи номасин айтур

Аё, ҳусну малоҳат ичра фохир,
Не бўлдиким, унуттинг бизни охир.

Сочингдур лайлатул-қадру юзунг ой,
Бўюнг тўбию ҳуснунг жаннаторой.

Сенинг ишқинг бало бўлғайму, эй дўст?
Бало десам, раво бўлғайму, эй дўст?

Ёвуз кўзлар юзунгдин дур бўлсун,
Жамолингдин жаҳон маъмур бўлсун.

Тишингнинг васфини ҳар хом билмас,
Гуҳарнинг қадрини чун ом билмас.

Кулар гул, кўрса чеҳранг шодлиқтин,
Суюнур сарв ҳам озодлиқдин.


Қиёмингдин қиёмат қўпқусидур,
Ўтурсанг, фитна ҳам ўлтурғусидур.

Ярошур ноз ила сизга ўтурмоқ,
Кўнгуллар хирманиға ҳам ўт урмоқ.

Юзунгдур наргису гулдур янгоқинг,
Магар оби муаллақдур сақоқинг.

Иликингдур яди байзо нишони
Ки, бордур ҳақ таолодин нишони.

Мунаввардур юзунгдин барча офоқ,
Муаттардур сочинг исидин учмоқ.



Жафо оз қилсангиз, не бўлғай, эй жон,
Билурсизким, вафосиздур бу даврон.

Очунда қулсизин султон хуш эрмас,
Нечукким, дарди бедармон хуш эрмас.

Сулаймонсен, шаҳо, мен бир қоринча,
Дуогўймен сенга то жон боринча.

Фироқинг зулмидин дод истарам, дод,
Рақибинг дастидин фарёд-фарёд.

Эшиткил, айтайин кўнглум ниёзин,
Қўбуз қўбсаб, тузуб «Ушшоқ» созин.

Ғазал

Иноят чоғидур, эй ёр, эй ёр
Ки, кўп қилди жафо ағёр-ағёр.

Езуқсиз тўкмагил қонимни охир,
Билурсенким, эмас хунхор-хунхор.

Бўлур ўз хижлатидин ҳайрат олиб,
Кўруб ҳуснунгни дар гулзор, гул зор.

Бўлур мушкин нафаснинг ҳасратиндин,
Қачон бўлғуси ҳар аттор-аттор.

Аё, Сайдий, санамлар машрабиндин
Тамаъ тутма вафо зинҳор-зинҳор.

Сўзнинг хулосаси

Кел, эй соқи, кетур жоми пур аз май
Ки, ғамларни кўнгуллардин қилур тай.

Ичоли ул бути айёр бирла,
Қароқлари қароқчи ёр бирла.

Ки кечти бевафо бу умр елтек,
Боришали анинг бирла бу элтек.

Тахаммул яхши иштур пеша қилмоқ,
Тахайюл бирла ҳам андеша қилмоқ.

Еттинчи номасин айтур

Аё, жоду қароқлиқ, ишва пардоз,
Қилур зулфунг сори жон қуши парвоз.

Жамолингдин мунаввардур чароғим,
Юзунг оллида ўлмактур яроғим.

Қуёш ҳуснунг кўруб, эй моҳи тобон,
Хижолат топтию бўлди ярақон.

Қачонким лаълингиз бўлса шакарханд,
Набот ирнинг қошинда сув бўлур қанд.

Дудоғинг чун эрур ширинтар аз жон,
Киши дегайму они «оби ҳайвон».

Шаҳо, пайваста қошинг қиблагоҳи
Эрур жону кўнгулнинг саждагоҳи.

Қошинг чун ёю кирпукларинг ўқтур,
Карашманг худ базе элни тузубтур.

Фироқингдин кўнгул девона бўлди,
Очунда ушбу сўз афсона бўлди.

Тилармен туну кун субҳи висолинг,
Кўзумдин лаҳзае кетмас хаёлинг.

Кўнгулдин дарду меҳнат бори кетмас,
Этокингга иликим чунки етмас.



Менга сенсиз керакмас танда жоним,
Чу сенсен мунису жону жаҳоним.

Малаксен, ё пари, ё ҳур, ё нур
Ки, олам барча сендин бўлди маъмур.

Камина чокаринг қуллуқчасидур,
Азизу, қайсару, ҳоқону, фағфур.

Кўнгул меҳрингни сақлар жон ичинда,
Сенингдек жон қани даврон ичинда?

Қамуқ олам сенинг бирла хуш, эй жон
Ки, сенсиздур тириклик нохуш, эй жон.

Салотинлар қачонким бўлса пайдо,
Мубоҳ ўлур гадоларға тамошо.

Ижозат бўлса, эй султони хўбон,
Ўқуйин бу ғазални дар «Сифоҳон».

Ғазал

Бегим, сўзким, сочинг васфинда борди,
Ривоят қилғучилар қилни ёрди.

Энгингни кўрди ёқут, аз хижолат
Гаҳе сарғордию гоҳи қизорди.

Қилур эрди ўзини мушк таъриф,
Менгингни кўрдию, юзи қарорди.

Эшитти чун ақиқ ирнинг сифотин,
Ўзиндин яхшилиқ отин кеторди.

Қабул қилсанг не бўлғай кўнглум, эй жон,
Бу мискин келмаку бормоқтин орди.



Анинг бирла мени кўргаймусен тенг?
Сўнгаким ушбу ҳасратдин қоворди.

«Кўрунма кўзга,— дединг,— ўлтурурмен»,
Қошингдин кетмади Сайдий, қошорди.

Сўзнинг хулосаси

Кел, эй соқи, кетургил май (суроҳий)
Ки, қолмас дунёда ҳеч киши боқи.

Билурсенким, кечар айём охир,
Ўзунгни қилмағил бадном охир.

Таҳаммул яхши ишдур пеша қилмоқ,
Тахайюл бирла ҳам андеша қилмоқ...

ГАДОИИ

Севар жоним, бегим, хоним, умидим,
Азизим, дилбарим, бизни унутма.



«Мавлоно Гадий туркигўйдур. Бобур Мирзо замонда шеъри шуҳрат тутти, бир наъви айтур ва унинг машҳур матлаъларидин бири будурким:

*Оҳким, девона кўнглум мубтало бўлди яна,
Бу кўнгулнинг илкидин жонға бало бўлди яна.*

Мавлононинг ёши тўқсондин ўтубдур. Бу матлаъ анингдурким:

*Дилбаро, сенсиз тириклик бир балойи жон эмиш
Ким, ани дарди қошида юз ўлум ҳайрон эмиш».*

Алишер Навоий. «Мажолисун нафоис»дан.



ҒАЗАЛЛАР

Оҳким, девона кўнглум мубтало бўлди яна,
Бу кўнгулнунг илкидин жонга бало бўлди яна.

Дўсттин ойирди бу чархи жафо густар яна,
Эй дариғо, ҳожати душман раво бўлди яна.

Неча бўлсун, соқие, охир ғубори хотирим,
Тут майи софийки, ҳангоми сафо бўлди яна.

Хушдурур, оё пари пайкар била гулгаштким,
Бўстон боғи Эрамтек дилкушо бўлди яна.

Оқ эвиндин қўймас эрдинг чиққали, эй шум рақиб,
Шукрлиллаҳ, бориким, юзунг қаро бўлди яна.

Чини зулфиндин дам урмоғлиқ не нисбат, эй абир,
Бу киноят бори сендин, бас, хато бўлди яна.

Шод бўлғил, эй Гадоким, мавсуми наврўздин,
Гулбуни уммид бобаргу наво бўлди яна.

* * *

Эй, жамолинг ҳусн ичинда мазҳари зоти худо,
Хатм эрур сизга малоҳат, аҳсаноллоҳул-уло.

Наҳли қаддинг бирла ширинлик талошур найшакар,
Бу ачиқдин банди-бандини керак қилсам жудо.

Чини зулфунгдин дам урди ўзига мағрур ўлуб,
Ложарам бўлди қарориб дам-бадам мушки Хито.

Ҳазратингдин бир оғиз сўрмоқ тилар хаста кўнгул,
Эмди қанд ирнинг они ширин керак қилса адо.

Қошу кўзунгдин шикоят қилсам, айтур кирпугунг:
«Айб эмастур, бир-бир устинда келур келса бало».



Ибтилоий ҳажру ғурбатға бўюнсундум, нетай,
Қилса бўлмас чора, чун бўлгон қазоға жуз ризо.

Ҳоли зоримға назар қилгин закоти ҳусн учун,
Лутфу эҳсон кўрса султондин, не бўлғай бир Гадо.

* * *

Мултафит бўлмас бу кўнглум сендин, эй жон, ўзгага,
Эй ҳабибим, сен боринда бори не сон ўзгага.

Сен бикин руҳи мужассам бор экач, эй кўркабой,
Лофи ҳусн урмоқлик эрур асру товон ўзгага.

Ё илоҳо, сендин айру чиқсун уш дийдаларим,
Гар назарни солсам, эй султони хўбон, ўзгага.

Ҳеч раво эрмас бу, эй кофир, мусулмонлар аро
Ким, сен ўлтургайсену анвойи бўҳтон ўзгага.

Ғояти саҳву қусури табъдин бўлғай, бегим,
Сен боринда бу Гадо гар бўлса қурбон ўзгага.

* * *

Ой юзунгдур мазҳари ҳусники дерлар дунёда,
Кимда бори(дур) сенингдек шўҳи дилбар дунёда.

Бас ажойиб ишвачи маккорайи сенким, букун
Кўрк иқлими сенга бўлди мусаххар дунёда.

Шарбати лаълинг ҳадисини эшитмиш(дур) магар
Ким, мунунгтек бўлди қосид шаҳду шаккар дунёда.

Талъатинг моҳиятин гар ногаҳ идрок айласа,
Ўзга юз кўрсатмагай хуршиди анвар дунёда.

Топмади, ҳар нечаким сайр айлади сайёр ақл,
Сен бикин бир раҳмсиз шўҳи ситамгар дунёда.

Ул тааддиким қилур зулфунг хаёли кўнглума,
Шаҳри ислом ичра қилмас ҳеч кофар дунёда.

Ҳар нечаким ёру ҳамдам топқасен, аммо яқин
Топмағунгдур мен Гадодек ёри ғамхўр дунёда.

* * *

Бути сийминбарим, бизни унутма,
Дудоқи шаккарим, бизни унутма.

Фалакка етти оҳимнинг тутуни,
Аё маҳпайкарим, бизни унутма.

Чу торож айладинг жону кўнгулни,
Кўзи ғоратгарим, бизни унутма.

Севар жоним, бегим, хоним, умидим,
Азизим, дилбарим, бизни унутма.

Гадо қонин жафо бирла чу тўктунг,
Қароқи кофарим, бизни унутма.

* * *

Ё раб, мени ул сарви хиромондин айирма,
Ул кўзлари наргис, гули хандондин айирма.

Бу бахти паришонға, аё кавкаби толеъ,
Раҳм айла, доғи ул (гули) хандондин айирма.

Эй чархи ситамгар, мени саргаштани, зинҳор
Раҳм айла, дағи ул маҳи тобондин айирма.

Бу бандаға ҳар жавру жафойики қилурсен,
Қилғин, вале ул хисрави хўбондин айирма.

Гар хаста Гадо қонина ноҳақ кирар ўлсанг,
Жониндин айирғил, вале жонондин айирма.

* * *

Кўргамен, ё раб, яноким нусрату иқбол ила,
Ёндошиб ўлтурсам ул ҳури пари тимсол ила.

Ваҳ, қачон бўлғайким, ул шўхи жафочи бир яна
Жонға еткургай мени юз фитналик ашкол ила.

Ҳам тараҳҳум қилгай эрди нечаким бераҳм эрур,
Кўргай эрди гар мени ул сиймтан бу ҳол ила.

Ул оғиздин бизга ҳар соат бу аччиқ сўзлари
Ҳанзалидур ҳосилан мамзуж қилғон бол ила.

Зулфу қаддингнинг хаёли кўзум узра, эй пари,
Шохи сунбулдур тенг улғоғон ниҳоли тол ила.

Ишқингиздин (дур) жаҳон ичра мубоҳотим, бегим,
Ўзгалар фахри гар ўлса мулку жоҳу мол ила.

Гамзаси раҳм этмайин ҳар дам Гадо қонин тўкар,
Эй мусулмонлар, нетай ул кофири қаттол ила.

* * *

Эй, сенинг ширин дудоқинг орзуйи жон менга,
Сенсизин, валлоҳ, керакмас умри жовидон менга.

Зойиъ эрмиш умрким сенсиз кечурдум муддате,
Яъламуллоҳ, ул ҳаёт эрур бори товон менга.

Сен магар алтоф этиб ўз қулларимдур дегасен,
Итларингнинг хайлида йўқса, бегим, не сон менга.

Жонуми қурбон қилай, бошимни пойандоз ҳам,
Гар қадам ранжа қилиб, бир келгасен меҳмон менга.

Жони ширин гар нисори хоки пойинг бўлмаса,
Бас, недур тан ичра [бир] дардисари бу жон менга.

Тушкали бери хаёли юзу зулфунг кўнглума,
Субҳу шом аврод бўлди нолаву афгон менга.

Мен Гадоға сен магар лутфу иноят қилғасен,
Васл инъомини йўқса не ҳад, эй султон, менга.

* * *

Бўлғали кўнглум гирифтори сари зулфи дуто,
Айшдин бегона бўлдум, дарду ғамға ошно.

Қилмағумдур то абад қатъи назар, гар қилғасен
Бевафолиғ тиғи бирла (банд) бандимдин жудо.

Ҳар саҳаргаҳ шум рақибинг илида жони ҳазин
Нечаким оҳ урса айтур, бу ғаму дарду бало.

Нуҳ тўфониндин ошти кўзларимнинг сели, оҳ,
То не ерга етгусидур оқибат бу можаро.

Давлати дийдоридин, ё рабки, маҳрум ўлғамен,
Бовужуди дарди ишқинг гар тилар бўлсам даво.

Ҳуш табибесенким, эрур ошиқи дилхастаға
Хоки пойинг нўшдору эшикинг доруш-шифо.

Ҳар ғамеким, келса дилбар соридин, айтур Гадо:
«Чун азизимнинг ғамисен, хайра мақдам, марҳабо».

* * *

Гар қабулиятқа қобил тушса жон, жоним санга,
Жонума миннат, фидо бўлсун, бегим, жоним санга.

Ҳар киши кўнглундагин охир даминда фош этар,
Арза қилғум мен дағи ҳолимни, султоним, санга.

Ғофил ўлма кўзларимнинг ёшидинким, ногаҳон
Мавж урубон етмасун ногаҳ бу тўфоним санга.

Лаъли серобингдин узсам гар тамаъни, то абад
Сувдек ич, ўлсун ҳалолнинг бир овуч қоним санга.

Ҳусн ганжидурсену кўнглум бузулгон гўшае,
Шукрим, тушти қабул уш ганжу вайроним санга.

Мустадом ўлсун камоли ҳусну жоҳингким, букун
Меҳру маҳ ҳайрон эрур, эй кўзи чўлпоним, санга.

Нечаким чекдим сочинг янглиғ паришон ҳоллиқ,
Сўрмадинг бирким: «Не бўлди, нетти, дархоним, санга».

* * *

Бу кўнгул кўргач юзунгда донайи анбар ғариб,
Тушти зулфунг домина бечорайи музтар ғариб.

Мунтаҳодур ой юзунг қошинда ул чўлпон кўзунг
Қим, қуёш ёнинда эрур матлайи ахтар ғариб.


Сунбулунгни очибон кўрсам юзунг, манъ этмаким,
Кўрунур ялдо тунунда ахтари ховар ғариб.

Хуш ярошур ул набот ирнинг уза мушкин хатинг
Қим, кўрунур оби ҳайвон узра нилуфар ғариб.

Ғурбат ичра поймол этти Гадони дарди ёр,
Эй мусулмонлар, илоҳо, тушмасун кофар ғариб.

* * *

Ул зулол ирнинг менга жон дорусидур, ё ҳабиб,
Хаста кўнглум дардина, валлоҳки, сендурсен табиб.



Қайси бир меҳнатни тадбир айласун мискин кўнгул,
Ёр фироқи, ё фалакнинг жаври, ё (сен)тек рақиб.

Васлинга етгай бу жон, ё зор ўлтургай фироқ,
Водийи ишқингга тушгум ҳар не бўлса, ё насиб.

Қилча жоним сунбулунгнунг қайдидин ҳеч чиқмади,
Ул саводи аъзам ичра нетти ул мискин ғариб.

Жон ичинда матлайи охир замондур, ҳосилан
Шеваву ашкол ила ҳар гаҳки боқса қайрилиб.

Сунбулунгдин бу димоғи жон муаттар қилғали,
Топмади ўзга жаҳонда анбари ашҳабда тийб.

Дам баҳуд қилмай фироқингда, бегим, нетсун Гадо,
Расм эрур сомитлик, айрилса чу гулдин андалиб.

* * *

Сарв қатимизга бир гузар эттинг, ажаб-ажаб,
Ногаҳ кўз учидин назар эттинг, ажаб-ажаб.

Юз кўрсотиб гунаш киби буржи камолдин,
Шоми фироқуми саҳар эттинг, ажаб-ажаб.

Ул ғунча васлидин менга, эй боди атрсо,
Алтоф этиб не хуш хабар эттинг, ажаб-ажаб.

Ҳажринг қаронғусида гирифтор экоч кўнгул,
Кўнглум эвини пур шарар эттинг, ажаб-ажаб.

Хулқи карим бирла вафо одатин тутуб,
Жаврунг тариқасин дигар эттинг, ажаб-ажаб.

Ул тош бағирлу кўнглина охир ниёз ила,
Эй оҳи субҳидам, асар эттинг, ажаб-ажаб.

Мунча такаббурунг била, эй хусн элина шоҳ,
Бир кун Гадо била басар эттинг, ажаб-ажаб.

* * *

Лабингдек оби ҳайвон, ҳай, не нисбат,
Тишингтек оби ҳайвон¹ ҳай, не нисбат.

Қуёшга яъни нисбат қилмиш ўлсам
Сени, эй шоҳи хўбон, ҳай, не нисбат.

Саҳи сарви қадинг бирла тенг ўлғай
Ниҳоли боғи ризвон, ҳай, не нисбат.

Бу кўнглум ишқида, ҳошоки бўлғай
Жафо бирла пушаймон, ҳай, не нисбат.

Лабингдур хаста кўнглумнинг давоси,
Бу дарда ўзга дармон, ҳай, не нисбат.

Маозаллаҳки, ширинлиқ талашқай
Набот ирнинг била жон, ҳай, не нисбат.

Гадо кўнглинда, тор оғзингдин ўзга,
Топилғай зарра армон, ҳай, не нисбат.

* * *

Мундайн васлинг кетурди тун кеча пайт сабуқ,
Мақдамидин топди жон юз минг туман барги футуҳ.

Ой юзунг васфинда не тақриб эрур сўз сўзламак
Қим, қуёш моҳиятини ҳожат эрмастур шуруҳ.

¹ «дурри маржон» бўлиши керак.

Сунбулунг тутқунча, не жавру жафоким чекмадим,
Сабри Айюб эттим, аммо топтим охир умри Нуҳ.

Зарра армон қолмағай ўлсам, тирилсам дунёда,
Бир кеча гар даст берса васлинг, эй жон, то сабуҳ.

Сендин айру бир замон мушкил тирик қолғай Гадо,
Чун анга доим зулол ирнингдин эрур қути руҳ.

* * *

Яна бегонасен, бори нечукдур?
Вафодин ёнасен, бори нечукдур?

Қилиб шарт аввалу охир пушаймон,
Сўзунгдин тонасен, бори нечукдур?

Вафо худ йўқ, вале жавру жафоға
Басе мардонасен, бори нечукдур?

Рақиблардин ҳаросон эрдинг аввал,
Яна бегонасен, бори нечукдур?

Гадони шунча ақлу фаҳми бирла,
Дединг: «Девонасен», бори нечукдур?

* * *

Кўзунгким дам-бадам юз минг туман турлук қирон
айлар,
Қомуқ зарроти оламини ўзитек нотавон айлар.

Магар топқай нишони ногаҳон лаълингнинг оллинда,
Кўзум ёш элчисин ҳар дамда юз сори равон айлар.

Ажаб айёри пурфандур сенинг жоду қароқингким,
Замоне юз кўнгул берур, замоне қасди жон айлар.

Менинг бу ўтлуқ оҳимдин фалакнинг бағри сув бўлди,
Демассен бориким, бу не фарёду (не) фиғон айлар.

Мунаввар талъатинг, эй жон, ниқоби зулф аросинда
Қуёшдурким, ўзига мушки тардин соябон айлар.

Қўзунг ғар бир қиё боқса, халойиқни қирар ғамзанг,
Мусулмонликдин эрмас буки, ноҳақ мунча қон айлар.

Қўзунг ул қоши ёсиндин қачонким ўқ отар бўлса,
Қомуқ хокилариндин бу Гадони — ўқ нишон айлар.

* * *

Қўнглум олиб сақламассен, ёр мундоқму бўлур,
Эй кўзи кофир, сочи зуннор, мундоқму бўлур?

Ул тор оғзинг ҳар қачонким ноз ила сўз бошласа,
Бир балодур ҳосилан, гуфтор мундоқму бўлур?

Бу юруш бирла қиёматлар қўпординг дунёда,
Эй пари юзлук бегим, рафтор мундоқму бўлур?

Ўз хатосиндин агар лоф урса зулфунг бирла мушк,
Чин эмастур бу хато, тотор мундоқму бўлур?

Бир сучук сўз бирла ўлтурдунг Гадони оқибат,
Эй жафочи шўхи ширинкор, мундоқму бўлур?

* * *

Эй сочлари сунбул, юзи гул, бўйи санавбар,
Ширин дудоқинг қулларидур шаҳд ила шаккар.

Бу хаста кўнгул холина ҳеч марҳаматинг йўқ,
Фикринг недур, эй ғамзаси жоду, кўзи кофар.

Аҳдеки кўнгул зулфунг ила боғлади, жоним,
Валлоҳки, дигар бўлғуси йўқ то дами маҳшар.

Сарчашмайи ҳайвон чу тор оғзинг дурур, эй жон,
Беҳуда эмиш ул талаби Хизру Скандар.

То кўрди сени маснади кўрк узра яроқлиқ,
Қул бўлди сенга рағбат ила хисрави ховар.

Эй хаста кўнгул, чора недур, чунки азалдин
Дарду ғам эмиш жони ҳазинингга муқаддар.

Қимдин тиласун хаста Гадо хусн закотин,
Сенсен чу букун кишвари ҳусн ичра тавонгар.

* * *

Лабинг бирла шакарбори не дайду,
Сўзунг бирла дурарбори не дайду.

Не истиҳқоҳ ила бўлди муориз
Юзунг бирла қамар бори не дайду.

Мусалсал анбарин зулфунг қошинда
Қарориб мушки тар бори не дайду.

Қуёш тенг тутмиш ўзин ой юзунгга,
Ўшул бепою сар бори не дайду.

Кўзунгга ўхшатур ўзини наргис,
Ҳаёсиз бебасар бори не дайду.

Белинг рамзина етмас ақлу идрок,
Бу маънидин камар бори не дайду.

Рақиб айтур: «Гадо ўлтургулуктур»,
Фузули бежигар бори не дайду.

* * *

Эй, жамолинг партавиндин мунфаил шамсу қамар,
Кўзларингнинг фитнасиндин оламе пур шўру шар.

Эй дарифоким, дудоқинг ҳасратиндин қолмади
Бу тани бемор ичинда заррае жондин асар.

Тенгрилик учун, менинг бу хаста кўнглум ҳолина,
Лутф этиб қилсанг не бўлғай кўз учиндин бир назар.

Ҳиндуви зулфунг: «Мени кофир дединг»,— деб
Чин эмасму, эй кўзи куффори Хайбардин батар?
тўлғонур,

Ҳар қачон ирнинг рамузиндин сўрар бўлса кўнгул,
Ноз ила ғамзанг хаёли айтур: «Они ким топар?»

Авалло ўз жонидин мендек илик ювса керак
Ул қони тўлғонки, сентек офати жонни севар.

Оқибат мискин Гадо юз ҳасрату андуҳ ила
Ул тор оғзинг шавқидин бўлди адам, сўз мухтасар.

* * *

Ҳар нечаким фурқат оғуси мени зор ўлтурур,
Жони ширин дармиёндур, чунки дилдор ўлтурур.

«Мўъжизи Исо каломингнинг баёнидур» деди,
Эй мусулмонлар, мени ул лутфи гуфтор ўлтурур.

Жаври ёру ғуссайи даврон на битмаским, анга
Бир сари таъну маломат бирла ағёр ўлтурур.

Бахту толиъ кўр, таолаллоҳ, қазодинким манга,
Ёр агар раҳм этса ногаҳ, чархи ғаддор ўлтурур.

Эй ёронлар, кимга айтай мен бу сўзниким, мени
Бевафолардек ўшул ёри вафодор ўлтурур.

Давлати васлингни бир кун топқай эрдим сабр ила,
Найлайнким, саъй этиб ҳижрон мени зор ўлтурур.

Лутф этиб мискин Гадони чун ўзи қилди азиз,
Бас не бўлдимки, яна мундоқ ани хор ўлтурур.

* * *

Эй, жароҳатлиқ кўнгул дардина марҳам дарди ёр,
Вей, азалдин то абад жонимға маҳрам дарди ёр.

Ишқ дарди заррайи гар кам бўлур, жоним чиқар,
Ё илоҳо, то қиёмат бўлмасун кам дарди ёр.

Топмадим ҳаргиз футуҳо ғайрдин бу дунёда,
Гар биров охир ярар бўлса менга ҳам дарди ёр.

Хаста кўнглум ҳужрасиндин, қил карам, чиққил равон
Қим, бу жонимға мусоҳиб басдур, эй ғам, дарди ёр.

Яъламуллоҳким, даво зикри сиғишмас заррае,
Токи бўлди бу Гадо кўнглинда марҳам дарди ёр.

* * *

Эй, жамолинг суврату маънида хуррам навбаҳор,
Анбар огин сунбулунгдин мунфаил мушки татор.

Ул ҳаловатлиқ зулол ирнинг рамузин фаҳм этиб,
Бош олиб зулматға кирди оби ҳайвон шармсор.

Майл қилғай, деб хаёли қоматинг, эй сарвиноз,
Юз сари жорий қилибмен кўзларимдин жўйбор.

Оҳу вовайло, доғи юз минг туман дарду дариф
Ким, жамолинг ҳасратиндин ўлдум, эй жон, ихтиёр.

Тушмасун, ё раб, нечаким бўлса Хайбар кофири,
Душманинг, эй дўст, мендек ҳажр элига хору зор.

Алвидо эттию кетти мендин орому шикаб,
Сенсизин амри маҳол эрмиш, бегим, сабру қарор.

Бир йўли мискин Гадо аҳволин абтар қилдилар
Дарди ҳижрону, жафойи чарху, жаври рўзгор.

* * *

Гамдин ўзга, дилбаро, ишқингда тавфирим недур,
Ўлтурур ҳижрон мени, билмонки, тадбирим недур.

Бир йўли, эй жон, иноят кўзидин солдинг мени,
Не ёзуқ қилдим, не бўлди, нетти, тақсирим недур?

Қилча жонимға агар кор этмади дардинг сенинг,
Бас бу фарёду фиғону оҳи шабгирим недур?

Мундин ортуққим қаро зулфина иқроп айладим,
Эй мусулмонлар, худой учунки, тақфирим недур?

Бир менингтеқ ёна қаттиқ жонлиғ одам бўлмағай,
Тийнатим, ё раб, нединдур, асли тахмирим недур?

«Бу менинг кўнглумни девона қилан кимдур?»— дедим,
Зулфина қилди ишоратким: «Бу занжирим недур?»

Чун сенинг лутфунг ўқумас бу кўнгул мазмунини,
Нуги мужгондин юз узра бас бу таҳририм недур?

* * *

Кўнглум ҳабиб ила майу соғар ҳавас қилур,
Бу тинмағурни кўр, яна нелар ҳавас қилур?

Ўз жониға ўзи қаро қайғуни келтурур,
Ҳар ким жаҳонда зулфи муъанбар ҳавас қилур.

Жон ҳазин юзунг била ирнингни соғиниб,
Савдойилар бикин гулу шаккар ҳавас қилур.

Киприкларингни кўргали ошиқ, ниёз ила
Жониға тиғи новаку ханжар ҳавас қилур.

Ишқинг каломини ўқуғон бир, қачон яна
Дарсу вазифа, нусхаву дафтар ҳавас қилур.

Билган киши бу олами фоний тариқасин,
Ўзини ожизу абтар ҳавас қилур.

Ҳар ким бу эшикта менингтеқ Гадо бўлур,
Тахти Қубоду мулки Скандар ҳавас қилур.

* * *

Эй сабо, ул ғунчайи хандонумунг ҳоли недур?
Дилбарим, умрим, умидим, жонумунг ҳоли недур?

Ул ўзи раъно, сўзи ғавғо, кўзи айни бало,
Сочлари ялдо, маҳи тобонумунг ҳоли недур?

Баҳри эҳсону мурувват, маъдани лутфу карам,
Тишлари дур, лаблари маржонумунг ҳоли недур?

Кўрклуқлар равнақи, нозук баданлар сарвари,
Ул зарофат маснадининг, хонумунг ҳоли недур?

Қайғудин доим йироқ эрдию шодига яқин,
Эмди билмасменким, ул султонумунг ҳоли недур?

Мунда мен бори баса расову душман комимен,
Анда, ё раб, ул севар жононумунг ҳоли недур?!

Эй хуш ул чоғларки, даҳшатсиз сўрар эрди мени
Ҳар кишидинким: «Менинг дархонумунг ҳоли недур?»

* * *

Ҳар нечаки сентек менга дилдор топилмас,
Мендек сенга ҳам ёри вафодор топилмас.

Фаҳм этгали бу хаста кўнгул сиррини, эй жон,
Оғзинг киби бир маҳрами асрор топилмас,

Эй кўзлари чўлпон, бу қамар даврида, ҳаққо,
Юзунг киби бир мазҳари анвор топилмас.

Фурсатни ғанимат тут, аё меҳр ила моҳим
Ким, доимул-айём бу дийдор топилмас.

Юзунг сифатидур чу Гадо сўзлари доим,
Ҳеч қайда мунунгдек яна ашъор топилмас.

* * *

Бу не пурфан зулфу хол эрур, не фаттон кўзу қош
Ким, кўнгул кўргач баяк ногоҳ қилди тарки ёш.

То тулуъ этти юзунг ҳусну латофат буржидин,
Зарратек меҳрингга бўлди кўкда саргардон қуёш.

Лабларингнинг машрабиндин бир оғиз сўрмоқ учун,
Юракимни тўла қон этти кўзунг, эй бағри тош.

Киргин, эй дилбар хаёли, орада бўлғил ҳакам
Ким, қилурлар жону кўнглум дардинг учун бас талош.

Эшикинда кечаву кундуз танаъумлар била
Итларинг бирла мусоҳибмен, зиҳи ҳусни маош.

Қон ютуб парварда қилди муддате кўз ёшини,
Оқибат қилди бу кўнглум сиррини оламда фош.

Эй рақиб, охир не бўлди, одамийнинг наслисен,
Ит киби мискин Гадо бирла урушғунча, ярош.

* * *

Эй бегим, сенсиз тириклик бир балойи жон эмиш
Ким, анинг дарди қошинда юз ўлум ҳайрон эмиш.

Кошки ҳаргиз муяссар бўлмағай эрди висол,
Оқибат юз дарду ҳасрат бирла чун ҳижрон эмиш.

Билмас эрдим давлати дийдорингиз қадрин бурун,
Эмди билдимким, замони васл хуш даврон эмиш.

Ошиқеким, ёр адоқи онлида бош ўйнамас,
Лофи ишқ урмоқ анга таҳқиқ, бас, товон эмиш.

Меҳнату, ранжу, балову, ғуссаву, дарди фироқ,
Ҳар не келса хуш турур, чун тенгридин фармон эмиш.

Андаким сендин вафо тутти тамаъ мискин кўнгул,
Шаксизин билдимким, асру гўлу ҳам нодон эмиш.

Бу Гадо ёлғуз гирифтор ўлмади ҳижронғаким,
Гунбади афлок бағри доғи андин қон эмиш.

* * *

Кому ноком эшикингдин кеттим, эй жон, алвидо,
Чун қазодин мундоқ эрмиш ҳукму фармон, алвидо.

Давлатингдин хуш кечурдум муддате умри азиз,
Ҳаббазо, ул кому, завқу, айшу, жавлон, алвидо.

Бас судоъ эрди фиғонимдин улусқа, эй бегим,
Мушкул ишни қилдим охир элга осон, алвидо.

Жўйи Навнунг суйи эрмиш оби кавсар шаксизин,
Равзайи ризвон дағи Боғи Хиёвон, алвидо.

Эй дарифоким, тағофул бирла кечти мунча умр,
Билмадим қадри Шимолу. Боғи Зоғон, алвидо.

Нечаким қонимдин ичти сув ниҳоли қоматинг,
Топмадим сендин бар, эй сарви хиромон, алвидо.

Гар Гадо борди иликтин, бок эмас, сен яхши қол
Қомронлиқ бирла, эй султони хўбон, алвидо.

* * *

Эй сочинг ялдо, юзунг нури тажаллидин чароғ,
Талъатинг кўрган кишига жумла оламдин фароғ.

Муддатеурким, кетибдур мендин овора кўнгул,
Бир салосилда асир эрмиш, бу кун топтим сўроғ.

Хуш ярошур сунбулунг ул барги насрин устина,
Сафҳай моҳ узра гўёким тушубтур парри зоғ.

Куйганимни беҳабар парвонадек айб этмаким,
Ул дудоқинг узра тушкан хол эрур жонимға доғ.

Бу Гадоға чун муяссардур юзунг наззораси,
Найласун азми гулистону нетар гулгашти боғ.



* * *

Ики қошинг киби бир турфа ё йўқ,
Қилурсен раҳм бу кўнглумга, ё йўқ.

Жаҳонда гарчи юз минг фитналар бор,
Дироқингдек вале айни бало йўқ.

Игоро, хаста кўнглумнинг ҳақинда
Қафо кам қилма бори, гар вафо йўқ.

Зисолингни менга гар ҳайф кўрсанг,
Ўз учидин доғи бир марҳабо йўқ.

Ўнгулнунг дардина, эй жони ширин,
Ўлол ирнингдин ўзга ҳеч даво йўқ.

Ўнгулни кимга боғлай чун жаҳонда,
Ўенингдек кўрк ичинда дилрабо йўқ.

Агар сен ҳусн элининг хонидурсен,
Қаҳонда доғи мендек бир Гадо йўқ.

* * *

Накҳати наврўздин бўлди машоми жон латиф,
Ўетти даврони малолу келди айёми шариф.

Ўз фасли айш учун ташхис қилғондур ҳаким,
Ўоқиё, хуш тут майи софики, дилбардур ҳариф.

Ўопмадим, ҳар нечаким кездим зарофат мулкени,
Ўен париваш ҳурдек авлоди одамдин зариф.

Ўусн ичинда сен ғанисен, мен фақиру мустаҳиқ,
Ўаҳ, не бўлди қавийдин кўрса бир эҳсон заиф.





Ҳар қачон авсофи ҳуснунгни битиди бу Гадо,
Ул тор оғзинг васфина етганда бўлди йўқ радиф.

* * *

Эй, ниҳоли қоматинг сарви хиромондин латиф,
Дуржи лаълингдур дағи бу жавҳари жондин латиф.

Тонг насими лутф ила ҳар нечаким жонбахш эрур,
Бўлмағай ҳаргиз вале пайғоми жонондин латиф.

Ҳар нечаким дурри уммондин чиқар дурри ятим,
Кўзларимнинг ёшидур кўп дурри ғалтондин латиф.

Айни кавсардур ҳаловатлиғ зулол ирнинг менга,
Талъатингдур доғи юз минг боғи ризвондин латиф.

Қоф то Қофи жаҳон кезганда сайёри хирад,
Кўрмади шаҳри Ҳироту Боғи Зоғондин латиф.

Нечаким жаннат ҳавоси бўлса алҳақ дилкушой,
Бўлмағусидур вале Боғи Хиёвондин латиф.

Лабларинг васфиндадур бу Гадонинг сўзлари
Тозаву, серобу, рангин, оби ҳайвондин латиф.

* * *

Ҳар кишинингким сенингтеқ бир севар жонони йўқ,
Филмасал бир суратедурким, танида жони йўқ.

Қимки тушти водийи ишқингда мендек оқибат,
Шаксизин ўлмақтин ўзга чораву дармони йўқ.

Қимки кўрмиш бўлса бир кун ой юзунгни дунёда,
Улса доғи бил яқинким заррае армони йўқ.

Кўзларингнинг фаннидин билдим чин эрмиш бу масал:
«Ҳар кишинингким кишига раҳми йўқ, иймони йўқ».

Мен Гадодин аядинг лаълинг майиндин журъае,
Ҳаргиз усрук кўрмадим кўзунг киби эҳсони йўқ.

* * *

То фалак солди мени ул кўзи ўтлуқдин йироқ,
Ёндим, ўртандим, кул ўлдум ғуссада боштин-оёқ.

Ул оғизнинг ҳасратиндин танда жоним қолмади,
Ҳосиланким, бир бало эрмиш бу дарди иштиёқ.

Шул ҳаловатким топибтур тузлуқ ирниндин бу жон,
Гар унутсам ҳаққини, қилсун кўзумни ул туз оқ.

Бир-бири бирла кенгошиб жонума қасд эттилар
Дарди ёру, меҳнати даврон, дағи даври фироқ.

То малоҳат бобида лоф урди ирниндин набот,
Кетмади қаннод элиндин, бошидин бир дам тобоқ.

Ул қаро кўзумдин айирдинг кўра олмай, рақиб,
Эй қаро юзлук, илоҳо, тушса шум кўзунга оқ.

Ҳар аёқеким Гадо васл илкидин нўш айлади,
Оби ҳасрат бўлди, чиқти кўзидин ичган аёқ.

* * *

Янгоқинг равзайи ризвондин ортуқ,
Дудоқинг чашмайи ҳайвондин ортуқ.

Қамар давринда Мисри ҳусн ичинда
Азизим Юсуфи Қанъондин ортуқ.

Фироқ ўтина худ жон ўртанибтур,
Недур деб куйдурурсан андин ортуқ.

«Керакликтур сенга жон»,— деб сўрарсен,
Керактур жон, вале сен андин ортуқ.

«Гадоён беш эмастур»— дер рақибинг,
Гадоурмен, вале султондин ортуқ.

* * *

Келгин, эй дилбарким, асру ҳаддин ошти иштиёқ,
Дарду ғам ўтина бағримни кабоб этти фироқ.

Гар бу бўлса дарду ҳажринг эмдидин нори, бегим,
Топмағунгдур дунёда ному нишонимдин сўроқ.

Ёр фироқи, эй мусулмонлар, баса душвор эмиш,
Ўз ҳабибидин, илоҳо тушмасун кофир йироқ.

Давлати дийдорингиз қадрини билмайдур ҳасуд,
Завқ қадрини не билсун ҳар ҳасиси бемазоқ.

Гар висолинг этакина етмас илким, не ажаб
Ким, бўлубтурмен баса оврадин ҳам норироқ.

Бордию «сизни унутти» дебки айтмиш шум рақиб,
Ул қаро юзлук ёмон андешанинг фикрина боқ.

Қоши ёсидин хаданги ғамзаким отти кўзунг,
Гарчи ўтти жондин, аммо қолди бағримда бошоқ.

* * *

Оҳу вовайлоки, дилбар айламиш азми Ироқ,
Қўйғусидур бизни зору хаста дар банди фироқ.

Ул санамлар шаҳриёри шаҳрдин чиқмай ҳануз,
Жони маҳзун мулки тандин чиққали қилди яроқ.

Кўзларимнинг жўйборинда бутар ҳар дам-бадам
Оразингнинг ҳасратиндин гаҳ қизил гул, гоҳи оқ.

То ҳарими васлдин маҳрум қолдим, ўлмушам
Дард бирла ҳамнишину қайғу бирла ҳамвисоқ.

Гар фалак бошқа тутар бўлса мени дилдордин,
Бу тирикликтин ўлум, валлоҳу биллоҳ, яхшироқ.

Мен Гадоий хастага теккайму, ё раб, журъае
Жоми васлингдин яна, эй соқийи сиймин сақоқ.

* * *

Хитойи кўзларинг чин кофири бедод эмиш, билдук,
Басе сеҳр ичра Кашмир элидин устод эмиш, билдук.

Дамо-дам йиғлағонимни кулар гул ғунчадек лаълинг,
Менинг қайғурғонимдин кўнглунг асру шод эмиш,
билдук.

Аранг кўз учидин гар боқса ғамзанг, жон бўлур қурбон,
Ажаб қон тўккучи пур макру фан жаллод эмиш,
билдук.

Йигитлик мавсумин хуш тут, доғи фурсат ғанимат бил
Кн, бу олам асоси асру бебунёд эмиш, билдук.

Дудоқинг хатту холингдин кўнгулни сайд этар ғамзанг,
Бу дому-дона бирла мунтаҳо сайёд эмиш, билдук.

Узола ётибон қошинг кумуш тахт узра, сўзларда
Қароқингнинг қулоғиға не тур иршод эмиш, билдук.

Деса бўлмас, Гадо, ҳар булҳавасни ошиқи содиқ,
Ҳадиси «Хисраву Ширин» ғараз Фарҳод эмиш, билдук.

* * *

Эй, кўнгул жамъияти зулфи паришонинг сенинг,
Шарбати юхйил-изом ул оби ҳайвонинг сенинг.

Лоф этиб мен хаста дилни тиргуз, эй Исонафас,
Маъдани жондур чу лаъли шаккар афшонинг сенинг.

Ғамза таълими била банд этти охир сеҳр этиб,
Соҳири Бобилни ул чоҳи занахдонинг сенинг.

Сунбулунг ялдо тунидур субҳи содиққа яқин,
Матлаъи хуршид эрур чоки гирибонинг сенинг.

Ул шамойилға яроша сарв кам бўлғай ҳануз,
Юз туман жону кўнгул гар бўлса қурбонинг сенинг.

Жумлайи заррот бу шайдо кўнгул ҳайронидур,
Бу менинг девона кўнглум масту ҳайронинг сенинг.

Ул кўзи жаллодни севдунг ҳадингни билмайин,
Эй Гадо, валлоҳким, бўйнунгдадур қонинг сенинг.

* * *

Бу не зебо юзу кўздур, бу не зебо зулфу хол,
Ўз паноҳинда сени ҳақ сақласун фикулли ҳол.

Лабларинг нозуклугиндин бир оғиз фаҳм этгали,
Санги хородин чиқиб, ҳайрон юрур оби зулол.

Жон нисор этсам керак шамъи саҳартек беҳабар,
Шоми зулфунгдин насиме келтурур бўлса шамол.

Ултурур бұлсанг мени ұлтур, ризо бердим, вале
Құрқарам андинки, ногақ бұлмасун сизга вубол.

Ул қаро зулфунг сенинг умри дарозимдур менинг,
Неча қилғайсен киши умрини мундоқ пойимол.

Чину Мочин шаҳрини кезганда наққоши хирад,
Қўрмади ҳуснунгға менгзар ёна бир тансуқ мисол.

Мен киби ўз жонина соийдур ул мискин Гадо
Ким, сенингдек шоҳи оламдин тамаъ тутқай висол.

* * *

Ноз уйқусинда фитнайи бедор эмиш кўзунг,
Қон тўккучи на кофири хунхор эмиш кўзунг.

Сайди Хўтан киби чаману лолазор аро
Хуш-хуш кезар на наргиси бемор эмиш кўзунг.

Қўнглумни ўғрилаб қаро зулфунгдин элтадур,
Ҳай-ҳай, сад офаринки, на айёр эмиш кўзунг.

Ғамзанг черикин тузубон, тақвият берур,
Оре, бале, ҳимояти куффор эмиш кўзунг.

Жонимға қасд қилғач ўшул лаъли жонфизо,
Билдим ҳамул замонки, анга ёр эмиш кўзунг.

Қўнглумни олди оқибати макру фан қилиб,
Валлоҳу биллоҳ, асру ситамгар эмиш кўзунг.

Солди сени балоға, аё жони мустаманд,
Асру сенга шафиқу ҳаводор эмиш кўзунг.



* * *

Сочингдек бор экач мушкин салосил,
Не ҳожат анбар ашҳабдин ҳамойил.

Зулол ирнинг уза ул холи мушкин
Балодур, найлайн, жонимға нозил.

Қуёш ҳар нечаким бўлса жаҳонгир,
Нечук бўлсун юзунг бирла муқобил.

Хаёлинг мўътакифдур чун кўнгулда,
Не монедур, бегим, буъди манозил.

Фироқинг водисинда ҳеч топилмас
Менингдек бир яна маҳжури бедил.

Кўнгул тасхири учун сеҳр элиндин
Қароқингдур баса устоди комил.

Гадо кўнглини бир кун қилмадинг шод,
Сенинг султонлиғингдин, бас, не ҳосил.

* * *

Эй, жамолингдин фалакда машъали тобон хижил,
Кўзларингдиндур дағи ҳар субҳидам чўлпон хижил.

Ҳаббазо, ирнинг зулолиндинким, ондин ўртаниб,
Ёшуниб зулматға кирди чашмаи ҳайвон хижил.

Барги насрин узра мундоқ зулфу холингни кўруб,
Ҳеч ғариб эрмаски бўлғай сунбулу райҳон хижил.

Ул тор оғзинг рамзидин фаҳм этти гўё шаммайи
Ким, чаманда бўлди мундоқ ғунчайи хандон хижил.



Кўзларинг ҳайронименким, мунча ноҳақ қон қилиб,
Ийманиб ҳеч бўлмади ул жодуи фаттон хижил.

Билмади ҳуснунг рамузин, йўқса ҳолиға дегин,
Қолғай эрди чоҳ ичинда Юсуфи Канъон хижил.

Бу Гадонинг ўтлуқ оҳиндин, доғи кўз ёшидин
Бўлди барқи жон гудозу қатрайи найсон хижил.

* * *

Эй ғамзаси жоду, кўзи кофир, ўзи қаттол,
Ё раб, не қиёмат хат эрур бу, не бало ҳол.

Девонаву шайдо бўлубон йўлдин озғай,
Гар ҳуру пари бирла малак кўрса бу ашкол.

Жон лаълинг учун хаста бўлуб ирнима етти,
Бир кун дағи сўрдурмадингизким, недур аҳвол.

Ул кунки жамолинг кўруб ўлсам қадамингда,
Хуш бахту саодат, дағи хуш давлату иқбол.

Ҳолимни магар анда рақиб ойтқусиким,
Бечора Гадо ўлди, азизим, сен эсон қол.

* * *

Ғаму дард ўртади жонимни, сен бил,
Табибим, эмди дармонимни сен бил.

Улуснинг онлида фош эттинг, эй моҳ,
Менинг бу рози пинҳонимни сен бил.

Сабо, ул сочлари сунбулға еткур,
Бу аҳволи паришонимни, сен бил.

Бу зулматта менга еткургин, эй бахт,
Ўшул шамъи шабистонимни сен бил.

Тўкарсен дам-бадам жаллодлартек
Ёзуқсиз бу менинг қонимни, сен бил.

Салосил сунбулунгнинг куфри бузди
Бинойи зуҳду иймонимни, сен бил.

Менга ғамзанг неким ўқ отса, айтур:
«Юракда сақла пайконимни, сен бил».

* * *

Дилбаро, бўлди ҳаво табъида пайдо эътидол,
Айшу ишрат чоғи келди, кетти даврони малол.

Рўза айёми саломатлиғ била рафъ ўлубон,
Шукрлиллаҳким, ҳилоли ийд кўргузди жамол.

Воқеан бордур хаёли ушбу ой бошидаким,
Кечқурун кўргузди султони фалак туғройи ол.

Юзунгуз бирла агар лоф урса бушмас тўлун ой,
Асли чун каж табъ эрур бори хаёлидур маҳол.

Маст агар чиқсанг бугун гашти хиёвон қилғали,
Эл бўлур бори қатилу бўйнунга қолур вубол.

Ҳайрат ичра ийдгаҳ халқи намозин тарк этиб,
Сўрғуси бир-бирисидин маҳв ўлубким: «Қайфа ҳол?»

Шамъи ховардур камол авжинда, алҳақ, талъатинг
То дами субҳи қиёмат кўрмасун, ё раб, завол.

Манбаи нўши лабингни топқамен деб истаю,
Санги хородин чиқиб, ҳайрон юрур оби зулол.

Дастгир ўлғунг йўқ, эй султон, Гадоёи хастаға,
Ҳар неча қилса қаро ердек они ғам поймол.

* * *

Дийдор учун чун чархтек оламда сайёр ўлмишам,
Ой юзлугум, келким, бәсе муштоқи дийдор ўлмишам.

Жоду қароқинг зулмидин туштум сочингнинг қайдина,
Ул кофир илгиндин нетай, дар банди зуннор ўлмишам.

Дарду ғамингни чеккали ҳақдин тилайдурмен ҳаёт,
Йўқса мунунгтек умрдин, валлоҳки, безор ўлмишам.

Ойтек юзунгда меҳр ила кўрсатқали бери, бегим,
Ул зарра янглиғ оғзунга жондин ҳаводор ўлмишам.

...Ҳосидла паймон қилғоним тақлид эрур, таҳқиқ эмас.
Сен ёр учун кўрким, не юз ағёр ила ёр ўлмишам.

Ҳар субҳу шом аврод эрур мискин Гадоға ушбуким,
Ҳажр илкига, воҳасратоким, бас, гирифтор ўлмишам.

* * *

Эй, қадинг тўбий ниҳолию юзунг доруссалом,
Сунбулунгнунг суйина сад сабоҳу сад салом.

Оразинг лавҳи баёзинда битиган миму ҳе,
Жодучи айнунг саводи ичра музмар миму лом.

Шаккарин ирнингдин элтур обрў Мисри набот,
Анбарин зулфунгдин олур нафайи чин атр вом.

Тозаву раънову дилжў доғи мавзун бутмади,
Қоматингтек ҳусн боғи ичра сарви хуш хиром.

Нечаким ҳар ён тафаҳҳус қилди аҳли хурдабин,
Мантиқ ичра топмади оғзинг киби хайрул-калом.

Ул кўзи ўтлуқ висолин орзуларсен, эй кўнгул,
Куйдулар охир сени, валлоҳ, бу савдойи хом.

Лутф этиб боғишласанг нетти Гадойи хастаға
Чашмаи нўши зулолингдин ҳаёти мустадом.

* * *

Кўрмасам бир дам жамолингни, ҳал ўлмас мушкилим,
Гар бирор кўрсам дағи ортар менинг дарди дилим.

Кўз ёшим доим тор оғзинг сиррини таҳрир этар,
Кўрки, не нозук ҳасл айлар бу зеҳни комилим.

Ғамзадин қонимни тўкканда: «Биҳил бўлғил»,— дедиңг,
Жони шириндин биҳилсен, чунки сенсен қотилим.

Кеча-кундуз зулфу юзунг шавқидин қон йиғларам,
Давлати ишқингдин, эй жон, ушбу-ўқдур ҳосилим.

Оқибат мискин Гадони кўрки, сендин айрилиб,
Не балову ғамға солди толеи ноқобилим.

* * *

Эй насими субҳидам, мендин нигоримға салом,
Ул сочи сунбул, юзи гул, навбаҳоримға салом.

Лаблари қанду гулобу сўзлари шаҳду шароб,
Ғамзаси мастона ул кўзи хуморимға салом.

Жон нисор этсам керак боди саҳардек онлида,
Бандадин ҳар гаҳки элтур бўлса ёримға салом.

Бўстони ҳусни лутфу халқ ичинда сарвиноз,
Ул севар жонтек азизим, ихтиёримға салом.

Тобуғунгда нечаким арз айлади ҳолин Гадо,
Демадинг бир кунки: «Мискин хокисоримға салом».

* * *

Соқиё, фаррух замонидур замони субҳидам,
Қамлигимни авф қилгин, чунки сендиндур карам.

Даври ишратни ғанимат тутким, ушбу зол эрур
Ким, совурди ерга тожу маснади Зухҳоку Жам.

Ер юзинда яхшиларға яхшилиқдин яхши йўқ,
Охири тупроқ ичинда чунки бўлғунгдур адам.

Оқибатни соғиниб, мискинлара раҳм айлаким,
Қолмади ному нишони зулму бунёди ситам.

Гофил ўлма, эй Гадоким, нозанинлар жисмидур
Бу қаро тупроқ уза, ҳар қайда босарсен қадам.

* * *

Иштиёқинг ҳаддин ошти, оҳ жоним, қайдасен?
Улгали еттим ғамингдин, меҳрибоним қайдасен?

Истамас, валлоҳ, бу жон тан суҳбатини сенсизин?
Эй тириклик ҳосили — руҳи равоним, қайдасен?

Сунбулу гулдин очилмас қайғулуқ кўнглум менум,
Эй жамолинг рашки боғу бўстоним, қайдасен?

Тотлу дашномингға мунглуқтурмен, эй кони набот,
Сўйлагил, баҳри худо, ширин даҳоним, қайдасен?

Ғам чериги кўнглум иқлимини торож айлади,
Эй латофат мулкида соҳибқироним, қайдасен?

* * *

Малаксен, ё пари, ё ҳур, билмон, ёхуд инсонсен,
Бу шаклу қадду ҳад бирла таолаллоҳ, ажаб жонсен.

Такаллум бирла оламини мусаххар қилди [тор] оғзинг,
Бу хотам рамзидин англаб, яқин билдим, Сулаймонсен.

Кўруб ҳусну жамолингни, хирад ҳайрон бўлуб айтур:
«Муқассирмен сифотингдин, камоли сунъи яздонсен».

Жамолинг нури иймондур, кел эмди арза қил жонға,
Ҳижоби куфри зулфунгни кетар, охир мусулмонсен.

Бегим, дунё вафосиздур, ғанимат тут бу дам(лар)ни,
Гадо аҳволидин сўрғил бирор, ҳар неча султонсен.

* * *

Эй, сипеҳри ҳусн уза чўлпон кўзунг соҳибқирон,
Бўстони лутф ичинда қоматинг сарви равон.

Тенгри учун васл тадбирин иноят айлаким,
Қолмади сабру қарорим сенсиз, эй оромижон.

Ултурур бўлсанг туфайлингмен, ва лекин фикр қил,
Улганимдин сўнг пушаймон бўлмағайсен ногаҳон.

Ғар фироқинг дарди мундоқ бўлса, мендин дунёда
Топмағунгдур неча кундин сўнгра осору нишон.

Шум рақиб сўзига кирмаклик ғаройибтур, бегим,
Ҳеч кишига яхшилик қилғайму онингдек ёмон.

Етти гардундин ошурди ноласин мискин Гадо,
Эй дарифоким, сенга етмас бу фарёду фиғон.

* * *

Ой юзунгдур офтоби ховарим, билмасмусен?
Барча хўблардин сен-ўқсен, дилбарим, билмасмусен?

Кеча-кундуз зулфу юзунг шавқидин нолаларим
Етти гардунга етар, маҳпайкарим, билмасмусен?

Ваъдалар бирла дудоғинг жонга еткурди мени,
Тош бағирлиқ, эй бути сийминбарим, билмасмусен?

Тинмайин қоним тўкарлар дам-бадам новакларинг,
Эй қароқларинг қиронн акбарим, билмасмусен?

Ноҳақ ўлтурмак мусулмонликда зулми маҳз эрур,
Эй сочи зуннору кўзи кофарим, билмасмусен?

Ҳар неча фош этмагаймен хаста кўнглум сиррини,
Кўз ёшимдин дарди дилни, дилбарим, билмасмусен?

Шарбати васлинг учун мискин Гадо бемор эрур,
Эй, сўзи шаҳду дудоқи шаккарим, билмасмусен.

* * *

Оразингнинг онлида шамсу қамардин ким десун,
Лабларингнинг қошида шаҳду шакардин ким десун.

Сунбули зулфунг киби мушкин салосил бор экач,
Анбари соро не бўлғай, мушки тардин ким десун.

Талъатинг, эй жон, агар бир дам муяссар бўлмаса,
Бу кўрар кўзни нетай, нури басардин ким десун.

Ой юзунг оллинда лофи хусн урур эрди қуёш,
Оллоҳ-оллоҳ, бори ул бе(пою) сардин ким десун.

Дунёнинг оқу қаросин кўзга илмон заррае,
Зулфу юзунг бор экач, шому саҳардин ким десун.

Бандадин гар жон тилар бўлсанг, туфайлингдур, бегим,
Бовужуди ул оғиз бу мухтасардин ким десун.

Шум рақибинг сўзидур мискин Гадонинг ўлуми,
Йўқса ишқингда, бегим, тиғу табардин ким десун.

* * *

Шаккар ирнингдин наботи миср эрур шарманда жон,
Зарратек оғзингга саргардон эрур баданда жон.

Топқамумен, яъламуллаҳ, ул тор оғзинг сиррини,
Бўлғусидур субҳи маҳшарға дегин пўянда жон.

Дину дунёдин менга, ҳаққо, висолингдур ғараз,
Гар муяссар бўлмаса, валлоҳ, керакмас танда жон.

Жон бериб коми дил олғумдур зулолингдин, бегим,
Ул сабабтин то мени бир кун дегайсен анда жон.

Кўнглума зулфунг хаёли заррае раҳм айламас,
Нечаким ҳижрон тунинда тортадур бу банда жон.

Ултуруб эрди мени ҳажринг сенинг қон йиғлатиб,
Шукрлиллаҳким, яна боғишлади уя ханда жон.

Ҳожати таълим эмастур, эй мударрис, дарси ишқ
Қим, баса тортиб турур мискин Гадо бу фанда жон.

* * *

Оҳким, жонимға еттим бир жафокор илкидин,
Эй азизлар, неча тортай хорлиқ ёр илкидин.

Қўр надурким, кофир ўлгумдур, не тадбир айлаин
Ул қароқи номусулмон, зулфи зуннор илкидин.

Навбаҳоредур хушу хуррам, вале бизга не ранг,
Сунса бўлмайдуз илик чун гул сори хор илкидин.

Мундин ортуқроқ кишига ҳеч бало бўлғаймуким,
Тик боқа олмайдуз ўз ёриға ағёр илкидин.

Қаъбайи кўнглум бузулди кўзларинг яғмосидин,
Келмади бу зулм ҳаргиз ҳеч куффор илкидин.

Тушган учун доми зулфунгға мени ўлтурмагин,
Тенгрилик учун не келгай бу гирифтор илкидин.

Эшикингда итча ҳам тутмас Гадони шум рақиб,
Бўлғусидур оқибат овора бу ор илкидин.

* * *

Кечти умру ҳеч хабар келмас нигорим соридин,
Найласун, нетсун бу жон ўртанмайин ғам боридин.

Зулфитек кўнглум паришон ҳолу дарҳамдур баса,
Эй сабо, тегур насими нофайи тоторидин.

Мойил ўлғонда кўзига демадимму мен сенга
Қим: «Ҳазар қилғайсен, эй жон, ғамзайи хунхоридин».

Уфтаниб умринда ҳаргиз кўктин иниб келмагай,
Гар Масиҳ эшитса рамзи лафзи шаккарборидин.

Ёрдин хоҳи вафо, хоҳи жафо ҳар навъ етиб,
Ёр агар ёр ўлса, ҳаргиз юз эвурмас ёридин.

Ҳусни ичра топилур ҳар неки кўрклуқларда бор,
Шеваву ашколи ортуқси аларнинг боридин.

Мен Гадои хаста хотирға азалдин зоҳиран
Хори ҳижрон-ўқ насиб эрмиш жаҳон гулзоридин.

* * *

Эй сабо, еткур саломимни гули хандонима
Сочи ялдо, орази ой, кўзлари чўлпонима.

Тор оғизлиқ, аҳди ёлғон, султ паймон дилбарим,
Тош бағирлиқ, раҳми йўқ, номехрибон султонима.

Қуллуғумни арза қилгин, доғи андин сўнгра айт
Қим, аё кони жафо, қасд эттинг охир жонима.

Халқайи зулфунг таманносига мен киммен, бегим,
Тинмағур кўнглум, нетай, кирмас менинг фармонима.

Тиғингиздин юз эвурмаклик не нисбаттур, вале
Фикрим андинурки, бас, ноҳақ кирарсиз қонима.

Бўлди бир ён юроким онлинда усрук кўз [лар]унг,
Айни истиғносидин майл этмади бир ёнима.

Гарчи юз минг дарду ҳасрат бирла ўлди бу Гадо,
Умри давлат мустадом ўлсун менинг султонима.

* * *

Сувсади бу кўнгул яна лабларининг зулолина,
Айламайин тараҳҳуме кирди бу жон вуболина.

Кунда замони ийд эрур бахти шариятдин менга,
Меҳр ила солғони назар қошларининг [ҳилолина].

Тафриқадин тутулмади зулмат ичинда маҳв ўлуб,
Тушкали бу дилу кўнгул сочларининг хаёлина.

Оқу қарони танимон ўзга бу дори дунёда,
Ошиқи содиқ ўлғали оразу зулфу холина.

Чунки Гадоға келтурур сунбулунгиз насимини,
Жони азизини керак берса Ҳири шамолина.

* * *

Эй нигоримнинг хаёли, кўр, доғи бўлғил гувоҳ
Ким, не турлук бўлди ёрсиз ҳолу аҳволим табоҳ.

Бўлмас эрди зарра армон жондин айрилмоқ менга,
Ўз ҳабибимдин жудо бўлдум, даригу дарду оҳ.

Бас ажаб ҳолаттадурмен бу юрушдинким, менга
Не борурға бор умиду не қолурға рўйу роҳ.

Мен жаҳон овораси бўлғум, дариго, бир сари,
Кетганимдин шодмон бўлди рақиби рўсиёҳ.

Гарчи кеттим дард, ила, сендин ниёзим ушбудур
Ким, унутма бандани, эй ҳусн элина подшоҳ.

* * *

Ул жафочи бизга бир кун мубтало бўлғайму, оҳ,
Васлидин бу қайғулуқ жон шодмон бўлғайму, оҳ.

Ғамзанг илкиндин яна, эй шўхи фаттон, жон аро
Қўз юмуб очқунча юз турлук қирон бўлғайму, оҳ.

Мақдамингда, эй азизим, жони ширин берганим
Эл аросинда яна бир достон бўлғайму, оҳ.

Асру сувсабтур менум қонумға жаллоди фалак,
Ой юзунг кўргунча, билмонким, амон бўлғайму, оҳ.

Оқибат бир кун дедингим: «Раҳм қилғумдур сенга»,
Мендин ул кун дунёда ному нишон бўлғайму, оҳ.

Остонингдин рақиблар барча қовурлар мени,
Итларинг хайлида бир кун бизга сон бўлғайму, оҳ.

Доғи ишқинг бирладур фаҳру мубоҳотим, бегим,
Ҳеч Гадода ушбу давлатлиқ нишон бўлғайму, оҳ.

* * *

Шарбати васлинг дурур нофё кўнгул дармониная,
Чун илик бермас, не тадбир айлайин дармониная.

Шаккарин ирнингдин улким томеъ ўлса мен киби,
Гояти билмаслигиндин қасд этар ўз жонина.

Шевалик қаддингниким, боло ўқурлар дунёда,
Бир балодур, ҳосилан, ушшоққи мискин жонина.

Ҳар не бўлса ишқ дарёсинда туштум оқибат,
Гарчи етмайдур киши бу баҳрнинг поёнина.

Юзуми суртгач маҳум тобонина, деди рақиб:
«Кўз текурғунгдур, Гадо, сен оқибат тобонина».

* * *

Эй кўнгул, ул дамки севдунг сен бу кўзу қошни,
Хотиримда кечтиким бот ўйнағунгдур бошни.

Топса бўлмас чунки лаълинг соридин ному нишон,
Неча ҳар ён чоптурайин мен бу мискин ёшни.

Йўқтурур меҳру вафо кўнглунгда алҳақ заррае,
Музмар этмишлар магар сийм ичра хоро тошни.

Чун ҳар иш қисмат кунинда бўлди таъйин, эй ҳаким,
Неча манъ этгайсен охир ошиқи авбошни.

Сўзлашурда шаккар ирнингни кўруб мисрий набот,
Сувға ётиб инфиюлиндин ёшурди бошни.

Нури иймон мубҳам ўлди, солмағил, баҳри худо,
Барги насрининг уза ул сунбули тўлғошни.

Умрида мискин Гадо ҳеч кўрмади ишрат юзин,
Дард учун гўё яратмишлар мени қаллошни.

* * *

Эй, қадинг тўбий, жамолинг равзайи ризвон дағи,
Лабларинг кавсар суйидур, чашмаи ҳайвон дағи.

Бу менинг кўнглум, таолаллаҳ, қиёмат ваҳм этар,
Фитна кўзунгдинким асру шўх эрур фаттон дағи.

Ул ақиқ ирнинг(ни) ҳар гаҳким соғинсам, кўз ёшим
Ҳасратиндин лаъл ила ёқут эрур, маржон дағи.

Ҳар қачонким солсанг ул мушкин сочингни юз уза,
Филмасал торожу диндур, форати иймон дағи.

Қимга айтай, найлайн бу қиссайи мушкилниким,
Ўртанур бечора кўнглум ҳажр ўтина, жон дағи.

Қўзларим хунобасиндин мунфаилдурлар бори,
Дажлаву, Нилу, Фироту, Қулзуму, Уммон дағи.

Эй фироқ, охир ул ойнинг орзусинда тутмағил
Чархи гардундек Гадони асру саргардон дағи.

* * *

Сенчалайин жаҳонда бир дилбари маҳлиқо қани?
Бир дағи мен шикастадек зулфунга мубтало қани?

Кўрк эли кўрубон сени, борча мусаххар ўлдилар,
Ҳусну жамолингга не сўз лойиқ, анга вафо қани?

Бир боқибон қароқларинг овладилар кўнгул қушин,
Жон дағи интизор эрур, боққани бир қиё қани?

Ушбу мараз иложини сен не билурсен, эй табиб,
Ёр дудоқидин менинг дардима бир даво қани?

Ҳажр элидин Гадоға кўп жавру жафо тегар, бегим,
Додини кимдин истасун, сен киби подшо қани?

* * *

Эй, ҳаловатлиқ дудоқинг хаста кўнглум марҳами,
Чорае қилким, ҳалок этти мени ҳижрон ғами.

Неча чексун қилча жонум фурқатингнинг жаврини,
Санги хородин худ эрмасдур бу мискин одами.

Дарди ҳолин айта билмас, найласун мискин кўнгул,
Чун топилмайдур жаҳонда бир мувофиқ ҳамдами.

Сунбулунгдур лайлатул-қадрики дерлар дунёда
Ул сабабдинким, кўнгул маъвосидур ҳар бир хами.

Хизрнинг сарчашмаси, валлоҳ, керакмаским менга,
Умри жовидондин ортуқтур висолинг ҳар дами.

То жамолингдин йироқ ўлдум зарураттин, бегим,
Топқоним йўқ дунёда ному нишону хуррами.

Айтур эрди дардини охир даминда бу Гадо,
Эй дариғоким, топилмас бир яроқлик маҳрами.

* * *

Ул оғиздек нуқтайи мавҳум бўлғай-бўлмағай,
Файзидин мендек яна маҳрум бўлғай-бўлмағай.

Дуржи ҳусн ичра жавоҳирлар бале кўптур, вале
Дурри серобинг киби манзум бўлғай-бўлмағай.

Фурқатида ўлганимдин онча қайғурмон, вале
Ҳасратим буким, сенга маълум бўлғай-бўлмағай.

Ҳар қачон кўрдум рақибинг юзини, кўрдум малол,
Вой, анингдек олам ичра шум бўлғай-бўлмағай.

Хони инъомингдин, эй султони дорил-мулки ҳусн,
Мен Гадодек сойили маҳрум бўлғай-бўлмағай.

* * *

Бир йўли унуттунг, санамо, аҳду вафони,
Ҳаддидин ошурдунг менга анвойи жафони.

Зулфунг киби ҳолимни рақиб этти паришон,
Тенгрим яна гум қилсун ўшул юзи қарони.

Ҳар дам тегар элдин менга юз таъну маломат,
Васлинг учун, эй (жон), чекарам мунча балони.

Қўзум била кўнглумда мақом этти хаёлинг,
Қобил кўруб ўхшар магар ул обу ҳавони.

Эй, войки, ҳижрон мени ўлтурди ёзуқсиз,
Тағйир эта билмон, нетайин, ҳукми қазони.

Туттумки фалак Нуҳ бақосин менга берди,
Сенсиз нетайин, умри азизим, бу бақони.

Васлинг била тиргузгину ё бир йўли ўлтур,
Жон тори турадурғинча, бегим, хаста Гадони.

* * *

Неттим охирким, иноят кўзидин солдинг мани,
Ой юз исботи била икки кўзумнунг равшани.

Соғинур бўлсам висолинг даврини қон йиғларам
Ким, менга ул лутфу эҳсону иноятлар қани?

Интизорингда чиқарға етти жон, чиқғил равон
Ушбу оқ эвдин, қаро кўзум, дағи тиргуз мани.

Ер юзинда ғамзангизтек йўқтурур қон тўккучи,
Сизга хатм ўлди жаҳонда ошиқ ўлтурмак фани.

Парвариш қилдим юрак қони била кўз ёшини,
Дўст соғиндим, не билдимким, эрур жон душмани.

Ёзуғум маълум эмас, билмон не тақсир айладим,
Мундин ортуқким иродатлар била севдум сани.

Гавҳари мақсадни нетти, гар иноят айласанг
Дуржи лаълингдин, аё ҳусну латофат маъдани.

Ярлиғи ишқинг била султони оламмен, бегим,
Нечаким бўлсам фақир, эй ҳусн мулкинда ғани.

Мен Гадони айтур эрмишсенким: «ўлтургумдурур»,
Мундин ортуқким иноят кўзидин солдинг мани.

* * *

Ул малак сиймо санам гар ҳур эмастур, ё пари,
Бас недур бу насли одамдин онинг юз ё бари.

Бу камоли қобилиятники сендин англадим,
Жисм эмастур зоти покингким, эрур жон мазҳари.



Хаста кўнглум ишини зинҳор ўз бошинг учун
Зулф янглиқ солмағил дар пову тутма сарсари.

Ҳеч шакку шубҳа йўқтурким, азалдин шаънинга
Оятидур шомилу нозил бу фан (нинг) дилбари.

Жони ширин бирла гар савдо қилур бўлса лабинг,
Тотлу дашномингни менмен то қиёмат муштари.

Буки топтим меҳр ила сен зуҳра кўзлуктин назар,
Ҳусни толеъдин дурур ҳам ғояти нек ахтари.

Чун эшикда итларингнинг мансабин топти Гадо,
Найласун тахти Қубоду афсари Искандари.

* * *

Булбуле гўё эшитгач гул юзунг авсофини,
Дам бахуд қилдию қўйди ул бурунқи лофини.

Кел, илик тут, соқиёким, дардисар берур хумор,
Дурд ҳам хуштур маҳалда топмасанг гар софини.

Асру рўкашлар қилур мушкини оҳуйи Хўтан,
Сунбулунгнунг ақдини еш доғи оқил нофини.

Бовужуди мунча шиддат қайдасен дейдур ҳануз,
Носиҳо, кўр бори бу бедоднинг авсофини.

Ориф эрсанг ишқ бозоринда сот жон нақдини,
Соф эмас ул қалбким, билмаса ўз саррофини.

Топқусидур борча офоту ҳарораттин нажот,
Кимки Анқотек ғанимат тутса узлат Қофини.

Бандани айтур: «Эшикда итларимнинг итидур»,
Мен Гадо ҳаққинда, ёронлар, кўрунг алтофини.

* * *

Эй, латофат маъданининг гавҳари якдонаси,
Тальятингдур жон чароғи, меҳру маҳ парвонаси.

Не салосилдур сочинг занжири, эй рашки пари
Ким, киши кўргач бўлур ошуфтаву девонаси.

Барча ашколинг зарофат боғида марғуб эрур,
Эй хуш ул жонким, сен ўлғайсан анинг жононаси.

Боданинг усруклигидин ҳеч киши топмас нишон,
Лабларинг давринда тўлди гўйиё паймонаси.

Бартараф қил, носихо, тақвийни, кўп лоф этмаким,
Бемухобо озғурур шул ғамзайи мастонаси.

Тиргизур, ҳосил, ўлукни ул қади раъно била,
Йўл юрурда, оллоҳ-оллоҳ, шевайи риндонаси.

То ул афсунгар сифотиндин битиди шаммайи,
Жумлайи оламини тутти бу Гадо афсонаси.

* * *

Улки, ишқ этти баҳона бизни расво қилғали,
Қилди пайдо кўрк элин ўз сиррин ифшо қилғали.

Майл этар гаҳ-гаҳки, бир раҳм айлагай аҳволима,
Ҳусн истиғноси қўймас ёна парво қилғали.

Чин черикини ясаб, тузуб хитойи кўзларинг,
Келдилар жону кўнгул мулкини яғмо қилғали.

Носихо, «сабру мадоро қил» дединг ишқ ичра, оҳ,
Ақлу идрокке керак сабру мадоро қилғали.

Ҳар қачон гулгашт этар бўлсанг паритек боғ аро,
Келсалар ҳавро керак касби тамошо қилғали.

Оҳуйи чин зулфунг онлинда не сотсун мушкини,
Ғамзанг ўқи чун турубтур нофини во қилғали.

Ваъдалар берди дудоқинг, қани сўрмоқ айб эмас,
Ўфтанурмен мен бори, валлоҳ, тақозо қилғали.

* * *

Хаста кўнглумни, бегим, нортек янгоқинг ўртади,
Қолғандин бир йили ул жоду қароқинг ўртади.

Зулфу холингдин шикоят қилмон, эй жону жаҳон
Қим, менинг жонимни ул сиймин сақоқинг ўртади.

Юрагим қон бўлдию ҳеч топмадим жон мақсади,
Сўз била охир мени ширин дудоқинг ўртади.

Қимга айтай дарду ҳолимни, не тадбир айлайин
Қим, мени боштин-аёқ золим фироқинг ўртади.

Оҳу вовайлоки, бу мискин Гадони оқибат
Ҳасрату ғам бирла дарди иштиёқинг ўртади.

* * *

Қўнглуми яғмолади бир фистақи тунлуқ пари,
Сочлари сунбул, янгоқи рашки гулбарги тари.

Бу не мазҳар, бу не пайкар, бу не ҳайъат, бу не шакл,
Руҳи қудсийсен мусаввар мутлақо тандин бари.

Нечаким солсам назар сизда бадан фаҳм айламон,
Не дейин, султон, бегимсиз демай [ин] жон мазҳари.

Лаъл ила инжу жавоҳирни ҳамойил қилмағил,
Не керак сийм эгнига бу тошнинг дарди сари.

Гунча янглиғ чок эрур ҳасрат била жон кўнглаки
Ким, қучар гултек танингни куртайи нилуфарий.

Бу не қаддур, бу не қомат, бу не офатлиғ хиром,
Ўфтанурмен, ким дейин: товус ё кабки дарий.

Дурри ҳуснунг қиймату қадрин қамоҳий ким билур,
Мен магарким ишқ бозоринда менмен жавҳарий.

МУСТАЗОД

Эй ғамзаси фитна, кўзи фаттон, ўзи офат,
раҳм айла бу жона,
Хатм ўлди сенга салтанати мулки латофат,
эй шоҳи ягона.

Шаксиз, бу юрак қонина парварда бўлубтур
ул лаъли равонбахш,
Пайдову муайяндур аё кони зарофат,
кўп қилма баҳона.

Чун қолмас эмиш ному нишони, ситаму жавр,
бедод нединдур,
Дод айла, бегимким, ўтадур даври хилофат,
уш кечти замона.

Отқонда кўзунг новаки дилдўзни ҳар ён,
эй шўхи жафокаш,
Ҳар неча бор эрди орада буъди масофат,
жон эрди нишона.

Жондин рамақе қолди Гадонинг баданинда,
эй руҳи мужассам,
Ширин дудоқингдин қадари қилгин изофат,
тиргуз ани ёна.

ЯҚИНИЙ

Янги ой ўхшар нигорим қошина,
Балки ул ҳам кам кўринур қошина.



*«Мавлоно Яқиний тундроқ маираблиқ киши эрди.
Туркчасидин бу матлаин кўп мубоҳотлар била ўқур эр-
диким:*

Оҳким, жонимга еттим ёри нодон илгидин,
Доду фарёд ул жафочи офати жон илгидин.

*Аммо форсийсидин бу матлаи ёмон воқеъ бўлмай-
дурким:*

Субҳеким дам бемеҳр назад як нафас тун
Нахлаки бор нахўрад аз ў ҳеч кас тун.

*Охир дамида беадабона сўзларидин тавба қилиб,
аҳли салоҳ тарийқи билан кечти. Уммедким, маъфу бўл-
миш бўлғай.*

Қабри дараи Дубаророндадур».

А л и ш е р Н а в о и й. «Мажолисун нафоис»дан.

УҚ ВА ЕЙ МУНОЗАРАСИ

Ногоҳ хўблар чаргасидин от чиқорғон бир яхши отлиқ йигит жавлон қилиб, илкина ўқ олиб, эгнига ё солиб, қабақ отқоли майдон бошига азм қилди. Назм:

Бўз отлиқ ул йигитки, жаҳоннинг сафосидур,
Ошиқ кишининг отлиғу човулиғ балосидур.

Банда шафақтек қон йиғлаб дедимки: «Оё! Бу не хуршедтурки, қавс буржунда тулуь қилибтур ва ё не кавкабтурким, чархнинг ўқидек пояси кўкка етибтур. Отининг юришига боқтим эрса, дедимким: «Агар бу от мунингдек ҳаддин ошачолиқ бўлмаса, ер-кўкта мунунг ҳамтоси йўқ эрди». Бу сўзни жилавдори эшитиб, чилбурилик пайдо қилди. Айттимки: «Бу майдонда боре санге не, қуюшқунга ғазаб қилиб жовужи чайнарсен!» Охир сўзумга жавоб топа олмай дами тутулди. Алқисса, бу хаёлда мутафаккир ва бу аҳволда мутаҳаййир эрдим, чун ул йигитнинг ёсининг сўзи тилимда ва ўқининг хаёли бошимда экач, кўнглумда кечтиким: «Бу кунга дегру ҳеч кимарса турки тилининг жавҳарин ва форси алфозининг гавҳарин таркиб қилиб, Уқ Ё(й) нинг орасинда мунозара тартиб қилмайдурки, бу ва-жҳдин оламда андин нишонае қолгай деб». Чун ушбу сўз марғуб ва бу боис маҳбуб кўрунди, бу мунозара таснифина шуруь қилдим ва умид улким, хуш таъ-лар тобуғида мақбул ва матбуь бўлгай, иншо оллоху таоло.

Мунозаранинг ибтидоси

Бир кун бир неча соҳиб тариқ, аҳли қабза отимчи баҳодир йигитлар ёдек мажлис асбобин қуруб ва ўқ-тек маҳфилни тузуб, бир гўшада гаштга чиқиб эрдилар, ногоҳ Туркистон тарафиндин бир эги букилган қари бирлан бир сарв бўйлуғ йигит етиштилар. Қарига иззат йўлиндин ўнг қўл сори, йигитга сўл қўл сори юрт бердилар.

Йигит туз йўлидин келиб, садоқ бирла баронғорға чиқти ва қари чап тушуб, сўл қўлдин жавонғорға тушти ва қари номусин соғиниб, тааррузи била йигиттин савол қилдиким: «Сен не жиҳаттин қарини иззат тутмай, ўнг қўлга чиқтинг».

Йигит жавоб бердиким: «Мен Чингизхон чоғида садоққа черка тузуб, ёғиға тегишқали илгари юругани учун севурғаб баронғорға чиқорди ва қари паскашлик қилиб, кейин тортилғон учун ани ёзғуруб жавонғорға юборди». Ва Ёнинг қариган чоғинда бу сўзлар қулоғига етгач, оғзи елимдек йилмошиб, ўзига сингура олмай айттиким: «Сен мени қари кўруб, кучсиз соғиниб, йигитликинга мағрур бўлуб, юз кўрмай, мунунгдек юзсиз сўз айттинг ва ўзунг билмасмусенким, бу даврда ҳеч кимарса менинг гошимни торта олмас ва агар гижаким қотса йигитларни маракада бўйнин юмшатиб инфиол берурмен. Яна таҳаммул бобинда анингдектурменким, ёйчилар қарилар сингиримни тор(т)адилар. ичимда асраб кишига дарди дил қилмодим.

Басе мен ул соҳибсарменким, тенгри таборак ва таоло жалла жалололаҳу ва ҳабиби орасинда — алайҳиссалом — мендин ўзга киши маҳрам эрмас эди, андоқки, «қоба ва қавсайн» ояти қуръонда мендин хабар берур ва ҳазрати саййидул-аҳрор амир Қосим Анвор — қаддасааллоҳу сирраҳу — мени сендин муққадам тутуб қобил толибларға кўргузуб айтур. Назм:

Камон абру батирам зад зи завқи тири мижгонаш,
Ба сар ғалтидаму гуфтам фидоят бод жонам раҳ.

Яна Мавлоно Муҳаммад Мағрибийким, маърифат машриқини қуёштек ёрутти, менинг васфимда «Жоми жаҳоннамой» отлиқ доира тартиб қилди ва тавҳид сирини аҳли таҳқиқ учун ишорат ўқи бирла аҳолис ва воҳидийят қаҳсида кезлай ва номаҳрамлардин буларни менинг отимға отаб яқин қилди. Яна ибодат тариқинда малойикадек аввали умрумдин охирға дегру рукуъда-

дурмен ва тақво таврида аксари авқот чилладурмен. Яна ниёзмандлиқта яхши-ямонга қулоқ тутормен, ҳар неча манга қулоқ тутмаслар ва ҳар қачон иззат билан хитоб қилсалар ё дерлар ва агар зарофат бирла отимни айурсалар маҳбуб қошига менгзатиб ой дерлар.

Байт:

Янги ой ўхшар нигорим қошина,
Балки ул ҳам кам кўрунур қошина.

Яна баҳодирлуқ майдонида ҳар кимнинг қурумсоғида бўлсам, ўзумни қурбон қилайин дермен. Басе ҳар ким менинг бирла саҳархезлик варзиш қилса, дин ва дунёда бархўрдор бўлур. Яна Паҳлавон Маҳмуд Сабза(во) рийдек қадрандоздурмен. Сенга тегармуким, ўзунгни илгору ташлаб ўнг ённи талашурсен».

Уқ бу сўзларни эшитгач, газ-газ секири бошлади ва очқиқтин айттиким: «Сенинг икки бошинг бордурким, менинг юзумда мунунгдек даъволар қилурсен, андоқ-ким мавлоно Юсуф Амирий айтур:

Чу абруйи ту камон хешро агар дорад,
Зиҳи тасавури кажи у магар ду сар дорад.²

Ва ҳар қачон Яздонбахш чангина тушсанг, эгрилингни кўруб удтек ўтқа тутуб, рубобдек қулоғингни тўлғар ва агар ғурур жоминдин эсруб бошинг бир ён борса гушагир қулоғингга уруб, бўғачи бирла бўғзунгни бўғор ва агар хато қилсанг, ўлдурур кишилардек бўйнунгга чириш солурлар. Уёлмай баҳодирлуқ талашурсен. Басе ул эмасмусенким, ғазо кунни санчишқоли баҳодирлар олинда манглай чиқсам, сен қўрқунчтин сарғариб тус орасинда ёшунурсен ва мен ҳар қайда етсам, қолғоннинг ол қонин оқизиб, юзига ўта чиқормен. Яна ҳар кимнинг савоб назари бўлса, хатосиз билурким, мен қил ёрармен. Яна мен ул қуштурменким, ошиқларнинг кўнглин овлаб, рақибларни қувлармен ва менинг тилимдин муаллиф айтур. Назм:

Сар дар пайи ҳар кас, ки ниҳам то ба қиёмат
Бигуризаду як чашм задан на нгарад аз пас.³

Басе, отим кайбурдур, андоққи шоир айтур.
Назм:

Доғе ки, ҳаст бар дили душман кунад ду ним
Он тири тез парри тукаш ном кайбураст.⁴

Басе, ҳар қайда сеvirтек қанотимни ёйсам, менинг
сахмимдин қочарнинг арвоҳи учар ва агар туғдариға
тузларда йўлуқсам, менинг ваҳмимдин ёзиларни бул-
ғар ва агар тоғлар орасида жайрон кўзлук мўғул, чи-
ну хитойиларнинг новакидек ирғолининг қўлиға ти-
килсам, қониға кирармен, андоққи, муаллиф айтур.
Байт:

Новакинг кирса кийикнинг қониға,
Ҳеч ҳойиқмас этибон гуна ёзуқ.

Басе, гоҳе инояттин алифтек ошиқларнинг жони
орасиға кирармен ва гоҳе ўқ била найдек ҳар кимга
қадалсам, менинг захримдин жон элтмас. Яна мен ул
қуштурменким, ошиқлар мени ҳаводин тутарлар ан-
доққи, муаллиф айтур. Байт:

Ҳаво қилса ўқунг жон сайди учун,
Ани кўнглум қуши тутқай ҳаводия.
Гар ҳаво қилса юрактин ўтгали новакларинг,
Жон била кўнглум қуши тутқай ҳаводин, эй бегим.

Яна жаросундек йигитлар майдонда менинг қанотим
бирла учарлар. Яна мен ул хумойи авжи иззаттурмен-
ким, агар парвоз қилсам, форигбол озодалар менинг
юнгумни жон қушининг қаноти деб қувонурлар, ан-
доққи, Хожаги Атойи айтур:

Байт:

Ул шаҳсувор тиркашининг ўқининг юнги
Жон қушининг тириклата юлгон қанотидур.

Яна агар карвониларга бадрақа бўлмаса, йўлни
озиқурлар ва мен бадрақасиз йўлни туз борурмен.
Басе, ҳар қайда тарозу бўлсам, мени тортай деган ки-
шилар жон тортарлар, андоқки, Хожа Хисрав Деҳла-
вий маҳбуб энгиндин жонга тегиб, айтур:

Дар дилам тират тарозу мешавад,
К-аз даруни сина жонро бар кашад.⁵

Яна найшакарим, имон ҳаловатининг тотлиқ сўзин-
диндур менинг бирла бир ерда бутуб улғайибтур. Эй
уётсиз Ё(й), сен мени кўргач, қўрқуб, саҳмимдин
ўзунгга тўлдуурсен!»

Ё(й) бу йўлўки сўзларни эшитгач, бағри қотғунча
кулди. Аммо бир зарра юмшамади. Қаттиқ сўз бошлаб
айтти, андоқким, жунуний шоир айтибтур. Байт:

Ман он наям ки, зи тири маломат андешам,
Фуломи рўйи камон абрўвони бадкешам.⁶

Яна сен ўқчилар банд-банд қилиб, ўртангдин ёрмо-
гунча менинг бирла қовуша олмадинг. Басе, ўғрилар
бирлан ҳамсуҳбатлиқ қилғони учун барги най тўнунг-
ни сўюб, ичингни ёрдилар.

Эй хокийи хоксор, неча ўзунгни ранж тутарсен, эй
ғайратсиз, бир бошоқ учун ҳар бутанинг тубинда хў-
шачинлардек туфроққа ботиб, хирманингни елга берур-
сен. Басе, паҳлавонлар қошида менинг эвимдин қочиб,
Ёзиёбонда бошингга туфроқ совуурсен. Эмди санга
бу журъат қайдин пайдо бўлдиким, менинг олимда туз
туруб, ўқ учидин сўзлашурсен ва мени пайваста соҳиб
хуснлар қошина менгзатиб айтурлар. Назм:

Он ду абрўйи муқаввас ду камонанд баланд,
Ки ба сад қарн чунин турфа камон натавон сохт.⁷

Яна ошиқлар маъшуқ қошина пайваста ташбиҳ
учун ўқурлар. Байт:

Ҳар кужо мурғи диле бол шуояд, филҳол
Ба камон гўшаи абру з-ҳавош андозад⁸.

Басе, Ўқ бу сўзларни эшитгач айттиким: «Зиҳи но-
донки, сен, сен! Магар қариган жиҳаттин ҳариф бў-
лубсенки, ўзунгни тия тутмайсен! Басе, шайхи фасо-
ҳатки, гулистонда булбулдек ҳазор достони бордур,
мен(и) гулузор қоматина ташбиҳ қилиб айтур. Назм:

Бирабуд дилам дар чамане сарви равоне,
Заррин камаре, тир қаде, мўр миёне.⁹

Басе, Хожа Ҳофизи Шерозий мени мустажобуд-даъ-
ватларнинг дуоси деб айтур. Назм:

Аз ҳар гарона тири дуо қардаам равон,
Бошад к-аз он миёна яке коргар шавад.¹⁰

Басе, Хожа Камолки, латофат ва зарофат бобинда
соҳиб камол эрди, мени норван қоматлиқ сим андом-
лар қаддина ташбиҳ қилиб айтур. Назм:

Ҳарки бар тири қадаш чашме намедузад, Камол,
Ростиро рост бояд дўхтан, чашмаш ба тир.¹¹

Яна Хожа Салмон шамшоддек ростлиғимни кўруб,
мени дилшод ғамзасина менгзатиб, айтур. Байт:

Тири хаданги ғамзаат аз жони мо гузашт,
Бар мо зи ғамзайи ту чи гўям, чиҳо гузашт?!¹²

Яна Саккокийким, турк шоирларининг мужтаҳиди-
дур, менинг муносиб ҳолимға айтур. Назм:

Жоним фидо бўлсун санинг ғамзанг ўқина нечаким,
Ҳар неча қошинг эгмаси ўқтек бўюмни ё қилур.

Яна мавлоно Лутфийки лутфи табъ бирла зурафо орасинда машхур эрур, мени жафочи бевафо маҳбубларнинг ғамзаси деб айтур:

Хаданги ғамзасини кўргач айттим:
«Манинг жонимға ўт солгон сен-ўқсен!»

Яна муаллифки, ушшоқ аро муҳаббат ўқина нишона бўлди, мени оҳга нисбат қилиб айтур: Байт:

Зи дил бар мекашам сад новаки оҳ
Ки, аз жон бигузарад тире ту ногоҳ.¹³

Яна сен зиёда сарлиқ қилиб ўзунгни хўблар қошина менгзатқон учун, мувофиқи ҳолинға бияйниҳи муаллиф айтур. Назм:

Ба абрўйи ту ки, дар айни дилбари тоқаст
Гумони (каж)ки, камонрост аз зиёда сараст.¹⁴

Яна айттингим, манинг эвимдин қочиб туз талошурсен деб. Бу сўзни худ рост айттинг, агарчи эгри сени мен рост. Аммо бизнинг орамизда ҳеч навъ жинсият йўқтурки, мудом ва аслият бўлғай, деб, бу рубойини ўқуди:

Бо бад манишину ҳам марав хонайи ў.
Дар дом бияфти чу хўри донайи ў.
Тир аз сари камонро каж дид,
Диди ки, чи гуна жаст аз хонайи ў.¹⁵

Басе, Ё (й) Уқнунг ўткун сўзларин эшитиб, таҳаммул қила билмай, ҳимоят учун гиришга боғлади ва кечган мунозара ва мубоҳасани тақрир қилиб айттиким: «Ўқ сахмидин мунунгдек икки букулубтурмен ва йиллардурким зиҳгир (ила) бирга бош қўюб, сени барлос деб хизматингға турубтурбмиз. Эмди тенгри учун бизинг орамизда ҳакам бўлуб ҳакамлардек бу баҳсни айрит қил».

Гириш бу сўзни эшитгач, хомлигиндин печу тоб уруб, суман бўйлар сунбулидек ўзига тўлғониб, тоб келтура олмай зиҳирга айттиким: «Агар мен барлос бўлсам, сен тархонидурсен. Раво бўлғаймуким, Ё (й) куч қилмай, Уқ Ё (й) га куч қилғай. Эмди маслаҳат ул-дурким, ани андоқ ироқ ташлаликим, Ё (й)нинг тўрини тўтиё қилиб топмағай».

Зиҳир эшитгач: «Хуш булғой!»— деб, ятимона гиру баст кўрсатиб бармоғ кўзига қўйди. Гириш бирла иттифоқ қилиб Уқни ўзига яқин тортилар. Уқ аларни ўзидек рост соғиниб илгари борғоч, гириш оғзига андоқ таптиким, ўқнунг оғзи тўла қон бўлуб, торундек тубан қаро ерга кирди ва мунозарадин мақсуд улким, бу даврунунг каж табъларининг қошида ҳар ким Ё (й) дек эгри бўлса, ёнларидан йироқ бўлмас ва ҳар ким ўқтек рост бўлса, туз юруса, Яқинийдек йироқ тушар, андоқки, Асий шоирнинг қитъаси бу сўзнунг ростлиғина тўёдур:

Ҳар ки шуд рост андарин майдон,
Ҳар кужо рафт беҳузур уфтод.
Аз кажи шуд камон ба паҳлуйи шоҳ,
Тир аз рости ба дур уфтод.¹⁶

Агарчи, бу сўзнунг соҳати васиё эрди, шаниё кўрунғай деб, сўз иқтисор бўлди. Умид улким, рост табиат, мустақим зеҳнларнинг маҳаккида бу нақд тамом иёр бўлғай ва бу саҳфани мутолиа қилиб, бу номанинг силаси ўрнига азизлардин таваққуё улким, назм:

Яқинийнинг равонин шод қилғай,
Дуойи хайр бирлан ёд қилғай.

Туганди Уқ Ё (й)нинг мунозараси. Валлоҳу аълам.

МУХАММАД СОЛИҲ

Чоғир ичқувчи ёрилса яхши,
Черикидин даҳр арилса яхши.



«Муҳаммад Солиҳ исми муносабати била «Солиҳ» тахаллус қилур. Нур Саидбекнинг ўғлидурким, кўп вақтлар Чаҳоржўй навоҳисидин Адоқ навоҳисиға дегинча аморат қилди ва Султон Абу Саид Мирзо эшигида, Улуғбек ва Жўги Мирзо эшигида соҳиб ихтиёр ва жумлатул-мулк эрди. Аммо бағоят бадфеъл ва бадхулқ киши эрди. Ўзи мулойим йигитдур. Атворининг отаси атвориға нисбати йўқтур. Анга ҳам ғариб саҳв туштиким, Султон соҳибқирон қуллиғидин ғайбат ихтиёр қилди.

Баъзи дерларким, беҳудлиғ оламида ёмон мусоҳиблар ани бу ёмон йўлға тутубтурлар. Табъида хейли диққат бирла чошни бор. Хатқа ҳам қобилияти кўндур. Бу матлаъ анингдурким:

*Наям ошuftа гар пўшид кокул моҳи тобонаш,
Чи ғам аз тирагини шаб, чу бошад субҳ поёнаш».*

А л и ш е р Н а в о и й. «Мажолисун нафоис»дан.

ШАЙБОНИЙНОМА

Достондан парчалар

Китоб назмининг сабаби

Ишқ саҳросида Мажнун бўлгон,
Дард бирла ичи, тоши тўлгон,

Шавқ бозорида савдо қилгон,
Ушбу савдони таманно қилгон,

Ҳажрнинг ўтидин жони куйгон,
Сўзу ғам бирла ниҳони куйгон,

Лақаби Солиҳу ўзи толиҳ,
Нурсайд ўғли Муҳаммад Солиҳ.

Мундоқ айтурки худодан тақдир,
Чун отам ишига бердим тағйир.

Чиқди Хоразм диёри қўлидин,
Хивақу Қот, Хисори қўлидин.

Тушти андин гузори Марв сори,
Анда соврулди эв(у) эли бори.

Айлади гўш шаҳодат жоми,
Анго нўш ўлди саодат жоми.

Мени гардун ситами қилди етим,
Айлади кишвари ғам ичра муқим.

Хорлуқлор била ўстум бисёр,
Зорлиғлор била кўрдум озор.

Ҳар фалокатки бўлур дунёда,
Ҳеч қойсидин эмон озода.

Гаҳ Хуросон аро қилдум манзил,
Гаҳ Самарқандға бўлдум мойил.

Қуюн ойини била саргардон,
Ҳар нечук бўлса юрдум ҳар ён.

Хизмат эттим бори мирзоларға,
Бандалик андоғи доноларға.

Кўрмадим хайре мирзолардин,
Тилодим роъйи донолардин.

Дедилар борча менга донолар
Ким: «Адам бўлғусидур мирзолар.

Давлати олий Темур кетгусидур,
Навбат ўзга кишига етгусидур.

Ул киши бордур Шайбонийхон,
Хони Шайбондур у маҳдийи замон.

Ҳоли онинг ери Туркистондур,
Ўзбек элига муаззам хондур.

Хон Абдулхайрға фарзанд эрур,
Жоҳининг шоҳига пайванд эрур.

Южихон ўғлию Чингиз туруни,
Борча хонлардин аъло ўруни.

Ул олур ушбу вилоятларни,
Кўрсатур элга иноятларни.

Бордур анинг иши қурбон бирла,
Ўлтурубтур неча султон бирла.

Ул бўлуб борчаға жондин мойил,
Ул салотин анго ондин мойил.

Бу жамоатки, кўрарсан ҳоло,
Тана-тирно била бошлаб ғавғо,

Ичадурлар кеча-кундуз бода,
Дину имон соридин озода.

Бир-бири бирла муҳолиф борча,
Бир-биридин тақи ҳойиф борча.

Отодин бордур ўғул нохушнуд,
Отони ўғул этай дер нобуд.

Ото ҳам бордур ўғулдун безор,
Ўлтурур ўғлини йиғлатиб зор.

Сўзлари ерида мазкур бўлур,
Ушбу дафтар аро мастур бўлур.

Шаръидин йўқтур аларға парво,
Шаръ сўзини демаслар асло.

Фикр қил, мулкни ким олғусидур,
Кўси иқболни ким чолғусидур?


Қайдаким чодирини тикти нифоқ,
Қолмас ул теграда осори вифоқ.

Мулк илгидин чиқару тахт ила тож,
Тахту тож аҳлин этарлар ихрож.

Бўлса юз минг киши борча бу тавр,
Эврулур борчасиға охири давр.

Яна бир давр келур тозаю хуш,
Иттифоқ аҳлидек усру дилкаш.

Иттифоқ аҳлиға давлат келишур,
Иттифоқ аҳли ҳам они билишур.



Минг киши муттафиқ этса ишини,
Босар, албатта, бу юз минг кишини.

Иттифоқ анда ва дину имон,
Зарби шамширу намозу қуръон.

Мулк ул олмаса ким олғусидур,
Борча офоқ анга қолғусидур.

Ақл агар бор санга, иш қила кўр,
Бу салотин йўлидин айрила кўр!

Ўзни ул хон қадамиға еткур,
Бошни султон қадамиға еткур!»

Чун бу сўзларни эшитдим филҳол,
Айладим хилват ўзум бирла хаёл.

Борча маъқул эдию борча савоб,
Туздум оҳанги сафарға асбоб.

Юруб оҳанги Самарқанд эттим,
Юруб ул шаҳарга бот-ўқ еттим.

Ниятим буки, кириб қўрғонға,
Борғамен ондин Туркистонға.

Ё агар хон бу сорилар келса,
Банда хон сори азимат қилса.

Манга ният бу эди, лек худо
Айлагондур менга бу навъ қазо

Ким, етишкан дам ул қўрғонға,
Бандалик айлагамен ул хонға.

Чун етиштим, келибон неча қазоқ,
Борчаси раҳм тариқидин ироқ,

Қаҳр ила келдилар андоғки магар
Бандадин қўймоғусидурлар асар.

Бир неча ҳамдаму ҳамроҳ менга
Бор эдилар бори дилхоҳ менга.

Барчасини тунадилар, аммо
Манга кўркузмадилар ҳеч жафо.

Ул жамоатки бу иш қилдилар,
Бошима давлат ила келдилар.

Бор эмишлар бориси ўнг қўлда,
Жонвафо бий била қўлдош йўлда.

Жонвафо мени кўргач филҳол,
Кўрушуб айлади ёрона мақол.

Жонвафо бий эмиш ўнг қўлда улуғ,
Анга дўрмон улусидин кўб уруғ.

Чун бу сўзлар била ўттум ондин,
Хон йўлин жон била туттум ондин.

Мени хон оллиға еткурдилар,
Балки жон оллиға еткурдилар.

Мен етишконда ўшул хон қотиға,
Бошни қўйғонда анинг хизматиға.

Ултуруб эрди ўзи форигбол,
Ҳай-ҳаю арбада бирла хушҳол.

Игнида бир зириҳи доводи,
Зириҳиға яроша ҳам худи.

Садоғи белида, ёйи қўлида,
Беклари ўнгида ҳам сўлида.

Бири ёнида бaсе айлаб жавлон,
Ултуруб эрди Қарочин Девон

Қим, отолиғ эди ул хонға,
Ҳам мураббий бу шаҳи давронға.

Қўлини лутф била қилди дароз,
Мен тузуб жон аро оҳанги ниёз,

Қўрқа-қўрқа қадамиға еттим,
Бош қўюб оллида шукр эттим.

Айлади лутф, сўруб ҳолимни,
Билди яксар менинг аҳволимни.

Шафқат била мени шод этти,
Қайғудин бандани озод этти.

Чун ёниб тушти урушдин ул хон,
Тилади бандани ул шоҳи замон.

Айлади лутфу иноят бисёр,
Айлади расми мурувват изҳор.

Чун анинг шевайи лутфин билдим,
Банда ҳам арзи ниёзе қилдим.

Ул ниёзимни қабул айлади хон,
Яна бисёр карам қилди аён.

.

Келди хотирғаки, топмасам фурсат,
Тилабон хазрати хондин нусрат,

Айласам хон отиға таснифе,
Балки улфат сабаби таълифе.

Фикрлар айладум ўзум бирла,
Фикрни сайладум ўзум бирла.

Оқибат фикр мунга топти қарор
Ким, анинг мадҳини этиб вирди шиор,

Айлаган ишларини назм қилай,
Маснавий шеvasини доғи билай.

Ул замондинким, анга йўл солдим,
Ушбу хидматни ўзумга олдим.

Ҳар не кўрдум черикида бир-бир,
Борчасин назм ила қилдим таҳрир.

Бор умидимки, мунга кўз солғай,
Балки кўз солуб, алига олғай.

Кўруб ўз ишларини бўлғай шод,
Айлағай бандани ҳам гоҳи ёд.

Ҳазрат Имомаз-замон ва Халифатур-раҳмон Бухорони олиб, Самарқанд тахтига таважжуҳ қилғони ва Самарқанд аҳли кенгош бирла Боқи Тархонни Бухоро юборганлари ва Султон Маҳмуд Баҳодир илғоридин қочқони.

Хон Бухор ичида фориғбол,
Ерининг суҳбати бирла хушҳол.

Фитнаву шўр Самарқанд аро,,
Тушуб ул шаҳарға мундин ғавго

Ким: «Букун тонгла келиб олғусидур,
От аёғида бу эл қолғусидур».

Андоғи беклар ила хожалари,
Дафтари мулк уза дебочалари,

Боқи Тархонга киши йибориб,
Бу ён, ул ёнға кишилар йибориб,



Қўйдилар сўзни бу ергаки, агар
Хон Самарқанд сори солса гузар,

Боқи Тархону чериклар бори
Айлагай азм Бухоро сори.

Ушбу сўз бирла бериб ишга қарор,
Ўлтуруб эдилар шаҳр аро зор

Қим, яна хони Скандар ҳиммат,
Ўтунуб ҳазрати ҳақдин нусрат,

Отланиб борди Самарқанд сори,
Дедилар аҳли Самарқанд бори

Қим: «Ажаб воқеа бўлғусидур,
Шаҳримиз ўзбек ила тўлғусидур.

Ул киши бирла урушур киши йўқ,
Анинг олдида турушур киши йўқ.

Бор Султонали Мирзо бу тавр,
Бот ўтар бўлғой онинг жониға жавр.

Бекларимиз бу сифатлиқ ҳайрон,
Хожалар моли била саргардон».

Элда бу фикр эдию, хони далер
Борди ул беша андоқким шер.

Ваҳмидин титрадилар яхши-ёмон,
Қолдилар борча ул-ишдин ҳайрон.

Сарипул теграсига етканда,
Ул навоҳида мақом этканда.

Боқидин айладилар хонға хабар
Қим, Бухороға солур бўлди гузар.





Ўзидин бурно юборди ул хон
Инисин мулки Бухороға равон.

Иниси ҳазрати Султон Маҳмуд
Келдию, халқни қилди хушнуд.

Бир тарафдин баче келди Султон,
Бир тарафдин тақи Боқи Тархон.

Тўрт-беш минг киши бирла Боқи
Келдию, қочти шижоат чоқи.

Уч юз ўзбакни йиборди Султон,
Кўруб ул хайлни, қочти Тархон.

Борди Қаршиғаву маҳкам бўлди,
Меҳнату ранжға ҳамдам бўлди.

Хон тақи келди ёниб давлат ила,
Кўрди Султон инисин нусрат ила.

Шукр этиб тенгриға, ўлтурдилар,
Яна бу фикрни хуб кўрдилар

Қим, Бухорони қилиб мустаҳкам,
Халқнинг хотирин айлаб ҳуррам,

Хон Самарқанд сори азм эткай,
Азмни тахт сори жазм эткай...

Ушбу дам келди биров хон қотиға,
Бош қўйиб сидқ била хидматиға,

Деди: «Султонали Мирзо оноси,
Дема мирзо, шоҳи доно оноси,

Мени хон хидматиға қилди равон,
Деди: «Хон оллида қил муни баён



Ким, қабул этса канизидурмен,
Гарчи бу шаҳр азизидурмен.

Қилсун ўғлумни ўғуллуққа қабул,
Бўлмасун хидматидин кўнгли малул.

Хон Самарқандға ботроқ келсун,
Сўзларим сидқини мунда билсун».

Чун бу сўзларни симоъ айлади хон,
Деди: «Улдур менга осойиши жон.

Эшитиб мен сифатини бисёр,
Гойибона мен анга ошиқи зор.

Мен Самарқандни онсиз нетайин,
Жасади тирани жонсиз нетайин?

Ўгли ўғлумдур, ўзи — ёрим,
Дилбару, ҳамнафасу дилдорим».

Ушбу сўзларни деб ул қосидға,
Кулушуб ул тамаъи фосидға,

Ёндуруб они юбордилар бот,
Ўзлари сўнгича бордилар бот.

Қосид ул шаҳарға киргоч филҳол,
Бўлди бекам қадаҳи молмомол.

Хон деган сўзлари ила бўлди маст,
Қилди қосид йўлида бошини паст.

Чорлаб ўғлини кенгош қилди равон,
Уношиб ўғлини бўлди шодон.

Етти хондин тақи филҳол хабар
Ким, Самарқанд сори қилди гузар.

Бекам ул воқеадин шод ўлди,
Сабрким йўқ эди, барбод ўлди.

Чорлаб ўғлини деди ушбу замон:
«Шаҳрдин чиқ ,тақи қил хизмати хон».

Қосидни ўғлига ҳамроҳ этти,
Они ўз дардидин огоҳ этти.

Деди: «Хонга деки ,бундан ортиқ
Фирқатинг ичра менга тоқат йўқ!

Эл сенинг, мулк сенинг, шаҳр сенинг,
Мен сенинг, лутф сенинг, қаҳр сенинг.

Менинг ўғлумга иноят кўргуз,
Кўрмагил ёт, они қилғил ўз».

Боғи майдон аро эрди ул хон
Кўнгли бекам гами бирла ҳайрон

Қим хабар келдики, мирзо етти,
Тўй жамъияту ғавғо етти.


Хон деди: «Ўғлум эрур ул, келсун,
Менга филҳол кўрунуш қилсун!».

Чун бу сўз хон қошида айтилди,
Келди Мирзоу кўрунуш қилди.

Хон они қучтию ўпти юзидин,
Берди таскин анга ширин сўзидин.

Деди: «Мирзо, менга фарзанд ўлдунг,
Нотавон бағрима пайванд ўлдунг.

Онанг эмди кела кўрсун ботроқ,
Шаҳрдин айрила кўрсун ботроқ.



Мен қилойин они филҳол никоҳ
Ким, будур ангау ҳам сенга салоҳ».

Хон сўзи шаҳарға борғоч филҳол,
Чиқти Мирзо аноси фориғбол.

Есониб чиқти пари янглиғ бот,
Маъжаридин ёсаб ўзига қанот.

Боғи майдонға кириб келди равон,
Келишидин чу хабар топти хон.

Ани бир гўшада ўлтурғузди,
Олдида бир нечани турғузди.

Шаҳрнинг ичида тутти ғавғо
Ким, қочиб хонға тоёнди Мирзо.

Онасини тақи хонға берди,
Онаси хон ҳарамига кирди.

Хожа Яҳё деди: «Бобур Мирзо
Кошки келгай эди ушбу аро».


Гарчи хожа бу таманно қилди,
Шаҳар халқи анга ғавғо қилди.

Бўлдура олмади ва бўлди хомуш,
Лек маҳзун ичида юз минг жўш.

Хожалар доғи тура олмадилар,
Ҳеч тадбир кўра олмадилар.

Хожа Яҳё билла борча йиғилиб,
Ҳар бири ўзининг ишини билиб,

Келдилар борчалари хон қотиға,
Қилдилар арзи гунаҳ хизматиға.



Хожаларни қўлига олғоч хон,
Айлади лашкар элига фармон

Ким: «Йиғилиб бориси келсунлар,
Мулк ишида кенгош қилсунлар!

Жам ишида бори султонлар ҳам,
Паҳлавонлар ила ўғлонлар ҳам!»

Бўлдилар ҳам бори яхши-ямон,
Кенгош айларга замини фармон.

Фикр ила ўзларини қистадилар,
Халқнинг тинчлигини истадилар.

Дедилар: «Бўлса тирик бу Мирзо,
Ҳеч ким бўлғуси йўқтур ғавғо».

Ушбу сўз бирла бўлубон беғам,
Қилдилар хидмати Мирзони адам.

Онасин бир кишига бердилар,
Иш сўзин дер кишига бердилар.

Ул мунинг эвида манзил қилди,
Бу онинг комини ҳосил қилди.

Лаънат л-нав аноғаким, ул
Нафси учун ўлума берди ўғул!

Кимки хотун сўзи бирла бўлғай,
Ажаб эрмас буки қони тўлғай.

Чунки Мирзо иши андоқ бўлди,
Шаҳар хон қўлларига эврулди.

Олдилар молу ғанимат сонсиз,
Борча торожсизу толонсиз.

Чун қазақ шаҳр ичига кўб кирди,
Молдин шаҳр элин ойирди.

Жонвафо бийни тилаб хони ғани,
Айлади шаҳарда доруға ани.

Деди: «Шаҳр ичра кириб эл андо
Бўлмасун ғорату торожу бало».

Жонвафо шаҳарға киргач филҳол,
Қилди боштоқлиқ этарни помол.

Топти доруға била шаҳар ором,
Тутти ерлик ерига борча мақом.

Хожаларни йибора бердилар,
Борчасин молдин ойирдилар.

Хожа Яҳёға иноят била хон
Деди: «Эй хожайи арбоби замон,

Сенга бу иш на муносиб эрди
Ким, бу Мирзоға мусоҳиб эрди.

Сен киму мулк ишини қилмоқ,
Борчадин эмди керак ойрилмоқ.

Бор Хуросон сориким, бу кишвар,
Бўлди дахлинг сабабидин абтар».

Берди ўз отинию деди анга
Ким: «Мунинг фойдаси бор сенга.

Сендин уч кунгача ўт-сув тиламас,
Йўл юруб ўт тиламас, сув тиламас.

Сен юру эмди жаҳондин озод,
Қойдаким хотиринг истар, бўл шод».

Хожа Яҳёға чу бўлди рухсат,
Қўйди юз хожаға юз минг меҳнат.

Аҳлию авлоди йнғилди борча,
Эл-улус қошиға келди борча.

Тевалар юкладилар неча қатор,
Туздилар яна қатор ила маҳор.

Ганжи бисёр солиб чиқтилар,
Усру кўп мол олиб чиқтилар.

Қўргач ул молу яроғини қазоқ,
Тамаъ этти анга ва борди жоқ.

Борибон сўнгича ўлтурдилар.
Молини қўш топа келтурдилар.

Хоннинг андин хабари йўқ эрди,
Молиға ҳам назари йўқ эрди.

Қолди бир хожаға даври айём,
Қилиб эрди ани шайхулислом.


Булмакарим отию атвори,
Нописандидау нохуш бори.

Хон анга айлади бисёр карам,
Қилди асҳобиға изҳори карам.

Ани шаҳр ичра олиб чиқти ўзи,
Бўлди лашкар била бу навъ сўзи

Ким, бўлубон эли Султон сардор,
Айлабон кўчу яроғин тайёр,

Тебрасалар баса Туркистондин,
Қелсалар Ясси била Сўрондин.



Мулкнинг маслаҳатиға ушбу,
Яхши сўздур бу ёр айлар усру.

Бу кенгаш бирла йиборди ул хон,
Лашкарини тарафи Туркистон.

Лашкарининг кўби ул ён борди,
Лашкар ила икки султон борди.

Ул икки ким юрудилар ул ён,
Бўлди Маҳди ва Севинчик Султон.

Борди Маҳмуд деган Султон ҳам
Ки, Бухоро аҳлини қилғой хуррам.

Қолди хон оллида айлаб жавлон,
Ҳамза Султон била Темур Султон.

Хон бориб хожавор ўлтурди,
Ани сўзига муносиб кўрди.

Жонвафо эрди Самарқанд аро,
Беш юз ўзбак била хуш, бепарво...


*Имомаз-замон Халифатур-раҳмон Самарқанд олгон йилнинг қи-
шинда мўғул устига черик тортиб, Хоника хоннинг вилоятларин
Шаҳруҳияни чоптурғони*

Ушмунингдек қиш ичинда ул хон,
Қилди борча улусиға фармон

Қим, Самарқандға келсунлар бот,
Қўюбон шевайи орому сабот.

Хондин ул ёрлиғ эшитгоч лашкар,
Ҳар нечук бўлса йиғилди яксар.

Лашкари чун йиғилиб келди тамом,
Деди ул хони азимул ислом



Ким: «Юруб Сирни кечормен филҳол,
Мўғул аҳлини қилурмен помол».

Ушбу сўз бирла юруб отланди,
Ҳашаму хайли тақи отланди.

Борди хон қалъайи Диззақ сори,
Салтанат ҳоли мулозим бори.

Чунки Диззақдин ўтуб қўнди хон,
Шоҳ Маҳмудға қилди фармон

Ким: «Юруб илгари ўтсун сувдин,
Сир дема, хавфу хатарлиқ ердин.

Шаҳруҳия мўғулин чоптурсун,
Шошу Сайром йўлин чоптурсун.

Айласун хайли мўғулни вайрон,
Балки туфроқ ила қилсун яксон».

Ушбу фармон била Султон Маҳмуд,
Отланиб деди ағосиға даруд.

Борди анинг била Темур султон,
Юзи хуршиди фалакдек тобон.

Ҳожи Ғози тақи бўлди ҳамроҳ,
Мўғул элини қилойин деди табоҳ.

Жонвафо доғи юруб отланди,
Мўғул ўлтурмоқ учун қотланди.

Бўлди Қанбар ҳам аларға ҳампо,
Тилади марҳамату лутфи худо.

Отланиб шайҳи муриди пурдил,
Бўлди ул ҳам бу юрушға мойил.

Бордилар борчаси Султон бирла,
Бандалик айладилар жон бирла.

Олти мингча киши чиқди қўлдин,
Баъзи ўнгдину баъзи сўлдин.

Борчаси пурдилу разм овару чуст,
Разм учун борчасининг беллари руст.

Борчаси қўш отлиқу борча жаррор,
Борчанинг борча яроғи тайёр.

Жибадин отлари борча юклу,
Ичу тош тўнлари борча туклу.

Қойсининг тўни эди алтойи,
Ул қизир эрди юруган сойи.

Қойси савсар қилиб эрди либос,
Вақтға лойиқ этиб эрди асос.

Қойси тулки била хурсанд эрди,
Тулкига толиби пайванд эрди.

Қўнглок ўрнида эди осу тайин,
Бу арода мен алардин нетайин.

Совуқ андоқ эрдиким, яхши-ямон
Бор эдилар бори андин нолон.

Гарчи ўзбак улуси дашт аро,
Усубон туттилар анда маъво,

Дашт совуқларини кўрдилар,
Ул ҳаволарда чидаб турдилар.

Дедилар, айлабон инсоф изҳор,
Бу совуқ дашт совуқича бор.



Ул совуқдин топайин деган амон,
Захмидин қутқорайин деган жон,

Тортиб эди тизига туклук ишим,
Айтур эрди: «Бу эрур яхши ишим».

Ичидин тулкига чўлғониб эди,
Тани тулки аро тўлғониб эди.

Тошдин ҳам кийиб эрди яна бир,
Топмойин деб бу ҳаводин тағйир.

Бошида бор эди кешлик қалпоқ.
Жумрубон ёпуруб эрди қулоқ.

Ул қиш усру совуқ эрди, аммо
Йўқ эди ҳеч аларга парво.

Кешга бориб эрдилар султонлар,
Маъдалат жисми ичинда жонлар.

Шамъ янглиғ эди Султон Маҳмуд,
Бошида Кеш не янглиғ ким дуд.

Шоҳ Темур Кеш ичинда, ҳайҳот,
Бор эди зулмат аро оби ҳаёт.


Қароқчилар тақи кеш тўн аро фарқ,
Борча осуда қадамдин то фарқ.

Бу яроқ бирла етишти лашкар,
Сир бўйин айладилар тунла мақар.

Совуқ айлаб эрди Сирга таъсир,
Тўнгуб эрди, топа олмай тадбир.

Тош киби музлаб эди ул дарё,
Йўқ эди ҳеч нам анда асло.





Сирни ул навъ кўрубон Султон,
Отланиб Сирни кечар бўлди равон.

Юругоч ҳазрати Султон филҳол,
Қилдилар Сирни халойиқ помол.

Ҳеч ким чиқмади ул қўрғондин,
Қилдилар ваҳм баче Султондин.

Дашту водиға ёйилди лашкар,
Мол таҳсилини қилди лашкар.

Шаҳруҳия мўғулин чоптилар,
Шаҳруҳия усру қолин топтилар.

Олдилар моли фаровон анда,
Бўлди кўп мол намоён анда.

Қирдилар хайли мўғулни бисёр,
Жонлариға тегурубон озор.

Икки кун чоптилар ул кишварни,
Ранжға соптилар ул кишварни.


Борди Хоника деган хонға хабар
Ким, етишти бу тарафдин лашкар.

Хоникахон бу хабардин мискин,
Бўлди бечораву усру ғамгин.

Мастлиқ уйқусидин ойилди,
Беклар бирла кенгаш қилди.

Маслаҳат кўрмадилар отланурин,
Отланиб разм учун қотланурин.

Ул кенгашда вале Шайбонийхон
Инисининг сўнгидин келди равон.



Сир яқосиға тушуб ўлтурди,
Хасм ила разм муносиб кўрди.

Хасм чун чиқмади, қилди фармон
Ким, ёниб қўлға қўшулсун Султон.

Ҳукм ила ҳазрати Султон Маҳмуд
Келдию қилди черикни хушнуд.

Моли оламни олибон келди,
Борча элни мутамаввал қилди.

Яна бир кун ул аро турдилар,
Хасм келгай дебон ўлтурдилар.

Хасм чун чиқмади бўлди ночор,
Енмоқ ул ердин этиб азми диёр.

Чун черикнинг ёнори жазм ўлди,
Хони Шайбониға бу азм ўлди

Ким, яна Сирни ўтубон лашкар,
Ошлиқ олғай тевасиға яксар.

Яна хон айлагач ул навъ хаёл,
Яна Сир бўлди черикига помол.

Мўлкент устига йўл солдилар,
Бўлгон ошлиқларини олдилар.

Кўнгул ошлиқ соридин жамъ ўлди,
Мўлкент эли вале соврулди.

Хон кўчуб ёнди Самарқанд сори,
Хурраму шод черик аҳли бори.

Келди хон, тахтида тутти ором,
Айлади айш сар ерини мақом.

Ҳар ким ўз манзилида топти қарор,
Қаю Куфайну, қаю борди Бухор.

Фасли дай ўткуча эл тиндилар,
Борча қишлоқлариға индилар.

*Ҳазрати Имомаз-замон ва Халифатур-раҳмон мўғул устига бориб,
Уратена қўрғонида Муҳаммадхусайн Мирзони қабоғони ва ул ёл-
бориб сулҳ тилоғони*

Ез очилғоч, яна хони даврон,
Айлади лашкар элига фармон

Ким: «Уратенаға жам ўлсунлар,
Дашти сабот аро ўлтурсунлар».

Яна лашкар бори жам ўлди бот,
Тўлди хон лашкаридин дашти сабот.

Сабза устида ёйилди лашкар,
Оқ чечак янглиғ очилди чодар.

Шомиёна кўруб андоқ саҳро,
Езилиб айлади кўп касби ҳаво.

Усру зебо бўлур эрди ул дашт,
Қобили сайр эдию, гулгашт.

Гули бисёр эдию сабзаси чўқ,
Ҳеч бегона ўти асло йўқ.

Лола сабза юзида ранг-баранг,
Лола остида бори тоза ўланг.

Лола устида тикиб чодирлар,
Қилдилар айш пари пайкарлар.

Хону султон кўруб ул саҳрони,
Кўрдилар базмға лойиқ они.

Қилдилар бир неча манзил анда,
Туздилар бир неча маҳфил анда.

Ичтилар бол фароғи била бол,
Болдин соғар этиб молломол.

Ҳосил ул подшоҳи динпарвар
Айшу ишрат билан чекти лашкар.

Етти Ҳратепа қўрғониға,
Ўт солиб ҳокимнинг жониға.

Ҳокими бор эди мирзойе,
Ҳусн арбоби аро раънойе.

Хоника хонға куёвлиқ қилғон,
Гул киби мажлисида очилғон.

Қавмининг оти мўғулда Уғлот,
Ўзбак ичинда қарини Қўнғирот.

Отидин ким тўлуб эрди кавнайн,
Муттасил эрди Муҳаммадға Ҳусайн.


Икки мингча навкари бор эрди
Ким, бори чобуку жаррор эрди.

Қалъаси бор эди усру маҳкам,
Буржу борулари бас мустаҳкам.

Ҳандақин еткуруб эрди сувға,
Ҳеч ер қўймоб эди шотуға.

Қим ета олсун анга шоту била
Қи, гирифтор эди олам сув била.

Икки хандақ бор эди ушмундоқ,
Қим кўрубтур базе мундоқ хандоқ.



Теграсида тақи жарлар бисёр,
Урушур ерлари бас ноҳамвор...

...Хон келиб чун қабоб ўлтурди они,
Ўйлаким бордур эди кўрки они.

Билдиким олмоғи эрур душвор,
Уруш этмак анга мушкул бисёр.

Деди: «Ўлтурмоқ ила олса бўлур,
Мунга кўп вақт халал солса бўлур».

Демади ҳеч юрушнинг сўзини.
Ҳеч келтурмади анга ўзини.

Деди: «Ошлиқларини зое этинг,
Қойдаким оту қўйи бор, етинг!

Ошлиғининг кўкини едурингиз,
Қўлға тошқи молини киюрингиз!

Ҳолиё ушбу қадар иш қилоли,
Яна ошлиқ пишиғинда келоли».


Ушбу ярлиғ била беш кун лашкар
Айлади теграсини зеру забар.

Ошлиғини едуруб ёндилар,
Қўлға молин киюруб ёндилар.

Яна хон келди Самарқанд аро,
Борча олам аро андин ғавғо.

Ошлиқ устига яна отланди,
Уратепа ишига қотланди.

Ёнчиб ошлиғни олур бўлди черик,
Юрт овул ерига солур бўлди черик.



Тошқори ошлиғи бўлғоч поймол,
Ичкори бўлди райият бадҳол.

Бўлди мирзолари ҳам усру малул,
Хотири бўлди бағоят машғул.

Сулҳнинг сўзин арога солди.
Сулҳ ишини ўзига олди...

*Музаффариддин Султон Маҳмуд Баҳодир Хоразм сори таважжуҳ
қилғони.*

Тутти Хоразм йўлини Султон,
Чекибон разм қилурға фармон.

Ўн қўнуб Қот дегонга етти,
Қалъаси оллида маъво этти.

Қот халқи эшитиб Султонни,
Чектилар оллида нақд жонни.

Қилиб ул қалъа элини рози,
Чиқтилар муфтию шайху қози.

Қолди доруға ичинда ҳайрон,
Бўлди ўзи ишида саргардон.

Чиқиб ул доғи иликка тушти,
Шоҳнинг этогига ёпушти.

Деди Султонга: «Недур эмди хабар?
Ойтингизким, қилоли бот гузар».

Дедилар: «Шайхназар қилди нифоқ,
Тузди Беҳбуд ила ойини вифоқ.

Чинсўфи тилотиб келтурди,
Они ўзига муносиб кўрди».

Чинсўфи бор адоқ бекларидин,
Пахлавонроқ адоқ ичра боридин.

Эмди Хоразм алар кулидадур,
Ким билурким, не алар йўлидадур.

Ўзи Беҳбуд эрур Хева аро,
Ўлтурур ноз била мева аро.

Бу хабарни эшитиб ул Султон,
Отланур бўлди қилиб азми равон.

Қот аро юзча кишини солди,
Қўлга анинг черикин ҳам олди.

Бир қўнуб қилди ватан булдам соз,
Боқти ул эл доғи айлаб эъзоз.

Ўтубон етти андин Хоразм,
Черик айлагудек бориси разм.

Чинсўфи худ эшитиб Султонни,
Қочурой деган экандур хонни.

Лек Хоразм ичида неча ямон,
Шайхназар бирла қилиб аҳду замон,

Қалъани беркитуб олғондурлар,
Борчаси жаҳл ила турғондурлар.

Чун хабар топти бу ишдин Султон,
Қилди филҳол урушқа фармон.

Чиқти Хоразм эли усру қолин,
Чинсўфидек бориси ўту ёлин.

Кўп уруш айладилар, лек охир
Фатҳ Султон солди, бўлди зоҳир.

Бўлди Хоразм эли борча мағлуб,
Ёндилар қалъаларига манкуб.

Туркмондин доғи кўп ўлди киши,
Киши ўлдурмоқ эди ўзбак иши.

Яна бир навбат уруш қилдилар,
Қалъадин халқ чиқиб келдилар.

Анда ҳам бўлдилар усру ожиз,
Бўлмағой ҳеч ким андоқ ҳаргиз.

Тонгласи қаҳр қилиб Султонға,
Юрубон солди уруш қўрғонға.

Бўлди ул кун доғи бисёр уруш,
Бўлди бисёр дилозор уруш.

Ичқори, тошқори кўп эл ўлди,
Қалъаси ваҳм ила маҳкам бўлди.

Анда ҳам бўлди баса халқ талаф,
Бўлди эл новаки меҳнатға ҳадаф.

Солибон қалъани Султони кабир,
Айлади жилвагаҳин тахт вазир.

Қароқуш мулкигача чоптурди,
Туркман эвларини топтурди.

Туркман қизларини олдилар,
Айшнинг кўсларини чолдилар.

Қароқуш кишваридин то Хоразм
Олдилар борчасини айлаб разм.

Ёниб андин олибон молу яроғ,
Тушуруб қўлиға асбоби фароғ,

Қабоб ўлтурмоқ бўлди Султон
Ким, етиб келди хондин фармон

Ким, йиғилди бу тараф ёғилар,
Бўлдилар жам бори ёғилар.

Эмди Султон етиша келсун бот,
Бир замон айламасун сабру сабот.

Ушбу ярлиғ била Султон ҳосил,
Бўлди эв сори ёнорға мойил.

Икки қўрғонни олиб азм этти,
Азм этиб рост Бухоро етти.

Черики соғ-саломат борча,
Разм айларда қиёмат борча.

*Ҳазрати Имомаз-замон ва Халифатур — раҳмон Музаффариддин
Султон Маҳмуд Баҳодирни ўзига қўшуб Ҳисор вилоятига Хусрав-
шоҳ устига борғони ва Хусравшоҳни қочуруб, вилоятлардин мол
олғони.*


Хонға чун борди хабар Султондин
Ким, етиб келди фалон қўрғондин,

Хон Шайбонийи Жамшиди сарир,
Шоҳи нурони хуршиди замир

Отланур булди Хисор устига,
Андағи мулку диёр устига.

Йибориб ҳукмини султонларға,
Ярлиғин тобеъ фармонларға,

Отлониб Қаршиға озим бўлди,
Зафар оллида мулозим бўлди.



Жам бўлгунча черик ҳар ёндин,
Келгувчи-боргувчи ҳар султондин,

Эрикиб Қаршини овлар бўлди,
Қуш била ҳар сори ҳовлар бўлди.

Қаршининг қушлари бисёр бўлур,
Қушчининг таъмаси тайёр бўлур.

Турнаю қоз фаровон усру,
Жонвор анда намоён усру.

Қирғовул боғларида сонсиз,
Қарчиғойнинг соғишидин жонсиз.

Тузида бағри қаролар бисёр,
Ер бағирлаб юрумакдин афғор.

Мурғак Қарши учун ҳар сори,
Сайдгар илкидин айлаб зори.

Қумрию булбули нолон эрди,
Бир-бир ўз ишида ҳайрон эрди.

Саъвалар борчалари зору заиф,
Мен киби дарду ғам илкида наҳиф.

Ҳар нечук бўлур давронда,
Зоҳиран бор эди борча онда...

...Худхуд ул теградин асло кетмас,
Ҳеч турлук сўр ила қойтмас.

Бўлур ул теграда ҳар турлук қуш,
Ёсобон борча ушул ерда қўнуш.

Қабк ила тўтийи шаккархо ҳам,
Балки Симурғ ила Анқо ҳам.

Ҳар сори борса эди ҳазрати хон,
Юруб андоқки Сулаймони замон,

Қушлари устига келурлар эрди,
Бошиға соя қилурлар эрди...

Йиғилиб эрди бори султонлар,
Данилор бирла бори ўғлонлар.

Черики жамъ бўлуб эрди тамом,
Хайлдин Қарши тўлуб эрди тамом.

Ушбу ҳолатда етиб келди биров,
Хасм сўзин айтиб келди биров.

Сўзи алқисса буким: Хусравшоҳ,
Бўлубон ўз хатаридин огоҳ,

Жам этиб Қундузу Бағлон черикин,
Келтуруб Кашаму Бадахшон черикин,

Тилотиб борча Хисор аҳлини,
Йиғди ул мулку диёр аҳлини.

Валибекни тилотиб Хатлондин,
Черикни йиғди ҳар ёндин.

Мир Вали бирла йиғилди Боқи,
Разм базмида бўлай деб соқи.

Тўрт оға-ини жамъ ўлдилар,
Лек андуҳ била тўлдилар.

Олдилар эрса черикнинг сонин,
Тўктилар эрса улуснинг қонин,

Қирди дафтарга киши ўттиз минг,
Лек ҳар бирида қайғу юз минг

Ким: «Нетиб ўзбак ила сончишоли,
Не қилиб кестан ила ёнчишоли?»»

Чун оға-ини била Хусравшоҳ
Тузди ул навъ ила хайлу сипоҳ.

Юракин тўхтата олмай мискин,
Оға-иниси била бас ғамгин,

Машварат айладилар тўрталаси,
Фикрини сайладилар тўрталаси...

Оқибат фикр қилиб бедиллар,
Фикр водийси аро жоҳиллар,

Юбориб Балх сори ажзу ниёз,
Шоҳиға сўз йибориб дуру дароз,

Тилади кўмаки усру қолин,
Ҳар бири ўз ишида ўт ёлин.

Яна бир элчи Хуросон сори
Юбориб, айладилар кўп зори.


Бохтар сори ҳам элчи йибориб,
Келтуруб андағи элни эгариб.

Балхдин келди Умарбек бошлаб,
Черикининг ярамосин тошлаб.

Тўрт минг Балх черики эрди,
Чун ўзининг кишисин ойирди.

Ҳиридин келди Латиф Бахши,
Сўзи уни бахшилар ичра яхши.

Ики минг турк ироқи бирла,
Олти минг чоғли ясоқи бирла.



Бохтардин тақи Зуннун келди,
Саркаш фирқан Аргун келди.

Келди беш минг киши анинг била ҳам,
Бўдилар борчаси ёру ҳамдам.

Келгучи чун бу хабарларни деди,
Анда кўрган карру фарларни деди,

Мундоқ овозаю бу тавр хабар
Қилди эл кўнглига филжумла асар.

Лек ул ҳол била ҳазрати хон
Ким, фикор эрди анга жисм ила жон,

Айлади ҳукмким: «Ҳамза Султон
Юрусун илгари айлаб жавлон».

Анга қўшти Жонибек Султонни,
Сафдари саф шикани майдонни.

Ҳожи Ғозибий ила Қанбарбий
Ким, эрур ҳар бири бир сарвари бий,

Ул иковин ҳам анга қўшти хон,
Ҳар бири бор эди пур дoston.

Айлади ҳукмки: отлонғой бот,
Нақд вақт Сайидахмади Қўнғирот.

Ҳамза Султонға бориб қўшулғай,
Ҳайбатидин эл — улус қоврулғай.

Анга пайваста Қўпак Қўшчи ҳам
Ким, эрур хонға қадими маҳрам.

Юрубон илгари иш қилсунлар,
Хасмнинг не қилурин билсунлар.

Чун буларнинг қўлини айлади рост,
Тенгрининг лутфини айлаб дархост.

Айлади ҳукм Султон Маҳмуд
Ким, эрур мазҳари адли маъбуд,

Юрусун илгари душман сори,
Тиласун нусрату фазли бори.

Анга пайваста Темур Султон ҳам,
Юрусун хасми айлаб дарҳам.

Ўзи ҳам бу ики султондин сўнг,
Бу ики жон била жонондин сўнг,

Юруди, ўйлаки айтиб бўлмас,
Юруши васфида тил эврулмас.

Тонгибон қўл-аёғини маҳкам,
Тангри ёди била кўнгли хуррам,

Отланиб келди Ҳазор устига,
Юруб ул дашту диёр устига.


Ўтубон борди андин Дарбанд
Ким, етилмас эди буржина каманд.

Бир бийик тоғ эди Дарбанд деган
Ким, анга ёр эди Алванд деган.

Тенгри фармони била ики тоғ,
Қилибон иккиси бир-бирини ўтоғ,

Бош қўюб иккаласи бир ерда,
Юз туман кўҳу камар ҳар бирида,

Ҳар бирининг боши гардунға етиб,
Ҳар бирининг қўли Жайхунға етиб.



Қофнинг тоғи алар олдида паст,
Йўлида ер деганинг бир каф даст.

Тошлар йўлида ҳар бир кўҳи,
Сокини бодияйи андуҳи.

Қоровул тоғининг устида аён,
Уйлаким, кўк уза моҳи тобон.

Бор бу тоғнинг устида фалак,
Кўрунур том уза тўн ёйғонтак.

Бир ёғоч бор бу ики тоғ ароси,
Қаболи боғ аро булоғ ароси.

Чашмалар суйи равон ҳар ёндин,
Тозароқ оби ҳаёти жондин.

Ул ики тоғнинг оғзида жаҳон
Санъати қилди ажаб тавр аён.

Бир эшик ўртаниб ул ики аро,
Ул аро берди улусқа маъво.


Мўл улус кўнглида бу бор эрмиш
Ким: «Фалон тоғ эшиги тор эрмиш.

Андин ўзбак нетиб ўткай, ёраб,
Нетак отини юруккай, ёраб?!»

Халқ бу сўз билаву ҳазрати хон
Хасмдин қасди учун бўлди равон.

Хасм учун хон хабарини топти,
Кимки қоч деди ҳаводин қопти.

Бўлди дармонда жони бирла,
Кенгошиб яхши-ямони бирла.



Қилдилар ажзни зоҳир борча,
Бу яроғ кўрдилар охир борча

Ким, урушнинг сўзини қўйғойлар,
Ултуруб қалъада от сўйғойлар.

Чун бу сўз ул арода топти қарор
Ким, қилур бўлдилар ул қавм фирор.

Борди Зуннуну Латиф Бахши,
Сўнгидин новаку раъду тахши.

Балхдин келган улус эви сори
Қочтилар жон аро ваҳм кори.

Қолди ўз хайли била Хусравшоҳ,
Борча рўйи сиёҳу мўйи сиёҳ.

Бир инисин йиборур бўлди Хисор,
Бориб ул хайл била тўлди Хисор.

Яна бирни яна бир қўрғонга
Йибориб, мунтазир эрди хонга.

Қим, қачон келса ёқинроқ, қочқай,
Фатхнинг йўлини хонга очқай.

Вахшда ўлтуруб эрди ҳосил,
Тенгри они қилиб эрди ғофил

Қим, юруб ҳазрати хони аъзам,
Кесиб ул тоғни шоду хуррам,

Юруди мулки Хисор устига,
Халқи беҳангу мадор устига.

Тош маҳаллотини етгоч олди,
Хасмнинг жони аро ўт солди.

Солиб ул элга ҳазимат усру,
Олдилар молу ғанимат усру.

Буздилар тоқи муқарнас бисёр,
Олдилар тожию атлас бисёр.

Қойси оқ рахтға урди ўзни,
Ўткариб ҳинд элига сўзни.

Қойси дебойи мунаққаш топти.
Қойси ғоли била мафраш топти.

Қойси ҳуржун била хажри олди,
Ўзи тушуб они отға солди.

Қойсиға лаъли бадахшон тегди,
Қойсиға гавҳари рахшон тегди.

Қойси олтунға урунди анда,
Урунуб элга кўрунди анда.

Қойси дур топтию қойси гавҳар,
Қилди ороста тожу афсар.


Қойси фируза била марварид
Тонибон, бўлди улус ичра фарид.

Қойси зайлучайи кирмони олиб,
Чиқти эл олдида эғнига солиб.

Қойси така намади шатранжи
Олибон, кўчти кўнгулдин ранжи.

Қойси язди ўлжа кўп олди,
Чўлғабон они юкига солди.

Манзил ободию мисрий бисёр,
Қарою оқ ўлжа лайлу наҳор.



Ҳири обофатиға сон йўқ эди,
Қанд бирла кўнгул усру тўқ эди.

Шиша-шиша сочилиб эрди набот,
Кўза-кўза тўкулуб оби ҳаёт.

Қойсидур оби ҳаёт анда шароб
Ким, ул элларни қириб қилди хароб.

Бодасиз йўқ эди бир вайронае,
Борча вайроналари майхонае.

Риндлар маст чиқиб ҳар ёндин,
Беҳабар хондин ҳам султондин.

Йўқ алар кўнглида имон дарди,
Юзлари устида исён гарди.

Кўпроғи ўқ учида бордилар,
Кўпининг ичларини ёрдилар.

Чоғир ичқувчи ёрилса яхши,
Черикидин даҳр арилса яхши.

Ичқувчиларга бу бўлди аҳвол
Ким, баён айладим, эй нек ҳисол.

Эмди айтайки нелар бўлди яна,
Қилдилар қолғон улусиға тана.

Сўйдилар борчасин боштин-аёқ,
Олдилар борчасидин молу яроқ.

Фўтаю кўнглоки, хуфтонларини,
Жиббаю чакман ила жонларини.

Ҳашр элидек борини ўр айлаб,
Қаҳр ила жонлариға зўр айлаб.



Бирининг бўйнига мил тоқтилар,
Бирининг жониға ўт ёқтилар.

Қойси қочиб эди эси келиб ўнг,
Бир қўли илгарн, бир қўли сўнг.

Қойси қизин топа олмай ҳайрон,
Қойси хотуни била саргардон.

Қойси инисидин айрулғон эди;
Оҳу фарёду фиғон қилғон эди.

Бирига от била тева ғами,
Бирига бода била мева ғами.

Бири ярмоқ ғамидин оҳ қилиб,
Умрнинг йўлини кўтоҳ қилиб.

Бири оқ рахтларин ёд қилиб,
Қарориб кўнглини ношод қилиб.

Қиз: «Ано»,— деб чекибон вовайлоҳ,
Ано: «Қиз»,— деб қилибон нолаю оҳ.

На ато ўғлини топти ул дам,
На ўғулға атодин қолди ғам.

Ҳар кишига бўлуб эрди ҳоли,
Бор эди усру ғариб аҳволи.

Ушул элким, бу бало кўрдилар,
Мунча ташвишу жафо кўрдилар.

*Ҳазрати Имомаз-замон ва Халифатур-раҳмон Мўғул устига отла-
ниб, Жаҳонгир мирзони қочуруб, Хўжанд қалъасини олиб буз-*

ғони.

Ҳазрати хони Сулаймон миқдор,
Ўзининг тахтида чун топти қарор,

Айлади ҳукмким: «Қотлансунлар,
Бир ой ўтгач, черик отлансунлар

Ким, муғул ишини бир ён қилоли,
Фатҳу нусрат била қойтиб келоли».

Хон деган фурсату булжор била,
Йиғилиб келди бори жор била.

Яна ул хони бузрук отланди,
Қиблайи фирқайи турк отланди.

Борди қочқунда Ўратепа сори,
Ўтти анди тақи филҳол нори.

Хон Ўратепадин ўткач филҳол,
Ҳамраҳи фатҳу, рафиқи иқбол,

Келди ул хони муаззамға хабар,
Келди ул хусрави аъзамға хабар

Ким: «Жаҳонгир деган шаҳзода,
Йиғибон бир неча ўздек сода,

Қилди маскан ўзига мулки Хўжанд,
Айшнинг манзарасин қилди баланд.

Анга ёрулди Ғариб Барлос,
Солиб эл кўнглига юз минг васвос.

Хоникахон ҳам анга ёр ўлди,
Анга ҳар ишда мададкор ўлди.

Санжар отлиқ бекни қўшти анга,
Ул бориб қалъада қовушти анга.

Улжахон доғи бир сардорин
Йибориб, айлади меҳр изҳорин».



Бул хабарни эшиткач, ул хон
Айлади ҳукмки: «Ҳам ушбу замон

Черик ул мулк сори азм этсун,
Азми жазм қилиб, разм этсун»...

Ҳосили қисса, ўшул хони далер,
Айлагач ҳамла ўшул навъки шер,

Боёғи шоҳи Жаҳонгир нишон,
Бешасин ҳоли этиб қочти равон.

Тоғ аросиға кириб ўлтурди,
Берк ерларни муносиб кўрди.

Лек ўлтурди Хўжанд ичра ғариб,
Ўзини кўрди Хўжанд ичра ғариб.

Бўлди хампой анга Санжар ҳам,
Қилибон қалъаларини маҳкам.

Хон етиб келгач ўшул қўрғонга,
Айлади ҳукм бизнинг султонга

Ким: «Насиҳат қилингиз бу элга,
Бормасун жонлари ўтлуқ ерга».

Хон сўзи бирла ҳамулдам Султон
Қалъага айлади ирсол нишон.

Ул нишон ичра насихат бисер,
Лек алар кўнглида ҳеч этмади кор.

Усру мазбут эди қалъалари,
Муттафиқ қалъадағи халқлари.

Бор эди томлари усру баланд,
Солмас эрди анга андиша каманд.



Йўқ эди хандақиға поёби,
Хандақида бор эди гирдоби.

Қалъа томида чекиб новаклар,
Бор эди ёнда кўп мардаклар.

Борча новак фикану санг андоз,
Борчаси барқ сифат оташбоз.

Қилиб ул хайлу гуруҳи авбош
Киши бошиға муҳайё юз тош,

Тоштек беркитиб ул қўрғонни,
Чиқибон кўрмадилар Султонни.

То алар сўзин айтғой хонға,
Қилғой ул қавми тўш эҳсонға.

Чун алар айладилар саркашлик,
Бўлди раҳзанлари мажнунвашлик.

Онглаб ул ишларини ҳазрати хон,
Айлади қаҳр юзидин фармон

Қим: «Бу қўрғонға уруш солсунлар,
Халқ қўрғонда боқиб қолсунлар».

Нарбону тўра тайёр эрди,
Лашкар аҳли бори жаррор эрди.

Юрдилар бориси фармон бирла,
Туздилар разм ишин жон бирла.

Еттилар тўра олиб хандақиға,
Уттилар кўпру солиб хандақиға.

Боқмади баъзилари кўпруга ҳам,
Кўпроғи суйидин ўтти беғам.

Хокрезига етиб турдилар,
Узларин қалъага еткурдилар.

Турди ўқ учида қобучилари,
Уқларин ёга қўюб чуслари.

Бошин чиқорғонни отиб урдилар,
Уқларин жониға еткурдилар.

Хандақийнинг суйидин ўткан эл,
Хасмнинг ишини ҳуркуткан эл,

Қўйдилар қалъага шотуларни,
Соқладилар бори қобуларни.

Қалъанинг томи баланд эрди баса,
Узи мазбут не томким, қафаса.

Етмади томиға шоту асло,
Қилдилар қалъа эли ҳам ғавғо.

Тошлар тошладиларким, сўрма,
Фитналар бошладиларким, сўрма.

Олти мингча киши ғавғо айлаб,
Икки барлосни мирзо айлаб.

Лек хон давлати ғолиб бўлди,
Балки давлат анга толиб бўлди.

Хон қули борча ҳужум айладилар,
Тошдек хасмни мўм айладилар.

Қойси ергаки етишти шоту,
Демадиларки: «етишмастур бу».

Қоздилар ҳосил ўшул ерни-ўқ,
Қилдилар нозил ўшул ерни-ўқ.



Қозғач ул томни, ковланди тамом,
Хоннинг оллида ёқилди ул том.

Раҳна ул қалъага солғоч даврон,
Чиқтилар қалъага лашкар яксон.

Қирдилар борча урушқонларни,
Жўйдилар анда турушқонларни.

Қатли оме бўла бердики, дема,
Издихоми бўла бердики, дема.

Қирдилар қалъада бўлгон халқини,
Етти ул элга фанодин солқини.

Бирининг қорни бўлуб эрди чок,
Ваҳмдин бири бўлуб эрди ҳалок,

Қойсисининг боши нигунсор эрди,
Ўзи туфроқ била ҳамвор эрди.

Қойсининг мағзи бурундин чиқти,
Қойси ўзини қуюққа ёқти.

Қойси сомон аро бўлди пинҳон,
Қойси бир бўлди яна бесомон.

Қойсилар ўлжа бўлуб чиқтилар,
Дарду ғам бирла тўлуб чиқтилар.

Бошлари тўб киби ғалтон бўлди,
Қалъанинг ичи тўла қон бўлди.

Қалъани тира кўруб лашкар эли,
Қалъанинг халқини деб Хайбар эли,

Ўт солиб айладилар равшан ани,
Қилдилар ўт била бир гулхан ани.





Ут тутошди базе ул қурғонда,
Ҳеч нима қолмади куймай анда.

Ешунуб қолган эли ҳам ёнди,
Ултуруб солғон эли ҳам ёнди.

Ут тутошқон била ул сар манзил,
Дўзаҳи бўлди аларға ҳосил.

Ул жамоатни солиб дўзаҳ аро,
Берди жаннат черик аҳлига худо.

Жаннат улким, бори иқбол била,
Фатҳу фирузлуқ мол била.

Кўрдилар соғу эсон жонларини,
Зафару фатҳ ила султонларини.

Хонға чун нусрати довар бўлди,
Қалъанинг фатҳи муяссар бўлди.

Айлади ҳукмки: «Айлаб тақсир,
Ҳеч ким сақламасун ҳеч ясир.»

Улча эл борчаси бўлди озод,
Топишиб бир-бирини бўлди шод.

Хон яна азми Самарқанд этти,
Юруб ул тахтгоҳиға етти.



ИЗОҲЛАР

Аҳмад Югнакий

X—XII асрлардаги дидактик адабиётнинг забардаст вакили. Алишер Навоий «Насойимул муҳаббат»дан ташқари Бадлузмамонга ёзган хатларида ҳам ундан мисол келтирган. Тахаллус-нисбасига кўра Югнақдан. Бироқ Югнақ аталган ойнинг ўрни аниқ эмас. Шоврининг ҳаёт ва вафот саналари ҳақида ҳам маълумот йўқ. Унинг бизга маълум ягона асари «Ҳибатул ҳақойиқ» («Ҳақиқатлар армуғони») бўлиб XII аср охири XIII аср бошларида ёзилгани аниқланган. XV—XVI асрларда кўчирилган 3 қўлёзма нусхаси етиб келган. Уларнинг биридаги қайда муаллифнинг кўзи туғма ожиз бўлганлиги айтилади.

«Ҳибатул ҳақойиқ» фанга асримизнинг бошида маълум бўлди ва 1915—1916 йилларда турк олими Нажиб Осим томонидан эълон қилинди. 20-йилларда у ҳақда Муҳаммад Фуод Кўприлизода, Т. Ковальский, Ж. Дени, Е. Э. Бертельс тадқиқот ишлари олиб борганлар. Ўзбек адабиётшунослигида Ойбек, С. Муталлибов, Н. Маллаев, Қ. Маҳмудов ишлари маълум. 1972 йилда Қ. Маҳмудовнинг «Аҳмад Югнакийнинг «Ҳибатул ҳақойиқ» асари ҳақида» («Фан», Т.) тадқиқоти танқидий матн, шарҳ ва луғат билан биргаликда нашр этилди.

Асардан парчалар 1940 йилдан буён хрестоматия-антологияларда босилиб келинади. 1971 йилда Қ. Маҳмудов китобни бугунги ўзбек тилига табдилди билан чоп этди.

Аҳмад Югнакийнинг мазкур асари олий ўқув юртлири дарслигига (Н. Маллаев, Ўзбек адабиёти тарихи, Т., 1963, 1965, 1976) киритилган.

Матн ва шарҳ Қ. Маҳмудов тайёрлаган нашр («Фан», Т., 1972) асосида берилди.

Хоразмий

Навоий эски ўзбек тилини форс-тожик (сарт) тили билан қиёслаб ўз она тилининг бошқалардан мутлақо қолишмаслигини, балки айрим томонлардан афзалликка эгалигини илмий жиҳатдан исбот этиб беришни мақсад қилиб қўйган «Муҳокаматул луғатайн» асарида «Муҳаббатнома»дан олинган байтни муҳим далил сифатида келтирган.

1353—1354 йилларда Сирдарё бўйида яратилган бу асар дунёвий адабиётнинг дастлабки йирик намунаси бўлиб, адабиётимизда нома жанрини бошлаб берган. Тахаллус-нисбасига кўра хоразмлик бўлган муаллифнинг (китоб сўнгида у ўзини «Хоразмий—Равоний» деб таништиради) ҳаёт йўли маълум эмас. Муҳаддимадан унинг муҳаббат мавзудидаги форсий китоблари ўз замонасида шуҳрат қозонгани маълум бўлади.

Асарнинг икки қўлёзма нусхаси етиб келган.

У ҳақда 20-йилларда А. Н. Самойлович (К истории литературного среднеазнатско-турецкого языка, сб. «Мир-Али-Шир», Л., 1928), М. Ф. Кўприлизода (Турк эдебияти тарихи, Истанбул, 1928) ёзган эдилар. 1950 йилда С. Қосимов «Хоразмий ижоди» мавзуйда кандидатлик диссертацияси ёқлади. Асар 1959 йилда Москвада (А. М. Щербак, Огуз-наме. Муҳаббат-наме, ИВЛ) ва Тошкентда (Хоразмий. Муҳаббатнома, Бадий адабиёт нашриёти. Нашрга тайёрловчи Т. Жалолов) тўла нашр этилди. 1961 йилда эса Амир Нажип Москвада Шарқ халқлари адабий ёзгорликлари «кичик серия»сида уни таржима ва тадқиқи билан чоп эттирди. Сўнг у Н. Маллаев томонидан олий ўқув юртлари дарслигига (1963) ва ЎзФА тайёрлаган ўзбек адабиёти тарихи беш томлигига (1-том, Т., 1977) киритилди.

Матн А. Нажипнинг 1961 йилга Москва нашри қўлёзма факсимелеси асосида бироз қисқартириб (форсий уч нома тушириб қолдирилди) берилмоқда.

1) Гул сиз — тикон сиз. Қофия бузилган.

2) Лиқосен — алам сен. Бу ерда ҳам қофия йўқ. Қолган қофияларнинг барчаси тўқ, пухта. Шунга кўра бу икки хато котиб айби билан юз берган кўринади.

Лутфий

Лутфийнинг (1366—1465) ҳаёти ва ижоди ҳақида қатор ёзма манбаларда гап борса-да, аммо улар шоирнинг биографиясини тўлиқ ёритишга имкон бермайди. Мавжуд маълумотларга кўра Лутфий 1366 йили Ҳирот чеккасидаги Деҳқанор номли ерда туғилган, ҳаётининг кўп қисмини шу ерда ўтказган ва Навоийнинг айтишича 99 йил умр кўриб шу ернинг ўзида дафн қилинган.

Лутфий ёшлигида «улуми зоҳирий» яъни ўз даврининг дунёвий илмларини эгаллаган, Мавлоно Шаҳобиддин Хиёбоний ҳузуринда тасаввуф бўйича ҳам таълим олган. Аммо шоир тасаввуф таълимотининг маҳдудликка, мистикага ундовчи ғояларини эмас, реал ҳаётдан баҳра олишга, ҳаётни севишга, маънавий ва жисмоний камолотга интилишга чорловчи дунёвий адабиётнинг забардаст намояндаси, устоз санъаткор бўлиб етишди. Шоир

Бу фоний дайр аро гар шодлиг истар эсанг, бўлғил

Гадолиғ нониға хурсанду бўлма шаҳға ҳожатманд,—
каби мисраларида бойлик, мартаба орттириш йўлида ҳукмиронларга бош эгиб ўз маънавий ва руҳий озодлигидан ҳам кечган шоирларни қоралайди.

Лутфий ўзбек ва форс-тожик тилларида ижод этиб ўзининг ўзбек тилида лирик асарларини девон ҳолига келтирди. Унинг форс-тожик тилидаги лирик меросининг бир қисми турли тазкира, баёз ва мажмуаларда, айниқса, XVI аср адиби Фаҳрий Ҳиротийнинг «Радоифул ашъор» тазкирасида етиб келди. Лутфий яқин дoston — «Гул ва Наврўз» ҳамда «Зафарнома» dostonларининг

муаллифи ҳамдир. Иккинчи дoston ўз даврининг йирик тарихчиси Шарафиддин Али Яздийнинг Темур ва теурийлар ҳукмронлиги тарихига бағишланган кенг ҳажмли насрий асарининг эркин шеърий таржимаси бўлиб, у бизгача етиб келмаган.

Лутфий девони адабиёт мухлислари ўртасида кенг шуҳрат қозонди ва шоирнинг ҳаёт пайтидаёқ кўплаб қўлёзма нусхаларда тарқалди. Ҳозирда Лутфий девонининг турли даврларда кўчирилган нусхалари Тошкент, Ленинград қўлёзма фондлари, бир қатор чет эл фондларида сақланади.

«Гул ва Наврўз» дostonи 1411 йилда, улкан мамлакат теурий шаҳзодалар ва амир-амалдорлар қўлида парчаланиб кетиб, улар ўртасида ҳукмронлик учун қонли урушлар авж олган бир пайтда яратилди. Дostonда кулфатли ўзаро низолар, кин ва адоватга қарама-қарши ўлароқ чин инсоний севги, вафо, садоқат, тинчлик-севарлик ғоялари илгари сурилади. Асар сўнггида аввал бир-бирларига душман бўлган тўрт мамлакат ҳукмдори дўстона кенгашиб сулҳ тузади ва мамлакатларини бирлаштириб, унга Наврўзни подшоҳ кўтардилар. Наврўз Лутфий ҳаётда кўришни орзу қилган идеал ҳукмдор бўлиб, мамлакат фаровонлиги, ободонлиги ва тинчлигининг посбони бўлади.

Лутфий ҳаёти ва ижоди ўтмишда Хондамир, Бобур, Ўисорий ва қатор бошқа тарихчи ва адиблар, шоирлар ва адабиёт мухлислари диққат марказида турганидек, совет даврида ҳам кенг тадқиқ ва тарғиб қилинди. Совет олимлари Е. Э. Бертельс, В. Зоҳидов, Ҳ. Зариф, А. Ҳайитметов, Э. Рустамов, Н. Маллаев ва бошқалар Лутфий лирикаси, унинг тематик ва ғоявий кўлами, шоир маҳорати, тил хусусиятларини чуқур таҳлил ва тадқиқ қилиб бердилар. Бу ишда, айниқса, «Маликул калом» Мавлоно Лутфий ҳаёти ва ижодий фаолиятининг тадқиқотчиси С. Эркиновнинг хизматлари катта.

Лутфийнинг танланган асарлари бир неча бор ўзбек ва рус тилларида нашр бўлди. Шоирнинг С. Эркинов томонидан нашрга тайёрланган тўлиқ асарлари тўплами ҳам чоп этилди. (Лутфий. Девон. Гул ва Наврўз. Тошкент, Ғафур Ғулом номидаги бадий адабиёт нашриёти, 1965). Шу кунларда китобхонлар қўлига шоир танланган лирикасининг ҳозирча сўнгги наشري келиб тегди. (Лутфий шеъриятидан. Шарқ классиклари меросидан. Тошкент, ЎзҚП Марказий комитети нашриёти, 1985). Э. Аҳмадхўжаев нашрга тайёрлаган бу мўжаз китобчага улкан шоиримизнинг турли адабий манбалардан сўнгги даврда топилган янги шеърлари ҳам киритилган.

Юсуф Амирий

XV асрда Ҳиротда яшаган. Ҳар икки тилда — туркий ва форсийда шеърлар ёзган. Девон тузган. «Бонг ва Чоғир мунозараси» ҳамда «Муҳаббатнома» таъсирида ёзилган «Даҳнома» муаллифи.

Шоир асарларининг асл нусхалари етиб келган эмас. Юқорида тилга олинганлари XVI асрда кўчирилган нусхалар бўлиб, Туркия Дорилфунун кутубхонасида ва Британия музейида сақланади. СССР Фанлар Академиясининг Шарқшунослик институти ҳамда УзССР Фанлар Академиясининг Шарқшунослик институти фондларида мазкур қўлёзмаларнинг фотонусхалари мавжуд.

Амирий асарларидан намуналар дастлаб ўзбек адабиёти антологиясида (1-том, Т., 1959) Э. Рустамов томонидан эълон қилинган эди. У XV аср ўзбек поэзияси тадқиқига бағишланган монографиясида («Узбекская поэзия в первой половине XV века. ИВЛ. М., 1963) эса биринчи бор у ҳақда махсус тўхталиб ўтади. Шунингдек айрим мулоҳазалар М. Абдувоҳидованинг «Ўзбек адабиётида мунозара» («Фан», Т., 1984) рисоласида ҳам билдирилган.

Текст ва таржима «Ўзбек адабиёти» антологияси 1-жилдидан (Т., 1959) олинди.

«Чоғир ва Банг» мунозарасидаги Форсча шеърларнинг таржимаси

1. Сенинг соф мусаффо дилинг денгиз қалбида ақл дуррини ўстиради.
2. Кийими лаъл (қизил, рангда), камари лаъл, томоғи лаъл, лаблари лаъл, бурни лаъл, (гўзал танидан тарқалган) ҳид ҳам лаъл.
3. Эй, ишқинг ҳамма ерга овоза бўлган;
Кўйингда юрган риндлар фақат сендан келган ҳиднинг ўзидан маст бўлмиш.
4. Майнинг қизил суви ақл Золини йиқитмиш,
Золнинг ҳоли не бўлғайки, қизил сув Рустамни ҳам
йиқитади.
5. Сен қаердаю, мени тилга олишинг қаерда.
Ёки «сен киму мен ким?!»
6. Эй бизнинг виждонимиз, номусимизга даво!
Эй бизнинг Афлотунимиз, Жолинусимиз!
7. Дилтанг кишилар (дардига) шифо яшил ўтдирки,
Ундан маъни аҳллари адаб ва илм ўрганади.
Қанчалик унинг қилмишини кўздан кечирмайин,
«Банг» деб аталишидан бошқа унинг ҳеч қандай айби йўқ.
8. Эл аро шер ҳам мард.
9. Биз кулчалар тоғининг қоплонимиз,
Биз балиқчалар денгизида энг катта балиқмиз.
10. Икки дунёда зиёда бўлган ақл
Узумдан қилинган май олдида ҳеч нарсага арзимай қолади.
Агар бангда тириклик ранги бўлса,
Шароб рангидан қон ҳиди келади.
11. Эй кўнгил, кошки майхоналар эшигини очсалар эди,
Юришмай қолган ишимиз тугунини майхоналарда ечсалар
эди.

12. Лаълсиз, зумрадсиз хурсанд бўлиш мумкин эмас.
Агар лаъл бўлмаса зумрад билан кўнгул очайлик.
13. Эй узум қизи, сен художўйлик тўғрисида сафсата сотма,
Оламда ҳеч бир инсон йўқки, сени кўрмаган бўлса.
14. Кимки ўт еса у эшак бўлади.
15. Жоно, ўз жамолингдан огоҳ эмассан.
16. Фасод сармоёси, ситам эшигининг калити,
Фитна дарахтининг илдизи, ғам ниҳолининг уруғи.
Ҳар қандай палиднинг бунёди, ҳар қандай ёмонликнинг
қонуни,
Ҳар қандай бахтсизликни зоҳир қилувчи, ҳар қандай
афсусли ишларни бошлаб берувчи.
Асли фасод, уруш ва жанжалларни уюштирувчи, мону мулк
хасми,
Ақл ва дин нуқсони, пул ва олтин балоси.
Шариат олдида оташ, ақл кўзи олдида хок,
Гурурлик димоғининг ели, ситам руҳининг аччиқ сўзи.
Май бир палиддурки, охири фасоддур,
Ичсанг ҳамки сен бир пиёла ҳатто Жамшид жомидан.
17. Эй юзсиз Банг, ўзинг бир ўйлаб кўр,
Охири сен кимга яқинлашмагин, уни ақлдан оздирасан.
18. Қи киши носавоб қилмишдан хижолат бўлмасин.
19. Ақлдан бегоналар кимё деб атайдилар.
Рост айтмишлар албаттаки, уларнинг юзлари зардур
(сарикдур).
20. Сарғайган юзимни рақиб билмайди.
Заъфароннинг нима эканлигини эшак қандай билсин?

Саккокий

Тахаллуси «саккок» (пичоқчи)дан, Самарқандда Халил Султон (1405—09) ва Улуғбек ҳукмронлиги даврида яшаб ижод этган замонининг машҳур лирик шоирларидан.

Шоир девонининг тўлиқ бўлмаган икки нусхаси Британия музейида ва ЎзФА Шарқшунослик институти қўлёзмалар фондида сақланади. Шеърларида дунёвий адабиётга хос ҳаётий, инсоний муҳаббат акс этган. Саккокий ўндан ортиқ қасида ёзиб ўзбек адабиётида бу жанрнинг қарор топишида маълум роль ўйнаган. Чунончи, Улуғбекка бағишланган қасидаларидан бирида уни меҳрибон ҳукмдор буюк олим сифатида улуғлаб, тарихий хизматларини, хусусан, илмий даҳосини тўғри белгилашга ҳаракат қилади.

«Мажолисун нафоис»да шундай бир маълумот учрайди: Саккокийнинг айрим мухлислари унинг овоза-шуҳратини янада ошириш мақсадида ёлгон гап тарқатганлар. Чунончи, Лутфийга тўхмат қилиб, уни Саккокий шеърларини ўзлаштиришда айблаганлар. Навоий ёзади: «Аммо фақир Самарқандда эрканда муаррифларидан ҳар неча тафаҳхус қилдимким, анинг натоижи таъбидин би-

роҳ нима англайин, таъриф қилгонларича нима зоҳир бўлмади. Барчадин қолсалар сўзлари будурким, Мавлоно Лутфийнинг барча яхши шеърлари анингдурким, ўғурлаб ўз отиға қилибдур. Ул ерларда бу навъ ўхшаши йўқ, мазасиз муқобаралар гоҳи воқеъ бўлур. Хуросон ва Мовароуннаҳрдаги адабий-маданий ҳаракатчиликни зымдан кузатиб борган Навоий айрим шеърӣ давраларда тарқалган Лутфий-Саққокий муносабатларига онд баланд-паст гапларга аниқлик киритган ва ҳар икки забардаст шоир шаънини ҳимоя қилган эди.

Олий ўқув юртлари учун тузилган дарслик (Н. Маллаев, Ўзбек адабиёти тарихи. Т., 1963, 1965, 1976)да ва ЎзФА А. С. Пушкин номидаги тил ва адабиёт институти томонидан чиқарилган беш томликда (Ўзбек адабиёти тарихи, 1-том, Т., 1977) шоир ижоди ҳақида батафсил маълумотлар берилган.

Ушбу китобга кирган ғазаллар ва «Улуғбек мадҳи» қасидаси шоирнинг «Танланган асарлар» (Т., Ўздабийнашр, 1960)дан олинди.

Ҳайдар Хоразмий

Шоир XIV асрнинг охири XV асрнинг биринчи ярмида яшаб ижод этди. Навоий «Мажолисун нафос»да, ҳамда Давлатшоҳ Самарқандий «Тазкиратуш-шуаро» асарига ёзишларича, у теурийлардан Султон Искандар Шерозийнинг сарой шоири бўлган ва ўз давридаёқ етук адиб сифатида кенг танилган. Бизгача Ҳайдар Хоразмий ижодидан озарбайжонлик буюк шоир ва мутафаккир Низомий Ганжавийнинг «Махзанул асрор» («Сирлар хазинаси») номли фалсафий-таълимий достони таъсирида яратилган шу номдаги достони етиб келган (1409—1414 йиллар орасида ёзилган). Шоир ўз буюк салафи асарининг кўпгина бобларини ўзбек тилига эркин таржима қилиб ўз асарига киритди ва бунинг билан ўзбек таржимачилик санъати ривожига, ҳамда икки халқ ўртасидаги дўстона адабий алоқалар ривожига катта таъсир кўрсатди.

Достонда шоир энг юксак инсоний фазилатларни улуғлайди, кишиларни яхши хулқу одобга интилишга, ҳалол, меҳнатсевар, тўғрисуз, саховатли, мард бўлишга ундайди. Айниқса, буз тўқувчи бева кампир ва қаллоб савдогар қиссаси муаллифнинг гуманизми, халқпарварлигининг ёрқин далили бўлиб, ўз замонасининг бу каби ўткир социал иллатларига ўқувчилар диққатини жалб этади, улар билан келишмасликка чақиради.

«Махзанул асрор» достонининг бир қўлёзма нусхаси Лондоннинг Британия музейи фондида сақланади. Унинг дастлабки нашри эса 1858 йили Қозонда, кейинчалик йўқолиб, ҳозирча қаердалиги маълум бўлмай келаётган яна бир қўлёзма нусхаси асосида амалга оширилди. Улар ўз навбатида достоннинг совет даврида босилиб чиққан иккита нашрига асос бўлди. Булардан биринчиси тўрт томлик «Ўзбек адабиёти»нинг биринчи томида (Тошкент, ЎзССР бадий адабиёт нашриёти, 1959, 195—211-бетлар) ва ик-

кинчиси 1982 йили Гафур Гулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти томонидан чиқарилган «Асрлар нидоси» номи тўпламда «Гулшанул асрор» номи билан чоп этилди.

Навоийгача бўлган туркий тилдаги адабиётнинг забардаст вакилларидан бири Ҳайдар Хоразмий ва унинг достони устида олимларимиздан Ҳ. Зариф (Навоий замондошлари, Тошкент, 1948), А. Ҳайитметов (Алишер Навоийнинг адабий-танқидий қарашлари. Тошкент, 1959, 30-бет), Н. Маллаев (Ўзбек адабиёти тарихи. Тошкент, «Ўқитувчи», 1965, 265—268-бет.), Ж. Шарипов (Ўзбекистонда таржима тарихидан. Тошкент, «Фан», 1965), Н. Абдуллаев (Ҳайдар Хоразмий ва унинг «Махзанул асрор»и. Канд. дисс. Тошкент, 1974) ва бошқалар самарали тадқиқот ишлари олиб борди.

Атойи

XV асрнинг машҳур шоирларидан бўлиб, Самарқанд, Ҳирот ва Балхда яшаган.

260 ғазални ўз ичига олган девони бизгача етиб келган. Девон СССР Фанлар Академияси Шарқшунослик институтининг Шарқ қўлёзмалари бўлимида сақланади.

Шоир ғазалларидан намуналар 1927 йилда А. Н. Самойлович томонидан эълон қилинган эди. (Чагатайский поэт XV века Атан. Записки коллегии востоковедов. П. вып. 2. Л., 1927)

1948 йилда тузилган «Навоий замондошлари» тўпламида Ходидар Зариф унинг 88 ғазалини нашр эттирди. 1958 йилда эса Атойи ғазаллари девон ҳолида чоп этилди.

Шоир шеъряти ҳақида кенгрок сўз юритган тадқиқотчилардан бири Э. Рустамов (Ўзбекская поэзия в первой половине XV века. М., 1963) бўлди.

Атойи ҳақида шунингдек олий ўқув юртлири учун тузилган дарслик (Н. Маллаев. Ўзбек адабиёти тарихи, Т., 1963, 1965, 1976) ва ЎзФА А. С. Пушкин номидаги Тил ва адабиёт институти томонидан чиқарилган беш томликларда (Ўзбек адабиёти тарихи, 1-том, Т., (1977) мақолалар, маълумотлар киритилган.

Шоир ғазаллари «Танланган асарлар» (Т., Ўзадабий нашр, 1958)дан олинди.

Сайид Аҳмад

Адабий таҳаллуси Сайидий. У Темурнинг учинчи ўғли Мироншоҳнинг фарзандларидан бири бўлиб, кўп сонли темурийлар сулоласининг унча кўзга кўринмаган, сиёсий ҳаётдан четда туриб (ёки шунга мажбур бўлиб), фақирона ҳаёт кечирган вакилларидан биридир. Унинг ижодий фаолияти XV асрнинг биринчи ярмига тўғри келади. Навоий айтишича, Сайидий икки тилда шеърлар ёзиб девон тартиб этган ҳамда ўз даврида машҳур бўлган нома жанрида «Таашшукнома» («Ошиқлик мактублари») достонини яратган (1435—1436). Навоий достонни «Латофатнома» деб атайдик, бу

унинг ўзбек классик адабиётида нома жанрининг асосчиси XIV аср шоири Хўжандийнинг шу номли дostonи таъсирида яратилганига ишора бўлса керак. Сайид Аҳмаднинг ижодий меросидан бизгача унинг шу дostonи етиб келган. Дoston мазмунини ошиқнинг маъшуқасига йўллаган номалари (10 нома) ташкил этади.

Улуғ Навоий назарига тушган бу асар ўзбек адабиёти тарихида унинг нома жанрининг ривожланиш йўллари, XV аср ўзбек адабий тилини ўрганишда, шубҳасиз, ўз ўрнига эга.

«Таашуқнома»нинг ҳозирда фанда маълум бўлган ягона қўлёзма нусхаси Лондонда Британия музейи фондида XIV аср охири XV аср биринчи ярмида яшаб ижод этган Яқиний, Атойи, Сакокий, Лутфий каби ўзбек шоирлари асарлари киритилган бир қўлёзма мажмуада сақланади. Ундан олинган фотонусха ЎзССР ФА А. С. Пушкин номидаги тил ва адабиёт институти фондидадир.

Биринчи бор дostonнинг айрим парчалари тўрт томлик «Ўзбек адабиёти»нинг I томида (Тошкент, ЎзССР Давлат бадий адабиёт нашриёти, 1959, 339—347-бетлар) ва беш томлик «Ўзбек шеърияти антологияси»нинг II томида (Тошкент, Ўзбекистон Давлат бадий адабиёт нашриёти, 1961, 144—154-бетлар) нашр қилинди.

Сайид Аҳмад ва унинг ижоди ҳақида Э. Рустамов (Ўзбекская поэзия в первой половине XV века. М., ИВЛ, 1973, стр. 50), Н. Маллаев (Ўзбек адабиёти тарихи. Тошкент, «Ўқитувчи», 1965, 243—244-бет) ва б. тадқиқотларида ёзилган.

Гадой

Гадой — эски ўзбек адабий тилининг ва адабиётининг ривожига катта ҳисса қўшган ажойиб лирик шоирлардан бири. «Гадой» — «Гадой» шоирнинг адабий тахаллуси бўлиб, унинг тўлиқ исми, аниқ ҳаёт саналари, ижтимоий келиб чиқиши ҳамда ижоди ҳақида ёзма манбаларда деярли маълумот учрамайди. Бу ишда Гадой ижоди тадқиқотчилари учун ягона манба бўлиб Алишер Навоий тазкираси ва шоир ғазалларида учрайдиган айрим автобиографик лавҳалар хизмат қилади. Навоий ёзишча шоир ижодининг энг гуллаган даври теурийлардан Абулқосим Бобур (1452—1457)нинг ҳукмронлик йилларига тўғри келади. Гадой ҳақидаги фикр «Мажолисун нафос»нинг учинчи мажлисидан ўрин олган. Бу мажлисга эса Навоий ўзи яқиндан таниш бўлган ёки турли адабий йиғинлар ва суҳбатларда учратган ўз даврининг таъниқли қалам соҳибларини киритган.

Гадой «Девон»нинг бизгача етиб келган ягона қўлёзма нусхаси Францияда Париж Миллий кутубхонасида сақланади. Шоир ҳаёти ва ижодини унинг мазкур девони асосида ўрганиш ишлари асримизнинг 60-йилларидан бошланди. Туркия олим Истамбул университетининг профессори Я. Экман 1960 йили Гадой девонининг бир қисмини нашрга тайёрлади ва чоп эттирди. Ўзбекистон-

да шоир ҳаёти ва ижодий меросини ўрганиш ҳамда оммалаштиришда олимларимиздан Э. Рустамов (*Узбекская поэзия в первой половине XV века*. М., ИВЛ, 1963; *Гадойининг бир қасидаси ва «Мажолисун нафоис»нинг ёзилиш тарихи*. «Узбек тили ва адабиёти» журнали, 1967, 2-сон). Суйима Ганиева (*Шоир Гадой. «Узбекистон маданияти» газетаси*, 1962, 1 сентябрь; *Гадой. Шеърлар*. Тошкент, «Тошкент» бадий адабиёт нашриёти, 1965), айниқса, шоир ҳаёти ва ижоди устида махсус тадқиқот иши олиб борган Э. Аҳмадхўжаевларнинг хизматлари катта. Сўнгги йirik тадқиқот 1970 йилда ЎзССРда хизмат кўрсатган фан арбоби, марҳум проф. Ҳ. Сулаймонов ташаббуси билан Гадой девонининг Париж қўлёзмаси микрофильми келтирилгандан сўнг амалга оширилди. Унинг асосида Э. Аҳмадхўжаев томонидан тайёрланган шоир асарларининг тўлиқ наشري (Гадой. *Девон*. Тошкент, Фафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1973) кенг китобхонлар оммаси ва ўзбек классик адабий меросимизнинг тадқиқотчилари учун муносиб туҳфа бўлди.

Шоир ғазалларида тилга олинган Боғи Хиёвон (Хиёвон) Ҳирот шаҳрининг шимоли-ғарбий қисмидан ўтган энг катта асосий кўчаси бўйлаб жойлашган. Турли халқ йиғин ва байрамлари шу ерда ўтар, хонанда, бастакор ва ўйинчилар ўз санъатларини шу ерда намойиш қилар эди. Боғи Зоғон, Боғи Шимол ҳам Ҳиротнинг шимолий қисмида жойлашган гўзал боғлар, шаҳар зодагонлари ва оддий ҳунарманд меҳнаткашларнинг севган сайроғи бўлган.

Яқиний

XV асрнинг истеъдодли шоирларидан бири, мунозара жанрига асос солганлардан. Туркий ва форсийда ижод этган. Насрда ёзилган «Ўқ ва Ей мунозараси»гина етиб келган. Асарнинг ягона қўлёзма нусхаси Британия музейида.

Э. Рустамов мазкур мунозарани биринчи бор 1957 йилда «Советское Востоковедение» журналинда (№ 4, 90—106 стр.) сўнг 1959 йилда «Узбек адабиёти» антологиясининг 1-жилдида эълон қилган. XV аср ўзбек поэзияси тараққиётига бағишланган монографиясида (*Узбекская поэзия в первой половине XV века*. М., 1963), сўнроқ «Узбек адабиёти тарихи» беш томлигига кирган «Узбек адабиётида мунозара жанри» (1-том, Т., 1977) мақоласида шоирнинг адабиётимиз тарихидаги ўрни ҳақида фикр юртган.

Матн «Узбек адабиёти» антологияси (1-том, Т., 1959)дан олиб чоп этилди.

Форсча шеърлар таржимаси.

1. Қоши камон менга ўқ отди; унинг киприк ўқи завқидан бошим билан йиқилдим: «Жоним йўлингга фидо бўлсин» дедим.

2. Камон ўзини сенинг қошинга тенг тутар экан, унинг боши иккитамики бундай эгри тасаввурда бўлди?

3. Мен кимнинг оёғига бош қўйсам, қиёматгача мендан қочадию, бир кўз очиб-юмгунча ҳам қайрилиб боқмайди.

4. Қайбур аталувчи у ўткир ўқ душман дилидаги қора доғни иккига бўлиб ташлайди.

5. Дилимдаги ўқинг тарозу бўлиб, кўксимдаги жонни тортади.

6. Мен маломат ўқидин қўрқадиганлардан эмасман; лекин феъли ёмон камон қошли юзларнинг қулиман.

7. У эгма қошлар икки юксак камондир. Бу хилдаги ажойиб камонни юз асрада ҳам ясаб бўлмайди.

8. Юрак қуши ҳар қаерда қанот қоқса ҳам, дарҳол қошининг камон гўшасига келиб йиқилади.

9. Дилини чаманда бир сарви равон, заррин камар, ўқдай тик қадли, хипча бел мафтун қилди.

10. Ҳар чеккадан дуо ўқини йўлладим, шоядки, улардан бирортаси асар қилиб қолса.

11. Эй Камол, ҳар ким унинг ўқдек (тўғри) қаддига кўз тиколмайди. Чунки тўғри нарсага тўғри кўз билан қараш, унинг (маккор) кўзини эса, ўқ билан тикиш керак.

Бу байтда «дўхтан»—«тикмоқ» феълининг «кўз тикмоқ», «нарса тикмоқ» мазмунида келишидан фойдаланилиб, сўз ўйини ишлатилган.

12. Ғамзаанинг қаттиқ ўқи жонимиздан ўтди, бизга сенинг ғамзангдан нималар ўтгани тўғрисида нима айтай?

13. Сенинг ўқинг ногоҳ жондан ўтса, дилдан юз оҳ ўқини тортаман.

14. Айни дилбарликда тоқ бўлган қошинг тўғрисида камоннинг эгри гумонда бўлиши унинг мағрурлигидан бошини юқори кўтарганидандур.

15. Ёмон билан ўлтирма, ҳам борма унинг уйига,

Агар унинг донасидан есанг, тузоққа тушасан.

Ўқ ростлик орқасида эгри қалб камоннинг

Уйдан қандай жўнаб қолганини кўрдингми?

16. Кимйки, бу майдонда рост бўлса,

Қаерга борса ҳам беҳаловат бўлиб тушади.

Камон эгрилиги туфайли шоҳ ёнидан жой олди,

Ўқ эса ростликдан узоқларга бориб тушди.

Муҳаммад Солях

Муҳаммад Солиҳнинг (1455—1535) бобоси Амир шоҳ Малик Темурнинг набираси Улуғбек саройи, отаси Нурсайдбек эса Улуғбек, Жўги Мирзо, Абусайд саройларининг эътиборли арбобларидан эди. Нурсайдбек узоқ вақт Абусайд Мирзо давлатига қарашли Хоразмда ҳокимлик қилди. Муҳаммад Солиҳ шу ерда — Хоразмда туғилди.

Муҳаммад Солиҳ яшаган даврда Мовароуннаҳр ва Хуросонда мураккаб ижтимоий ва иқтисодий шароит юзага келди, сиёсий эҳдидагилар ўзининг юқори чўққисига кўтарилди. Айш-ишрат, ўзининг тор шахсий манфаатларигагина берилиб кетган темурийлар ўзаро тахт талашишлар билан овор-бўлиб қолган эди. Шоирнинг отаси Нурсаидбек мана шу низолар қурбони бўлди ва у 14 ёшида етим қолди. Бу даврда ташқаридан — Дашти қипчоқ чўллари томонидан темурийлар давлатига Абулхайрхон (1428—1468) ва унинг вафотидан сўнг набираси Шайбонийхон (1488—1510) бошлиқ кўчманчи ўзбеклар ҳужумлари кучайиб борди ва ниҳоят, 1506 йили шайбонийлар ғалабаси билан тугади. Сўнг Шайбонийхон ўз давлати чегараларини кенгайтириш ва мустақкамлаш йўлида яна қонли урушларни давом эттирди. Муҳаммад Солиҳнинг бизгача етиб келган энг йирик асари «Шайбонийнома» тарихий дostonи мана шу воқеаларга бағишланган.

Шоир темурийлар ўртасида иттифоқнинг йўқлиги уларнинг инқирозига олиб келган асосий сабаблардан бири бўлганини тўғри англади ва дostonда бунинг жуда ёрқин акс эттирди. Шунинг алоҳида қайд қилиш лозимки, гарчи Муҳаммад Солиҳ Шайбонийхоннинг содиқ мухлиси, сарой тарихчиси сифатида хоннинг бошқинчилик урушлари, унинг ҳукмронлик шахсини бирмунча ошириб мадҳ этса-да, ўзи ҳам бу жангларда темурийлардан отасининг ўлими. ўзининг оғир ёшлиги учун қасд олиб актив иштирок этган бўлса-да, аммо аслида унинг майли бу қирғинларнинг асосий ва ҳақиқий қурбонлари бўлган халқ оммаси томонида. Дostonнинг жанг майдонида ярадор бўлган ёки ҳалок бўлган оддий жангчилар, қамалда қолган шаҳарларнинг ҳунарманд, қосиблари тақдирдан сўзловчи боллари муаллифнинг гуманизми, халқпарварлигининг ёрқин далили бўлиб, кишиларда бундай бошқинчилик урушларига қарши норозилик туйғусини уйғотади. Масалан, Муҳаммад Солиҳ Шайбонийхон ўз қўшинини учун тўпланиш жойини қилиб танлаган Қаршининг боғ-роғлари, об-ҳавоси, табиати, гўзал манзараларини шу қадар жонли, шу қадар шавқ-завқ билан тарифлайдики, беҳосдан бундай жаннатмисол ер сонсиз қўшин тўплангандан сўнг қандай ҳолга келиши мумкинлиги ҳақида ўйлашга ундайди. Дарҳақиқат, шоирнинг поэтик таланти, ёшлигида Абдурахмон Жомийдек сиймодан олган сабоқлари, Алишер Навоий бошчилик қилган адабий муҳитнинг таъсири асарда яратилган манзараларнинг ниҳоятда жонли ва таъсирли бўлишини таъминлайди.

Дostonнинг фанда маълум ягона қўлёзма нусхаси 1510 йили Қосим исмли хаттот томонидан кўчирилган бўлиб, Вена кутубхоналаридан бирида сақланади. Бу қўлёзма асосида немис олими Г. Вамбери 1885 йили Венада ва рус шарқшунос олими М. Мелиоранский 1904 йили Петербургда дoston матнини нашрга тайёрлаб чоп эттирдилар. 1961 йили эса дostonнинг ҳозирги ёзувда тўлиқ наشري босилиб чиқди (Муҳаммад Солиҳ, Шайбонийнома. Нашрга тайёрловчи Насрулла Даврон. Тошкент, «Фан», 1961).



Шундан сўнг дoston ва унинг муаллифи ҳаёти ва ижодининг тадқиқи янада тез суръатларда ва самарали олиб борилди: Н. Маллаев. *Ўзбек адабиёти тарихи*. Тошкент, «Ўқитувчи», 1965, 678—703-бет; А. Ақромов. *Муҳаммад Солиҳ*. Тошкент, 1965; А. Иброҳимов. *Муҳаммад Солиҳ*, *Ўзбек адабиёти тарихи*. Беш томлик. Учинчи том. Тошкент, «Фан», 1978, 88—104-бет.

Муҳаммад Солиҳ лирик шоир сифатида ҳам танилган бўлса-да, лекин унинг ғазаллари яқин пайтгача топилмай келинар эди. Унинг форс тилида яратган ғазаларининг бир қисми бизгача XVI асрда яшаган, Навоий «Мажолисун нафoис»нинг форс тилидаги дастлабки таржимасини амалга оширган Фахрий Ҳиротийнинг «Радонфул-ашъор» тазкирасида етиб келди. Бу асар ва ундаги Муҳаммад Солиҳ шеърлари ҳақида биринчи бор Э. Шодиев 1971 йил 1-сон «Ўзбек тили ва адабиёти» журналида ахборот берди. Шу олим шоир ғазалларидан айрим намуналарни ўзбек тилига таржима қилиб, 1972 йил 11 июль «Ўзбекистон маданияти» газетасида эълон қилди.



ЛУФАТ

- а б и р — хушбўй нарса
а б и р а ф ш о н — хушбўй ҳид сочувчи
а б т а р — бузуқ, парншон
а в б о ш — бевош, безори.
а в л о — яхшироқ
а в с о ф — сифатлар, мақтовлар
а в р о д — доимий вазифалар, дуолар.
а в р о қ — варақлар
а д а м бўлмоқ — йўқ бўлмоқ.
а д и м у л — м и с л — йўқдек, кўринмайдиган
а д о қ — оёқ
а д о қ и л м о қ — ўтамоқ, баён қилмоқ.
а ё л ғ у — ўлан, ашула, ялла.
а ж з о — бўлак, тана бўлаклари
а ж з у н и ё з — занфлик ва муҳтожлик
а ж у з — айёр кампир
а з б а р — ёддан, ёдаки
а з и м а т — йўлга чиқиш; бирор ишни бажаришга қасд қилиш
а й н — кўз; булоқ, чашма
а к б а р — энг катта, улғ.
а л и к, а л, илик — қўл
а л т о ф — лутфлар, марҳаматлар
а л ҳ о н — овозлар, ашулалар
а н б а р а ф ш о н — хушбўй анбар иси таратувчи.
а н б а р и а ш ҳ а б — қора тусли бўз от.
а н д а л и б — булбул
а н д у ҳ — ғам, қайғу
а н о — машаққат, кулфат
а н ф о с — нафаслар, ислар
А н қ о — афсонавий қуш номи
а р — агар
а р а қ — тер
а р б а д а — шовқин-сурон, қичқириқ
а р и ғ — покиза, соф, тиниқ
а р с а — майдон, саҳн
а р у с — келинчак

а р ғ у в о н — қизил гул
а с и р — юксак, баланд, олий
а с р о р — сирлар
а с с о р — жувозкаш.
а ф г о р — жароҳатли, хаста
а ф з у н — ортиқ, зиёда
а ф к о р — фикрлар
а ф л о к — фалаклар, осмонлар
а ф с а р — тож, юксак мартаба
а х т а р — юлдуз; бахт
а ш б о ҳ — узоқдан кўринган қора
а ш к о л — шакллар
а ъ д о — душманлар
а ъ р о б — араблар
а қ д — боғлаш, тугиш
а ҳ л и т а р а б — шодлик, хурсандлик эгалари
б а д р а қ а — раҳбар; карвонбоши
б а д ҳ о л — ёмон ҳол, қийналган
б а ё з — шеърлар тўплами
б а з з о з — газлама сотувчи
б а з л — бериш, эҳсон қилиш, саҳийлик
б а к у л л и — бутнулай, тамомила
б а л и я т — қайғу, бахтсизлик
б а л о а н г е з — бало тарқатувчи
б а р — ҳосил, мева, бахра.
б а р б а т — қадимги чолғу асбобларидан бири
б а р қ — чақмоқ, яшин
б а с а р — саранжом
б а с о р а т — ўткир кўзлик, билағонлик
б а қ о — тириклик, абадийлик
б е б о к — қўрқмайдиган, парвосиз, бевош
б е к л и к а с б о б и — беклик унвонлари
б е р о ҳ — йўлсиз, адашган
б е ш а — тўқай, чангалзор
б и к и н — каби, ўхшаш
б и к р — пок, покиза
б и м, бийм — қўрқув, ҳавф
б и с м и л — сўйилган, боши кесилган; ним бисмил — чала сўйилган

биҳил бўлмоқ — кечмоқ, баҳридан ўтмоқ
 бодиа трсо — атр иси тарқатувчи шабада
 бодиа субҳ — тонг шабадаси
 бодия — дашт, саҳро
 бозий — ўйин
 бойир — баланд ер, тепалик
 ботин — ич, ички: маж. кўнгил, руҳ
 бохтар — кўпинча шарқ, баъзан ғарб маъноларида қўлланади
 бошоқ — ўқнинг учидаги ўткир темир
 булжор — қўшин тўпланадиган пункт
 булҳавас — ҳавасли: беҳуда нарсаларни ҳавас қилувчи
 бурқа, буроқ — юзга тутадиган парда; ниқоб
 бухл — бахиллик, қизганчиқлик
 бушмак — озорланмоқ, зарар кўрмоқ
 варзиш — одат, машқ, кўникма
 васиъ — кенг
 ваҳш — бўйсунмайдиган, ваҳший
 вовайлоқ — эвоҳ, афсус, аттанг маъноларини ифодаловчи хитоб.
 вирдишиор — бирор вазифани доимий, тарк қилмай бажариш
 одат
 вифоқ — бир фикрда бўлишлик
 вожун — терс, тескари
 вусла — ямоқ
 гавҳарираҳшон — ялтироқ гавҳар
 газанд — зарар, офат, мусибат
 ганж — хазина, бойлик
 гаронмой — қимматли, фойдали
 гила — шикоят, ҳасрат, гина
 гереҳ, гириҳ — тугун, чигал,
 гису — ўрилган соч
 гудоз — эритувчи, куйдурувчи
 гузар, гузор — ўтиш, йўл
 гулбарги тар — очилган гул устидаги шабнам
 гулгашт — гулзор сайри
 гумроҳ — йўлдан адашган
 гунаш — қуёш
 густар — сўз бирикмасида ёвчи, тарқатувчи маъноларида келади
 (адоват густар-адоват тарқатувчи)

г ўша — бурчак, хилват жой
дагил, дагул — эмас
дай — қиш мавсуми
Дажла — Ироқдаги Тигр дарёси
далир — шижоатли, жасур
даринго — э вой! ҳай аттанг
дармиён — ўртада, орада
дармонда — қийин аҳволда қолган
дархост — илтимос, ўтинч
дарҳам — чирмашган; титилган
даст — қўл
дебойи мунаққаш — гўзал нақшли ипак мато
дигар — ўзга, бошқа
дилжўйлиғ — жозиба, кўнгилни топишлик
дилкушо — кўнгил олувчи, шодлантирувчи
довар — ҳоким, подшоҳ
Довуд — темирчиларнинг афсонавий қаҳрамони
доъиа — тақозо, арзу; боис, ҳавас
дом — тузоқ
домани пок — номусли, покиза
дор — уй
дорул — амон — тинчлик уйи; тинч ва осойишта жой
доруға — шаҳар бошлиғи
дудоқ — лаб
дур — узоқ
дурарбор — дур сочувчи
дурд — май қуйқаси
дурж — қийматли тошлар солинадиган қутича
дурри ятим — энг йирик дур
душвор — қийин, оғир
ёвуқ — яқин
ёвутмоқ — яқинлаштирмақ
ёзуқ — гуноҳ, айб
ёзғурмоқ — айбламоқ
ёндурмоқ — қайтармоқ
ёнмоқ — орқага қайтмоқ
ётуғон — музика асбобларидан бири
ёшариб — ёшланиб

ёғи, ёғий — душман
 жав — арпа
 жавҳарий — жавҳаршунос
 жайб — чўнтак, кисса
 жалис — ҳамсуҳбат, мажлисдош
 жалодат — ботирлик, дадиллик
 Жам — Жамшид исминияг қисқартирилгани
 жамод — жонсиз табиат
 жамоза — тез юрар туя
 жаноҳ — қанот
 жаррор — катта жанговар тўда
 жафокиш — жафо қилишга одатланган
 жаҳд — никор, тониш; астойдил тиришиш
 жийба, жиба — темирдан ясалган қадимги уруш кийими
 жовид, жовидон — абадий, мангу
 жонфизо — жонга қувват бағишловчи
 жор тортмоқ — жар солмоқ, эълон қилиш
 жоҳ — юқори мансаб
 жуз — бошқа, ўзга
 жулус — ўлтириш, мажлис
 жумлатул-мулк — бутун мамлакат
 жумурмоқ, юмурмоқ — ағдармоқ
 журъа — бир қултум
 жўйбор — серсув жой
 забун — ожиз, нотавон
 зайлучани кирмоний — Кирмон маҳрида тўқилган гиламча,
 шолча
 зарқу қўшиш — ҳийла, мунофиқлик ва унга тиришиш
 зақан — бағбақа
 зерузабар — остин-устин
 зирӣқ — ўқ ўтмайдиган уруш кийими
 зишти авбош — ёмон душман
 зиҳи — яхши, гўзал
 зол — кампир
 зону — тизза
 зоҳир — кўриниб турган
 зуннор — мусулмон давлатларида яшовчи христианлар мажбуран
 белга боғлаб юрадиган чилвир.



З у ҳ а л — Сатурн
з у ҳ д — тарки дунёчилик
и б т и л о — мубталолик, мафтунлик
и г р и м — уйрум, гирдоб
и ё д а т — касал кўриш, ҳолини сўраш
и ё р — тозаланган, соф олтин
и й д — байрам, ҳайит
и ё с и — эгаси
и к с у н — шоҳи — ипаклик мато
и л ғ о р — авангард, қўшин илғори
и м с о к — ушлаш, сақлаш
и н н и б к е л м о қ — юқоридан қуйига тушмоқ
и н ф и о л — ҳижолат, уялиш,
и р о д а т — қасд, ният
и р с о л — юбориш, етказиш
и р ш о д — тўғри йўл кўрсатиш
и с т и л о — қоплаш, ёйилиш, қамраб олиш
и с т и л о ҳ — атама, термин
и с т и ғ н о — ноз
и с т и ҳ қ о қ — ҳақлилик, лойиқлик
и т н о б — ортиқча чўзиш (сўз ҳақида)
и т о б — қаҳр, газаб
и ф т и т о ҳ — бошлаш
и ф ш о — фош этиш
и х т и л о л — бузилиш, фитна,
и ш т и б о ҳ — шубҳа, гумон
и қ т и з о — тақозо, талаб
й и р — ашула, қўшиқ
й и т н и м о қ — йўқолмоқ, йўқ бўлмоқ
к а б к — каклик; кабки дарий — тоғ каклиги
к а в к а б — юлдуз
к а ж — эгри, қинғир
к а й ф а ҳ о л — ҳолинг қандай?
к а м о ҳ и й — худди ўшандай, айнан
к а н о р — қирғоқ, чет
к а р к а с — ўлимтик еб кун кўрувчи йиртқич қуш
к а р р о р — бирор ишни қайта-қайта ижро этувчи.
к а т о н — канопадан тўқилган мато





кишвар — мамлакат, вилоят
ком — тилак, мақсад
комил — етук, тўлиқ
комрон — мақсадига эришган, бахтли
карру фар — шону шавкат, дабдаба
кофар, кофур — ғоят оқ ва хушбўй модда
коч, кож — шاپалоқ
кудурат — дилғашлик, ғам-ғусса
кулоҳ — бош кийим, тож
кунж — бурчак, чет
курта — кўйлак, кийим
кушода — очилиш; хурсандлик
кўй — кўча, йўл
кўркабой — жуда чиройли, хуснли
кўс — катта ноғора
кўтоҳ — қисқа.
кўҳ — тоғ
лаванд — бўшанг, дангаса
ладунний сабақ — илоҳий илмлар эгаси
лайлатур қадр — қадрли кеча
лайлу наҳор — туну саҳар
ламъа — ёлкин, равшанлик
лобуд — ночор; фақат
ложарам — чорасиз, ноилж
лояъқил — ақлсиз, хушсиз
маалқиса — сўзнинг қисқаси; шу билан бирга
мабодий — келиб чиқиш: асл, асос
мавқуф — тўхтатилган, боғли
мазбут — забт этилган; қўлга олинган
мазҳар — пайдо бўлиш ўрни; чиқиш
майи софий — тоза, соф май
макс — тўхталиш, туриб қолиш
малжаъ — бошпана, паноҳ тилайдиган жой
маликул калом — сўз мулкининг шоҳи (улуғ шоирлар ҳақи-
да)
малойик — фаришталар, гўзаллар
малул — ранжиган, қайғули
мамзуж — аралаш, аралаштирилган



м а н з у м — назм (шеър) ҳолига келтирилган
 м а н с у ҳ — бекор, эътиборсиз
 м а о з а л л о ҳ — худо сақласун
 м а о л — оқибат, натижа
 м а р а з — касаллик, бетоблик
 м а р д а к — енгил табиат, пасткаш эркак
 м а р ғ у б — ёқимли, севимли
 м а с н а д — тахт, юсак ўрин
 м а с т о н а — мастларча, мастлардек
 м а т л а н а х т а р — юлдузнинг чиқиш жойи
 м а ф р а с — палос, тўшак
 м а х о ф а т — қўрқинч, хавф
 м а ш в а р а т — кенгаш, маслаҳат
 м а ш о м — бурун, димоғ
 м а ъ б у д — тангри; бут, санам
 м а ъ в и з а — ўғит, насиҳат
 м а ъ в о — бошпана, турар жой
 м а ъ д а л а т — адолат, ҳаққонийлик
 м а ъ ж а р — рўмол, юз ёпинчиги
 м а қ а р а й л а м о қ — қарор топмоқ, тўхтамоқ
 м а ҳ а к — кумуш ва олтинларни софлигини ажратадиган тош
 м а ҳ в ў л м о қ — йўқолиш, йўқ бўлмоқ
 м а ҳ ж у р — айрилиб қолган, маҳрум
 м а ҳ м и л — одам ўтириш учун туянинг устига ўрнатиладиган ка-
 жава
 м а ҳ ф и л — жой, манзил
 м а ҳ о р — баҳмол
 м а ҳ ш а р — қиёмат; тўпланадиган жой
 м ё н г и з — юз, чеҳра
 м е ҳ р и л а м о ҳ — қуёш ва ой
 м и ж м а р — хушбўй нарсаларни солиб тутатиладиган идиш
 м о л о м о л — тўла, лиммо-лим
 м о ҳ и т о б о н — ёруғ ой; маж.: гўзал
 м у а н б а р — хуш исли қора нарса
 м у б о ҳ — руҳсат этилган иш
 м у б о ҳ о т — фаҳрланиш, қувониш
 м у б ҳ а м — яширин, ноаниқ
 м у ж д а — хушхабар

мужиби калол — малоллик сабаби
музир — зарарли
музмар — яширин
музтар — мажбур бўлган,
мукаддар — хираланган, ғамли
мултафит — илтифот этувчи, эътибор берувчи
мунажжим — астроном, астролог
мунис — улфат, дўст
мунодийи мамот — ҳаёт жарчиси
мунсариф — ўзгарувчи, турланувчи
мунтаҳо — сўнг, ниҳоя, охир
мурдор — нопок, ҳаром
мунфайл — хижолатли, уялган
муорниз — қарши келиш
мураттаб — тартиб берилган, тизилган
мурғ — қуш, парранда
мусалсал — кетма-кет уланган, занжирга ўхшаш
мусаххар — бўйсундирилган, забт қилинган
мусиқори — чолғу асбобининг бир тури
мустаном — давомли, доимий, ҳамиша
мустажоб — қабул бўлиш
мустананд — ғамли, қайғули
мустаъжал — тез, тошқин
мустақим — тўғри, рост, бир жойда тургувчи
мустағний — эҳтиёжсиз, тортинувчи
мустаҳиқ — муносиб, ҳақли
мутабаррак — шарафли, қутлуғ
муттасиф — мақталган
муттафиқ — иттифоқдош, дўст
муфарриҳ — шодлантирувчи
муфаррад — ягона
муфлис — камбағал, бечора ҳол
мухталиф — қарама-қарши, турлича
мухтасар — қисқартирилган
мушавваш — ташвишли, паришон
муштариё — Юпитер планетаси; харидор
муътакиф — хилватга чекинган
муқарнас — нақшли гумбаз; маж.: осмон



муқассир — нуқсонли, қусрли
муқбил — иқболли, бахтли
муқобил — қарши турувчи
муҳаққақ — тўғрилиқ, ҳақиқат
муҳибб — севувчи, дўст тутувчи
муҳмал — маъносиз
мўр — чумоли, қумурсқа
навид — севинчли хабар
навоҳий — манъ қилинган, тақиқланган; мамлакатлар
навхоста — янги очилган (гул): ёш йигит
навҳагар — навҳа қилувчи, ун тортиб йиғловчи
надам — пушаймон, ҳасрат, афсус
надим — хизматкор, маҳрам
нажад — насл, насаб
найсон — румий ойларнинг еттинчиси (апрель)
накҳат — хушбўй ҳид
намадпўш — наमतдан қилинган бош кийим
намудор — кўриниб турган
насрин — оқ рангли гул
натойиж — натижалар
нахл — ёш дарахт
нақиб — эътиборли киши
нақий — пок, тоза
наҳиф — озғин, нимжон
нек — яхши, гўзал
ниёз — ёлвориш, умид
нигин — узук, муҳр
нигунсор — остин-устун, бўйсунган
ногузир — иложсиз, қутулиб бўлмайдиган
нозил — тушган, қуйи интилган
носиҳ, носихо — насиҳатгўй
нофа — мушк
нофеть — фойдали
ноҳамвор — ғадир-будур, нотекис
нуг, навг — бирор нарсанинг учи
нусрат — ғалаба
нухуст — биринчи, олдин
нуқл — май ичганда ейиладиган ширинлик, мева



н у қ р а — кумуш
н у қ т а н м а в ҳ у м — фаразий нуқта; маж.: ғоят кичик ғиз
н ў ш д о р — жароҳатни тузатадиган дори
н у ҳ у ф т а — яширин, пинҳон
о б г и н а — шиша идиш
о б и ҳ а й в о н — ҳаёт суви
о г и н — тўла, аралаш
о з а р м — ғам, алам
о л — қизил; ҳийла, найранг
о м о ч — нишон
о р и ф — маърифатли, доно
о с о р — нишоналар, белгилар
о ф о қ — уфқлар; дунё
о ч у н — дунё, жаҳон
о ш у б — ғавғо, тўполон
о ш у ф т а — гирифтор, шайдо.
о ғ и р л а м о қ — улуғламоқ, ҳурматламоқ
п а д и д о р — пайдо бўлган, ошкор
п а й к — хабарчи, элчи
п а й м о н а — май пиёласи
п а й ғ о м — хабар
п а р в а р д а — тарбия топган, парваришланган
п а р т а в — нур, шуъла
п е ш к а ш — тортиқ, совға
п и р — қари, кекса; бошлиқ
п и с а н д и д а с и я р — яхши, мақбул хислатлар
п о м о л — оёқ остида қолган, эзилган
п у р д и л — қаҳрамон, доворак
п у р т о б — ярақлаган, жуда равшан
п у р ф а н — ҳийлакор, найрангбоз
п у р ш ў р — шовқин-сурон қўзғотувчи
п ў я н д а — кезувчи, юрувчи
р а г — томир, қон томири
р а з — ток, узум
р а з м а й л а м а к — урушмоқ
р а н я т — халқ
р а н г и н — товланиб турадиган, гўзал
р а н ж — машаққат, оғриқ

рафтор — юриш, қадам босиш
рахш — от
рафъ — кўтариш, юксалтириш
раъд — момақалдироқ; ўт отадиган қурол
раъша — титроқ
раҳвор — юрагон, юрушли
раҳзан — йўлтўсар, қароқчи
риёҳ — еллар, маноллар
ринд — нозик табиат, бепарво
рожеъ — қайтувчи
роз — сир, махфий
рой — фикр, қараш
ройигон — йўлдан топилган, текин
роъйи — бошчи, ҳукмрон; айн.: қўйчивон
руст — маҳкам, мустаҳкам
руҳи қудсий — оллоҳнинг руҳи.
руҳул — амин — фаришта Жабраил лақаби
рўз — кун
рўзгор — турмуш, тирикчилик
рўкаш — сирти яхши, ичи ёмон — қалбаки
рўсиёҳ — юзи қаро
сабуҳ — эрталаб
савганд — онт ичмоқ
саводиаъзам — катта шаҳар
савт — овоз, куй
сазо — жазога сазовор
сайд — ов, овланган жонвор
сайдгар — овчи
сало — чақириқ, мурожаат
салоинъдом (иъдом) — йўқ қилишга даъват
салосил — занжирлар, кишанлар
салотин — султонлар, подшоҳлар
салоҳ — зуҳду тақво
самт — сукут, жимлик
самум — гармсел
сангандоз — тош отувчи
сано — мадҳ, мақтов
саргашта — овора, саргардон

с а р з а н и ш — маломат, таъна
 с а р к а ш — ўжар, итоатсиз
 с а р н а в и ш т — пешонага ёзилган, тақдир
 с а р р о ф — пул майдаловчи
 с а р ҳ а д — чегара, ниҳоя
 с а ф и н а — кема
 с а ф и р — ёқимли майин овоз
 с а ъ д — бахт, иқбол
 с а ъ й — тиришиш, уриниш
 с а қ а т — нобуд бўлмоқ, ҳаром ўлмоқ
 (жонворлар ҳақида)
 с а қ о қ — ияк, бағбақа
 с а ҳ в — хато, янглиш
 с а ҳ и, с и ҳ и — тўғри, тик, барваста
 с и ё д а т — сайидлик, улуғик
 с и й м и н б а р — кумуштек оқ бадан, зебо
 с и м о ъ — эшитиш, қулоқ солиш
 с и м у р ғ — афсонавий баҳайбат қуш
 с и н г у р м а к — сингдирмоқ, ҳазм қилмоқ
 с и п а н д о н — сириқ тутатадиган идиш
 с и п е ҳ р — осмон, дунё
 с и р и ш к — қатра, кўз ёши
 с и т е з — ҳусумат, душманлик
 с и ғ а р — кичик ёшлик
 с о й и л — тиланчи, гадой
 с о м и т — сукут эгувчи
 с о м о н — илож, ёрдам; бесомон — нонлож
 с о ғ а р — май қадаҳи
 с о ҳ и б и х т и ё р — тўлиқ ихтиёрли, том ҳуқуқли
 с о ҳ и р — жодугар, ҳийлагар
 с у д м а н д — фойдали, нафли
 с у д о ъ — бош оғриғи, хумор
 с у л у к — яхши йўлга кириш; тасаввуф йўли
 с у м а н б а р — оқбадан, гўзал севгили
 с у н м о қ — узатмоқ, чўзмоқ
 с у н ъ — ясаш, яратиш; худо
 с у н ъ и я з д о н — яратувчи тангри
 с у ф т а — тешик

с у ю р ғ о л — подшоҳнинг яқинларига доимий фойдаланишга берил-
 ладиган ер-сув
 т а а д д и — адоват, зўравонлик
 т а а м м у л — сабр, бардош
 т а б а р — тийғ
 т а б д и л — ўзгартиш, алмаштириш
 т а б л — катта ногора
 т а б о ҳ — бузуқ, вайрон
 т а в а ж ж у ҳ — юзланиш, интилиш
 т а в а к к у л — суяниш, ишониш
 т а в а қ қ у ф — тўхташ, тек туриш
 т а в а ҳ ҳ у м — ваҳимага тушиш
 т а в о н ғ а р — кучли, қудратли, бадавлат
 т а в р — равиш, йўсин
 т а в ф и р — орттириш, кўпайтириш
 т а ж а л л и й — кўриниш, жилваланиш
 т а з а л л у м — зулм кўриш
 т а з в и р — фириб, макр
 т а й қ и л м о қ — юрмоқ, кезмоқ, босиб ўтмоқ
 т а й р — қуш
 т а к м и л — тамомлаш, битказиш
 т а к ф и р — кофир деб ҳукм қилиш
 т а к я — суянчиқ, ёстиқ
 т а л а ф — нобуд бўлиш, йуқ бўлиш
 т а л о т у м — ғавғо, тўпалон; тўфон
 т а л ъ а т — гўзал чеҳра
 т а ъ ж и л — шошилинич, зудлик
 т а ъ л и ф — ижод қилиш, асар ёзиш
 т а л х — ёмон, аччиқ
 т а м а л л у қ — ялиниш, ҳушомадгўйлик
 т а м а н н о — орзу, истак
 т а м у ғ — дўзах, ўт — олов
 т а н а ъ у м — баҳраманд бўлиш
 т а р а б — хурсандлик, шодлик
 т а р а ҳ ҳ у м — раҳм қилиш
 т а р с о — насроний, христиан
 т а с х и р — қўлга киритиш, ҳукмига олиш
 т а ф а ҳ ҳ у с — текшириш, суриштириш



тафриқа — айириш, ўртага низо солиш
тафриҳ — хурсанд қилиш
тахмир — хамир қилиш
ташхис — таний билиш, (касалликни) эниқлаш
тақвиёт — қувватлаш, ёрдам
тақни — тағин, яна
тақрир — тасдиқлаш, баён қилиш
тақсир — сустлик, камчилик
тағйир — ўзгартиш
тағофил — бепарволик, тентаклик
таҳаммул — сабр, бардош
таҳаррук — ҳаракат
таҳсил — ҳосил қилиш
тижорат — савдо-сотиқ
тийб — поклик, ёқимли ис
тийнат — хулқ, феъл
тиргузмак — тирилтирмоқ
тифл — гўдак, бола
тобуғ — ҳузур, олд
тожвар — тождор, подшоҳ
томнъ, томеъ — тамагир
торож — талон-тарож
тоқ — камон шаклидаги ҳар бир нарса (қош, меҳроб ва ҳ. к.)
туз — текис ер, дала
турбат — мазор, қабр
турфа — қизик, ажабланарли
туфайл — чақирилмаган меҳмон; баҳона
туғдари — илвасин қаторида овладиган йирик қуш
туғро — подшоҳлар фармони олдида эзиладиган қисқача мазмун
тўбий — гўёки жаннатда ўсадиган дарахт
тўйма — луқма, овқат
убур — ўтиш, кечиш (дарёдан)
уд — тутатганда хуш ис берадиган ёғоч
узлат — чекиниш, хилват ихтиёр қилиш
улус — халқ, эл
луми жовид — абадий илмлар
уммон — денгиз, океан
урён — яланғоч, кийимсиз

у с р у к — маст, сархуш
у ш ш о қ — ошиқлар
у ю м о қ — ухламоқ
у ю р м о қ — орқага қайтармоқ
ф а н о — бақосизлик, ўтинчи, ўлиш
ф а р а ҳ — қувонч, хурсандчилик
ф а р д — ёлғиз, якка
ф а р з о н а — оқил, донишманд
ф а р и д — тенги йўқ, ягона
ф а р р у х — гўзал, бахтиёр
ф а т т о н — фитна солувчи, жозибали
ф а ғ ф у р з о д а — хитойлик
ф и р е ҳ, ф и р и ҳ — зиёда, ортиқ
ф и р о р — қочинш
ф и р о т — Ироқдаги Евфрат дарёси
ф и р у з — бахтли, толели
ф о р и ғ б о л — кўнгли тинч, беташвиш
ф о с и д — бузилган, ножўя, хаёли бузуқ
ф у з у л — кибрли, ўзбошимча
ф у т у ҳ — очилиш, ечилиш
ф ў т а — ўрама белбоғ
х а д а н г — камон ўқи, ўқ
х а з — ипакли мато
х а з р о — кўк, яшил
ҳ а й б а р — мустаҳкам қалъа
х а й м а — чодир
х а й р а м а қ д а м — хуш келибсиз
х а л а ф — ўринбосар, фарзанд
х а с м — душман
х а т т и мушкин — қора зулф
х а т м — тамомлаш, тугатиш
х и з о б — бўёқ, ранг
х и р а д — ақл, дониш
х и р м а н и у м р — бутун ҳаёт
х о в а р — шарқ, кунчиқиш
х о ж а в о р — хўжайиндек
х о н а с ў з — уйни куйдирувчи, жабр берувчи
х о с у о м — барча, ҳамма

хотам — муҳр, тамға
худ — лашкарбошилар киядиган узун, учли, баҳайбат жез қалпоқ
хулди барин — жаннат
хумс — бешдан бир (бож)
хунрез — қон тўқувчи, қонхўр
хурдабин — кўзи ўткир, зеҳли, доно
хуруш — қичқириқ, ҳайқириқ
хуффош — кўршапалак
чарх — осмон гардиши, дунё
черик — қўшин
Чин — Хитой
чиний — хитойча
чобук — тез, чаққон
чов — овоза
чокар — хизматкор
чолок — келишган, нозик
чочиний ё — Чоч (Тошкент) да ясалган камон
чоҳи занадон — гўзал юзидаги кулгич
шажар — дарахт
шамма — бир оз, қисқача
шаниъ — хунук, ёмон
шаъбада — найранг, ҳийла
шаҳна — посбон, қоровул бошлиғи
ишкиб — сабр, тоқат
шилон — умумий таом
шомил — умумга тегишли
шурӯи мақсуд — мақсадга интилиш
шурӯҳ — шарҳлар, изоҳлар
шўрида — паришон, пароканда
эв — уй-жой, мол-мулк
эмгак — машаққат, кулфат
эран — эр, мард
эрикмоқ — хаёлга чўммоқ
эътидол — ўрта даража, мўътадиллик
эътимод — ишонч, таянч
юҳйил изом — суякларни тирилтирувчи,
яёғ — пиёда
яди байзо — қудратли қўл



я к т о — якка, тенгсиз
я л д о т у н и — қишнинг энг узун туни
я с о қ и й — ёш аскар
я ғ м о — талон-тарож
ў к м а к (ўкарсен) — мақтамоқ
ў р л а м о қ — юқорига ўрмаламоқ
ў с о н м о қ — безмоқ, зерикмоқ
қ а в и й — кучли, қувватли
қ а в л — сўз, гап
қ а з о — тасодиф, бирор воқеанинг юзага келиши
қ а л л о ш — назар илмас, ҳамиятсиз
қ а р и н — яқин
қ а р н — узоқ муддат
қ а р о қ, қ а р оғ — кўз қорачиғи
қ а ю — қайси
қ а қ н у с — афсонавий куйловчи қуш
қ и ё — қирра, уч
қ и й м о ч — қийиқ (кўз ҳақида)
қ и л у - қ о л — газ-сўз
қ и р о н — яқинлашиш, тўқнашиш
қ о в м о қ — қувмоқ
қ о м у қ, қ о м уғ — ҳамма, барча
қ о с и д — хабарчи, хат ташувчи
қ о т — томон, ҳузур, олд
қ о ф и л а — сафардаги карвон
Қ у л з у м — Қизил денгиз,
қ у л о в у з — етакчи, йўлбошловчи
қ у р р а т у л - а й н — қорачиғ; маж.: фарзанд
қ у р с оғ — қорин
қ у ю н о й и н — қуюнга ўхшаш
қ ў п м о қ — турмоқ, кўтарилмоқ
ғ а з о л — кийик, оҳу
ғ а й б а т — ғойиб бўлиш, кетиш
ғ а л т о н — юмаланувчи, юмалоқ
ғ а м з а — ноз-карашма
ғ а р а з — мақсад, ният, қасд
ғ и з о — овқат, ошлик
ғ о л и я — анбардан ясалган хушбўй қора модда



Ғ о р а т — талон-тарож; ғоратгар — талон-тарож қилувчи
Ғ о ф и л — гафлатда қолган, билмай қолган
Ҳ а б б а з о — қандай яхши! нақадар гўзал.
Ҳ а б о — чанг, тўзон
Ҳ а в л — қўрқиш; ҳавли қиёмат — қиёмат ваҳми
Ҳ а в о д о р — ошиқ, севувчи
Ҳ а в р о — ҳурлар
Ҳ а д — даража, мартаба
Ҳ а д а р — бекорга қон тўкиш
Ҳ а д а ф — нишон
Ҳ а з а р — ўзни тортиш, эҳтиёткорлик
Ҳ а з и м а т — орқага чекиниш
Ҳ а й ж о — уруш, жанг
Ҳ а й ʼ а т — шакл, сурат
Ҳ а л қ а бағўш — қул
Ҳ а м в о р — текис
Ҳ а м н и ш и н — ҳамсуҳбат
Ҳ а м п о — ҳамроҳ, йўлдош
Ҳ а м о й и л — елка ва қўлтиқдан ўтказиб тақиладиган боғ
Ҳ а н г о м и с а ф о — хурсандлик чоғи
Ҳ а р и ф — қарши, муқобил
Ҳ а р и қ — қуювчи, ёнувчи
Ҳ а р о с о н — қўрқоқ
Ҳ а с у д, ҳ о с и д — ҳасадчи
Ҳ а ш р — қиёмат куни (диний)
Ҳ и ж о б — парда, тўсиқ
Ҳ и ж о з — Арабистоннинг Макка ва Мадина шаҳарлари жойлашган
территория
Ҳ и м о р — эшак
Ҳ и р м а н, ҳ и р м о н — маҳрумлик, умидсизлик
Ҳ о л о — ҳозирда, шу пайтда
Ҳ о с и л а н — натижада
Ҳ у в а й д о — белгили, ошкора
Ҳ у д ҳ у д — сасиқпопишак
Ҳ у қ м н қ а з о — тақдир ҳукми

МУНДАРИЖА

М. Али, Б. Қосимов. Навоий тузган гулдаста	5
Аҳмад Югнакий	
Ҳибатул ҳақойиқ. Достон	13
Хоразмий	
Муҳаббатнома. Достон	41
Лутфий	
Ғазаллар	69
Рубойлар	102
Туюқлар	104
Гул ва Наврӯз. Достондан парча	105
Юсуф Амирий	
Ғазаллар	133
Таржиъбанд	136
Туюқлар	139
Даҳнома. Парчалар	141
Банг ва Чоғир мунозараси	158
Саккокий	
Ғазаллар	169
Ҳайдар Хоразмий	
Маҳзанул асрор. Достондан	187
Атойи	
Ғазаллар	215
Сайид Аҳмад.	
Таашшуқнома. Достондан парчалар	255
Ғадойи	
Ғазаллар	265
Яқиний.	
Уқ ва Ей мунозараси	313
Шайбонийнома. Достондан парчалар	323
Изоҳлар	367
Луғат	379

На узбекском языке

АНТОЛОГИЯ НАВОИ

(СТРОКИ ПРОЧИТАННЫЕ НАВОИ)

Газели, рубайи и отрывки из поэм

Тақризчи, тарих фанлари доктори *Аҳмедов Б.*

Редакторлар: *Шаропов А., Норов Т.*

Расм *Мамажонов А.*

Расмлар редактори *Бобров А.*

Техн. редактор *Смирнова Т.*

Корректор *Турсунқулова С.*

ИБ № 3183

Босмахонага берилди. 18.03.86. Босишга рухсат этилди 17.11.86. Формати 84×108¹/₃₂.
Офсет қоғози № 1. Адабий гарнитур. Юқори босма усули. Шартли босма л. 21,0+0,42 вкл.
Шартли кр.-оттиск. 22.05. Нашр л. 18,04+0,42 вкл. Тиражи 10000. Заказ № 1897. Баҳоси 2 с.
20 т. Ялтироқ муқовада баҳоси 3 с. 10 т. Шартнома № 17–86.

Гафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти. 700129. Тошкент. Навоий кўчаси, 30.

Ўзбекистон ССР Нашриёт, полиграфия ва китоб савдоси ишлари Давлат комитети
«Матбуот» полиграфия ишлаб чиқариш бирлашмасининг Бош корхонаси. Тошкент
700129. Навоий кўчаси, 30.

Навойнинг нигоҳи тушган... / [Тузувчилар: М. Али, Б. Қосимов, Р. Нурматова; Сўз боши: М. Али ва Б. Қосимовники].— Т.: Адабиёт ва санъат нашриёти, 1986. 400 б.

Мундарижада: А. Югнакий, Хоразмий, Лутфий, Ю. Амирий, Саккокий, Ҳ. Хоразмий, Атойи, С. Аҳмад, Гадойи, Яқиний, М. Солиҳ.

Бу китоб Навоӣга қадар яшаб ўзбек тилида ижод этган шоирларнинг асарларидан тузилди. Навоӣ бу асарларни эъзозлаб ўқиган, ижодий сабоқ олган, уларни юксак баҳолаган. Навоӣнинг нигоҳи тушган асарлардан тузилган бу китоб ўқувчиларга манзур бўлишига ишонамиз.

83.3У3

Антология Навои.